

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Justas Sakavičius

**TURTO PATIKĖJIMO TEISĖS
PROBLEMATIKA LIETUVOJE**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta 2007–2011 metais Mykolo Romerio universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Julija Kiršienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

TURINYS

Disertacijoje naudojami sutrumpinimai	4
ĮVADAS	5
I. VIEŠOJO TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ	14
1. Viešojo turto patikėjimo teisės istorinės atsiradimo prielaidos ir raida	14
2. Viešojo turto patikėjimo teisės esmė, funkcijos ir samprata	16
3. Viešojo turto patikėjimo teisės subjektai	19
3.1. Patikėtojas – viešojo turto patikėjimo teisinio santykio steigėjas	19
3.2. Patikėtinis – centrinė viešojo turto patikėjimo teisės figūra.....	23
3.2.1. Valstybės ir savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos kaip viešojo turto patikėjimo teisės patikėtiniai.....	25
3.2.1.1. Valstybės ir savivaldybių įmonės.....	26
3.2.1.2. Valstybės ar savivaldybės biudžetinės įstaigos.....	32
3.2.1.3. Centrinis bankas.....	34
3.2.2. Kiti juridiniai asmenys, vykdančys įstatymo priskirtas viešąsias funkcijas.....	35
3.2.3. Savivaldybės.....	41
3.3. Naudos gavėjo identifikavimo problema viešojo turto patikėjimo santykiuose	44
4. Viešojo turto patikėjimo teisės objektai	46
5. Viešojo turto patikėjimo teisės turinys.....	49
6. Viešojo turto patikėjimo teisės kritika	54
6.1. Patikėjimo teisės instituto pritaikymo viešojo turto tvarkymui problematika	54
6.2. Viešojo turto patikėjimo teisės perspektyvos	65
II. PRIVATAUS TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ	69
1. Privataus turto patikėjimo teisės istorinės atsiradimo prielaidos ir raida	69
2. Privataus turto patikėjimo teisės sampratų įvairovė.....	72
2.1. Anglo-amerikietiškas patikėjimo teisės modelis (trastas)	73
2.2. Kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos patikėjimo teisės modelis.....	76
3. Privataus turto patikėjimo teisės tarptautinio reglamentavimo ypatumai	80
4. Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės taikymo sritys bei šios teisės atsiradimo pagrindų analizė	83
4.1. Įstatymas ir administracinis aktas, kaip nebūdingi pagrindai privataus turto patikėjimo teisei atsirasti	84
4.2. Turto patikėjimo sutartis, kaip privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas	86
4.3. Testamentas, kaip privataus turto patikėjimo teisės nustatymo pagrindas	88
4.4. Teismo sprendimas, kaip privataus turto patikėjimo teisės nustatymo pagrindas.....	94
4.5. Privataus turto patikėjimo teisės pagrindų apibendrinimas	98
5. Privataus turto patikėjimo teisės subjektai	99
5.1. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – patikėtojas	99
5.2. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – patikėtinis	100
5.3. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – naudos gavėjas.....	103

6. Privataus turto patikėjimo teisės objektai	104
6.1. Grynieji pinigai.....	108
6.2. Negrynieji pinigai ir turtinės teisės.....	111
6.3. Vertybiniai popieriai	115
7. Privataus turto patikėjimo teisės turinio nustatymo problema	118
8. Privataus turto patikėjimo teisės praktinį pritaikomumą mažinantys veiksniai	123
8.1. Privataus turto patikėjimo teisės ir kitų panašių institutų konkurencija	124
8.1.1. Privataus turto patikėjimo teisė ir kito asmens turto administravimo teisė.....	124
8.1.2. Privataus turto patikėjimo teisė, kaip pateisinama alternatyva uzufrukto teisei šeimos turtiniuose santykiuose.....	135
8.1.3. Privataus turto patikėjimo teisė ir panašūs prievolių teisės institutai.....	137
8.2. Civilinė atsakomybė privataus turto patikėjimo teisiniuose santykiuose.....	139
8.3. Kai kurie privataus turto patikėjimo teisės apmokestinimo klausimai.....	143
IŠVADOS	147
PASIŪLYMAI.....	150
SUMMARY	162
LITERATŪROS SĄRAŠAS	180

DISERTACIJOJE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI

a.	amžius	p.	puslapis
angl.	angliškai	pan.	panašiai
aut.	autoriaus	pvz.	pavyzdžiui
cit.	cituota	str.	straipsnis
d.	diena	T.	tomas
kt.	kiti	t. y.	tai yra
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	t. t.	taip toliau
LR	Lietuvos Respublika	vol.	<i>volume</i> (angl.)
m.	metai	žr.	žiūrėti
Nr.	numeris		

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika. Dabartiniame Lietuvos teisiniame reglamentavime turto patikėjimo teisės institutas yra naudojamas viešosios ir privačiosios nuosavybės teisės įgyvendinimo santykiams reglamentuoti. Tačiau toks turto patikėjimo teisės taikymo ribų nustatymas Lietuvos civilinėje teisėje yra ganėtinai naujas reiškinys, atsiradęs tik kartu su 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK)¹ priėmimu. Iki įsigaliojant minėtam kodeksui, turto patikėjimo teisė funkcionavo išimtinai kaip viešojo turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo teisinė priemonė. Istorinės šios teisės raidos aplinkybės atskleidžia, kad iki 1964 m. redakcijos civilinio kodekso (toliau – 1964 m. CK) atitinkamų pakeitimų priėmimo dienos (1994-05-17)², viešojo turto patikėjimo teisė buvo įvardijama, kaip operatyviojo tvarkymo teisė, t. y. teisė, kurios pagrindu valstybės įmonės ir įstaigos tvarkė joms perduotą valstybinį turtą, ir tik nuo minėtų pakeitimų įsigaliojimo, šiai teisei buvo suteiktas turto patikėjimo teisės pavadinimas. Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas pervadinęs tuometinę operatyviojo turto tvarkymo teisę į turto patikėjimo teisę, nepakeitė iki tol galiojusio teisinio reglamentavimo iš esmės. Todėl turto patikėjimo teisė Lietuvos teisėje atsirado atlikus techninio pobūdžio veiksmą, t. y. pervadinant operatyviojo turto tvarkymo teisę į viešojo turto patikėjimo teisę. Dėl šio įstatymų leidėjo pasirinkimo iškilo viešojo turto tvarkymo santykiuose taikomos turto patikėjimo teisės turinio atitikimo šios teisės pavadinimui problema. Be to, įsigaliojus 2000 m. LR CK, kuris įtvirtino privataus turto patikėjimo teisę, kaip daiktinę teisę, minėto kodekso normose numatytas turto patikėjimo teisinis reglamentavimas turėjo būti pritaikytas ne tik privataus turto patikėjimo, tačiau ir savo esme ir prigimtimi skirtingiems, viešojo turto patikėjimo teisiniams santykiams reguliuoti. Įstatymų leidėjas, siekdamas išvengti teisinio reglamentavimo netikslumų viešojo turto tvarkymo srityje, pasirinko glaustai aprašyti turto patikėjimo, teisę kaip daiktinę teisę LR CK ketvirtojoje knygoje (LR CK 4.106 str. – 4.110 str.), tačiau tuo pačiu, norėdamas sudaryti sąlygas veikti privataus turto patikėjimo teisei, šią teisę detaliam reglamentavo LR CK šeštojoje knygoje, kaip patikėjimo sutarties institutą (LR CK 6.953 str. – 6.968 str.). Vis tik pasirenkant tokį turto patikėjimo teisės reglamentavimo modelį, buvo sukurta situacija, kuomet privačios turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės pagrindinės nuostatos buvo įtvirtintos ne LR CK daiktinės teisės, tačiau LR CK prievolių teisės knygoje. Tokia padėtis ne tik netiksli teisėkūros technikos prasme (kadangi daiktinė teisė reglamentuojama prievolėmis normomis), bet ir sudaro pagrindą atsirasti teisės spragoms. Viena iš tokių spragų gali būti įvardijama kaip privataus turto patikėjimo teisės, kylančios iš testamentu ar teismo sprendimo, teisinio reglamentavimo trūkumas. Kadangi turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės reglamentavimas LR CK ketvirtojoje knygoje yra neišsamus, o LR CK šeštojoje knygoje pateikiamos patikėjimo teisės normos orientuoja tik į turto patikėjimo teisės sutartį, tai kaip turėtų būti taikoma turto patikėjimo teisė,

¹ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. I-459. *Valstybės žinios*, 1994, 44-805.

atsirandanti testamentu ar teismo sprendimu pagrindu, lieka neaišku. Todėl tai mažina turto patikėjimo teisės instituto veiksmingumą ir jo praktinio pritaikymo galimybes.

Be to, teisinio reglamentavimo problemų galima rasti analizuojant viešojo ir privataus turto patikėjimo teisę atskirai. Pavyzdžiui, viešojo turto patikėjimo teisę papildžius specialiu, viešojo turto patikėjimo sutarties institutu, kuris iš dalies numatytas atskiruose viešojo turto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų normose³, iškilo jo suderinamumo problema su LR CK 6.953 str. – 6.968 str. įtvirtintu turto patikėjimo sutarties institutu. Mūsų nuomone, specialiosios viešojo turto sutarties įtvirtinimas Lietuvos teisėje, užkirto kelią viešosios nuosavybės valdyme panaudoti turto patikėjimo sutarties institutą, aprašytą LR CK šeštojoje knygoje. Tuo tarpu privataus turto patikėjimo teisės teisiniame reguliavime, aktualiausia yra šios teisės praktinio pritaikomumo problema. Kadangi naujasis LR CK siekė priderinti daiktinių teisinių santykių reguliavimą prie esminiai pasikeitusių ekonominių sąlygų, sudaryti kiek įmanoma platesnes savininko ir kitų daiktinių teisinių santykių subjektų teisių įgyvendinimo galimybes, užtikrinti tų teisių apsaugą ir gynimą,⁴ šis įstatymas numatė nemažai civilinės teisės institutų, skirtų nuosavybės teisės įgyvendinimui. Tokiu būdu į LR CK buvo įtraukta ne tik privataus turto patikėjimo teisė, tačiau ir kito asmens turto administravimo teisė (LR CK 4.236 str – 4.252 str.) bei kiti savininko teisių įgyvendinimo teisiniai institutai. Todėl veikiant keliems panašioms turto tvarkymo būdams, turto patikėjimo teisė, susidūrė su realia grėsme, jog vietoje jos bus pasirinkti kiti asmenų teisių įgyvendinimo mechanizmai. Tačiau yra ir kitų priežasčių, dėl kurių asmenys nesinaudoja privataus turto patikėjimo teisės institutu, tai: privataus turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės, teisinio reglamentavimo nepakankamumas; subsidiarios civilinės atsakomybės taikymas patikėto turto savininkui; nepalanki mokestinė aplinka. Visos šios minėtos priežastys rodo, kad turto patikėjimo teisė reikalauja gilesnės mokslinės analizės, kuri galėtų padėti išspręsti turto patikėjimo teisės taikyme kylančias problemas.

Tyrimo objektas. Šio mokslinio tyrimo objektu yra pasirinktas viešojo bei privataus turto patikėjimo teisės, teisinis reglamentavimas materialinės teisės normomis, jų aiškinimas ir praktinis taikymas. Tyrimas orientuotas į Lietuvos turto patikėjimo teisę, kadangi šiai valstybei yra būdingas turto patikėjimo teisės taikymas ir viešai, ir tuo pačiu privačiai nuosavybei įgyvendinti. Todėl užsienio teisinio reglamentavimo pavyzdžiai pasirinkti ne kaip savarankiškas tyrimo objektas, bet kaip Lietuvos viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės analizę, praturtinanti medžiaga.

Tyrimo tikslas. Šio tyrimo tikslas yra išsamiai ir sistemiškai, remiantis užsienio teisės patirtimi, išanalizuoti Lietuvos turto patikėjimo teisės modelį, tiriant minėtą daiktinę tiek kaip vientisą institutą, tiek kaip dviejų teisinių institutų, skirtų viešosios bei privačios nuosavybės įgyvendinimui, samplaiką, atskleidžiant teorines bei praktines turto patikėjimo teisės reglamentavimo Lietuvoje problemas ir trūkumus, pasiūlant teisinio reglamentavimo spragų užpildymo būdus tiek viešojo, tiek privataus turto patikėjimo teisės atvejams.

³ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 str. 4 d., 11 str. 3 d. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.

⁴ Civilinio kodekso projekto aiškinamasis raštas „Dėl civilinio kodekso ketvirtosios knygos“ Nr. P-2529. [interaktyvus]. Vilnius, 2000-05-16 [žiūrėta:2011-07-15]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100912&p_query=&p_tr2=>>.

Tyrimo uždaviniai. Darbo tikslo įgyvendinimui yra iškeliami šie uždaviniai:

1. Atlikti išsamią Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisės analizę, aptarti šio instituto raidą, apžvelgti viešojo turto patikėjimo teisės subjektų sistemą, nustatyti jų ypatumus, įvertinti teorines ir praktines turto patikėjimo teisės taikymo prielaidas šių subjektų atžvilgiu, nustatyti viešojo turto patikėjimo teisės atliekamas funkcijas, pateikti viešojo turto patikėjimo teisės kritiką, įvertinant viešojo turto patikėjimo teisės taikymo pagrįstumą valstybės ir savivaldybių nuosavybės teisės įgyvendinimui, išryškinti Lietuvoje veikiančios viešojo turto patikėjimo teisės taikymo teorinį nepakankamumą, atskleisti aktualias problemas ir pasiūlyti jų sprendimo būdus, taip pat apžvelgti viešojo turto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo ateities perspektyvas.

2. Detaliai išanalizuoti Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės institutą, aptariant šio instituto įtvirtinimo Lietuvos teisinėje sistemoje istorines aplinkybes, apžvelgiant kiekvieną iš privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų atskirai, identifikuoti privataus turto patikėjimo teisės taikymo atvejus Lietuvoje, įvardinti privataus turto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo problemas bei pasiūlyti teisines priemones šioms problemoms spręsti, apžvelgti privataus turto patikėjimo teisės pasaulines raidos tendencijas bei įvertinti Lietuvoje veikiančios privataus turto patikėjimo teisės santykį su jomis, aptarti šios daiktinės teisės subjektų ir objektų ypatumus, išsiaiškinti priežastis, lemiančias privataus turto patikėjimo teisės menką praktinį pritaikomumą Lietuvoje, pasiūlyti šių priežasčių šalinimo būdus.

Mokslinis darbo naujumas ir jo reikšmė. Ši disertacija yra pirmasis tyrimas Lietuvoje, analizuojantis Lietuvos turto patikėjimo teisę, kaip vientisą institutą ir tuo pačiu detaliai aptariantis viešojo bei privataus turto patikėjimo teisę kiekvieną atskirai. Lietuvos teisės moksle iki šiol nebuvo nei vieno kompleksinio mokslinio bandymo, tirti turto patikėjimo teisės prigimtį, aptarti šios daiktinės teisės objektus, subjektų ypatumus, įvardinti dažniausiai pasitaikančias problemas. Nėra išsamių mokslinių tyrimų ir dėl turto patikėjimo teisės atskirų subinstitūtų, t. y. dėl viešojo bei privataus turto patikėjimo teisės.

Tyrimo naujumas lemia šio mokslinio darbo teorinį bei praktinį reikšmingumą. Visų pirma, disertacijoje yra siekiama pagrįsti, kad turto patikėjimo teisė, kaip daugelyje kitų valstybių naudojamas institutas, Lietuvoje neturi tinkamo teisinio teorinio pagrindimo būti naudojama valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo santykiams reglamentuoti. Todėl tyrimo metu gautos išvados, sudaro pagrindą persvarstyti turto patikėjimo teisės taikymo motyvaciją ir tiek įstatymų leidėjui, tiek teisės mokslui kelti diskusiją dėl viešojo turto patikėjimo teisės koncepcijos taikymo viešojo turto tvarkymo santykiams reguliuoti pagrįstumo. Be to, disertacijoje pirmą kartą Lietuvoje detaliai analizuojama sudėtinga viešojo turto patikėjimo teisės sistema, aptariamoms patikėtinių, valdančių viešąjį turtą, rūšys, išaiškinama, kas gali tapti viešojo turto patikėjimo teisės objektais, koks yra šios teisės turinys ir kaip jis nustatomas. Paminėtų viešojo turto patikėjimo teisės elementų analizė, galės tapti vertinga mokymosi medžiaga bei suvokimo apie viešojo turto valdymo sistemą, šaltiniu.

Disertacija taip pat yra reikšminga ir privačios turto patikėjimo teisės teorijai ir praktikai. Civilinės teisės teorijai disertacijos reikšmė pasireiškia tuo, kad ji pristato privataus turto patikėjimo teisę, kaip pasaulyje paplitusią ir dažnai taikomą nuosavy-

bės teisės įgyvendinimo priemonę, atskleidžia Lietuvos turto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo ypatumus. Tuo tarpu disertacijos praktinė nauda yra tame, kad joje pateikiamos privataus turto patikėjimo teisės taikymo gairės, t. y. paaiškinama, kokiais atvejais ir būdais galėtų būti taikoma privataus turto patikėjimo teisė, kylanti iš testamento ar teismo sprendimo, be to, nurodomi objektai, kurie galėtų būti patikimi, taip pat įvardijamos grėsmės, su kuriomis gali susidurti civilinės teisės subjektai, savo nuosavybės teisę pasirinkę įgyvendinti privataus turto patikėjimo teisės pagalba. Disertacija taip pat siekia skatinti ir plėtoti privataus turto patikėjimo teisės panaudojimą praktikoje, todėl šiuo tikslu atliktame tyrime turto patikėjimo teisė yra pristatoma, kaip tam tikrų teisinių santykių, sureglamentuotų kitomis daiktinėmis teisėmis (pavyzdžiui, kito asmens turto administravimo teise, uzufrukto teise), pagrįsta alternatyva. Bendrai disertacijoje pateikiamos žinios apie turto patikėjimo teisę yra naujos, todėl reikšmingos tiek teisės mokslui, tiek teisės praktikai.

Disertacijos ginamasis teiginys. Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė ir privataus turto patikėjimo teisė, pagal savo esminius požymius, turėtų būti pripažįstamos atskiromis ir savarankiškoms daiktinėmis teisėmis.

TYRIMŲ APŽVALGA

Lietuvos teisinėje literatūroje turto patikėjimo teisė detalios nebuvo nagrinėjama. Vienintelė šios daiktinės teisės studija buvo pateikta 2010 m. išleistame vadovėlyje „Daiktinė teisė“⁵. Tačiau pastebėtina, kad šiame leidinyje turto patikėjimo teisė tik glaustai pristatoma kartu su kitomis daiktinėmis teisėmis ir nuodugnai neanalizuojama. Be paminėto darbo, Lietuvos teisinėje doktrinoje turto patikėjimo teisė analizuojama tik epizodiškai, pasirenkant vieną ar kitą šios teisės taikymo aspektą. Pavyzdžiui, P. S. Vitkevičius „Civilinės teisės“ vadovėlyje⁶ skyrė kelias pastraipas turto patikėjimo teisės, kylančios dėl viešojo turto tvarkymo, apžvalgai, tačiau šio mokslininko analizė buvo atlikta dar galiojant 1964 m. redakcijos CK, kuris nenumatė turto patikėjimo teisės taikymo privačiuose asmenų santykiuose. R. Stanislovaitis vadovėlyje „Komerčinė teisė“⁷, glaustai aptarė privataus turto patikėjimo teisę. Tačiau šioje knygoje nebuvo analizuojama viešojo turto patikėjimo teisė. Todėl matyti, kad Lietuvoje atlikti turto patikėjimo teisės tyrimai yra gana fragmentiški, juose neanalizuojama turto patikėjimo teisė kaip vientisas teisinis institutas, kuris gali būti taikomas tiek viešosios, tiek privačios nuosavybės teisės įgyvendinime.

Daugiau dėmesio turto patikėjimo teisės ypatumams ir problematikai skyrė užsienio mokslininkai. Atsižvelgiant į Lietuvos turto patikėjimo teisės dualistinę funkciją reglamentuoti viešojo ir privataus turto patikėjimo teisinius santykius, teisės mokslininkus, rašiusius apie šį teisinį modelį galima skirstyti į dvi kategorijas, t. y. tie, kurie nagrinėjo viešojo turto tvarkymo teisę ir tie, kurie nagrinėjo privataus turto patikėjimo teisės institutą.

⁵ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

⁶ Vitkevičius, P. S., et al. *Civilinė teisė. Vadovėlis*. Antrasis pataisytas leidimas. Kaunas: Vija, 1998.

⁷ Stanislovaitis, R., *Komerčinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.

Kadangi tokie panašūs teisiniai institutai, kaip Rusijoje veikianti ekonominio valdymo teisė ar operatyviojo tvarkymo teisė, pagal savo esminius požymius nedaug kuo skiriasi nuo Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisės teisinės konstrukcijos, disertacijoje remtasi mokslininkų darbais, kurie analizavo aukščiau paminėtas daiktines teises. Apie šias teises rašė tokie autoriai kaip: K. P. Kriaževskis (*Кряжевских, К. П.*)⁸, S. O. Korytovas (*Корытов, С. О.*)⁹, A. A. Ivanovas (*Иванов, А. А.*)¹⁰, V. A. Dozorcevas (*Дозорцев, В. А.*)¹¹, V. Venediktovas (*А. В. Венедиктов*)¹², K. I. Sklovskis (*Скловский, К. И.*)¹³, D. V. Petrovas (*Петров, Д. В.*)¹⁴, E. A. Suchanovas (*Суханов, Е. А.*)¹⁵, L. V. Sanikova (*Санникова, Л. В.*)¹⁶ ir kt. Apie privataus turto patikėjimo teisę rašė tokie mokslininkai kaip: M. I. Braginskis (*Брагинский М. И.*), V. B. Vitrianskis (*Витрянский В. Б.*)¹⁷, N. V. Funtikova (*Фунтикова, Н. В.*)¹⁸, L. J. Michejeva (*Михеева, Л. Ю.*)¹⁹, S. I. Kovaliovas (*Ковалев, С. И.*)²⁰, A. A. Ždanovas (*Жданов А. А.*)²¹,

⁸ Кряжевских, К. П. *Право оперативного управления и право хозяйственного ведения по Российскому гражданскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. Ломоносова. Москва, 2003.

⁹ Корытов, С. О. *Юридическая природа права хозяйственного ведения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова. Ярославль, 1999.

¹⁰ Иванов, А. А. *Право собственности и товарно-денежные отношения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1991.

¹¹ Дозорцев, В. А. *Права государственного промышленного предприятия на закрепленное за ним имущество*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1955.

¹² Венедиктов, А. В. *Государственная социалистическая собственность*. Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1948.

¹³ Скловский, К. И. *Применение гражданского законодательства о особенности и владении. Практические вопросы*. Москва: Статут, 2004.

¹⁴ Петров, Д. В. *Право хозяйственного ведения и право оперативного управления*. [interaktyvus]. Санкт-Петербург, 2002, с. 85 [žiūrėta 2011-07-19]. <<http://www.law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100001980>>.

¹⁵ Суханов, Е. А. Общие положения о праве собственности и других вещных правах. *Хозяйство и право*. 1995. No. 6.; Суханов, Е. А. Право хозяйственного ведения, право оперативного управления. *Хозяйство и право*, 1995, No. 7.

¹⁶ Санникова, Л. В. Проблемы становления института вещного права в России. *Собственность в XX столетии*. Москва, 2001.

¹⁷ Брагинский М. И., Витрянский В. Б. *Договорное право*. Книга третья. Договоры о выполнении работ и оказании услуг. Статут: Москва, 2002.

¹⁸ Фунтикова, Н. В. *Доверительное управление по российскому законодательству и доверительная собственность по англо-американскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Институт законодательства и сравнительного правоведения при правительстве РФ. Москва, 2004.

¹⁹ Михеева, Л. Ю. *Доверительное управление имуществом в гражданском праве России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томский государственный университет. Томск, 1998.

²⁰ Ковалев, С. И. *Доверительное управление имуществом в зарубежном и российском праве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Российский университет дружбы народов. Москва, 1999.

²¹ Zhdanov, A. A. *Transplanting the Anglo-American Trust in Russian Soil*. Review of Central and East European Law. [interaktyvus]. Moskva, 2006, [žiūrėta 2010-08-12]. <<https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&all=on&titleOrStdNo=1573-0352>>.

M. V. Jasusas (Ясус, М. В.)²², D. V. Doždevas (Дождев, Д. В.)²³, Z. E. Benevolskaja (Беневольская З. Е.)²⁴, P. J. Laglinas (Loughlin, P. J.)²⁵, T. Onorè (Honore, T.)²⁶, H. Hansmanas (Hansmann, H.), U. Matei (Mattei, U.)²⁷, F. H. Fosteris (F. H. Foster)²⁸, C. H. van Rhee (Van Rhee, C. H.)²⁹, L. Tevenozas (Thévenoz, L.)³⁰, M. Lupoj (Lupoi, M.)³¹, A. Hadsonas (Hudson, A.)³², H. Vatanabis (Watanabe, H.)³³ ir kt.

Apibendrinant aukščiau paminėtų mokslininkų darbus galima pastebėti tendenciją, kad teisės mokslininkai ir praktikai, nepriklausomai kuriai teisei tradicijai jie atstovautų, aktyviai diskutuoja turto patikėjimo teisės tematika, pabrėždami šios teisės skirtingas sampratas bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse, siekia aptariamo instituto teisinio reguliavimo harmonizavimo, o tuo pačiu ir patikėjimo teisės tobulinimo. Dauguma paminėtų teisininkų atliktų tyrimų yra pristatoma įvairiuose užsienio periodiniuose leidiniuose, vadovėliuose, monografijose, aptariama disertacijose, o taip pat publikuojama atskirame patikėjimo teisei skirtame periodiniame žurnale „Trusts & Trustees“³⁴, o tai rodo, kad pasirinkta disertacijos tema yra aktuali ir tarp teisinės akademinės bendruomenės narių.

²² Ясус, М. В. *Доверительное управление и траст как правовые способы передачи имущества в управление*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург, 2000.

²³ Дождев, Д. В. *Международная модель траста и унитарная концепция права собственности*. [interaktyvus]. Человек и его время: Жизнь и работа Августа Рубанова [сост. и отв. ред. О.А. Хазова]. Москва: Волтерс Клувер, 2006. с. 251-286. [žiūrėta: 2011-06-21]. <www.msses.ru/images/dozdev-int-model-trust.rtf>.

²⁴ Benevolskaya, Z. E. Trust Management as a Legal Form of Managing State Property in Russia. *Review of Central and East European Law* 35 (2010), 2010.

²⁵ Loughlin, P. J. The Domestication of the Trust. Bridging the Gap Between Common Law and Civil Law. [interaktyvus]. 2008. [žiūrėta: 2011-06-17]. <<http://peterloughlin.com/Domestication-of-the-Common-Law-Trust.html>>.

²⁶ Honore, T. On Fitting Trusts into Civil Law Jurisdictions. *Legal Research paper Series*. [interaktyvus]. 2008: No 27/2008 [žiūrėta 2011-08-06]. <<http://ssrn.com/abstract=1270179>>.

²⁷ Hansmann, H., Mattei, U. The Functions of Trust Law: A Comparative Legal and Economic Analysis. *New York University Law Review*. [interaktyvus]. 1998. [žiūrėta: 2011-06-22]. <http://works.bepress.com/ugo_mattei/22>.

²⁸ Foster, F. H. American Trust Law in a Chinese Mirror. *Minnesota Law Review*, Volume 94, Number 3, February 2010.

²⁹ Van Rhee, C. H. Trusts, Trust-like Concepts and Ius Commune. *European Review of Private Law*, 3/2000, p. 453-462.

³⁰ Thévenoz, L. Trusts: The Rise of a Global Legal Concept. *European Private Law: A Handbook*, Mauro Bussani & Franz Werro, eds., Carolina Academic Press. [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta 2011-06-19] <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1723236>.

³¹ Lupoi, M. Effects of the Hague Convention in a Civil Law Country. [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2010-07-19]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>; Lupoi M. The Shapeless Trust. *Trust & Trustees and International Asset Management*. [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2010-07-25]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

³² Hudson, A. *Equity and Trusts*. 4 – th edition. London: Cavendish Publishing Limited, 2005.

³³ Watanabe, H. “Trusts without Equity” and Prospects for the Introduction of Trusts into European Civil Law Systems. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-06-21]. <<http://www.globalcoe-waseda-law-commerce.org/activity/pdf/23/20.pdf>>.

³⁴ Trusts & Trustees. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-19]. <http://www.oxfordjournals.org/our_journals/tandt/about.html>.

DARBO METODOLOGIJA

Pasirinkto tyrimo objektas iš dalies nulemia ir tyrimo metodų pasirinkimą bei taikymą. Atsižvelgiant į tai, kad disertacijoje nagrinėjama turto patikėjimo teisė, kaip teisės aktuose įtvirtintas visuomeninių santykių reguliavimo teisinis pagrindas, tyrime daugiau vadovautasi kokybiniais, teorinio pobūdžio metodais. Atliekant tyrimą buvo naudojami šie pagrindiniai moksliniai metodai:

Dokumentų analizės metodas – vienas svarbiausių disertacijoje naudotų tyrimo metodų, kurį taikant buvo nustatomas Lietuvos ir užsienio teisės šaltinių turinys, analizuojamos objektyviosios teisės normos, tokiu būdu atskleidžiant tiriamo reiškinio (turto patikėjimo teisės) esmines charakteristikas.

Lyginamasis metodas, kurio pagalba buvo siekiama palyginti skirtingų valstybių teisinėse sistemose veikiančią turto patikėjimo teisę su Lietuvos turto patikėjimo teisės institutu, išryškinti Lietuvoje veikiančio turto patikėjimo teisės instituto panašumą į kitų valstybių pagal atliekamas funkcijas analogiškus institutus. Be to, lyginamasis metodas buvo pasitelktas analizuojant ne tik nacionalinės patikėjimo teisės santykį su kitų šalių analogiškais teisėmis, tačiau ir apžvelgiant privataus turto patikėjimo teisės sampratų įvairovę pasaulyje. Pasitelkiant lyginamąjį metodą buvo atskleistas civilinės teisės tradicijos kraštuose veikiančio turto patikėjimo teisės ir bendrosios teisės sistemoje paplitusio trasto santykis. Lyginamojo metodo naudojimas leido kritiškai pažvelgti į Lietuvoje įtvirtintą turto patikėjimo teisę, atskleidė šios teisės trūkumus ir teisinio reglamentavimo prieštarumą, leido nustatyti minėtos daiktinės teisės tobulinimo gaires remiantis užsienio šalių patirtimi.

Istorinio metodo panaudojimas šiame tyrime yra reikšmingas tuo, jog padėjo atskleisti turto patikėjimo teisės raidos procesą tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje. Tuo pačiu istorinio metodo taikymas leido spręsti apie būsimas turto patikėjimo teisės vystymosi tendencijas, paaiškino šios teisės, kaip socialinio – teisinio reiškinio priežastingumą. Istorinis metodas ir jo pagrindu padarytos išvados pasitarnavo kaip metodologinė priemonė, atskleisti Lietuvos turto patikėjimo teisės vidinį nesuderinamumą, kadangi turto patikėjimo teisės istorinės genezės ypatumai parodė, jog Lietuvos viešojo bei privataus turto patikėjimo teisės rūšys vystėsi skirtingomis kryptimis, turi savitą istorinę praeitį.

Sisteminės analizės metodo pagalba buvo analizuojama turto patikėjimo teisė, kaip objekto sudėtinių dalių ir elementų tarpusavio ryšių ir jų santykių su išorine aplinka visuma. Pasinaudojant šiuo metodu buvo išnagrinėti atskiri turto patikėjimo teisės elementai: subjektai, objektas, teisės turinys, atskleista šių elementų tarpusavio sąveika. Remiantis sisteminiu požiūriu buvo analizuojama ne tik turto patikėjimo teisės vidinė struktūra, tačiau ir šios teisės vieta kitų civilinės teisės institutų, tokių kaip nuosavybės teisė, kito asmens turto administravimo teisė, uzufrukto teisė ir kt., kontekste.

Kritinės analizės metodas sudarė sąlygas ne tik apžvelgti sistemiškai išnagrinėtą tyrimo objektą, tačiau ir kritiškai jį įvertinti. Būtent kritinių įžvalgų pagrindu vėliau buvo daromos išvados, teikiami pasiūlymai ir rekomendacijos.

Tyrime naudotas ir *dedukcinis – indukcinis metodas*, kuris pasitarnavo pasirinktos hipotezės formulavimui, išvadų argumentacijai, kadangi išanalizavus atskiras turto patikėjimo teisės pasireiškimo formas Lietuvoje, atsirado pagrindas daryti apibendrintas išvadas dėl tyrimo objekto – turto patikėjimo teisės. Be to, turto patikėjimo teisės, kaip

vientiso teisinio reiškinių analizė, leido išskirti logiškai išplaukiančias išvadas apie turto patikėjimo teisės atskirus ypatumus. Šis metodas buvo naudingas darant išvadas, teikiant pasiūlymus dėl Lietuvoje veikiančios turto patikėjimo teisės tobulinimo.

Teleologinio ir kalbotyros metodų pasitelkimas šiam tyrimui galimybę atskleisti tikrąją teisės šaltiniuose vartojamų sąvokų prasmę, patikrinti ir įvertinti naudojamų terminų atitiktį reiškiniams, kuriems jie skirti, įvardinti.

TYRIMO REZULTATAI IR DARBO STRUKTŪRA

Tyrimo rezultatų patikimumas ir aprobavimas. Disertacijoje naudoti metodai leido atlikti visapusišką ir išsamų tyrimą turto patikėjimo teisės tema, todėl tyrimo metu gauti rezultatai nekelia abejonių jų patikimumu. Be to, tyrimo rezultatai buvo aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros posėdyje.

Darbo struktūra. Šios disertacijos dėstomosios dalies struktūra yra sąlygota tyrimo objekto – Lietuvos turto patikėjimo teisės dualistinio pobūdžio, t. y. šios teisės galimybės reglamentuoti tiek viešojo, tiek privataus turto patikėjimo santykius. Todėl darbo dėstomoji dalis sudaryta iš dviejų pagrindinių skyrių: „*Viešojo turto patikėjimo teisė*“ ir „*Privataus turto patikėjimo teisė*“.

Pirmasis disertacijos skyrius yra skirtas valstybės ir savivaldybių nuosavybės teisės įgyvendinimo ypatumams ir problematikai aptarti. Šioje darbo dalyje atskleidžiamos viešojo turto patikėjimo teisės istorinės raidos aplinkybės, analizuojami šios turto patikėjimo teisės rūšies prigimties teoriniai aspektai, paaiškinama minėtos daiktinės teisės esmė, atliekamos funkcijos, pateikiama samprata. Taip pat atliekamas detalus viešojo turto patikėjimo teisės sudėtinių elementų tyrimas, analizuojant valstybės ir savivaldybių objekto, subjekto, teisės turinio ypatumus. Ypatingas dėmesys skiriamas viešojo turto patikėjimo teisės subjektams – patikėtiniams, nuo kurių priklauso viešojo turto patikėjimo teisės klasifikacija ir teisinio reglamentavimo ypatumai. Disertacijoje detaliai aprašomos viešojo turto patikėjimo teisės formos, t. y. analizuojama patikėjimo teisė, nustatoma valstybės ir savivaldybėms steigiamiems ir kontroliuojamiems patikėtiniams; patikėjimo teisė, nustatoma juridiniams asmenims, vykdančioms įstatymo jiems priskirtas viešąsias funkcijas; patikėjimo teisė, nustatoma savivaldybėms. Aptarus visas viešosios nuosavybės patikėjimo teisės formas, yra pateikiama viešojo turto patikėjimo teisės instituto kritika ir šios daiktinės teisės ateities vystymosi perspektyvos.

Antrajame disertacijos skyriuje tiriamas turto patikėjimo teisės institutas, taikomas privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo procese. Pateikiama privataus turto patikėjimo teisės istorinė genezė ir apžvelgiamos kilmės aiškinimo teorijos, taip pat pažymima apie turto patikėjimo teisės sampratų daugiareikšmiškumą. Tuo pačiu disertacijoje apžvelgiamos tarptautinės privataus turto patikėjimo teisės reglamentavimo iniciatyvos, skirtos patikėjimo teisės sampratos harmonizavimui ir jų įtaka Lietuvos turto patikėjimo teisės instituto raidai. Taip pat analizuojami Lietuvoje taikomos privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindai, nurodant, kad turto patikėjimo teisė dėl privataus turto patikėjimo gali atsirasti sutarties, testamentu ir teismo sprendimo pagrindais, taip pat įvardijamos kiekvieno iš šių patikėjimo teisės kilmės pagrindų taikymo problemos. Lietuvos privataus turto patikėjimo teisė detalai tiriama jos sudėtinių elementų, t. y. sub-

jekto ir objekto atžvilgiu, ypatingą dėmesį skiriant privataus turto objekto požymių aptarimui. Galiausiai pateikiama privataus turto patikėjimo teisės praktinį pritaikomumą mažinančių veiksnių apžvalga, išskiriant nagrinėjamo instituto ir kitų panašių civilinės teisės institutų konkurencijos, civilinės atsakomybės patikėjimo teisiniuose santykiuose bei kai kuriuos privataus turto patikėjimo teisės mokestinius aspektus.

I. VIEŠOJO TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ

1. Viešojo turto patikėjimo teisės istorinės atsiradimo prielaidos ir raida

Viešojo turto patikėjimo teisės institutas, toks, kokį jį pažįsta Lietuvos teisinė sistema, buvo recepuotas iš Rusijos civilinės teisės, todėl siekiant tinkamai atskleisti Lietuvoje veikiančio turto patikėjimo teisės modelio raidą, tikslinga paanalizuoti Rusijos panašių institutų evoliuciją, aptarti esminius jų požymius.

Dabartiniame Rusijos Federacijos civilinio kodekso³⁵ (toliau – RF CK) 294 – 300 str. yra reglamentuojamos dvi teisės, kurių pagrindu valstybė ir municipalinės institucijos tvarko savo nuosavybę. Tai ekonominio valdymo teisė (*право хозяйственного ведения*) ir operatyviojo tvarkymo teisė (*право оперативного управления*).³⁶ Kaip pažymi Maskvos valstybinio Lomanosovo universiteto teisės mokslininkai, ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisės yra daiktinės teisės, kurios išreiškia Rusijos civilinės teisės specifiką, kadangi neturi analogų kitose išvystytose teisinėse sistemose.³⁷

Socializmo įsigalėjimo laikotarpiu, valstybė savo rankose sutelkė daugiau kaip 90 procentų gamybinių fondų, kuriems tvarkyti buvo skirtos didelės valstybinio aparato pajėgos. Turtiniams santykiams su kitais asmenimis palaikyti valstybė steigė juridinius asmenis, kurie ribotomis teisėmis tvarkė jos turtą ir dalyvavo civilinėje apyvartoje. Ankstyvojoje ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisių vystymosi stadijoje valstybės turtas tokiems juridiniams asmenims buvo perduodamas naudojant nevienareikšmiškas sąvokas tokias, kaip: „valdymui“ (*в ведение*), „ekonominiam valdymui“ (*в хозяйственное управление*), „disponavimui“ (*в распоряжение*), „į balansą“ (*на баланс*).³⁸ Tačiau buvo vengiama perduoti turtą į tokių juridinių asmenų nuosavybę, kadangi tai būtų reiškę valstybės, kaip pagrindinės viešojo turto savininkės, kvestionavimą. Sovietinės valstybės ideologija reikalavo užmaskuoti tikrąją šios teisinės situacijos vaizdą, pristatant jį kaip naują valstybės turto tvarkymo modelį. Šios užduoties ėmėsi sovietinės Rusijos teisės mokslininkai, kurių vienas žymiausių – A. V. Venediktovas (*А. В. Венидиктов*), to meto reikšmingame veikle „*Valstybinė socialistinė nuosavybė*“³⁹ paklojęs doktrininius pamatus valstybės turto tvarkymo mechanizmui formuoti.

Šiame darbe A. V. Venediktovas rašė, jog socialistinė valstybė yra vienintelis nuosavybės teisės, kaip teisės, kurios pagrindu turtas buvo nusavintas, subjektas. Valstybės juridiniams asmenims, pabrėžiant jų priklausomumą nuo valstybės, valstybinis turtas perduodamas tik valdyti, naudoti ir disponuoti operatyviojo tvarkymo teise ne tų ju-

³⁵ The Civil Code of the Russian Federation. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-03] < <http://www.russian-civil-code.com/PartI/SectionII/Subsection1/Chapter19.html> >.

³⁶ Toliau šiame darbe tiek Rusijos ekonominio valdymo, operatyviojo tvarkymo teisės, tiek Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė bus įvardijamos kaip „viešojo turto tvarkymo teise“.

³⁷ Зенин, И. и др. *Гражданское право: В 4 т. Том 2: Вещное право. Наследственное право. Исключительные права. Личные неимущественные права*. Учебник.[под. ред. Е. А. Суханов]. Москва: Волтерс Клувер, 2008, с. 159.

³⁸ Петров, Д. В. *supra* note 14.

³⁹ Венидиктов, А. В. *supra* note 12.

ridinių asmenų, tačiau valstybės nuožiūra ir interesais. Juridiniai asmenys turi griežtai laikytis valstybės nurodymų ir ekonominio veiklos plano. Valstybė perdavusi turtą, kaip gamybinės priemonės, savo kontroliuojamiems juridiniams asmenims, išliko visateise to turto savininke, kadangi šios teisės praradimas galėtų kelti grėsmę valstybei, kaip suvereniam ir neginčijamam vieninteliame viešojo turto savininkui, galėtų sukelti priešpriešą tarp valstybės ir jos sukurtų darinių.⁴⁰ A. V. Venediktovo mintys pasirodė tiek teisiškai, tiek politiškai patrauklios tuometinės sovietų Rusijos valdžiai, todėl jos vėliau buvo perteiktos Rusijos teisiniame reglamentavime.

Viešojo turto tvarkymo teisė Rusijos Federacijos teisėje buvo įtvirtinta 1964 m. RF CK ir pavadinta operatyviojo tvarkymo teise, o vėliau (nuo 1990 m.) buvo išskaidyta į visiško ekonominio valdymo teisę ir operatyviojo tvarkymo teisę.

Kaip pažymi K. I. Sklovskis, šiuo metu galiojančiame RF CK įtvirtintos teisės, t. y. operatyviojo tvarkymo teisės ir ekonominio valdymo teisės, skiriasi tik savo apimtimi.⁴¹ Šią mintį galima būtų papildyti nurodant, jog skiriasi ir subjektai, kuriems šios atskiros daiktinės teisės taikomos. RF CK nuostatų analizė atskleidžia, kad ekonominio valdymo teisė taikoma valstybinėms ir savivaldybių unitarinėms įmonėms (*унитарное предприятие*), kurios išimtinai priklauso valstybei ar savivaldybėms. Todėl tais atvejais, kai kitiems subjektams (privatiems ar viešiesiems) yra suteikiama teisė naudoti valstybės ar savivaldybių turtą, jie negalės to turto tvarkyti ekonominio valdymo teisės pagrindu. Ekonominio valdymo teisės turinio ribos nusakomos dviem kriterijais: 1) ekonominio valdymo teisės subjektas turi įgalinimus atlikti visus veiksmus, susijusius su turtu, išskyrus tuos, kurių įgalinimas savininko nebuvo perduoti; 2) ekonominio valdymo teisės subjektas turi teisę valdyti, naudoti ir disponuoti jam perduotu turtu tik pagal savininko nustatytą tikslą.

Tuo tarpu operatyviojo tvarkymo teisė nustatoma valstybės ir savivaldybių įstaigoms (*учреждение*), taip pat biudžetinėms įmonėms (*казенное предприятие*), tvarkant joms perduotą viešąjį turtą pagal nustatytą tikslą. Paprastai nustačius operatyviojo tvarkymo teisę, juridinis asmuo neįgyja galimybės disponuoti jam perduotu turtu be savininko sutikimo, o turtą privalo naudoti pagal savininko nustatytą tikslą. Tiesa, RF CK numato ir tam tikrą, minėtiems juridiniams asmenims perduoto turto, disponavimo išimtį, t. y. jog biudžetinei įmonei leidžiama disponuoti savo nuožiūra pagaminta produkcija, jeigu ko kito nenumato įstatymas ar kitas teisės aktai (RF CK 297 str. 1 d.). Tai reiškia, kad tokia įmonė gali savarankiškai realizuoti pagamintą produkciją, pavyzdžiui, nustatyti pardavimo kainą, platinimo tvarką, tačiau nepaisant to, ji neturi teisės be savininko sutikimo disponuoti gaunamomis pajamomis. Šią tvarką nustato savininkas.

Lietuvos istorinė patirtis lėmė savitą daiktinių teisių, taigi ir turto patikėjimo teisės, formavimosi procesą. Sovietinės okupacijos metais, nebuvo sudarytos tinkamos sąlygos plėtoti ne tik privačios nuosavybės, bet ir kitoms daiktinėms teisėms, susijusioms su privataus kapitalo naudojimu. Todėl turto patikėjimo teisės terminas okupuotos Lietuvos teisėkūrai ilgą laiką buvo nežinomas. Pastebėtina, kad Lietuvos teisės aktuose turto patikėjimo teisė pirmą kartą paminėta jau atkūrus nepriklausomybę, t. y. 1994-05-17

⁴⁰ Вenedиктов, А. В. *supra* note 12, c. 25.

⁴¹ Сдловский, К. И. *supra* note 13, c. 327.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatyme Nr. I-459⁴², keičiant atitinkamas LR CK nuostatas. Minėtas įstatymas Lietuvos teisės sistemoje įtvirtino turto patikėjimo teisę, kurios taikymas pirmiausia buvo nustatytas viešosios nuosavybės valdymo tikslais. Turto patikėjimo teisė pakeitė iki tol valstybės ir savivaldybės nuosavybės valdymui naudotą operatyviojo tvarkymo teisę, kurios pagrindu buvo valdomas valstybės turtas, priskirtas valstybinėms, tarpkolūkinėms, valstybinėms-kolūkinėms ir kitokioms valstybinėms-kooperatinėms organizacijoms (žr. 1964 m. CK 97 str.).⁴³ Tiesa, minėtas 1964 m. CK nuostatų pakeitimo įstatymas tik formaliai įteisino turto patikėjimo teisę Lietuvoje, kadangi šiuo įstatymu buvo atliktas tik nominalus operatyvios tvarkymo teisės pervadinimas į turto patikėjimo teisę, todėl padarytais pakeitimais nebuvo detalizuotas šios teisės turinys. Tikriausiai dėl šios priežasties įstatymų leidėjas matė poreikį konkretinti ir toliau plėtoti valstybinio turto valdymo modelį, o tuo pačiu ir turto patikėjimo teisę, kaip šio modelio pagrindinį instrumentą.

Įsigaliojus minėtiems 1964 m. CK pakeitimams, sudariusiems prielaidas plėtotis turto patikėjimo teisei viešame sektoriuje, taip pat vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 128 str. 2 d., teigiančia, kad valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarką nustato atskiras įstatymas, 1996 m. buvo pradėtas rengti Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – LR VSTVNDĮ) projektas. LR VSTVNDĮ formuluotės buvo galutinai suderintos ir pats teisės aktas priimtas 1998-05-12, o įsigaliojo nuo 1998-06-12.⁴⁴ Būtent nuo šio momento Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtintas turto patikėjimo teisės apibrėžimas, kuris šią teisę nusakė kaip *valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos teisę savo įstatuose (nuostatuose), taip pat tam tikros rūšies valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatytu mastu, tvarka bei sąlygomis valdyti, naudoti valstybės ar savivaldybių jai perduotą turtą ir disponuoti juo* (LR VSTVNDĮ 2 str. 9 d.). Iš pateiktos formuluotės matyti, kad Lietuvoje turto patikėjimo teisė turėjo labai aiškias savo taikymo ribas, t. y. šia teise galėjo naudotis tik valstybė ir savivaldybės, įgyvendindamos savo teises į viešąją nuosavybę. Tuo tarpu privatiems asmenims turto patikėjimo teisės institutas iki pat naujojo LR CK priėmimo nebuvo prieinamas.

2. Viešojo turto patikėjimo teisės esmė, funkcijos ir samprata

Viešojo turto patikėjimo teisės esmę turbūt geriausiai apibūdintų šios teisės atliekamos funkcijos. Žinoma, viešojo turto patikėjimo teisės funkcija galima būtų laikyti galimybę reglamentuoti teisinius santykius, kylančius viešojo turto tvarkymo srityje. Tačiau, mūsų požiūriu, to nepakanka šios teisės esmei nusakyti, kadangi tik atsakymai į tokius klausimus, kaip, kodėl, dėl kokių priežasčių, viešojo turto patikėjimo teisė naudojama minėtų teisinių santykių reglamentavimui, gali padėti atskleisti viešojo turto patikėjimo teisės sampratą duoti aiškesnį supratimą apie šios teisės esmę ir paskirtį.

⁴² *Valstybės žinios*, 1994, 44-805.

⁴³ *Vyriausybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.

Ankstesniame skyriuje pateikta viešojo turto tvarkymo teisės istorinė analizė Rusijoje parodė, kad ši teisė savo doktrininį pagrindą įgijo sovietinės ideologijos įtakoje. Rašydamas apie Rusijos operatyviojo tvarkymo teisę V. A. Dozorcevas pažymėjo, kad ši teisė yra grynai „dirbtinė“, sukurta socialistinės ekonomikos praktikos.⁴⁵ Daroma išvada, kad šios teisės atsiradimą paskatino labiau ne teisiniai, tačiau politiniai – ekonominiai, sovietinėje sistemoje vyraujantys, motyvai. Atitinkamai pasirinktas šios teisės kūrimo būdas nulėmė tai, kad viešojo turto tvarkymo teisė yra ne tradicine samprata apie daiktines teises paremta konstrukcija, tačiau tam tikras teisėkūros naujadaras.

Dar sovietinės Rusijos laikais, teisininkai kėlė klausimus, koks teisinis modelis yra pats geriausias, aprūpinant valdžios organizaciją turtine baze. M. Medvedevas ir R. Ryženkovas tvirtino, kad valstybinė įmonė, kaip santykinai savarankiškai ūkininkaujantis subjektas, privalo turėti prekių gamintojo teises, kad galėtų efektyviai dirbti. V. Musijako nuomone, nėra realios ekonominės ir teisinės bazės, įgalinančios pripažinti valstybinių įmonių nuosavybės teisę į joms perduotą valstybės turtą. Anot jo, kaip pirminė turėtų būti panaudota valstybės turto nuoma, nes tik taip valstybinės įmonės bus atribotos nuo žinybinio kišimosi į jų veiklą.⁴⁶

Komunistinės ideologijos įtakoje, operatyviojo tvarkymo ir ekonominio valdymo teisė buvo reikalinga tam, kad valstybė galėtų tvarkyti savo turtą, perdavusi šias funkcijas savo kontroliuojamiems asmenims, tačiau nepraradama absoliučios valdžios (t. y. nuosavybės teisės) perduoto turto atžvilgiu. Kaip galima pastebėti ano meto teisinėje literatūroje, jog valstybinė socialistinė nuosavybė buvo ypač aukštinama ir iškeliami virš kitų nuosavybės teisės formų: „<...> *nesant valstybinės nuosavybės, negali atsirasti kitos socialistinės nuosavybės formos. Valstybinė nuosavybė sudaro prielaidą kitų formų socialistinei nuosavybei vystytis. <...> Valstybinė socialistinė nuosavybė yra vadovaujanti ir piliečių asmeninės nuosavybės atžvilgiu. Piliečių asmeninė nuosavybė yra išvestinė iš socialistinės nuosavybės ir pirmiausia iš valstybinės nuosavybės.*“⁴⁷ Todėl suprantama, jog toks valstybinės nuosavybės ideologizavimas reikalavo sudaryti visas įmanomas sąlygas užtikrinti valstybėje esančio turto buvimą vienos valstybės rankose. Valstybinės nuosavybės dominavimas lėmė tai, kad valstybė jokiais būdais negalėjo perduoti savo nuosavybės teisės į valstybinį turtą kitiems asmenims, tačiau kita vertus, turėjo sukurti mechanizmą efektyviam tokio turto tvarkymui. Kaip buvo nurodoma, „*Tarybų valstybė, būdama milžiniškų mūsų šalies turtų savininkė, vien pati per savo valstybinės valdžios ir valdymo organus negali įgyvendinti nuosavybės teisės.*“⁴⁸ Pastebėtina, kad ir dabartinėje posovietinių šalių valstybinio turto valdymo sistemoje, viešojo turto tvarkymo modelis (taip pat ir viešojo turto patikėjimo teisė Lietuvoje) atlieka tą pačią valstybinės kontrolės funkciją, būdingą ankstesnei santvarkai. Todėl valstybės turto tvarkymas dirbtinių daiktinių teisių pagrindu išreiškia pusiausvyrą tarp valstybės siekio kontroliuoti nuosavybę ir efektyvaus to turto panaudojimo visuomenės bendram labui.

Kaip buvo minėta, viešojo turto tvarkymo teisė funkcionuoja kaip turto savininko (valstybės ar savivaldybių) nuosavybės teisės įgyvendinimo priemonė, leidžianti vals-

⁴⁵ Дозорцев, В. А. *supra* note 11, c. 260.

⁴⁶ Vitkevičius, P. S., *et al. supra* note 6, p. 273.

⁴⁷ Žeruolis, E., *et. al.* Tarybinė civilinė teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Mintis, 1975, p. 211.

⁴⁸ Žeruolis, E., *et. al., supra* note 47, p. 231.

tybei tvarkyti jos turtinę išraišką turinčias gėrybes. Todėl teisinėje literatūroje turto patikėjimo teisė yra įvardijama kaip nuosavybės teisės įgyvendinimo būdas.⁴⁹ Viešosios nuosavybės įgyvendinimui valstybė ir savivaldybės steigia juridinius asmenis, kuriuos visiškai kontroliuoja. Būtent per tokių juridinių asmenų veiklą valstybė ar savivaldybės vykdo įstatymų pavestas funkcijas. Tačiau, kad juridiniai asmenys galėtų funkcionuoti, jiems būtina materialinė veiklos bazė, kurią užtikrina pati valstybė ar savivaldybės.

Todėl galima teigti, kad valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo teisiniai instrumentai kuriami ir tam, kad sudarytų sąlygas viešiesiems, valstybės kontroliuojamiems arba kitiems valstybės ar savivaldybių funkcijas vykdančioms juridiniams asmenims, dalyvauti civiliuose turtiniuose santykiuose, kitaip tariant, užtikrintų šių valstybinių darinių turtinį savarankiškumą. Kaip rašo D. V. Petrovas, jeigu kuris nors asmuo negali turėti turto arba nuosavybės, arba ekonominio valdymo, arba operatyviojo tvarkymo teisės pagrindu, tai toks asmuo negali būti pripažįstamas teisės subjektu.⁵⁰ Šią išvadą autorius daro remdamasis RF CK 48 str. 1 d., kuri pateikia juridinio asmens sąvoką ir tuo pačiu nurodo, kad juridiniai asmenys turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja tik nuosavybės, ekonominio valdymo, ar operatyviojo tvarkymo teisės pagrindais. Analogiška nuostata yra numatyta ir LR CK 2.48 str. 1 d., kurioje sakoma, kad „*Juridiniai asmenys turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės ar patikėjimo teise.*“

Iš to, kas išdėstyta aukščiau, mūsų nuomone, galima daryti išvadą, kad valstybės ir savivaldybių turto patikėjimo teisės esmę apibrėžia šios teisės atliekamos funkcijos:

1) Valstybės ir savivaldybių turto išsaugojimo valstybės ir savivaldybių nuosavybėje funkcija, kuri leidžia valstybei bei savivaldybėms užtikrinti visateisę kontrolę turimų materialinių gėrybių atžvilgiu, kontroliuoti jų panaudojimą ir tvarkymą, tačiau tuo pačiu perduoti šias gėrybes kitų asmenų žinion;

2) Valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo funkcija, sudaranti prielaidas valstybei ir savivaldybėms tvarkyti valstybės bei savivaldybių turimus materialinius ir nematerialiuosius išteklius, siekiant įgyvendinti viešąsias funkcijas;

3) Valstybės ir savivaldybių juridinių asmenų materialinio aprūpinimo funkcija, pasireiškianti tuo, kad viešojo turto patikėjimo teisė yra teisinis pagrindas užtikrinti valstybės ir savivaldybių organizacijų, o tam tikrais atvejais ir pačių savivaldybių kaip *sui generis* juridinių asmenų, veiklos materialinį savarankiškumą.

Panašias funkcijas išskiria ir rusų operatyviojo tvarkymo ir ekonominio valdymo teisę analizavęs K. K. Pavlovičius, kuris teigė, kad praktinė šių teisių reikšmė glūdi tame, jog:

1) Šios daiktinės teisės apibrėžia konkrečių valstybinių organizacijų ir valstybės, kaip turto savininkės, tarpusavio santykius;

2) Nustato valstybinių organizacijų turtinio savarankiškumo ribas;

3) Pasitarnauja kaip teisinė priemonė, įgalinanti valstybines organizacijas dalyvauti turtiniuose santykiuose.⁵¹

Todėl aptarus viešojo turto patikėjimo teisės esmę išreiškiančias funkcijas, galima suformuluoti minėtos daiktinės teisės apibrėžimą, pagal kurį viešojo turto patikėjimo

⁴⁹ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 292.

⁵⁰ Петров, Д. В. *supra* note 14.

⁵¹ Кряжевских, К. П. *supra* note 8, с. 58.

teisė – tai valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos ar organizacijos arba juridinio asmens, vykdančio viešąsias funkcijas arba savivaldybės daiktinė teisė, teisės aktų ir turto savininko nustatyta tvarka valdyti, naudotis ir disponuoti perduotu turtu, valstybei ar savivaldybei neprarandant nuosavybės teisės į perduotą turtą. Iš patiktos viešojo turto patikėjimo teisės sampratos matyti, kad ši teisė gali būti taikoma kelių skirtingų teisės subjektų (įmonės, įstaigos ar organizacijos) atžvilgiu, todėl toliau aptarsime viešojo turto patikėjimo teisės subjektų įvairovę.

3. Viešojo turto patikėjimo teisės subjektai

Galima pastebėti, kad Lietuvos teisinis reguliavimas nepateikia viešosios nuosavybės turto patikėjimo teisės subjektų aiškių sąvokų. LR CK 4.107 str., pavadinimu „*Turto patikėjimo teisės subjektai*“, įtvirtina tik patikėtinių sąrašą, juos įvardindamas kaip turto patikėjimo teisės subjektus: „*Turto patikėjimo teisės subjektai (patikėtiniai) Lietuvos Respublikoje yra valstybės ar savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos, taip pat gali būti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys*“. Mūsų manymu, minėta įstatymo norma tapatina patikėjimo teisės subjekto sąvoką su konkrečios daiktinės teisės turėtojo, t. y. turto patikėjimo teisės turėtojo, sąvoka.

Nors ši LR CK norma yra išdėstyta gana aiškiai, tačiau vienareikšmiškai sutikti su tuo, kad patikėjimo teisės subjektu laikytinas tik patikėtinis, negalime. Reikia atkreipti dėmesį, kad turto patikėjimo teisiniai santykiai dėl viešosios nuosavybės susiklosto ne patys savaime, tačiau dėl atitinkamų asmenų valinių pastangų. Kad tokie turto patikėjimo teisiniai ryšiai atsirastų, yra reikalinga, jog viešąjį turtą įgaliotos tvarkyti institucijos, inicijuotų tokio turto perdavimą patikėjimo teisės pagrindu kitiems viešiesiems asmenims. Institucija, kuri tokį turtą perduoda, veikia valstybės arba savivaldybės vardu kaip patikėtojas, o institucija, kuri turtą priima – veikia savo vardu, kaip patikėtinis. Todėl pateiktas modelis patvirtina, kad valstybės ar savivaldybių turto patikėjimo teisiniame santykiyje, teisės ir pareigos kyla bent dviems subjektams – patikėtojui ir patikėtiniui. Todėl atrodytų visiškai pagrįsta juos abu laikyti turto patikėjimo teisės subjektais.

3.1. Patikėtojas – viešojo turto patikėjimo teisinio santykio steigėjas

Kalbant apie *patikėtoją*, kaip apie turto patikėjimo teisės steigėją, visų pirma, manytume esant tikslinga atskirti dvi teises kategorijas, susijusias su patikėtojo sąvoka, t. y.:

- 1) Patikėtojo, kaip materialinio teisinio santykio įkūrėjo teisinė kategorija;
- 2) Patikėtojo valią įgyvendinančios institucijos teisinė kategorija.

Mūsų įsitikinimu, šios dvi sąvokos neturėtų būti tapatinamos, o jų atribojimo būtinumas glūdi suvokime, kad teisė turėtų skirti tikruosius teisinių santykių dalyvius, nuo jų atstovų. Tačiau dabar galiojantis viešojo turto patikėjimo santykių reglamentavimas stokoja aiškumo ir nuoseklumo šiuo klausimu. Pavyzdžiui, pagal Valstybės turto perdavimo valdyti, naudotis ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašu⁵² patvirtintą patikėjimo sutarties pavyzdinę formą, patikėtoju įvardijamas perduodantis valstybės

⁵² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-01-05 nutarimu Nr. 16 patvirtintas „Valstybės turto perdavimo valdyti, naudotis ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašas“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 13-504.

turtą juridinis asmuo (dar vadinama – „*institucija*“). Turint omenyje tai, kas išdėstyta aukščiau, tai nėra tikslu.

Jau aptarėme, kad viešąją nuosavybę patikėjimo teisiniu pagrindu gali perduoti ir patikėtoju būti valstybė ar savivaldybė, priklausomai, kas yra perduodamo turto savininkas. Būtent valstybė ar savivaldybė ir laikoma materialinių teisinių santykių šalimi, o jų vardu veikiančios institucijos turi būti pripažįstamos valstybės valią reiškiančiais subjektais. Mūsų manymu svarbu nustatyti ne tik, kas patikėjimo santykyje turi patikėtojo teises ir pareigas, tačiau ir kokia institucija, šias patikėtojo teises gali įgyvendinti. Kaip matysime iš žemiau pateiktų argumentų, teisingas patikėtojo teises įgyvendinančios institucijos nustatymas, gali turėti esminės įtakos visam turto patikėjimo teisinio santykio teisėtumui.

Valstybė ar savivaldybė įgijusi iš tautos mandatą veikti jos vardu ir valdyti jai perduotą visuomenės viešąją nuosavybę, tą daro per atitinkamas savo institucijas (LR CK 2.36 str. 2 d.). Lietuvos civilinio kodekso komentaro autorių nuomone, tokios institucijos yra ne bet kokios, tačiau valdymo institucijos, kurios įgyvendina šalyje vykdomąją valdžią (pavyzdžiui, Vyriausybė, ministras, savivaldybės meras). Galimas tam tikras šių valdymo institucijų dvilypumas, t. y. jos gali veikti kaip valstybės ar savivaldybės „valdymo organai“ ir kaip kitų institucijų organai.⁵³ Tačiau su civilinio kodekso komentatorių teiginiu, jog valstybė ir savivaldybės savo teises ir pareigas įgyvendina tik per vykdomosios valdžios institucijas, negalima visiškai sutikti.

Aukščiau cituoto LR VSTVNDĮ nuostatos aiškiai nurodo, kad valstybės ar savivaldybės, kaip turto savininko teises turto patikėjimo teisiniuose santykiuose gali įgyvendinti ir teisės aktų leidžiamosios valdžios institucijos, pavyzdžiui, Seimas (LR VSTVNDĮ 7 str. 1 d.) ar savivaldybės taryba (LR VSTVNDĮ 8 str. 1 d. 1 p.). Dažnu atveju, teisinis reguliavimas lemia tai, kad teisės aktų leidžiamosios valdžios atstovai turi daugiau įgalinimų viešojo turto valdymo srityje, nei vykdomosios valdžios institucijos. Be to, akcentuojama būtinybė šias valdžios institucijų kompetencijas aiškiai skirti.

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra išplėtojęs aiškinimą dėl valdžios subjektų (tiek įstatymo leidžiamosios, tiek vykdomosios valdžios) konstitucinių galių tarpusavio pasiskirstymo. Analizuodamas Konstitucijos 128 str. 1 d. įtvirtintą normą, teigiančią, kad sprendimus dėl valstybinės paskolos ir kitų esminių valstybės įsipareigojimų priima Seimas Vyriausybės siūlymu, Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „<...> *jei Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti konkrečios valstybinės valdžios institucijos įgaliojimai, nė viena kita institucija negali iš jos šių įgaliojimų perimti, o institucija, kurios įgaliojimai Konstitucijoje nustatyti, negali jų perduoti ar atsisakyti. Tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu.*“⁵⁴ Plėtodamas šią mintį toliau ir pasisakydamas dėl Vyriausybės galių valstybės vardu prisiimti tam tikrus finansinius įsipareigojimus, susijusius su viešuoju turto, kitame nutarime Konstitucinis teismas pažymėjo, kad 1998-09-29 Seimo priimtame Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo⁵⁵ 3 str. 4 d. numatyti valstybės įsipareigojimai

⁵³ Mikelėnas, V., Bartkus, G., Mizaras V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 102.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999-06-03 nutarimas „Dėl ministerijų reorganizavimo“; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999-12-21 nutarimas „Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“.

⁵⁵ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 90-2482.

strateginiam investuotojui, prieštarauja Konstitucijos 128 str. 1 d., taip pat Konstitucijos 5 str. 1 d. įtvirtintam valdžių padalijimo principui, dėl to, kad juos prisiėmė Vyriausybė, nors pagal Konstituciją tą galėjo padaryti tik Seimas. Tokį Konstitucinio Teismo nutarimo turinį lėmė tai, kad buvo supainiotos viešosios valdžios subjektų funkcijos.

Atitinkamai Konstitucinio Teismo pateiktą išaiškinimą galima pritaikyti ir turto patikėjimo teisiniams santykiams viešosios nuosavybės įgyvendinimo srityje konstatuojant, kad valstybės ar savivaldybių turto perdavimo patikėjimo teise atveju, svarbu nustatyti tinkamą patikėtojo teises įgyvendinančią instituciją ir jos kompetenciją. Lietuvoje už viešo turto patikėtoją, t. y. pačią valstybę ar savivaldybę gali veikti Seimas, Vyriausybė ir atitinkamos savivaldybės tarybos. Aiškumo dėlei atskirų institucijų, veikiančių už viešo turto patikėtojus kompetenciją patikėjimo teisinių santykių srityje pateiksime lentelėje.

Viešojo turto patikėtojo teises įgyvendinanti institucija		
Seimas	Vyriausybė	Savivaldybių tarybos
Kompetencija		
Valstybės turto tvarkymo srityje	Valstybės turto tvarkymo srityje	Savivaldybių turto tvarkymo srityje
Lietuvos Respublikos Konstitucijos 128 str. 1 d. numato Seimui teisę ir pareigą Vyriausybės siūlymu priimti sprendimus dėl valstybės paskolos ir kitų esminių valstybės įsipareigojimų. Remiantis šia konstitucine nuostata, Seimui pripažįstama galimybė priimti atitinkamus sprendimus ir turto patikėjimo teisės taikymo srityje, tačiau tokie sprendimai turi pasižymėti pagrindine savybe – būti esminiais valstybės turtiniais įsipareigojimais. ⁵⁶	Lietuvos Respublikos vyriausybės įstatymo ⁵⁷ 22 str. 5 p. yra įtvirtinta Vyriausybės kompetencija remiantis įstatymais disponuoti valstybės turtu, nustatyti jo valdymo ir naudojimo tvarką. Vyriausybė valstybės turto perdavimo patikėjimo teise santykiuose dalyvauja dviem atvejais, t. y. 1) kai ji pati priima administracinį valdymo aktą perduoti turtą patikėjimo teise; 2) kai ji įgyvendina įstatymų leidžiamosios valdžios priimtą teisės aktą dėl valstybės turto perdavimo patikėjimo teise. ⁵⁸	LR VSTVNDĮ 11 str. 1 d. nurodo, kad savivaldybės turto savininko teises įgyvendina savivaldybės taryba. Skirtingai nei valstybinio turto tvarkymo atveju, kuomet galios tvarkyti viešąją nuosavybę yra paskirstytos dviem subjektams (Seimui ir Vyriausybei), už konkrečios savivaldybės turto valdymą yra atsakinga tik viena institucija – tos savivaldybės taryba. Savivaldybės tarybos, kaip savivaldybių turto savininko teises įgyvendinančios institucijos, įgalinimų apimtis praktiškai niekuo nesiskiria nuo valstybės turto tvarkytojų įgalinimų turto patikėjimo teisės srityje.

⁵⁶ Tokiu Seimo veiklos patikėjimo srityje pavyzdžiu gali būti Lietuvos Respublikos valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybės įstatymas (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 6-113), kurio 3 str. pateikiamas sąrašas valstybės įvairaus turto, kuris turi būti perduotas į savivaldybių nuosavybę, tačiau kol toks savivaldybės priskirtas turtas dar nėra joms perduotas, jį savivaldybės valdo patikėjimo teise (minėto įstatymo 2 straipsnio 1 dalis). Šiuo įstatymu Lietuvos valstybė prisiėmė esminį turtinį įsipareigojimą perduoti savivaldybių nuosavybės didelę dalį valstybinio turto. Todėl tokiam sprendimui buvo būtinas Seimo priimtas teisės aktas, kurio pagrindu ne tik kyla valstybės pareiga perduoti įstatyme nurodytą turtą savivaldybių nuosavybės, tačiau ir pareiga perduoti valstybės turtą savivaldybės patikėjimo teisės pagrindais.

Tačiau Lietuvos Respublikos teisinio reglamentavimo ypatumai lemia tai, kad patikėtojo sąvoka turi būti aiškinama neapsiribojant vien tik valstybės bei savivaldybių kategorijomis. Poįstatyminių Lietuvos teisės aktų, reglamentuojančių viešojo turto patikėtimą analizė, rodo, kad patikėtoju gali būti pripažįstami ne tik valstybė bei savivaldybės, bet ir kiti juridiniai asmenys.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-01-05 nutarimu Nr. 16 patvirtinto valstybės turto perdavimo valdyti, naudotis ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašo⁵⁹ 2.2. p. yra numatyta, kad „Valstybės turto valdytojų sprendimais valstybės turtas patikėjimo teise perduodamas šio Aprašo 1.1 punkte nurodytiems subjektams, jeigu ši turtą patikėjimo teise valdo valstybės institucijos, įstaigos, organizacijos.“ Pagal LR VSTVNDĮ 2 str. 8 d. turto valdytojai – tai valstybės ar savivaldybių institucijos, Lietuvos bankas, valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija ir LR VSTVNDĮ 9 bei 11 straipsnyje nustatytais atvejais kiti juridiniai asmenys, patikėjimo ar nuosavybės teise valdantys, naudojantys valstybės ar savivaldybės turtą ir disponuojantys juo. Aprašo 1.1. p. nurodoma, kad valstybinio turto patikėtiniais gali būti valstybės institucijos, įstaigos ir organizacijos. Taigi tuo atveju, jeigu valstybinio turto pirminiai patikėtiniai (turto valdytojai) yra minėtosios valstybės institucijos, įstaigos ir organizacijos, tai šie subjektai gali tokį turtą perduoti antrine patikėjimo teise valdyti, naudotis ir disponuoti juo kitoms valstybės institucijoms, įstaigoms ir organizacijoms. Tai patvirtina mūsų minėtąjį teiginį, kad valstybės turto patikėtojais gali būti ne tik valstybė ir savivaldybės, bet ir kiti asmenys.

Tačiau ne visi juridiniai asmenys gali antrine patikėjimo teise patikėti viešąjį turtą. LR CK 6.956 str. 2 d. nurodo, kad „Valstybės ar savivaldybės turtas, kurį patikėjimo teise valdo, naudoja ar juo disponuoja valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, negali būti perduotas kitam asmeniui patikėjimo teise, išskyrus atvejus, kai ta įmonė, įstaiga ar organizacija likviduojama ar reorganizuojama, taip pat kitus įstatymo nustatytus atvejus.“ Taigi LR CK norma nustato bendrąją taisyklę, kad valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija negali antrą kartą patikėti patikėjimo teise valdomo turto, nebent įstatymai numatytų šios taisyklės išimtis. Tačiau įvertinant tai, kas išdėstyta aukščiau matyti, kad tokias išimtis numato ne įstatymai, bet poįstatyminiai teisės aktai. Tai rodo LR CK aptariamą normą netikslumą ir tuo pačiu lemia poreikį minėtą nuostatą aiškinti plečiamai, t. y. jog išimtis iš taisyklės gali nustatyti ne tik įstatymai, tačiau ir poįstatyminiai teisės aktai.

Galima pastebėti, kad aukščiau minėtas draudimas yra taikomas ir praktikoje. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė, vertindama savivaldybėms patikėto valstybės tur-

⁵⁷ Valstybės žinios, 1998, Nr. 41(1)-1131.

⁵⁸ Pirmuoju atveju Vyriausybė disponuoja valstybės turtu, priimdama atitinkamą administracinį aktą. Tai paprastai būna individualaus pobūdžio administracinis aktas, pavyzdžiui, Vyriausybės nutarimas perduoti turtą atitinkamai įstaigai. Antruoju atveju, Vyriausybė tiesiog įgyvendina Seimo priimtą teisės aktą dėl patikėjimo teisės sukūrimo, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybėn įstatymo 4 str. 1 d. numatytu atveju, Vyriausybės įgaliotas asmuo pasirašo turto priėmimo – perdavimo aktą. Tokiu būdu Vyriausybė nepriima savarankiško sprendimo valstybinio turto disponavimo klausimu, tačiau atlieka techninio pobūdžio priėmimo – perdavimo akto pasirašymo funkciją.

⁵⁹ Valstybės žinios, 2003, Nr. 13-504.

to panaudojimo teisėtumą, savo ataskaitose yra nustačiusi ir pripažinusi teisės aktų pažeidimais atvejus, kuomet viešasis patikėtas turtas yra antrą kartą patikimas. Valstybės kontrolė įvardija šiuos atvejus, kaip tokių pažeidimų konkrečius pavyzdžius: „*Vilniaus rajono savivaldybė 333,8 tūkst. Lt vertės patikėjimo teise valdomą valstybės turtą perdavė mokykloms valdyti, naudoti ir disponuoti juo taip pat patikėjimo teise. Šiaulių miesto savivaldybė 175,4 tūkst. Lt vertės valstybės turtą, gautą valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise, perdavė savivaldybės mokyklai valdyti, naudoti ir disponuoti juo taip pat patikėjimo teise.*“⁶⁰ Šis pavyzdys rodo, kad draudimo antrą kartą patikėti jau patikėtą turtą yra paisoma.

Tokia pozicija palaikoma ir teisinėje literatūroje. V. A. Dozorovas analizuodamas valstybės ir savivaldybių institucijų galimybę perduoti operatyviojo tvarkymo ar ekonominio valdymo teisės pagrindu turimą turtą kitiems asmenims pagal turto patikėjimo sutartį, atkreipia dėmesį, jog minėtųjų daiktinių teisių turėtojai, negali būti patikėtojai, kadangi atsirandantis santykis negali būti kuriamas piramidės principu. Mokslininkas nurodo, jog operatyviojo tvarkymo ar ekonominio valdymo teisės, jau pačios savaime yra skirtos įgyvendinti savininko teises. Todėl negali būti antrą kartą perduodami įgalinimai įgyvendinti turto patikėtinio teises tam, kad būtų įgyvendintos turto savininko teisės. Viešajam subjektui norint sudaryti patikėjimo sutartį pirmiausia reikia panaikinti išvestines operatyviojo tvarkymo ar ekonominio valdymo teises, ir tik po to tiesiogiai sudaryti patikėjimo sutartį. V. A. Dozorovui antrina M. I. Braginskis ir V. V. Vitrianskis, kurie pritaria, jog jau esančio viešųjų institucijų žinioje turto perdavimas pagal turto patikėjimo sutartį kitiems asmenims, atimtų iš jų galimybę įgyvendinti viešąsias funkcijas, kurioms tinkamai atlikti tas turtas ir buvo perduotas.⁶¹ Todėl darytina išvada, kad tiek pagal praktiką, tiek pagal teisės doktriną, valstybės ir savivaldybių turto patikėtinio galimybė tapti tuo pačiu ir patikėtojai dėl to paties turto, yra ribojama. Išimtis iš šios taisyklės gali numatyti tik teisės aktai. Tokios išimtys yra nustatytos tik valstybės ir savivaldybės įmonių ir biudžetinių įstaigų atveju. Todėl minėti juridiniai asmenys išimtiniais atvejais gali tapti patikėtojai.

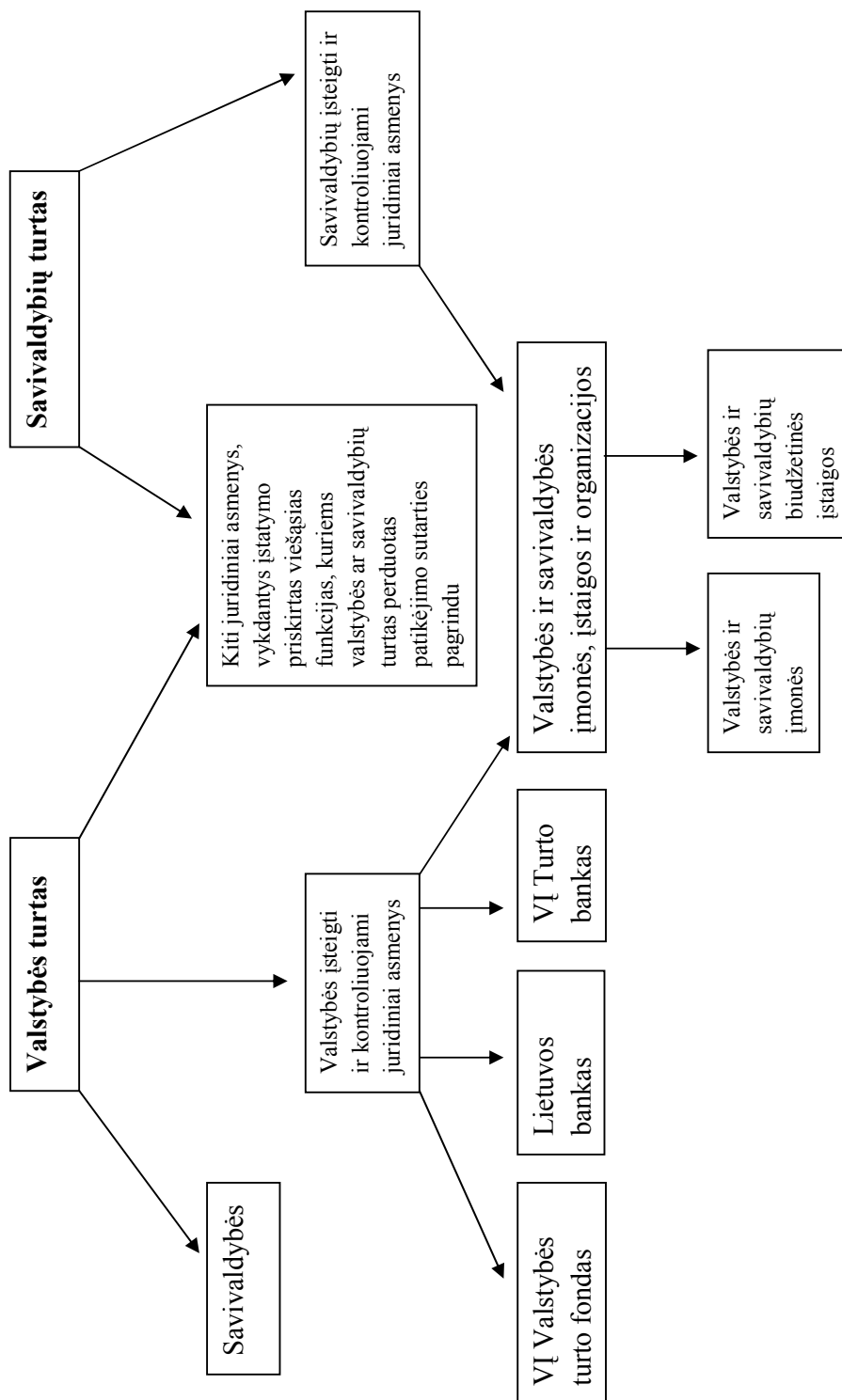
3.2. Patikėtinis – centrinė viešojo turto patikėjimo teisės figūra

Patikėtinis, viešojo turto patikėjimo teisės konstrukcijoje, galima teigti, yra pagrindinis asmuo, kadangi, kaip jau minėta, būtent tam, kad patikėtinis galėtų vykdyti savo funkcijas, yra sukuriamas viešojo turto patikėjimo santykis.

Valstybės nuosavybės patikėjimo atveju, patikėtinų sąrašas yra pateiktas LR VSTVNDĮ 7 str. 2 d. ir 9 str. 2 d., o savivaldybės nuosavybės patikėtiniais reglamentuoti yra skirtos LR VSTVNDĮ 8 str. 1 d. ir 11 str. 1 ir 2 d. Taip pat asmenys, galintys būti patikėtiniais, išvardinti LR CK 4.107 str. Patikėtinų (juridinių asmenų) struktūra viešosios nuosavybės teisiniuose santykiuose pateikiama schemoje žemiau.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2010-12-01 išvada Nr. FA-P-700-4-81 „Dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto 2009 metais ataskaitos.“ [interavyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-05-01]. <http://www.vkontrole.lt/auditas_isvados.php?tipas=it>.

⁶¹ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 835.

(1 schema)

Iš pateiktos juridinių asmenų, kurie gali būti viešo turto patikėtiniais, struktūros galima išskirti tokias tris pagrindines viešojo turto patikėtinių rūšis:

- 1) valstybės ir savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos;
- 2) juridiniai asmenys, kuriems įstatymai priskiria viešąsias funkcijas;
- 3) savivaldybės.

Aukščiau paminėta viešojo turto patikėtinių klasifikacija yra reikšminga tuo, kad ji yra pagrindas klasifikuoti pačią viešojo turto patikėjimo teisę į tam tikras grupes, remiantis centrinės patikėjimo santykio figūros – patikėtinio, kriterijumi. Toliau pateikiama detali šių patikėjimo formų analizė atskleidžia, kad Lietuvoje veikianti viešojo turto patikėjimo teisė nėra vienareikšmiška, kadangi naudojama skirtingų teisės subjektų atžvilgiu ir pasitelkiama nevienarūšiams teisiniams santykiams viešojo turto tvarkymo srityje reglamentuoti. Todėl pati viešojo turto patikėjimo teisė negali turėti vienos savo teisinės prigimties aiškinimo teorijos, minėtos teisės įgyvendinimas neretai grindžiamas skirtingais teisinio reguliavimo metodais, skiriasi šios teisės paskirtis ir taikymo tikslai, negali būti vienareikšmiškai apibendrinami šiai daiktinei teisei būdingi požymiai.

3.2.1. Valstybės ir savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos kaip viešojo turto patikėjimo teisės patikėtiniai

Kaip numato Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos valstybė savo, kaip turto savininko teises įgyvendina per valstybės ir savivaldybių įmones, įstaigas ir organizacijas.

LR VSTVNDĮ 7 str. 2 d. 1 p. nustato, jog valstybės turtą patikėjimo teise valdo, naudoja ir juo disponuoja Lietuvos bankas, valstybės institucijos, įstaigos ir organizacijos, remdamosi įstatymais ir kitais teisės aktais, o tos pačios dalies 2 p. teigia, jog turtą tvarko ir valstybės įmonės. To paties įstatymo 9 str. 2 d. kaip valstybės turto tvarkytojus, be jau minėtų juridinių asmenų, papildomai išskiria VĮ Valstybės turto fondą ir AB Turto banką.⁶²

LR VSTVNDĮ 8 str. 1 d. 2 p. reglamentuoja savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo atvejus, nurodydamas, kad tokį turtą tvarko ir kitos savivaldybių institucijos, savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos – patikėjimo teise. Pagal įstatymą savivaldybių turto negalioji tvarkyti patikėjimo teise nei centrinis bankas – Lietuvos bankas, nei valstybės įmonės – VĮ Valstybės turto fondas⁶³, VĮ Turto bankas.

Nors įstatymų tekste minimos kelios juridinių asmenų rūšys (valstybės ir savivaldybių įmonės, įstaigos, institucijos, organizacijos), tačiau faktiškai pagal dabartinį reglamentavimą viešojo turto patikėjimo teisės patikėtiniais, patenkančiais į mūsų aptariamą patikėtinių kategoriją, gali būti tik trijų teisiųjų formų juridiniai asmenys, t. y.:

- 1) valstybės ir savivaldybių įmonės;
- 2) valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos;
- 3) centrinis bankas.

⁶² Pažymėtina, kad akcinės bendrovės Turto banko teisinė forma 2010-11-12 Lietuvos Respublikos valstybės įmonės turto banko įstatymu Nr. XI-1108 (*Valstybės žinios* 2010-11-27, Nr. 139-7098) buvo pakeista į valstybės įmonę, tačiau paskutinėje aktuolioje LR VSTVNDĮ (įstatymo aktuali redakcija nuo 2010-12-23), Turto banko teisinė forma nebuvo pakeista (žr. LR VSTVNDĮ 9 str. 2 d.). Šioje disertacijoje vartosime VĮ Turto banko sąvoką, kadangi tokia yra dabartinė šio juridinio asmens teisinė forma.

⁶³ Išskyrus atvejus, kai VĮ Valstybės turto fondas patikėjimo teise valdo savivaldybių turtą, skirtą privatizuoti, pagal Lietuvos Respublikos privatizavimo įstatymo 3 str. 1 d. 2 p. (*Valstybės žinios*, 1997, Nr. 107-2688).

Tai verčia abejoti, ar LR VSTVNDĮ ir LR CK normose pagrįstai ir neperdėtai, įvardijant viešojo turto patikėjimo teisės subjektus, vartojama įmonių, įstaigų, institucijų ir organizacijų terminija. Mūsų manymu, įstatymas turėtų pateikti konkrečias ir nedviprasmiškas sąvokas, todėl tikslinga būtų keisti teisės aktuose vartojamus abstraktaus pobūdžio terminus „įmonė“, „įstaiga“, „organizacija“ į konkrečius – „valstybės ir savivaldybės įmonė“, „valstybės ir savivaldybės biudžetinė įstaiga“, „centrinis bankas“ – t. y. būtina vartoti tikslią terminiją, kuri susieta būtent su patikėtinio teisine forma. Toliau aptarsime kiekvieną iš šių patikėjimo teisės subjektų atskirai.

3.2.1.1. Valstybės ir savivaldybių įmonės

Valstybės ir savivaldybių įmonės (toliau – VĮ ir SĮ) – tai iš valstybės arba savivaldybės turto įsteigti arba valstybei ar savivaldybei perduoti ribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, kurių tikslas teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus. Šios rūšies juridinių asmenų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas⁶⁴ (toliau – LR VSIĮ) ir kiti specialūs įstatymai, skirti atskirų, pavienių valstybės įmonių teisiniam statusui reglamentuoti. Todėl kalbant apie valstybės ir savivaldybės įmones, kaip apie viešojo turto patikėjimo teisės subjektus, galima būtų išskirti dvi šių įmonių rūšis:

- 1) specialios paskirties įmonės, kurių veiklą reglamentuoja atskiri teisės aktai;
- 2) kitos valstybės ir savivaldybių įmonės.

Specialios paskirties įmonės, kurių veiklą reglamentuoja atskiri teisės aktai – tai LR VSTVNDĮ normose įvardinti juridiniai asmenys:

- 1) VĮ Valstybės turto fondas;
- 2) VĮ Turto bankas.

Kiekvienas iš šių juridinių asmenų turi jam būdingas, teisės aktų priskirtas, specifines funkcijas viešojo turto tvarkymo veikloje, kurios nebūdingos arba mažiau būdingos kitoms valstybės ar savivaldybių įmonėms. Būtent dėl specifinio šių įmonių statuso LR VSTVNDĮ 9 str. 2 d. atskirai išskiria šiuos du juridinius asmenis iš kitų valstybės ir savivaldybių įmonių.

VĮ Valstybės turto fondas yra specialios paskirties valstybės įmonė, be kitų funkcijų turinti specifinius įgalinimus dėl valstybės turto valdymo, naudojimosi ir disponavimo juo. VĮ Valstybės turto fondo veiklą reglamentuoja specialusis teisės aktas – Lietuvos Respublikos Valstybės turto fondo įstatymas⁶⁵ (toliau – LR VTFĮ), kurio nuostatos turi pirmenybę prieš LR VSIĮ normas (LR VTFĮ 3 str. 3 d.). Remiantis LR VTFĮ normomis ir VĮ Valstybės turto fondo 2010 metų veiklos ataskaita, galima išskirti šias pagrindines aptariamoms valstybės įmonės funkcijas:

- privatizuoti valstybei nuosavybės teise priklausantį turtą pagal Valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymą bei Vertybinių popierių rinkos įstatymą;
- atstovauti valstybės interesams, valdant ir naudojant jam patikėjimo teise perduotas valstybei nuosavybės teise priklausančias akcijas ir ilgalaikį materialųjį turtą bei jais disponuojant;

⁶⁴ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 4-24.

⁶⁵ *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2616.

- rengti, dalyvauti rengiant ir teikti teisės aktų, reglamentuojančių turto valdymą bei privatizavimą, projektus, atstovauti Lietuvos Respublikos Vyriausybei įvairiose teisinėse institucijose, sprendžiant klausimus, susijusius su privatizavimo sandoriais.⁶⁶

Šios VĮ Valstybės turto fondo funkcijos yra pakartotos ir LR VTFĮ 5 str. Iš paminėto matyti, kad VĮ Valstybės turto fondas vykdo kelių rūšių funkcijas, iš kurių bent jau dvi yra susijusios su valstybės ir savivaldybių turto tvarkymu patikėjimo teise.

Pirmas toks atvejis, kuomet VĮ Valstybės turto fondas patikėjimo teise tvarko valstybės nuosavybės teise turimą turtą, kuris nereikalingas valstybės funkcijoms atlikti. Tokį turtą sudaro valstybei nuosavybės teise priklausančios akcinių bendrovių ir uždarytųjų bendrovių akcijos, taip pat ilgalaikis materialus turtas (pastatai, statiniai ir jų dalys). Tvarkydamas šį turtą patikėjimo teisės pagrindais, VĮ Valstybės turto fondas atlieka visus veiksmus, susijusius su šiuo turtu, t. y. balsuoja akcininkų, kreditorių valdymo organų ir kt. susirinkimuose, apskaito valdomas akcijas, taip pat nuomoja bei įstatymų nustatyta tvarka (t. y. privatizavimo būdu) perleidžia ilgalaikį materialųjį turtą. Toks turtas paprastai nėra skiriamas VĮ Valstybės turto fondui tam, kad užtikrinti įmonės turtinį savarankiškumą. Turtą VĮ Valstybės turto fondas valdo kaip asmuo, įgyvendinantis to turto savininko nuosavybės teise.

Antruoju atveju VĮ Valstybės turto fondas turtą patikėjimo teise valdo turint aiškų įstatymų nustatytą tikslą – vykdyti turto privatizavimą pagal Lietuvos Respublikos privatizavimo įstatymą (toliau – LR PĮ).⁶⁷ Pagal LR PĮ nuostatas VĮ Valstybės turto fondas yra nurodomas, kaip viena iš privatizavimo institucijų, kuri galima sakyti, yra pagrindinė institucija visame privatizavimo procese (LR PĮ 3 str. 1 d. 1 p.). Iki sudaromas privatizavimo sandoris, VĮ Valstybės turto fondas veikia kaip „<...> privatizavimo objekto valdytojas ir įgaliotas asmuo, privatizuojantis valstybei nuosavybės teise priklausančią turtą“ (LR PĮ 4 str. 1 d.). Pagal LR PĮ 1 str. 7 d. privatizavimo objekto valdytojas apibrėžiamas kaip Valstybės turto fondas ar kita Lietuvos Respublikos valstybės įstaiga, įmonė ar organizacija arba savivaldybė, patikėjimo ar nuosavybės teise valdanti, naudojanti privatizavimo objektą (valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančias akcijas ar kitą turtą) ir juo disponuojanti.

Tačiau, mūsų nuomone, LR PĮ nuostatos, nustatančios, koku pagrindu VĮ Valstybės turto fondas tvarko valstybės ir savivaldybių turtą nepasižymi nuoseklumu. Problema glūdi tame, jog minėtoji LR PĮ 4 str. 1 d. į vieną supina du teisinius pagrindus, kuriais VĮ Valstybės turto fondas remdamasis tvarko valstybės bei savivaldybių turtą privatizavimo procese, t. y. iš vienos pusės įstatymas sako, kad vykstant privatizavimo procesui, VĮ Valstybės turto fondas yra privatizavimo objekto *valdytojas* (remiantis LR PĮ 1 str. 7 d., reikėtų suprasti – *patikėtinis*), tačiau kita vertus, ta pati įstatymo norma teigia, kad VĮ Valstybės turto fondas yra valstybės įgaliotas asmuo, t. y. veikia pavedimo teisiniu santykių pagrindu, kaip *atstovas*.⁶⁸ Todėl sukuriama situacija, kad VĮ Valstybės turto

⁶⁶ 2010 metų VĮ Valstybės turto fondo veiklos ataskaita, patvirtinta Valstybės turto fondo valdybos 2011-04-21 posėdžio sprendimu (protokolo Nr. 3V-5(338), 7 klausimas, 1 priedas). [interaktyvus] 2010 [žiūrėta 2011-07-26]. <http://www.vtf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=29>

⁶⁷ *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 107-2688.

⁶⁸ Apie VĮ Valstybės turto fondo, kaip atstovo padėtį byloja ir LR PĮ 4 str. 2 d. 8 p., kuris numato, kad VĮ Valstybės turto fondas Vyriausybės vardu pasirašo privatizavimo sandorius.

fondas dalyvaudamas privatizacijos procedūrose, sudarydamas privatizavimo sandorį, turi dvigubą teisinį statusą – patikėtinio ir atstovo.

Šis susidvejinimas pastebimas ne viename VĮ Valstybės turto fondo pasirašytame privatizavimo sandoryje. Pavyzdžiui, 2004-01-23 VĮ Valstybės turto fondo ir atvirosios akcinės bendrovės (OAO) „Gazprom“ pasirašytame AB „Lietuvos dujos“ akcijų privatizavimo sandoryje, prie sutarties sąvokų apibrėžimų, pardavėju nurodoma VĮ Valstybės turto fondas, kuris veikia „Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos vardu“ (t. y. reikėtų suprasti, kaip atstovas), tačiau tuo pačiu sutarties 3 str. „Pareiškimai ir garantijos“ yra pateikiama garantija, kad „Parduodamos akcijos yra Lietuvos Respublikos nuosavybė; jas Lietuvos Respublikos naudai patikėjimo teise valdo Pardavėjas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymais.“⁶⁹

Vis tik mūsų nuomone, būtų tikslinga teisės aktuose aiškiai apibrėžti VĮ Valstybės turto fondo teisinį privatizuojamo turto valdymo pagrindą tam, kad būtų aiškios šios institucijos teisės ir pareigos privatizavimo procese. Jeigu būtų pasirinkta įtvirtinti VĮ Valstybės turto fondo, kaip patikėtinio statusą, tuomet turėtų būti diskutuojama dėl formuluotės, jog privatizavimo sandoriai sudaromi Vyriausybės ar Lietuvos Respublikos vardu, kadangi pagal LR CK 6.955 str. 1 d. patikėtinis sandorius dėl jam patikėto turto sudaro savo vardu, tačiau nurodydamas, kad veikia kaip patikėtinis. Iš kitos pusės įstatymų leidėjas galėtų įtvirtinti, kad VĮ Valstybės turto fondas privatizuojant valstybių ir savivaldybių turtą veikia ne kaip patikėtinis, bet kaip atstovas. Tokiu atveju, manytume, kad prieš pradėdant privatizavimo procesą valstybės ar savivaldybių turtas turėtų būti atlaisvintas nuo patikėjimo teisinio režimo.

Aukščiau aprašytas teisinio reglamentavimo prieštarumas rodo, kad patikėjimo teisė viešojo turto tvarkymo teisiniuose santykiuose nėra nuosekliai taikoma. Dar daugiau, pateiktas pavyzdys atskleidžia, kad teisiniai santykiai valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo procese gali būti reglamentuojami ir nenaudojant patikėjimo teisės mechanizmo, o jiems reguliuoti gali būti pasitelkiami kiti civilinės teisės institutai, kaip minėta – pavedimo institutas. Tai kelia atitinkamų abejonių dėl viešojo turto patikėjimo teisės reikalingumo ir tikslingumo valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo teisinių santykių struktūroje.

Kitas specialios paskirties juridinis asmuo, tvarkantis valstybės turtą viešojo turto patikėjimo teisės pagrindais, yra *VĮ Turto bankas*. Dabartiniu metu VĮ Turto banko teisinį statusą nustato ir įmonės funkcijas apibrėžia Lietuvos Respublikos valstybės įmonės turto banko įstatymas,⁷⁰ kurio 3 str. 2 d. pateikia tokius du VĮ Turto banko veiklos tikslus:

- 1) organizuoti ir koordinuoti valstybės nekilnojamojo turto atnaujinimą;
- 2) išieškoti pagal sutartis perduotas administruoti paskolas, valstybės garantijas ir kitus turtinius įsipareigojimus.

Iš pateiktos VĮ Turto banko kompetencijos matyti, jog šios valstybės įmonės vaidmuo valstybinio turto valdymo procese taip pat nėra vienareikšmiškas.

⁶⁹ 2004-01-23 VĮ Valstybės turto fondo ir atvirosios akcinės bendrovės (OAO) „Gazprom“ pasirašyta AB „Lietuvos dujos“ akcijų privatizavimo sutartis. [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2011-07-27]. <<http://www.enmin.lt/lt/news/gazprom.pdf>>.

⁷⁰ *Valstybės žinios*, 2010-11-27, Nr. 139-7098.

VĮ Turto banko funkcijos valdant valstybės turtą patikėjimo teise pasireiškia valstybės nekilnojamojo turto atnaujinimo procese. Pagal LR VSTVNDĮ 9 str. 2 d. VĮ Turto bankas tvarko valstybės turtą patikėjimo teise LR VSTVNDĮ 16¹ str. numatytu atveju, t. y. vykdant valstybės nekilnojamojo turto atnaujinimą. Valstybinio nekilnojamojo turto atnaujinimas – tai procedūra, kurios metu turtas valstybės įmonių, įstaigų ar organizacijų poreikių neatitinkantis turtas⁷¹ yra rekonstruojamas arba išigyjamas (perkamas, statomas ir pan.) naujas nekilnojamas turtas (LR VSTVNDĮ 16¹ str. 2 d.). Tokiu atveju pagal LR VSTVNDĮ 16¹ str. 5 d. 1 p. valstybės turto valdytojas (t. y. valstybės įmonė, įstaiga ar organizacija) ir VĮ Turto bankas sudaro susitarimą, kuriuo valstybės įmonė, įstaiga ar organizacija perduoda VĮ Turto bankui ketinamą atnaujinti nekilnojamąjį turtą patikėjimo teise, o pati valstybės įmonė, įstaiga ar organizacija tokiu perduotu turtu naudojasi panaudos teisėmis tol, kol nekilnojamas turtas bus atnaujintas ir grąžintas, t. y. perduotas atgal patikėjimo teise.

Reikia pastebėti, kad valstybės turto atnaujinimo procese tarp valstybės įmonės, įstaigos ar organizacijos ir VĮ Turto banko sudaroma sutartis (susitarimas), iš esmės turi sąsają su viešojo turto patikėjimo sutartimi, kurią apibrėžia LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d., teigianti, kad kitiems juridiniams asmenims valstybės turtas patikėjimo teise gali būti perduotas pagal turto patikėjimo sutartį tik tais atvejais, kai įstatymai jiems priskiria valstybines funkcijas. Šiuo atveju, valstybės nekilnojamojo turto atnaujinimas laikytinas VĮ Turto banko vykdoma viešąja (valstybine) funkcija, kurią šiam juridiniam asmeniui priskiria LR VSTVNDĮ normos. Vis tik VĮ Turto banko sudaromos patikėjimo sutarties nereikėtų tapatinti su sutartimi, pagal kurią patikėjimo teise perduodamas valstybės turtas kitiems juridiniams asmenims, vykdančioms viešąsias funkcijas, kadangi skiriasi šių dviejų viešojo turto patikėjimo sutarčių sudarymo tikslas: VĮ Turto bankui sudarant patikėjimo teisės sutartį yra siekiama turtą atnaujinti tam, kad jis tinkamai galėtų tarnauti valstybės įmonei, įstaigai ar organizacijai, t. y. iš tokios sutarties naudą gauna ne patikėtinis, bet valstybės įmonė, įstaiga ar organizacija, tuo tarpu sudarant patikėjimo teisės sutartį su kitais juridiniais asmenimis, vykdančiais įstatymo priskirtas viešąsias funkcijas, tam tikra prasme yra siekiama tenkinti būtent pastarųjų interesus, t. y. aprūpinti tokius juridinius asmenis materialine veiklos baze.

Kita vertus, nėra suprantama ir logiškai paaiškinama, kodėl įstatymų leidėjas valstybės turto atnaujinimo procedūrose pasirinko taikyti gana komplikuoatą turto patikėjimo teisės ir panaudos instituto derinį, o ne paprastesnį – kitą civilinės teisės institutą, pavyzdžiui, pavedimą. Nemanytume, jog tų pačių tikslų turto atnaujinimo procese nebūtų galima pasiekti sukuriant pavedimo santykius tarp valstybės turto valdytojo ir VĮ Turto banko, juo labiau, kad šį modelį savo veikloje VĮ Turto bankas naudoja administruodamas valstybės debitorinius reikalavimus.

Kaip minėta, VĮ Turto bankas vykdo valstybės kreditorinių įsipareigojimų administravimą, t. y. juos išieško, vykdo valstybės paskolų, garantijų ir pan. administravimą,

⁷¹ Pagal 2011-05-04 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 515 patvirtintų „Atnaujiamo valstybės nekilnojamojo turto sąrašo sudarymo taisyklių“ (*Valstybės žinios*, 2011, Nr. 55-2638) 5 p., laikoma, kad turtas neatitinka valstybės įmonių, įstaigų ar organizacijų poreikių, jeigu jis neatitinka įstatymų keliamų jam reikalavimų, arba yra fiziškai, funkciškai (technologišškai) nusidėvėjęs, arba turtas pripažintas avarinės būklės arba pripažintas neatitinkantis kitų pagrindų valstybės įmonių, įstaigų ar organizacijų poreikių įgyvendinant valstybės funkcijas.

atlieka kitas panašaus pobūdžio funkcijas. Šią funkciją VĮ Turto bankas vykdo pavedimo sutarties, pasirašytos tarp LR Finansų ministerijos ir VĮ Turto banko, pagrindu. Visą valstybės skolos perdavimo tvarkyti VĮ Turto bankui procesą reglamentuoja atskiros LRV nutarimu patvirtintos taisyklės.⁷² Atsižvelgiant į šią praktiką iš esmės valstybės finansinio turto (kreditorinių įsipareigojimų) administravimo srityje, nematytume pagrindo, kodėl analogišku pagrindu VĮ Turto bankas negalėtų administruoti ir valstybės atnaujinamo turto. Tokiu būdu būtų išvengiama ne tik sudėtingos teisinės konstrukcijos naudojimo valstybės turto atnaujinimo procese, tačiau ir atsisakoma viešojo turto patikėjimo teisę naudoti ten, kur jos taikymas yra nebūdingas, atsižvelgiant į šios teisės taikymo praktiką kitose viešojo turto valdymo srityse.

Kitos valstybės ir savivaldybės įmonės – tai tradiciniai viešojo turto patikėjimo teisės subjektai, ribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, pilnai kontroliuojami valstybės ar savivaldybių, kurie teikia viešąsias paslaugas, gamina produkciją ir vykdo kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus (LR VSIĮ 2 str. 3 d.). Valstybės ar savivaldybės įmonės teisinę formą dažniausiai turi tokie juridiniai asmenys, kurie veiklą vykdo transporto, miškininkystės, komunalinių paslaugų teikimo, energetikos ir kitose srityse.

Reikia paminėti, kad šioje darbo dalyje aptariamos valstybės ir savivaldybių įmonės skiriasi nuo aukščiau minėtų specialios paskirties valstybės įmonių Valstybės turto fondo ir Turto banko. Pirmiausia, visos kitos valstybės ir savivaldybių įmonės (išskyrus valstybės įmones Valstybės turto fondą ir Turto banką), valstybės ar savivaldybių turtą patikėjimo teise tvarko tam, kad būtų sudarytos sąlygos šioms įmonėms vykdyti teisės aktų joms priskirtas viešąsias funkcijas, susijusias su šių įmonių vykdoma veikla, kuri dažniausiai yra ūkinė – komercinė, orientuota į pajamų gavimą. Tuo tarpu VĮ Valstybės turto fondas ir VĮ Turto bankas atlieka aiškiai apibrėžtas ir įstatymo deleguotas viešąsias funkcijas, įgyvendinant valstybės nuosavybės teisę, o tos funkcijos nėra tiesiogiai susijusios su ūkine – komercine veikla.

Kaip jau minėjome, valstybės ir savivaldybių įmonių tikslas yra teikti ūkinio – komercinio pobūdžio viešąsias paslaugas. Tačiau viešųjų paslaugų teikimas nėra suprantamas, kaip vienintelis valstybės ar savivaldybės įmonės tikslas. LR Valstybės kontrolė 2009 m. parengusi valstybinio audito ataskaitą dėl valstybės įmonių valdymo nurodė, kad vienas iš valstybės įmonės veiklos tikslų yra pelno siekimas. Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas reglamentuoja pelno paskirstymą, tai rodo, kad valstybės įmonės ne tik turi siekti tikslo tenkinti viešuosius interesus, bet ir gauti pelną iš vykdomos veiklos.⁷³ Todėl valstybės ar savivaldybių turtas, perduodamas įmonių žinion, turi užtikrinti, kad ne tik bus sudarytos sąlygos įmonei tenkinti viešuosius interesus, tačiau ir bus siekiama pelno. Tai visiškai atitinka efektyvaus bei racionalaus valstybės turto panaudojimo principus, įtvirtintus LR VSTVNDĮ 8¹ str. 2 ir 3 p.

⁷² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000-07-12 nutarimu Nr. 811 „Dėl paskolų ir valstybės garantijų, finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui“ patvirtintos „Paskolų ir valstybės garantijų, finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui, administravimo taisyklės“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 58-1724. Aktualiai redakcija nuo 2007-11-14.

⁷³ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2009-12-23 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P2-20-13-24 „Valstybės įmonių valdymas“ [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-06-20]. <http://www.vkontrolė.lt/auditas_isvados.php?tipas=it>.

Tačiau šiems tikslams įgyvendinti yra reikalingas atitinkamas veiklos materialinis pagrindas (gamybos priemonės, transporto priemonės, kompiuteriai ir jų programinė įranga, patalpos ir pan.). Lietuvoje veikiančių valstybės ir savivaldybių įmonių teisinis statusas yra ypatingas tuo, kad šios teisinės formos juridiniai asmenys negali turėti jokio turto savo nuosavybėje. LR VSIĮ 2 str. 1 ir 2 d. nurodyta, kad valstybės ar savivaldybės įmonė jai perduotą valstybės ar savivaldybės turtą, ar įgytą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise. Taigi visas turtas, kuris yra perduodamas ar įgyjamas valstybės ar savivaldybių įmonių, priklauso valstybei ar savivaldybei, o įmonė jį valdo, naudoja ir tam tikra apimtimi disponuoja teisės aktų nustatyta tvarka.

Nepaisant to, kad valstybės ir savivaldybės įmonės negali būti turto savininkėmis, o turtą gali turėti tik patikėjimo teise, jos gali atsakyti šiuo turtu prieš savo kreditorius. LR CK 2.50 str. 1 d. įtvirtinta, kad juridinis asmuo atsako pagal savo prievolės jam nuosavybės ar *patikėjimo teise* priklausančiu turtu. Vis tik ši taisyklė turi išimčių. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurios valstybės ar savivaldybės įmonės gali turėti ir tokį turtą, kuris dėl vienokių ar kitokių priežasčių negalėtų pereiti kitų asmenų nuosavybėn, išieškojimo iš tokio turto vykdyti nebūtų galima. Tokiu atveju, subsidiari atsakomybė kyla valstybei. LR CPK 674 str. 1 d. nurodoma, kad jeigu valstybės ar savivaldybės įmonė neturi turto, iš kurio galima išieškoti, išieškotojų reikalavimai tenkinami atitinkamai iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, bet ne daugiau, negu yra valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo, vertė. Mūsų manymu, šioje normoje kalbama apie situaciją, kai valstybės ar savivaldybės įmonė neturi patikėjimo teise to turto, iš kurio galima būtų vykdyti išieškojimą, o turi tik tą – iš kurio išieškojimas neleidžiamas, pavyzdžiui, turtą, kuris gali būti tik valstybės nuosavybė, arba turtą, kuris nėra įregistruotas viešame registre ir pan. Pavyzdžiui, nebūtų galimas išieškojimas iš valstybės įmonės – miškų urėdijos tvarkomo valstybinio miško, jeigu ši įmonė neturėtų jokio kito turto. Tokiu atveju turėtų kilti subsidiari valstybės atsakomybė, jos patikėto turto vertės ribose. Taip pat negalėtų būti vykdomas išieškojimas iš valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, jeigu jis yra tinkamai neužregistruotas viešame registre. Lietuvos apeliacinis teismas, vienoje savo sprendimo civilinėje byloje nurodė, kad „<...> nors SJ „Pempininkų vaistinė“ patikėjimo teise valdomas turtas nebuvo įregistruotas nekilnojamojo turto registre, tačiau šis turtas SJ „Pempininkų vaistinė“ buvo valdomas teisėtai, turtas buvo perduotas patikėtiniui ir turto patikėjimo teisė yra galiojanti. CPK 674 straipsnio pirmoji dalis nustato, kad jeigu valstybės ar savivaldybės įmonė neturi turto, iš kurio galima išieškoti, išieškotojų reikalavimai tenkinami atitinkamai iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, bet ne daugiau, negu yra valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo, vertė. Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, pirmosios instancijos teismas turėjo pagrindą konstatuoti, kad LSĮ „Pempininkų vaistinė“ skolos turėtų būti išieškotos iš savivaldybės biudžeto.“⁷⁴

Tačiau išieškojimo iš valstybės ir savivaldybių turto pagal įmonių prievolės taisyklė nėra taikoma be išimčių. LAT savo praktikoje pripažino, kad CPK 674 str. veikimo ribos ir šios normos pagrindu valstybei ar savivaldybei galinti kilti civilinė atsakomybė, nebūs taikomos, jeigu valstybės ar savivaldybės įmonė įgys bankrutuojančio juridinio asmens

⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2007-08-16 nutartis, priimta civilinėje byloje LSĮ „Pempininkų vaistinė“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė (bylos Nr. 2-513/2007).

teisinį statusą. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, „<...> kad ĮBĮ nustato išbaigtą, funkcionuojančių savarankiškai nuo CPK reglamentuoto vykdymo proceso, bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo ir kreditorių reikalavimų tenkinimo sistemą, kurioje šio įstatymo priskiriamas funkcijas atlieka įmonės administratorius. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija sprendžia, kad CPK 674 straipsnis netaikomas tenkinant bankrutavusios savivaldybės įmonės kreditorių reikalavimus. Tokiu atveju bankrutavusios įmonės turtas parduodamas ir kreditorių reikalavimai tenkinami ĮBĮ aštuntajame skirsnyje (33–36 straipsniai) reglamentuota tvarka.“⁷⁵ Vadinasi, valstybės ar savivaldybės įmonės bankroto atveju, kreditorių reikalavimai nebus tenkinami iš valstybės ar savivaldybės biudžeto.

Diskutuojant apie valstybės ir savivaldybių įmonių civilinės atsakomybės ypatumus turto patikėjimo teisės kontekste, galima pastebėti, kad įstatymai nelygiavertiškai traktuoja civilinės atsakomybės taikymą esant viešo ir privataus turto patikėjimo teisei. Minėtina, kad pagal LR CK 6.965 str. 4 d. yra nustatyta, kad skolos, pagal prievolės, kilusios iš patikėto turto, dengiamos iš patikėto turto, o jeigu jo neužtenka – iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir jo – iš patikėtojo turto. Tuo tarpu valstybės ir savivaldybės įmonių atveju, iš patikėtinio turto išieškoma negali būti, kadangi šis tokio turto tiesiog negali turėti. Todėl išieškojimas vyksta pagal LR CPK 674 str. nuostatas iš patikėjimo teise valdomo turto, o kai iš jo išieškoti negalima – iš kito patikėtojo turto, tačiau neviršijant patikėto turto, iš kurio išieškojimas negalimas, dalies. Dar daugiau, esant valstybės ar savivaldybės įmonės bankrotui, subsidiarinė valstybės ar savivaldybės atsakomybė apskritai negalima. Tokiu būdu susidaro nelygiavertė situacija, kadangi išieškoti skolas esant viešojo turto patikėjimo teisei, kreditoriui sudaroma daug daugiau kliūčių, nei išieškoti skolas, esant privataus turto patikėjimo teisei. Kitaip tariant, Lietuvos teisės aktai, o taip pat teisminė praktika, daug labiau saugo viešojo turto sektoriaus patikėjimo teisės subjektų interesus, nei privataus sektoriaus patikėjimo teisės dalyvių. Žinoma, tokia padėtis valstybės ir savivaldybės turto apsaugos prasme gal ir galėtų būti pateisinama, tačiau ji atitinkamai byloja apie skirtingas teisinės atsakomybės taikymo sąlygas viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės kontekste, tuo pačiu versdama abejoti, ar šios dvi patikėjimo teisės formos gali būti vadinamos tuo pačiu vardu.

3.2.1.2. Valstybės ar savivaldybės biudžetinės įstaigos

Valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga apibrėžiama kaip valstybės ar savivaldybės institucija, kuri atlieka viešosios valdžios, viešojo administravimo, teismų funkcijas arba paslaugų, švietimo, kultūros, mokslo ir kitose srityse teikimo funkcijas.⁷⁶ Biudžetinės įstaigas nesunku būtų supainioti su valstybės ir savivaldybių įmonėmis, kadangi tiek vienos, tiek kitos atlieka viešąsias funkcijas. Tačiau minėti viešieji juridiniai asmenys negali būti tapatinami. O. S. Jofė rašė, kad valstybinės įstaigos skiriasi nuo įmonių pirmiausia pagal savo darbo profilį: įmonės užsiima gamybine ar kita ūkine veikla, o

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-06-29 nutartis civilinėje byloje BSĮ „Namy priežiūra“ v. Kauno miesto savivaldybė (bylos Nr. 3K-7-259/2009).

⁷⁶ Baranauskas, E., Karulaitytė-Kvainauskienė, I., Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 293.

įstaigos vykdo valdymo ir socio-kultūrinės funkcijas.⁷⁷ Biudžetinės įstaigos teisinę formą turinčios įstaigos – tai muziejai, viešos bibliotekos, mokslo įstaigos, ikimokyklinio ugdymo įstaigos, valdžios, valdymo aparato institucijos ir kitos įstaigos bei institucijos, kurių veikla pirmiausia orientuota į viešųjų paslaugų teikimą, o ne į pajamų gavimą. Biudžetinių įstaigų veiklos kryptis gali nustatyti atskiras įstatymas⁷⁸ arba pats steigėjas. Tačiau bet kuriuo atveju tam, kad biudžetinė įstaiga, galėtų tinkamai vykdyti jai pavestas užduotis, jai, kaip ir valstybės ar savivaldybės įmonei, yra reikalingas tam tikras turbinis pagrindas, t. y. įvairios veiklos priemonės (kompiuteriai, kompiuterių programinė įranga, kanceliarinės prekės, baldai, transportas, patalpos ir pan.).

Galima pastebėti, kad jeigu valstybės ir savivaldybių įmonių teisiniame reglamentavime nekyla didelių neaiškumų dėl to, koks yra valstybės ar savivaldybės įmonių turto teisinis statusas, ir kokių teisiniu pagrindu valstybės ar savivaldybės įmonė valdo, naudoja ir disponuoja joms perduotu turto⁷⁹, tai biudžetinių įstaigų šio klausimo teisinis reglamentavimas nėra toks suprantamas. Ši situacija susiklosto dėl to, kad įstatymai vienareikšmiškai neįvardija, jog biudžetinės įstaigos joms perduotą ir jų įgytą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja turto patikėjimo teisės pagrindu. Todėl gali kilti abejonių, kokių teisiniu pagrindu biudžetinės įstaigos valdo, naudoja ir disponuoja joms perduotu ar įgytu turto.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR BĮ ir LR CPK normos reglamentuojančios biudžetinių įstaigų civilinės atsakomybės klausimus, naudoja tokią terminiją, kuri suponuoja išvadą apie tai, kad biudžetinė įstaiga gali turėti savo nuosavą turtą (lėšas). Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymo (toliau – LR BĮ)⁸⁰ 2 str. 2 d. nurodoma, kad „Pagal savo prievoles biudžetinė įstaiga atsako tik savo lėšomis. Jeigu biudžetinės įstaigos prievolėms padengti lėšų nepakanka, prievolės padengiamos biudžetinės įstaigos savininko lėšomis neviršijant biudžetinės įstaigos teisės aktų nustatyta tvarka naudojamo, valdomo ir disponuojamo turto vertės.“ Panašiai teigiama ir LR CPK 668 str. 4 d., jog „Vykdamas išieškojimą iš valstybės, savivaldybės ar biudžetinių įstaigų, išieškojimas gali būti nukreipiamas tik į joms priklausančias pinigines lėšas.“ Iš šių teisės normų ir jos vartojamų tokių sąvokų, kaip „savo lėšomis“ ir „priklausančias pinigines lėšas“ gali susidaryti įspūdis, jog įstatymų normos numato galimybę biudžetinėms įstaigoms turėti savo nuosavą turtą piniginių lėšų pavidalu, iš kurio gali būti išieškoma pagal biudžetinės įstaigos prievoles.

Vis tik aukščiau iškeltas abejones turėtų pašalinti LR BĮ 10 str. 1 d., kuriame nurodoma, kad „Biudžetinės įstaigos savininko jai perduotas ir biudžetinės įstaigos įgytas turtas nuosavybės teise priklauso biudžetinės įstaigos savininkui, o biudžetinė įstaiga šį turtą valdo, naudoja ir disponuoja juo teisės aktų nustatyta tvarka.“ Tačiau ši nuostata, nors ir įtvirtina, kad biudžetinės įstaigos negali turėti turto nuosavybės teise, tačiau nenuro-

⁷⁷ Иоффе, О. С. *Избранные труды: В 4 т. Т. II. Советское гражданское право.* Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с. 190.

⁷⁸ Pavyzdžiui, valstybės institucijos – Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos ir jos padalinių kompetenciją nustato atskiras Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (*Valstybės žinios*, 2004-04-28, Nr. 63-2243) bei kiti teisės aktai.

⁷⁹ Pagal LR VSIĮ 13 str. 2 d., „Įmonės savininko perduotą turtą įmonė valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise įmonės įstatuose nustatyta tvarka ir sąlygomis, nepažeisdama šio bei kitų įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.“

⁸⁰ *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 15-699.

do, kokių teisinių pagrindų biudžetinės įstaigos valdo joms perduotą ar jų įgytą turtą. Apie tai, jog biudžetinės įstaigos joms perduotą ar jų įgytą turtą tvarko patikėjimo teisės pagrindais, galima spręsti tik sistemškai aiškinant LR BĮ ir LR VSTVNDĮ nuostatas. LR BĮ 10 str. 1 d. aiškinant kartu su LR VSTVNDĮ 7 str. 2 d. 1 p., 9 str. 2 d., 11 str. 2 d., 16 str., galima padaryti išvadą, kad teisinis biudžetinių įstaigų turto turėjimo pagrindas yra būtent turto patikėjimo teisė. Taigi ir iš valstybinių biudžetinių įstaigų ūkinės veiklos gautos pajamos, kaip įstaigos turtas, nuosavybės teise priklauso valstybei.⁸¹ Tačiau aki-vaizdu, jog tam tikras teisinių sąvokų netikslumas egzistuoja ir jį reikėtų šalinti. Teisės aktuose vartojamos tokios sąvokos kaip „*priklauso*“ (LR CPK 668 str. 4 d.) arba „*savo*“ (LR BĮ 2 str. 2 d.) nėra būdingos privataus turto patikėjimo teisei, o jų naudojimas viešojo turto patikėjimo teisės taikymo srityje duoda pagrindą išvadai, kad viešojo turto patikėjimo teisė neatitinka privataus turto patikėjimo teisės koncepcijos.

3.2.1.3. Centrinis bankas

Centrinis bankas Lietuvoje yra vienas – tai Lietuvos bankas, kurio teisinį režimą nustato Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (toliau – LR LBĮ).⁸² Lietuvos bankas vykdo įvairias funkcijas, susijusias su pinigų politikos įgyvendinimu, komercinių bankų kontrole, užsienio atsargų valdymu ir kitas funkcijas, numatytas LR LBĮ 8 str. Lietuvos banko dalyvavimas valdant, naudojant ir disponuojant viešuoju turtu patikėjimo teise, pasižymi tam tikrais ypatumais, nulemtais paties Lietuvos banko specifinio teisinio statuso. Lietuvos bankas yra ypatinga institucija tuo, kad tiek pagal nacionalinius, tiek pagal tarptautinius teisės aktus, turi būti užtikrinamas šios institucijos nepriklausomumas ir savarankiškumas. LR LBĮ 3 str. įtvirtina Lietuvos banko nepriklausomumo pagrindus ir garantijas. Pagal šio straipsnio 2 d., Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir valstybės institucijos privalo gerbti Lietuvos banko nepriklausomumą ir nesiekti daryti įtaką Lietuvos bankui ir Lietuvos banko tarnautojams, kai jie vykdo savo pareigas. Todėl skirtingai nuo valstybės ir savivaldybės įmonių ar biudžetinių įstaigų, Lietuvos bankas veikia savarankiškai, jo veiksmų negali įtakoti nei steigėjas, nei kiti asmenys. Ši nuostata į nacionalinės teisės sistemą yra perkelta įgyvendinant Europos Sąjungos teisės normas, kurias įgyvendinti prisiėmė pareigą Lietuva, stodama į Europos Sąjungą.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 130 str. numatyta, kad „*naudodamiesi Sutarčių ir ECBS ir ECB statuto jiems suteiktais įgaliojimais ir vykdydami juose nustatytus užduotis bei pareigas, nei Europos centrinis bankas, nei nacionalinis centrinis bankas, nei bet kuris jų sprendimus priimančių organų narys nesiekia gauti ar nepriima jokių Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurio kito subjekto nurodymų. Sąjungos institucijos, įstaigos ar organai ir valstybių narių vyriausybės įsipareigoja gerbti šį principą ir nesiekti paveikti Europos centrinio banko ar nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams, jiems atliekant savo užduotis.*“⁸³

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999-01-13 nutartis civilinėje byloje V. M., V. B. v. LR valstybės kontrolė (bylos Nr. 3K-5/1999).

⁸² *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 28-890.

⁸³ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2010). [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta: 2011-04-15]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:lt:PDF>>.

Be to, analogiška nuostata pakartota ir minėtos sutarties priedo – Protokolo Nr. 4 dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto 7 str.⁸⁴

Kaip gi viešojo turto patikėjimo teisės institutas dera su Lietuvos bankui pripažįstamu veiklos nepriklausomumo principu?

Jau minėjome anksčiau, kad viešojo turto patikėjimo viena iš funkcijų yra sudaryti sąlygas valstybei įgyvendinti savo nuosavybės teisę per kitus juridinius asmenis, tačiau tuo pačiu neprarandant perduoto turto nuosavybės teisės. Todėl pagal dabartinį viešojo turto patikėjimo teisės reglamentavimą, turto savininkas – valstybė arba savivaldybė, o konkrečiau jų teisės įgyvendinanti institucija, gali nuspręsti, kokį turtą perduoti Lietuvos bankui, kokį turtą iš Lietuvos banko perimti ir kam jį paskirstyti. Dar daugiau, viešojo turto patikėjimo teisės normų pagrindu (pavyzdžiui, LR VSTVNDĮ 16 str. 1 d.), bet koks Lietuvos banko reikmėms įgytas turtas taip pat priklauso valstybei ir Lietuvos banko yra valdomas patikėjimo teise. Todėl galima daryti išvadą, kad pagal dabartinį teisinį reguliavimą, Lietuvos bankas nėra nepriklausomas turtinio savarankiškumo prasme.

Kita vertus, galima diskutuoti, kad Europos Sąjungos teisės aktuose nurodytas nepriklausomumo principas reiškia centrinių bankų *sprendimų priėmimo* procedūras ir abejotina, ar tai galėtų būti ir finansinio nepriklausomumo išraiška, kai bankui būtų suteikiama teisė įgyti jo valdomą turtą nuosavybėn. Tačiau, mūsų nuomone, tikriausiai nebūtų galima pripažinti juridinio asmens visiškai laisvu ir savarankišku net ir sprendimų priėmimo prasme, jeigu jis yra materialiai priklausomas nuo kito asmens ar institucijos valios, kuri sprendžia pagrindinius valdomų materialinių išteklių panaudojimo klausimus. Be to nereikia pamiršti, kad LR LBJ 1 str. 2 d. teigia, jog Lietuvos bankas turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja Europos Sąjungos teisės ir šio įstatymo nustatyta mastu, tvarka ir sąlygomis. Kaip matome, LR LBJ normos nukreipia ne į LR VSTVNDĮ nuostatą, tačiau į specialųjį teisės aktą – LR LBJ, ir prioritetingą nacionalinės teisės atžvilgiu – Europos Sąjungos teisę.⁸⁵

Iš aptarto centrinio banko teisinio statuso reglamentavimo galima daryti išvadą, kad viešojo turto patikėjimo teisė Lietuvoje, be didesnių pakeitimų yra taikoma ir tose srityse, kurios reikalauja specialaus teisinio reglamentavimo. Mūsų manymu, tai gali reikšti, jog patikėjimo teisinio reglamentavimo ypatumai gali neatitikti konkrečių šios teisės subjektų (šiuo atveju Lietuvos banko) poreikių. Todėl įstatymų leidėjui galima būtų pasiūlyti iš naujo peržiūrėti turto patikėjimo teisės taikymą Lietuvos banko statuso teisinio reglamentavimo atveju ir įvertinti galiojančio teisinio reguliavimo atitiktį specialiesiems teisės aktams ir Europos Sąjungos teisės normoms.

3.2.2. Kiti juridiniai asmenys, vykdanys įstatymo priskirtas viešąsias funkcijas

Ši patikėtinių grupė valstybės ar savivaldybių turtą tvarko specifinės patikėjimo sutarties pagrindu, todėl teisiniams santykiams iš dalies turėtų būti taikomos ir LR CK

⁸⁴ Protokolas Nr. 4 dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto (2008). [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta: 2011-04-15]. <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_statute_from_c_11520080509lt02010328.pdf>.

⁸⁵ Minėtina, kad Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 131 str. numatyta, jog „*Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad jos nacionalinės teisės aktai, įskaitant jos nacionalinio centrinio banko statutą, būtų suderinti su Sutartimis ir ECBS ir ECB statutu.*“

šeštosios knygos L skyriaus nuostatos, reglamentuojančios patikėjimo teisės sutartį. Tačiau kaip nustato LR CK 6.968 str., šio kodekso normos taikytinos su išimtimis, kurias nustato specialieji, viešojo turto valdymą, naudojimą ir disponavimą juo nustatantys teisės aktai. Į šią subjektų grupę patenka juridiniai asmenys, turintys viešosios įstaigos, akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės, asociacijos ir kitas teisinės formas. Be to, pagal patikėjimo teisės sutartį, valstybės turtą valdo ir Lietuvos valstybinės aukštosios mokyklos, atitinkančios Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo⁸⁶ 95 str. 6 d. nustatytas sąlygas.⁸⁷

Viešojo turto patikėjimo sutarties instituto įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje tarp viešosios teisės subjektų, duoda pagrindą kelti klausimą – ar viešojo turto patikėjimo teisė ir jos porūšis – viešojo turto patikėjimo sutartimi įtvirtinta patikėjimo teisė, laikytini viešosios, ar privatinės teisės dalimi, ar ši patikėjimo teisės atmaina nėra mėginimas taikyti privatinės teisės modelį viešosios teisės reglamentuojamų teisinių santykių srityje?

Dar O. S. Jofė (*O. C. Иоффе*) analizuodamas sovietinės Rusijos ekonominės politikos teisę, kurią jis vadina ekonomine teise (*хозяйственное право*), atkreipė dėmesį, kad šiai teisei būdingų elementų galima rasti bet kurioje kitoje teisės šakoje (administracinėje, baudžiamojoje, civilinėje ir kt.). Autorius pabrėžė, kad labiausiai ekonominė teisė atspindi dvejose teisės šakose – administracinėje ir civilinėje.⁸⁸ Šiuolaikinė viešojo turto tvarkymo teisė iš esmės nepakeitė savo teisinės prigimties ta prasme, jog joje dominuoja viešosios ir privačiosios teisės elementai.

Teisinėje literatūroje aptinkama nuomonių, kad dabartinė visuomenės ir jos gyvenimo sričių liberalėjimo tendencija lemia tai, kad viešojo teisė daugelyje sričių užleidžia savo pozicijas privatinei teisei, jos formoms ir metodams. V. D. Melgunovas tvirtina, kad sovietiniais laikais administracinė teisė darė didelę įtaką civilinei teisei, o šiuolaikinė administracinė teisė pasidavė modifikacijoms, susijusioms su civilinės teisės vaidmens išaugimu visuomenėje. Administracinė teisė perėmė civilinei teisei būdingesnes sutartimi grindžiamas valdymo formas.⁸⁹

Vertinant Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisę galima pastebėti, kad jos priskyrimas viešosios ar privatinės teisės sričiai negali būti vienareikšmiškas dėl to, jog šis institutas apima kelių skirtingų viešojo turto valdymo santykių reglamentavimą. Atitinkamai šiuose skirtinguose viešosios patikėjimo teisės reguliuojamuose santykiuose, dominuoja skirtingi reguliavimo metodai.

Mūsų nuomone, viešosios teisės imperatyvaus metodo dominavimas labiau pasireiškia tada, kuomet viešasis turtas yra perduodamas patikėjimo teise valstybės ar savivaldybių kontroliuojamiems juridiniams asmenims, tuo tarpu, kai viešasis turtas yra

⁸⁶ *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 54-2140.

⁸⁷ Minėta norma nustato, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo VIII skyriaus nuostatos dėl valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo taikomos toms valstybinėms aukštosioms mokykloms, kurios pertvarkytos į viešąsias įstaigas ir kuriose valdymo organai sudaryti (išrinkti), paskirti pagal šio įstatymo nuostatas.

⁸⁸ Иоффе, О. С. *Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «Хозяйственного права»*. Москва: Статут, 2000, с. 697.

⁸⁹ Мельгунов, В. Д. *Административно-правовое регулирование и административно-правовые режимы в сфере предпринимательской деятельности*. Москва: Волтерс Клувер, 2008, с. 11.

perduodamas savivaldybėms arba kitiems juridiniams asmenims, vykdančioms viešąsias funkcijas patikėjimo sutarties pagrindu, šalia imperatyvaus reglamentavimo metodo, dominuoja ir dispozityvus, kuris suteikia teisinių santykių dalyviams tam tikrą, tačiau aiškiai teisės aktų apibrėžtą, veiklos laisvę.

Privatinės teisės metodų atsiradimas viešojo turto valdymo procesuose yra gėnėtinai naujas reiškinys, atspindintis šiuolaikines viešojo sektoriaus valdymo tendencijas. Civilinės teisės vaidmens išaugimą valstybinio ar savivaldybių turto valdymo procesuose lėmė nauja viešojo sektoriaus veiklos optimizavimo kryptis pavadinta „*Naująja viešąja vadyba*“ (*New Public Management*). Kaip pažymima literatūroje, naujosios viešosios vadybos reformų esmę sudaro privataus sektoriaus metodų taikymas viešajame sektoriuje.⁹⁰ Galima pastebėti, kad LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d. bei 11 str. 3 d., kurios ir numato turto patikėjimo sutarties taikymo galimybę viešos nuosavybės įgyvendinime, buvo ištrauktos iš LR VSTVNDĮ tekstą ne iš karto priėmus įstatymą (1998 m.), tačiau kartu su 2002-06-19 LR VSTVNDĮ pakeitimais.⁹¹ Tačiau nors teisinio reglamentavimo papildymas aptartomis įstatyminėmis nuostatomis ir buvo siekis viešojo turto tvarkymo srityje naudoti civilinės teisės metodus, tačiau mūsų manymu, ne visiškai sėkmingas.

Kaip žinia, sutartis – tai civilinės, o tiksliau, prievolinės teisės kategorija, išreiškianti dviejų ar daugiau asmenų priešpriešinę suderintą valią teisių ir išpareigojimų forma. Vienas iš pagrindinių sutarčių teisės principų, kuriuo grindžiamas visas sutarčių teisės institutas, yra sutarčių laisvės principas (LR CK 6.156 str.). LR CK komentaro autorių nuomone, be sutarčių laisvės principo neįmanoma privačia iniciatyva grindžiama rinkos ekonomika (LR CK 1.2 str. 1 d.).⁹² Anot V. Mikelėno, sutarčių laisvės principas gali būti nagrinėjamas keturiais aspektais:

- 1) laisvės sudaryti sutartį;
- 2) laisvės atsisakyti sudaryti sutartį;
- 3) laisvė laisvai nustatyti sutarties turinį;
- 4) laisvės sudaryti sutartis, kurių įstatymas nenumato, jeigu tokios sutartys neprieštarauja teisei ir gerai moralei.⁹³

Tačiau viešosios nuosavybės turto patikėjimo teisiniuose santykiuose atsispindi ne visi paminėtieji sutarčių teisės principo elementai, o tai manytume, kelia rimtų abejonių, ar apskritai Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisiniame reglamentavime yra prasmė vartoti „*sutarties*“ sąvoką, jeigu praktiškai yra eliminuojama galimybė tokios „*sutarties*“ teisiniam reglamentavimui taikyti LR CK šeštosios knygos L skyriaus normas. Paanalizuokime kiekvieno sutarties laisvės principo elemento atspindį viešojo turto patikėjimo sutarties atveju.

⁹⁰ Astrauskas, A., et al. *Viešasis valdymas*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 124.

⁹¹ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 60-2412.

⁹² Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Pirmas tomas. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 194.

⁹³ Mikelėnas, V., *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia. 1996, p. 34.

Laisvė sudaryti viešojo turto patikėjimo sutartį nėra absoliuti. Šios galimybės ribojimas visų pirma, pasireiškia tuo, kad sudaryti viešojo turto patikėjimo teisės sutartį ir tapti patikėtiniais gali tik aiškiai įvardinti asmenys – juridiniai asmenys, vykdančys įstatymų priskirtas valstybines ar savivaldybių funkcijas (LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d., 11 str. d.). Tačiau išskirti valstybines ir savivaldybės funkcijas pagal įstatymą vykdančius asmenis nėra paprasta. Reikia paminėti, kad nei vienas teisės aktas aiškiai neįvardija, kokios funkcijos gali būti laikomos valstybinėmis funkcijomis ir nepateikia pilno šių funkcijų sąrašo. Sąvoka „valstybinės funkcijos“ yra daugiareikšmė, todėl jos prasmę galima išsiaiškinti tik sistemiškai analizuojant teisės aktų nuostatas.

Aukščiausią juridinę galią turintis nacionalinis teisės aktas Konstitucija, nustato pagrindines valstybės veiklos sritis ir tuo pačiu – funkcijas. Šios funkcijos yra labai įvairios ir apima daugybę skirtingų valstybės ir visuomenės veiklos sričių (krašto apsauga, asmens interesų apsauga, sveikata, valstybės valdymas ir kt.). Pavyzdžiui LR KT 2002-01-14 nutarime buvo išaiškintas, jog „*Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus, taip pat, kad įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką. Tad rūpinimasis žmonių sveikata ir medicinos pagalbos bei paslaugų žmogui susirgus laidavimas traktuotini kaip valstybės funkcija.*“⁹⁴

Dalį valstybinių funkcijų pateikia Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo⁹⁵ (toliau – LR VSĮ) 7 str., kuriame yra aprašytos savivaldybėms perduotos valstybinės funkcijos. Minėtame norminiame teisės akte valstybinėmis funkcijomis laikoma valstybės veikla tokiose srityse, kaip registravimo, asmenų saugo ir socialinio aprūpinimo, valstybinės žemės valdymo ir kitose srityse. Tačiau LR VSĮ pateikiama tik dalis valstybės funkcijų, kurios įstatymu perduodamos savivaldybių kompetencijai. Be to, dėl jų priskyrimo valstybinėms funkcijoms gali būti keliamas klausimas, kadangi pagal LR VSĮ normas, šios funkcijos perduodamos savivaldybėms, taigi formaliai, valstybė jų gali nevykdyti.

Tuo tarpu tas pats LR VSĮ pateikia daug aiškesnę savivaldybės funkcijų apibūdinimą. LR VSĮ 3 str. 8 d. netgi pateikia savivaldybės funkcijų apibrėžimą, įvardijant, jog „*Savivaldybės funkcijos – tai Konstitucijos nustatytos, šio ir kitų įstatymų savivaldybėms priskirtos vietos valdžios, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijos.*“ LR VSĮ 6 str. pateikiamas išsamus savivaldybių funkcijų sąrašas.

Tam, kad atsirastų viešojo turto patikėjimo teisė sutarties pagrindu, nepakanka vien identifikuoti viešąsias, t. y. valstybės ar savivaldybės funkcijas, tačiau yra būtina, kad šias funkcijas atliktų juridinis asmuo, kuriam įstatymai yra delegavę tokių funkcijų vykdymą. Tokiais asmenimis negalėtų būti valstybės ar savivaldybių įmonės ar biudžetinės įstaigos, taip pat tokiu asmeniu negalėtų būti centrinis bankas bei savivaldybės, kadangi nurodytiems juridiniams asmenims, turto patikėjimo teisė kyla ne sutartiniu, tačiau teisės aktų pagrindu. Patikėjimo teisės pagal patikėjimo sutartį viešojo turto tvarkymo srityje subjektais, turėtų būti kiti asmenys, kuriems įstatymas priskiria viešųjų paslaugų teikimo funkciją. Tačiau pažymėtina, galiojančioje Lietuvos teisinėje sistemo-

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-01-14 nutarimas „Dėl valstybės ir savivaldybių biudžetų rodiklių“ (bylos Nr. 25/01).

⁹⁵ *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 113-4290.

je įstatymų, kurie priskirtų viešųjų funkcijų teikimą kitos teisinės formos juridiniams asmenims (t. y. ne valstybės ar savivaldybių įmonėms, biudžetinėms įstaigoms, centriniam bankui, savivaldybėms) nėra daug. Tokiomis retomis išimtimis galima būtų įvardinti kai kurias atskirų organizacijų savivaldos institucijas, kurių kompetenciją numato atskiri įstatymai, pavyzdžiui, Lietuvos advokatūra, kuriai tam tikras viešąsias funkcijas priskiria Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas⁹⁶, Notarų rūmai, kuriems viešąsias funkcijas priskiria Lietuvos Respublikos notariato įstatymas⁹⁷, Lietuvos antstolių rūmai⁹⁸, kuriems viešąsias funkcijas priskiria Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas.⁹⁹ Daug dažniau, kitos teisinės formos juridiniams asmenims viešąsias funkcijas priskiria ne įstatymai, bet poįstatyminiai aktai (LRV nutarimai, institucijų vadovų įsakymai steigiant juridinius asmenis, tvirtinant jų steigimo dokumentus ir pan.)¹⁰⁰. Todėl tikėtinai įstatymų leidėjas formuluodamas LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d. ir 11 str. 3 d. turėjo mintyje ne įstatymą siaurąja prasme, tačiau įstatymą, kaip teisės aktų sinonimą. Tačiau tokiu atveju LR VSTVNDĮ nuostatos atitinkamai turėtų būti koreguojamos ištaisant „įstatymų“ sąvoką į „kitų teisės aktų“ sąvoką.

Kaip galima matyti, ne visi juridiniai asmenys gali pasinaudoti viešojo turto patikėjimo sutarties sudarymo laisve, tačiau klausimas – ar tie asmenys, kurie gali tapti patikėjimo teisės subjektais (patikėtiniais) viešojo turto patikėjimo sutarties pagrindu, turi teisę atsakyti šios galimybės. Manytina, jog atsakymas į šį klausimą nevienareikšmiškas.

Rusų teisinėje literatūroje, analizuojant ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teises pažymima, kad valstybės juridiniai asmenys, skirtingai nuo pačios valstybės, neturi teisės atsakyti nuo jiems perduotų teisių į turimą.¹⁰¹ Tačiau Rusijos teisė neturi viešojo turto patikėjimo sutarties instituto, kuris yra Lietuvos teisinėje sistemoje, ir kuriam būdingi kai kurie civiliniai teisinio reglamentavimo ypatumai. LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d. ir 11 str. 3 d. nurodo, kad viešojo turto patikėjimo sutartis gali baigtis LR CK nustatytais atvejais arba kai patikėtinis nebegali ar atsisako įgyvendinti viešąsias funkcijas, kurioms vykdyti buvo perduotas viešasis turtas, o tai reiškia, kad patikėtinis yra laisvas priimti sprendimą dėl tokios rūšies patikėjimo teisinių santykių pasibaigimo. Tai rodo, kad patikėtojo ir patikėtinio tarpusavio santykiams būdingas tam tikro laispio dispozityvumas, todėl pagrįstai galima daryti išvadą, kad patikėtinui galint laisva valia

⁹⁶ Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

⁹⁷ Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

⁹⁸ LR KT 2008-01-07 nutarime „Dėl privalomos narystės Lietuvos antstolių rūmuose“ buvo konstatavęs, kad „<...> Rūmai, kaip visų Lietuvos Respublikos antstolių savivaldos institucija, vykdo Antstolių įstatyme (2002 m. gegužės 9 d. redakcija, taip pat ir su vėlesniais pakeitimais) nustatytas funkcijas, užtikrindami antstolio profesijos sutelktumą, vienodus profesinės veiklos standartus ir antstolių veiklos kontrolę, t. y. viešąsias funkcijas.“

⁹⁹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.

¹⁰⁰ Pavyzdžiui, 2009-04-29 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-164 buvo patvirtinti VŠĮ Vilniaus kultūros, pramogų ir sporto rūmų įstatai, kurių 1 p. skelbia, kad „Viešojo įstaiga Vilniaus kultūros, pramogų ir sporto rūmai (toliau – Įstaiga) yra pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kuris tenkina viešuosius interesus, teikdamas kultūros, sporto plėtojimo, švietimo ir kitas šiuose įstatuose nurodytas paslaugas ar organizuodamas jų teikimą fiziniams ir juridiniams asmenims.“

¹⁰¹ Кряжевских, К. П. *supra* note 8, c. 71.

nutraukti patikėjimo sutartį (atsisakant vykdyti viešąsias funkcijas), jis gali ir apskritai atsisakyti sudaryti tokią patikėjimo sutartį dėl viešojo turto tvarkymo.

Tačiau viešojo patikėjimo sutarties sudarymo atveju, šalys negali laisvai *susitarti dėl patikėjimo teisės sutarties turinio*. Nors tiesiogiai toks draudimas teisės aktuose nenumatytas, tačiau akivaizdu, kad viešosios nuosavybės patikėjimo santykiuose galimybė keisti sutarties turinį subjektai nesinaudoja, kadangi valstybės ir savivaldybių turto perdavimo patikėjimo teise santykiuose, šalims yra patvirtintos pavyzdinės ketinamų sudaryti sandorių formos, su teise ir pareigas aprašančiomis nuostatomis, o kaip žinia, viešieji subjektai visus sprendimus dėl valstybės ar savivaldybių turto pagal LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p. įtvirtintą viešosios teisės principą, patikėjimo teisės sutartis dėl viešojo turto patikėjimo turi būti sudaroma tik teisės aktų, reglamentuojančių disponavimą valstybės ir (ar) savivaldybių turto, nustatytais atvejais ir būdais, t. y. laikantis patvirtintos pavyzdinės sandorio formos.

Iš to seka ir kita išvada, kad viešojo turto patikėjimo sutarties šalys nesinaudoja galimybe sudaryti tokius sandorius, kurių įstatymai nenumato.

Tiesa, neteisinga būtų be išimčių teigti, kad šalys yra visiškai atribotos nuo galiemybių papildyti patikėjimo aktų formą savo sukurtomis sutartinėmis nuostatomis. LR VSTVNDĮ atitinkamas modifikacijas leidžia, tačiau aiškiai apibrėžia, kad tokios nuostatos turėtų būti ribojančios patikėtinio subjektines teises.¹⁰² Taigi iš to negalima padaryti išvados apie šalių laisvos valios buvimą patikėjimo santykio struktūroje.

Apskritai lieka neaišku, ar pagal pavyzdivines formas sudaromi turto disponavimo faktą įforminantys sandoriai, atlieka kokią nors privatinei teisei būdingą funkciją. Juk pagal aukščiau aptartus požymius, šių vadinamų „sandorių“ sudarymas daugiau nominalus, nei realus šalių valios išraiškos aktas. Šią išvadą patiprina ir tai, jog pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, sprendimą dėl turto perdavimo patikėjimo teise kitiems asmenims priima arba Vyriausybė, arba savivaldybės taryba. Tokia situacija gali būti pagrindas diskusijoms dėl tikrojo sandorio civilinės teisės požiūriu, t. y. ar sandoriu laikyti atitinkamą viešos institucijos individualų administracinį aktą, ar šalių pasirašomą sutartį.

Mūsų atliekamo tyrimo metu, nepavyko rasti duomenų, jog valstybės ar savivaldybių turto patikėjimas naudojantis patikėjimo sutarties institutu būtų paplitęs praktikoje. Netgi priešingai, pateikus atitinkamas užklausas Lietuvos savivaldybėms dėl dažniausiai patikėjimo teisiniuose santykiuose kylančių problemų, iš Akmenės rajono savivaldybės buvo gautas atsakymas, jog esant visoms sąlygoms patikėjimo sutarties pagrindu perduoti turtą kitiems juridiniams asmenims, vykdančioms viešąsias savivaldybės funkcijas, turtas yra perduodamas ne patikėjimo sutartimi, bet panaudos pagrindais. Kaip buvo teigiama, jeigu turto negalima perduoti panaudos pagrindais, tada organizuojamas nuomos konkursas. Pateiktas pavyzdys parodo, jog viešojo turto patikėjimo sutarties institutas nėra patrauklus viešiesiems subjektams tvarkant jų nuosavybę.

Kita priežastis, mažinanti viešojo turto patikėjimo sutarties praktinį pritaikomumą yra ta, jog LR VSTVNDĮ nuostatos, numato net kelias alternatyvas, kuriomis gali pasinaudoti viešieji subjektai, siekdami perduoti savo turtą kitų asmenų žinion. LR VSTVNDĮ

¹⁰² LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d. ir 11 str. 3 d. numatyta, kad turto patikėjimo sutartyje gali būti nustatyta ir kitų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo apribojimų.

13 str. įtvirtina valstybės ir savivaldybių turto panaudos galimybę, jeigu panaudos gavėjai atitinka įstatyme nurodytus kriterijus. Pastebėtina, jog tokie potencialūs valstybinio ar savivaldybių turto panaudos gavėjai dažnai sutampa su juridiniais asmenimis, vykdančiais įstatymu priskirtas viešąsias funkcijas, t. y. potencialiais patikėtiniais, o tai reiškia, kad viešųjų gėrybių turėtojai yra laisvi pasirinkti iš kelių turto tvarkymo alternatyvų, t. y. arba sudaryti patikėjimo arba panaudos sutartį.

Aktualus pavyzdys yra valstybės turto perdavimas Lietuvos Advokatūrai. 2011-06-08 Vyriausybės nutarimu „Dėl negyvenamųjų patalpų Vilniuje, Tiltu g. 17 perdavimo pagal panaudos sutartį“ Nr. 673 buvo nutarta „perduoti asociacijai Lietuvos advokatūrai pagal panaudos sutartį 5 metams valstybei nuosavybės teise priklausančias ir šiuo metu Centrinės hipotekos įstaigos patikėjimo teise valdomas negyvenamąsias patalpas Vilniuje, Tiltu g. 17 <...> Lietuvos advokatūros įstatuose numatytooms funkcijoms atlikti.“¹⁰³ Asociacija Lietuvos Advokatūra yra juridinis asmuo, vykdamas įstatymų deleguotas viešąsias funkcijas, todėl jam valstybės turtas, reikalingas veiklos tikslams pasiekti, galėjo būti perduodamas pagal turto patikėjimo sutartį. Tačiau matyti, kad Vyriausybė tiems paties tikslams įgyvendinti pasinaudojo panaudos sutarties institutu.

Mūsų manymu, viešojo turto patikėjimo sutarties instituto nepopuliarumo priežastis yra ta, kad Lietuvos teisinėje sistemoje yra nusistovėjusi netradicinė viešojo turto patikėjimo teisės samprata, t. y. jog ši teisė pirmiausia skirta aprūpinti teisės subjektus (patikėtinius) viešosiomis materialinėmis gėrybėmis, o ne perduoti jiems šias gėrybes tam, kad būtų užtikrintas efektyvus ir naudingas visuomenei jų tvarkymas. Viešieji subjektai juridinių asmenų turtiniam savarankiškumui užtikrinti pirmiausia yra linkę pasirinkti tradicinius, tai paskirčiai tarnaujančius civilinės teisės institutus (tokius kaip turto panauda, nuoma), o ne viešojo turto patikėjimo sutartį, kuri turėtų atlikti šiek tiek kitą funkciją.

Instituto esmės ir paskirties neatitinkantis viešojo turto patikėjimo sutarties suvokimas mažina jo veiksmingumą, kas savo ruožtu verčia kelti klausimą, ar tokia Lietuvos teisiniame reguliavime nusistovėjusi viešojo turto patikėjimo sutarties samprata gali pasiekti tuos tikslus, kurių įgyvendinimui ji ir buvo įtvirtinta teisės aktuose.

3.2.3. Savivaldybės

Savivaldybės – kaip viešojo turto patikėjimo teisės patikėtiniai yra sąlyginai naujas reiškinys, o be to ir pačios Lietuvos Respublikos savivaldybės civilinį teisinį subjektiškumą įgijo pakankamai neseniai.

Minėtina, kad pagal 1964 m. CK 95 str., galiojusį iki 1994-05-17 atliktų pakeitimų, buvo pripažįstama tik viena viešosios nuosavybės forma – valstybės nuosavybė. Tačiau dar iki šių 1964 m. CK pakeitimų, t. y. 1990-02-12 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymo¹⁰⁴ 21 str. įtvirtino savivaldybių nuosavybę, kaip savarankišką viešosios nuosavybės formą. Šio straipsnio 3 d. 1 p. taip pat numatė, kad savivaldybės nuosavybės teisė atsiranda įstatymų nustatyta tvarka perduodant savivaldybei įstatymo nustatyta tvarka valstybinės nuosavybės objektus. Atitinkamai įgyvendinant minėtą įsta-

¹⁰³ Valstybės žinios, 2011, Nr. 71-3418.

¹⁰⁴ Vyriausybės žinios, 1990, Nr. 7-170.

tymą, 1990-07-19 buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 245 „Dėl valstybinės nuosavybės objektų perdavimo savivaldybėms tvarkos“¹⁰⁵, kuris patvirtino savivaldybėms perduodamo valstybinio turto sąrašą ir tam tikrą perdavimo tvarką. 1994-05-17 Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo“¹⁰⁶ 1964 m. CK 95, 97, 98, 99 str. buvo pakeisti, taip pat kodeksas buvo papildytas 95 ir 98² str. Šie straipsniai taip pat įtvirtino savivaldybių nuosavybę. 1964 m. CK 98² str. numatė, kad savivaldybių nuosavybėn turtas priskiriamas įstatymų numatyta tvarka. Šiame kontekste paminėtinas Seimo 1994-12-20 priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl dalies valstybės turto priskyrimo ir perdavimo savivaldybių nuosavybėn“, įsigaliojęs 1995-01-04.¹⁰⁷ Juo dalis valstybės turto buvo priskirta „*aukštesniosios pakopos savivaldybių*“ nuosavybėn įstatymų nustatytoms funkcijoms vykdyti (1 str.); šis valstybės turtas turėjo būti perduodamas savivaldybėms neatlygintinai ir neatsižvelgiant į jo buvimo vietą vienos ar kitos savivaldybės administruojamoje teritorijoje (2 str. 1 d.). Vėliau, t. y. 1997-12-02 buvo priimtas Lietuvos Respublikos valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybėn įstatymas (toliau – LR VTPSNĮ), kuris pakeitė ankstesnį įstatymą dėl valstybės turto perdavimo savivaldybėms.¹⁰⁸

Kaip matyti iš tuometinio teisinio reguliavimo raidos, įstatymo leidėjo veiksmai buvo nukreipti į naujai besisteigiančių savivaldybių materialinio veiklos pagrindo sukūrimą ir stiprinimą. To reikėjo norint užtikrinti, kad savivaldybės galėtų vykdyti ne tik savo funkcijas, tačiau ir valstybės deleguotas.

Vadovaujantis LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d., savivaldybės patikėjimo teise valdo dvejopos paskirties valstybės nuosavybės teise turimą turtą, kuris:

1) pagal LR VTPSNĮ priskirtas savivaldybių nuosavybei, bet dar neperduotas jų nuosavybėn;

2) Vyriausybės nutarimais savivaldybėms perduodamas valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) bei priskirtosioms (ribotai savarankiškomis) funkcijoms atlikti.

Į pirmąją turto kategoriją patenka valstybės turtas, kuris neturi vienareikšmiškai apibrėžto teisinio statuso, o tai reiškia, kad minimas turtas neturi aiškaus jam priskirto savininko. Nors toks turtas formaliai priklauso valstybei ir yra registruotas jos vardu, tačiau įstatymas numato, kad šis turtas priskiriamas savivaldybėms. Tokį turtą pagal LR VTPSĮ nuostatas yra numatyta perduoti savivaldybių nuosavybėn, tačiau dėl vienokių ar kitokių priežasčių turtas nėra perduotas. Tokiu atveju, turto atžvilgiu savivaldybėms suteikiami įgalinimai turtą valdyti patikėjimo teisės pagrindais. Savivaldybėms garantuojama plati įgalinimų turto atžvilgiu apimtis, taip tarsi, sąlyginai pakeičiant nuosavybės teisę, kuri, kaip minėta, negali atsirasti dėl vienių ar kitų priežasčių. Kai tik išnyksta aplinkybės, trukdžiusios perduoti valstybinį turtą savivaldybėms, tuomet patikėjimo teisė pasibaigia ir valstybinis turtas perduodamas savivaldybių nuosavybėn (LR VTPSĮ 2 str. 2 d.). Tokios aplinkybės, kurios neleistų valstybei perduoti turto savivaldybių nuosavybėn gali būti įvairios. Pavyzdžiui, 2002-06-17 nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-804/2002 m., LAT buvo nurodęs, kad „*Savivaldybių nuosavybės teisė į perduotą nekilnojamąjį turtą įsigalioja*

¹⁰⁵ *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 22-552.

¹⁰⁶ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 44-805.

¹⁰⁷ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 1-2.

¹⁰⁸ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 6-113.

nuo jo teisinio įregistravimo (Įstatymo 5 str.). Kaip matyti iš byloje esančios medžiagos, 1996 m. balandžio 12 d. priėmimo-perdavimo aktu Vyriausybė perdavė Palangos savivaldybei pastatus, dėl kurių panaudos ir buvo sudaryta ginčijama sutartis, bet sutarties sudarymo momentu Palangos savivaldybė nebuvo įregistravusi turto perdavimo įstatymuose nustatyta tvarka. Taigi, sutarties sudarymo momentu nuosavybės teisė į nekilnojamąjį turtą Palangos savivaldybei nebuvo atsiradusi dėl to, kad turtas nebuvo įregistruotas. Todėl laikytina, kad savivaldybė šį turtą valdė patikėjimo teise.¹⁰⁹ Pateikta teisinė praktika iliustruoja atvejį, dėl kurio savivaldybei kilo patikėjimo teisė į turtą, kuris buvo priskirtas savivaldybei, tačiau neperėjo jos nuosavybėn dėl to, kad perduotas turtas nebuvo užregistruotas savivaldybės vardu. Apskritai, LAT savo jurisprudencijoje yra suformulavęs taisyklę, teigiančią, kad „<...> galioja prezumpcija, pagal kurią visi viešosios nuosavybės teisės objektai priklauso valstybei, jeigu nėra įrodyta, jog jie įstatymų nustatyta tvarka buvo perduoti savivaldybės nuosavybėn.“¹¹⁰ Iš to seka išvada, kad nesvarbu, jog atitinkamas valstybinis turtas priskirtas savivaldybių nuosavybėn, tačiau, kol nėra atliktos visos procedūros atlikti nuosavybės teisės pakeitimus, turtas bus laikomas valstybės, bet ne savivaldybės nuosavybe.

Antroji grupė turėtų susidėti iš dviejų rūšių valstybinio turto, t. y. to, kuris skirtas padėti savivaldybėms atlikti dvejopo pobūdžio funkcijas:

- 1) perduodamas valstybines (perduotas savivaldybėms) bei
- 2) savivaldybėms priskirtąsias (ribotai savarankiškas).

Iš karto reikia paminėti, jog ši nuostata yra netiksli dėl to, kad dabartinio LR VSĮ, įsigaliojusio nuo 2008-10-01 redakcija¹¹¹ nebeiškiria atskirai priskirtųjų (ribotai savarankiškų) savivaldybės funkcijų, o numato tik savarankiškas savivaldybių funkcijas (LR VSĮ 5 str. 1 d. 1 p., 6 str.) ir valstybines (LR VSĮ 5 str. 1 d. 2 p., 7 str.). Todėl šiandien valstybė savo turtą savivaldybėms patikėjimo teise gali perduoti tik vienos rūšies funkcijoms atlikti, t. y. tik valstybės perduotoms funkcijoms įgyvendinti. Atitinkamai mūsų nuomone turėtų būti tikslinamas LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d. 2 p., išbraukiant iš jo žodžius „<...> bei priskirtosioms (ribotai savarankiškomis) <...>“. Taip pat turėtų būti pataisyti ir kiti LR VSTVNDĮ straipsniai: 6 str. 2 p., 10 str. 2 d., 17 str. 1 d. 4 p., 5 p. 6 p. Tai atitiktų dabartinę terminiją, jog savivaldybės vykdo tik dvi funkcijas: savarankiškas ir valstybės deleguotas, o valstybės turtas savivaldybėms gali būti perduodamas patikėjimo teise tik valstybės deleguotųjų funkcijų vykdymui.

Pastarąją savivaldybių kompetenciją įstatymas įvardija kaip valstybės funkcijas. Tačiau jas vykdo savivaldybės todėl, kad Lietuvos piliečiams yra kur kas patogiau ir priimtinau, kad tas funkcijas vykdytų būtent savivaldybės (vietos savivaldos subjektai). Be to, perduoti šias funkcijas vykdyti savivaldybėms, skiriant tam reikiamą lėšų, yra racionaliau, negu steigti valstybinio administravimo įstaigas žemesniuose valstybės teritorijos administraciniuose vienetuose.¹¹² Būtent dėl minėtų priežasčių valstybė perdavusi dalį viešųjų

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002-06-17 nutartis civilinėje byloje *Palangos miesto savivaldybė v. UAB „Aumera“* (bylos Nr. 3K-3-804/2002 m).

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000-09-20 nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė* (bylos Nr. 3K-3-856/2000).

¹¹¹ *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 113-4290.

¹¹² Astrauskas, A. *Vietos savivaldos samprata ir savivaldos ir savivaldybės institucinė struktūra*. Pirmas dalis. Mokomasis leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2003, p. 21.

funkcijų vykdymo naštos savivaldybėms jaučia pareigą užtikrinti, kad savivaldybės, atlikdamos minėtas funkcijas, naudosis valstybės turtu, kadangi to reikia valstybinių funkcijų atlikimui. Tai puikiai paaiškina, šios rūšies viešojo turto patikėjimo teisės paskirtį – ji skirta aprūpinti savivaldybes turtiniu pagrindu valstybės deleguotoms funkcijoms atlikti.

Analizuojant tarp valstybės ir savivaldybių susiklosčiusių teisinių santykių prigimtį, ar šie teisiniai santykiai labiau civilinio ar administracinio pobūdžio, galima pastebėti, kad jie turi ir civilinei ir viešajai teisi būdingų požymių. Tačiau privatiniai ar administraciniai reguliavimo metodai teisiniuose santykiuose, kuriuose kaip patikėtiniai dalyvauja savivaldybės, priklauso nuo to, kokių pagrindu savivaldybės tampa patikėtiniais. Jeigu savivaldybės tampa patikėtiniais remiantis LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d. 1 p., t. y. kuomet savivaldybės patikėjimo teise valdo joms priskirtą, tačiau dar neperimtą nuosavybėn turtą, tai labiau dominuos dispozityvaus teisinio reglamentavimo metodas. Dispozityvaus elemento pasireiškimą šios kategorijos patikėjimo santykiuose atspindi ir tai, kad savivaldybės turi teisę atsisakyti priimti nuosavybėn joms perduodamą turtą. Tais atvejais valstybės turtas gali būti perduodamas valstybės institucijoms, įstaigoms ar organizacijoms (LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d. 1 p.).

Antruoju atveju, kuomet turtas savivaldybėms patikėjimo teise perduodamas valstybinių funkcijų atlikimui, savivaldybės nesinaudoja tokia veiksmų laisve. LR VSĮ 5 str. 2 d. numatyta, kad „savivaldybių veiklą įgyvendinant šias funkcijas riboja valstybės institucijų ir (arba) pareigūnų sprendimai.“ Iš to atitinkamai galima daryti išvadą, kad savivaldybės pagal teisinę padėtį tampa panašios į valstybės ar savivaldybių įmones ar biudžetines įstaigas, kurios visiškai priklauso nuo jų steigėjo valios ir yra jų prižiūrimos bei kontroliuojamos. Valstybė prižiūri ir kontroliuoja savivaldybių veiklą tik ta apimtimi, kiek tai susiję su joms perduoto patikėjimo teise turto tvarkymu ir valstybės deleguotų funkcijų įgyvendinimu.

Valstybei perdavus savo turtą savivaldybėms patikėjimo teise pagrindu, priklausomai nuo to kokiais tikslais turtas bus perduodamas, skirsis ir naudos gavėjas. Jeigu turtas bus perduodamas savivaldybėms remiantis LR VTPSĮ nuostatų pagrindu, kaip savivaldybėms priskirtas bet jų nuosavybėn dar neperduotas turtas, tuomet savivaldybės juo naudosis savo poreikių tenkinimui, kitaip tariant, būtent savivaldybės gaus naudą iš turto. Mes jau minėjome, kad šiuo atveju patikėjimo teise pagal savo turinį nelabai kuo skiriasi nuo nuosavybės teisės. Tuo tarpu, jeigu valstybės turtas bus perduotas savivaldybėms valstybės deleguotų funkcijų atlikimui, tai toks turtas savivaldybių turės būti tvarkomas taip, jog būtų tenkinami valstybės (o ne konkrečios savivaldybės) interesai.

3.3. Naudos gavėjo identifikavimo problema viešojo turto patikėjimo santykiuose

Naudos gavėjo sąvoka viešojo turto patikėjimo teise reglamentuojančiuose aktuose apskritai nepateikiama. Tačiau, ar tai reiškia, kad tokiaame santykiyje jo apskritai nėra? Keltinas klausimas, ar viešojo turto patikėjimo teisės subjektu negalėtų būti pripažįstama tauta, kaip turinti naudos gavėjo teisinį statusą.

Teisinėje literatūroje galima sutikti nuomonių, kad tauta išsaugo savo, kaip savininės, teises net ir tuomet, kai ji negali daryti tiesioginio poveikio savo nuosavybės teisės

objektui.¹¹³ Todėl ši prielaida lyg ir sąlygotų tai, kad bet kokios viešosios nuosavybės formos (t. y. ar valstybės ar savivaldybių nuosavybės) atveju, naudos gavėja turėtų būti laikoma visa visuomenė. Būtent visuomenės, o ne atskirų jos narių ar grupių labui, turi dirbti valstybė ir jos institucijos, taip sukurdamos visai visuomenei reikalingas ekonomines – socialines gėrybes. Todėl atrodytų, galima būtų priėti teorinio lygmens išvados, jog visuomenė viešojo turto patikėjimo santykyje dalyvauja, kaip naudos gavėja. Tačiau kaip minėta, ši išvada teisinga tik remiantis socialiniu požiūriu į patikėjimo teisę, tuo tarpu teisine prasme, šia išvada galima abejoti.

Kai kurie mokslininkai kelia klausimą, ar apskritai tauta gali būti laikoma viešosios nuosavybės, o taigi ir naudos iš tokios nuosavybės naudojimo, turėtoja. K. I. Sklovskis savo monografijoje „*Nuosavybė civilinėje teisėje*“, remdamasis kitu teoretiku E. A. Suchanovu, iškelia idėją, kad viešoji nuosavybė, kaip nuosavybės teisės forma, neturi teisinės reikšmės.¹¹⁴ Teigiama, kad visuomenė nepasižymi teisiniu subjektiškumu, ir todėl civilinės teisės prasme nelaikytina teisinių santykiu subjektu.

Atitinkamai tautos ar visuomenės, kaip naudos gavėjos statusas, nėra įtvirtinamas ir Lietuvos teisės aktų tekstuose. LR CK 4.109 str. 1 d. yra aiškiai nurodoma, kad viešojo turto patikėjimo teisės turinys yra valdyti, naudoti ir disponuoti turtu pagal įstatuose (nuostatuose) bei atitinkamuose norminiuose teisės aktuose nustatyta tvarka ir sąlygomis. Todėl tautos, kaip viešojo turto patikėjimo teisės subjekto padėtis, yra tik numanoma iš bendrųjų teisinių principų, tačiau neišplaukia iš konkretaus teisinio reglamentavimo. Manytume, kad šioje vietoje įstatymų leidėjas padarė tam tikrą loginę klaidą, kadangi pasirinkdamas viešojo turto valdymo modelį kurti ant patikėjimo teisės pamatų, neatšizvelgė į visuotinai pripažįstamą patikėjimo teisės sudėtinį elementą – naudos gavėją arba patikėjimo teisės tikslą.¹¹⁵ Kaip minėjome, naudos gavėjo sąvoka viešojo turto tvarkymo patikėjimo teise teisiniuose aktuose apskritai neminima, kaip kad neminimas ir tikslas. Todėl laikytume, jog viešojo turto patikėjimo teisė Lietuvos teisinėje sistemoje jos subjektų atžvilgiu neatitinka patikėjimo teisei būdingos struktūros.

Kita vertus, susipažinus su viešojo turto patikėjimo teisės subjektais, galima matyti, kad daugeliu atveju jie visi naudoja ir disponuoja jiems patikėtu turtu tam, kad būtų užtikrintas jų pačių veiklos materialinis pagrindas. Ypatingai tai pastebima biudžetinių įstaigų, kaip valstybės ar savivaldybės turto patikėtinųjų arba savivaldybių atveju, kuomet joms yra perduodamas valstybės priskirtas turtas. Tokiu būdu peršasi išvada, kad būtent šie subjektai, patys ir yra naudos gavėjai pagal patikėjimo teisę.¹¹⁶ Tačiau tiek LR CK 6.958 str. 3 d., tiek tarptautiniai, patikėjimo teisę reglamentuojantys dokumen-

¹¹³ Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71 (63): 76-85.

¹¹⁴ Скловский, К. И. *Собственность в гражданском праве*. Четвертое издание. Москва: Статут, 2008, с. 210-211.

¹¹⁵ Pagal patikėjimo teisės vienodinimui skirto tarptautinio dokumento – 1985 m. Hagos konvencijos dėl trustų pripažinimo (*Convention on the law applicable to trusts and on their recognition*) 2 str., patikėjimo teisė nustatoma naudos gavo interesais arba nustatytam tikslui.

¹¹⁶ Tai, kad viešojo turto patikėjimo teisė skirta užtikrinti pačių patikėtinųjų interesus ir poreikius atspindi LR VSTVNDĮ 16 str., kuris numato, jog valstybės ir savivaldybių įmonių, įstaigų ar organizacijų reikėms įgytas turtas šių juridinių asmenų yra valdomas patikėjimo teisės pagrindu ir yra valstybės ar savivaldybės nuosavybė.

tai¹¹⁷, įtvirtina taisyklę, jog patikėtiniu negali būti vienintelis naudos gavėjas. Todėl šis nesuderinamumas patvirtina, kad Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė nėra sukurta pagal tradiciškai pasaulyje suprantamą patikėjimo teisės sampratą. Tai sudaro prielaidas diskutuoti apie viešojo turto patikėjimo teisės Lietuvoje nepritapimą prie privataus turto patikėjimo teisės instituto ir kelti šių dviejų patikėjimo teisės rūšių atribojimo idėją.

4. Viešojo turto patikėjimo teisės objektai

LR CK 1.97 str. 1 d. pateikia civilinių teisių objektų sąrašą, tačiau nei viena LR CK norma nepateikia bendro daiktinių teisių objekto sąrašo. Atkreiptinas dėmesys, kad dėl skirtingų daiktinių teisių įvairovės tokio sąrašo ir negali būti, todėl atsakymo į klausimą, kas gali būti daiktinių teisių objektais ir kokie jie yra, reikia ieškoti teisės doktrinoje. Pasiremsime įžvalgomis, kurios nagrinėja pagrindinės daiktinės teisės – nuosavybės teisės objekto problematiką. Nustačius, kas gali būti nuosavybės teisės objektais, galėsime daryti išvadas, kas gali būti daiktinių teisių apskritai, o taigi ir viešojo turto patikėjimo teisės, objektais.

A. Jakutytė-Sungailienė, analizuodama civilinių teisių objektų santykį su nuosavybės teisės objektais, priėjo išvados, jog nuosavybės teisės objektais gali būti pripažįstami tik tie civilinių teisių objektai, kurie turi civilinio apyvartumo savybę bei ekonominę vertę, nes nuosavybės teisės reglamentuojami santykiai yra turtiniai.¹¹⁸ Tačiau šis apibrėžimas teisingas tik kalbant apie privačios nuosavybės teisę. Viešosios nuosavybės atveju tektų pripažinti, jog objektui civilinio apyvartumo savybė nėra būtinas atributas. Viešosios nuosavybės teisės objektai ypatingi tuo, kad jais gali tapti ir ekonominėje apyvartoje nedalyvaujantys objektai, pavyzdžiui, tokie, kurie išimtinės nuosavybės teise priklauso tik valstybei (Konstitucijos 47 str. 1 d.).

Atitinkamai teorinės įžvalgos dėl viešosios nuosavybės teisės objektų gali būti vertingos ir nustatant viešojo turto patikėjimo teisės objekto sampratą. Pasiremdami aukščiau nurodytomis įžvalgomis nuosavybės teisės objekto sąvokos analizėje, būtų pagrįsta teigti, kad viešojo turto patikėjimo teisės objektu yra daiktai ir kitas turtas, kurie turi ekonominę vertę, tačiau nebūtinai dalyvauja civilinėje apyvartoje.

Diskutuojant apie viešojo turto patikėjimo teisės objektus įdomu pastebėti tai, kad viešojo turto tvarkymą reglamentuojančios teisės normos neduoda jokio pagrindo diskusijoms dėl to, ar vienas, ar kitas viešosios nuosavybės teisės objektas, gali tapti viešojo turto patikėjimo teisės objektu, t. y. ar objekto priskyrimas viešojo turto patikėjimo teisės objektui, neprieštaruoja patikėjimo teisės esmei ir prigimčiai. Įstatymo normos¹¹⁹ pateikia konkretų ir aiškų viešosios nuosavybės teisės objektų sąrašą (t. y. nurodo valstybės ir savivaldybės turto sandarą) ir nepalieka vietos jokiems teoriniams pasvarstymams, ar viena, ar kita viešojo turto rūšis gali būti perduota patikėjimo teise. LR VSTVNDĮ 7 str.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, šis draudimas įtvirtintas Europos patikėjimo teisės principų (*Principles of European Trust law*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-07-11] <<http://www.civillaw.com.cn/english/article.asp?id=125>>) I straipsnio 2 p.

¹¹⁸ Jakutytė – Sungailienė, A. *Įmonė kaip civilinių teisių objektas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2010, p. 20.

¹¹⁹ LR VSTVNDĮ 3 str., 4 str.

2 d. ir 8 str. 1 d. 2 p. aiškiai nurodo, kad valstybės ir savivaldybių turtą (o tai reiškia turtą, numatytą LR VSTNDĮ 3 str., 4 str. nuostatose) valdo, naudoja ir juo disponuoja atitinkami subjektai (patikėtiniai). Neretu atveju, patikėtiniai, veikdami pagal viešosios teisės principą (LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p.), neturi galimybės nepriimti jiems perduodamo patikėjimo teise valstybės ar savivaldybės turto, jeigu jis perduodamas ar priskiriamas teisės aktų pagrindu. Todėl viešojo turto tvarkymo patikėjimo teise santykiuose, skirtingai nei privataus turto patikėjimo santykiuose¹²⁰, nekyla jokių teorinių problemų dėl to, koks turtas gali būti perduodamas patikėjimo teise, kokiomis savybėmis jis turi pasižymėti. Visa tai jau iš anksto yra apspręsta įstatymo leidėjo.

Kaip jau minėjome, viešojo turto patikėjimo teisės objekto samprata yra susijusi su viešosios nuosavybės samprata. Todėl toliau analizuojant viešojo turto patikėjimo teisės objektus, reikia nagrinėti viešosios nuosavybės teisės objektus. Svarbu nustatyti viešosios nuosavybės teisės objekto ir viešojo turto patikėjimo teisės objekto tarpusavio santykį.

Viešąją nuosavybę sudaro valstybės nuosavybė ir savivaldybių nuosavybė.¹²¹ Kaip pažymi daiktinės teisės vadovėlio autoriai, „valstybei bei savivaldybėms gali priklausyti bet kokie civilinių teisių objektai. Tai įvairių rūšių nekilnojamasis turtas toks kaip: žemė, įmonės ir kitokie turtiniai kompleksai, gyvenamosios ir negyvenamosios patalpos, gamybinės ir negamybinės paskirties pastatai ir statiniai, taip pat įvairi įranga, transporto priemonės ir kiti daiktai. Viešosios nuosavybės teisės objektais taip pat gali būti valstybei arba savivaldybėms priklausantys vertybiniai popieriai <...>, lėšos ir indėliai kredito įstaigose, taip pat įvairūs kultūros ir istorijos paminklai.“¹²² Prie viešosios nuosavybės teisės objektų galima priskirti ir turtą, kuris yra išimtinė valstybės nuosavybė, t. y. žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai.¹²³

Viešojo nuosavybė taip pat gali būti klasifikuojama ir į stambesnes, labiau apibendrintas grupes:

- 1) valstybės ir savivaldybių finansines priemones ir kitą turtą, kurios neperduodamas į patikėjimo teisę ir sudaro valstybės biudžetą;
- 2) valstybės ir savivaldybių turtas, kuris tam tikru teisiniu pagrindu priskirtas juridiniams asmenims.¹²⁴

Pastaroji viešosios nuosavybės teisės objektų klasifikacija atskleidžia, kad ne visi viešosios nuosavybės teisės objektai bus laikomi patikėjimo teisės objektais. Kita vertus, bet kuri viešojo nuosavybė potencialiai gali tapti viešojo turto patikėjimo teisės objektu. Tai reiškia tam tikrą viešosios nuosavybės teisės objekto transformacijos į viešojo turto patikėjimo teisės objektą procesą, kuris grafiškai gali būti pavaizduotas taip:

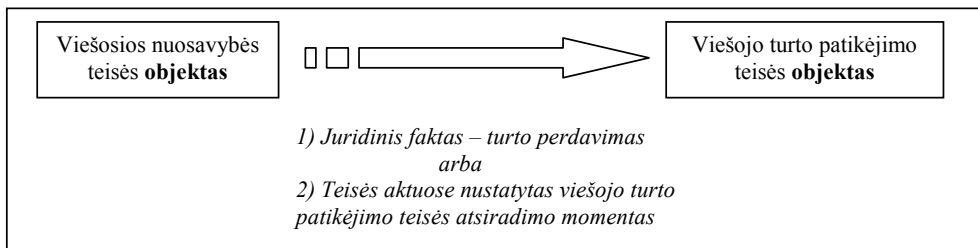
¹²⁰ Pavyzdžiui, mokslinėje literatūroje, nagrinėjančioje patikėjimo teisės problemas, keliamos abejonės, ar privataus turto patikėjimo teisės objektais gali būti suvartojami, rūšiniais požymiais apibrėžti daiktai, taip pat materialūs ir nematerialūs pinigai.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999-01-13 nutartis civilinėje byloje V. M., V. B. v. LR valstybės kontrolė (bylos Nr. 3K-5/1999).

¹²² Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *supra* note 5, p. 140.

¹²³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 str. 1 d.

¹²⁴ Суханов, Е. А. Общие положения праве собственности и других вещных правах. *supra* note 15, с. 40-42.

(2 schema)

Aukščiau iliustruotas viešosios nuosavybės teisės objekto vartimo viešojo turto patikėjimo teisės objektu mechanizmas yra galimas tik esant tam tikroms aplinkybėms, t. y. arba įvykus juridiniam faktui – objekto perdavimui, arba viešosios nuosavybės objektų priskyrimą viešojo turto patikėjimo teisės objektų kategorijai turi numatyti teisės aktai. Pastaruoju atveju objekto perdavimas nėra būtina sąlyga, kad jis taptų patikėjimo teisės objektu.¹²⁵ Prie aptariamų viešojo turto patikėjimo objektų kategorijos gali būti priskiriamas pavyzdžiui, savivaldybių nuosavybės priskirtas, tačiau dar neperduotas valstybinis turtas, taip pat turtas, kurį patikėtiniai (valstybės ir savivaldybių įmonės, įstaigos ar organizacijos) įgyja savo reikmėms.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, galime išskirti dar vieną, jau viešojo turto patikėjimo teisės, objektų klasifikaciją:

1) objektai, kurie į viešojo turto patikėjimo teisės režimą pateko atitinkamo juridinio fakto – sandorio pagrindu;

2) objektai, kurie viešojo turto patikėjimo teisės objektais pripažįstami dėl to, kad taip nustato teisės aktai.

Detaliau aptarsime antrąją viešojo turto patikėjimo teisės objektų kategoriją.

LR VSVNDĮ 16 str. numato, kad valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos įgytą savo reikmėms turtą valdo, naudoja ir disponuoja juo patikėjimo teise, o toks turtas nuosavybės teise priklauso arba valstybei arba savivaldybei. Visų pirma, ši nuostata visiškai nesiderina su tradicine patikėjimo teisės samprata, kadangi, kaip jau buvo rašyta, toks turtas tarnauja patikėtinių, tačiau ne naudos gavėjų interesams. Antra, analizuojama įstatymo norma neatsako į klausimą, koks turtas bus laikomas patikėtu – ar tik tas, kuris įgytas patikėtinio reikmėms, ar visas tokio patikėtinio įgytas turtas.

LR VSIĮ 13 str. 1 d. ir LR BIĮ 10 str. 1 d., duoda pagrindą teigti, kad patikėjimo teise bus valdomas visas tiek valstybės ar savivaldybių įmonių bei biudžetinių įstaigų įgytas turtas, kadangi nei valstybės ar savivaldybės įmonė, nei biudžetinė įstaiga negali turėti turto nuosavybės teise. Todėl žinant LR CK 2.48 str. 1 d. įtvirtintą nuostatą, kad juridiniai asmenys turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės ar patikėjimo teise, belieka konstatuoti, kad visą turtą (įskaitant ir gautas pinigines lėšas), kuris nėra valstybės

¹²⁵ Šiame kontekste paminėtina, kad LR VSTVNDĮ 9 str. 5 d. ir 11 str. 4 d., kurios teigia, kad viešojo turto patikėjimo teise atsiranda nuo turto perdavimo patikėtinio momento ir priėmimo – perdavimo akto pasirašymo momento, nėra visiškai tiksliai formuluojamos, kadangi kaip jau nurodėme tam tikrais atvejais, patikėjimo teise gali atsirasti ir be atskiro turto priėmimo – perdavimo sandorio sudarymo. Atsižvelgiant į tai, siūlytume patikslinti šias LR VSTVNDĮ nuostatas papildant teiginiu: „<...> išskyrus atvejus, jei įstatymai numato kitaip.“

ar savivaldybių įmonių ar biudžetinių įstaigų nuosavybė, šie juridiniai asmenys turėtų valdyti patikėjimo teise. Šiuo požiūriu manytume, kad LR VSTVNDĮ 16 str. nėra tikslus, kadangi valstybės ir savivaldybių įmonės bei biudžetinės įstaigos ne tik savo reikmėms įgytą turtą, tačiau ir apskritai visą įgytą turtą valdo patikėjimo teise. Todėl siūlytina atitinkamai tikslinti LR VSTVNDĮ 16 str.

5. Viešojo turto patikėjimo teisės turinys

Viešojo turto patikėjimo teisės turinys pirmiausia turi būti suprantamas, kaip šios teisės subjektų turimos subjektinės teisės turinys. Subjektinė daiktinė teisė – tai konkretaus asmens teisė į konkretų daiktą.¹²⁶ Subjektinės teisės turinį nusako subjekto leistino veikimo ribos ir kitų asmenų pasyvios pareigos. Viešojo turto patikėjimo teisės turėtojų subjektinės teisės determinuoja šio asmens turimos teisės turinį, jo veikimo galimybes ir teises susijusias su daiktu. Taigi tam, kad išsiaiškintume, kas apsprendžia mūsų analizuojamos viešojo patikėjimo teisės turinį, turime išsiaiškinti, kas ir kokias įtvirtinta konkrečias subjekto leistino elgesio ribas.

Viešojo turto patikėjimo teisė yra daiktinė teisė, todėl jai turėtų galioti ir visi daiktinėms teisėms būdingi požymiai, kurių vienas ir daiktinės teisės turinio apibrėžtumas, reiškiantis, kad konkrečios daiktinės teisės turinys turi būti įtvirtintas įstatyme. Viešojo turto patikėjimo teisės atveju, kaip ir patikėjimo teisės apskritai atveju, daiktinės teisės turinys nėra pastovus ir nekintantis. Tai matyti iš LR CK pateikiamo šios teisės turinio apibrėžimo. LR CK 4.109 str. 1 d. nurodo, jog „Valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos valdo, naudoja atitinkamai valstybės ar savivaldybės joms perduotą turtą, juo disponuoja savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeisdamos įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.“ Iš šio apibrėžimo aišku, kad viešojo turto patikėjimo teisės turinys ir tuo pačiu šios teisės turėtojų teisių ir pareigų ribos, priklauso nuo konkretaus daiktinės teisės subjekto specifikos, kuri apibrėžiama teisės aktuose, reglamentuojančiuose subjektų veiklą ir to subjekto steigimo dokumentuose (įstatuose, nuostatuose).

Viešieji subjektai, kuriems nustatoma turto patikėjimo teisė, pagal savo veiklos pobūdį gali užsiimti skirtinga veikla, pavyzdžiui, savivaldybės autobusų parkas, turės vykdyti keleivių pervežimo veiklą, o valstybės įmonė įsteigta tiekti elektros energiją, tiekti tokią energiją gyventojams. Todėl šių dviejų skirtingų subjektų (patikėtinių) patikėjimo teisių ribos perduoto turto atžvilgiu bus nevienodos. Pavyzdžiui, perdavus pirmajai įmonei transporto priemones, jos galės būti naudojamos autobuso parko veikloje uždirbant pajamas, antru atveju elektrą tiekianti įmonė, transporto priemonės galės naudoti tik veiklos užtikrinimo tikslais (pavyzdžiui, vykti į avarijų šalinimo vietas). Todėl matyti, kad skirtingų patikėtinių, nors ir panašaus turto (transporto priemonių) naudojimosi teisės apimtis yra skirtinga ir nulemta patikėtinio steigimo dokumentuose apibrėžtų jo veiklos tikslų. Taigi galima teigti, kad viešojo turto patikėjimo teisės turinį lemia atitinkamų viešųjų juridinių asmenų teisinio subjektiškumo ribos.

¹²⁶ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *supra* note 5, p. 27

Vis tik pastebėtina, kad LR CK 4.106 str. 1 d. netiksliai teigia, kad patikėjimo teisės tvarką ir sąlygas nustato tik patikėtojas.¹²⁷ Akivaizdu, kad viešojo turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės turinį dėl viešųjų gėrybių tvarkymo, nustato ir teisės aktai, kuriais savo veikloje privalo vadovautis viešojo turto patikėtiniai.

Pripažinus, jog viešojo turto patikėjimo teisės turinį nustato tiek teisės aktai, tiek patikėtojas, galima išskirti objektyviają ir subjektyviają šios teisės turinio formas. Objektyviają viešojo turto patikėjimo teisės turinio formą apibūdintų teisės aktuose įtvirtintos patikėtinių galimos veikimo ribos ir galimybės. Pavyzdžiui, LR VSTVNDĮ 9 str. 3 d. numato, kad nurodyti subjektai *turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jei įstatymai nenustato kitaip*. Taigi įstatymas apibrėžia galimas viešojo turto patikėtinių veikimo galimybes, kurių jie negali peržengti, kitaip sakant, nustato objektyviają viešojo turto patikėjimo teisės turinio pusę.

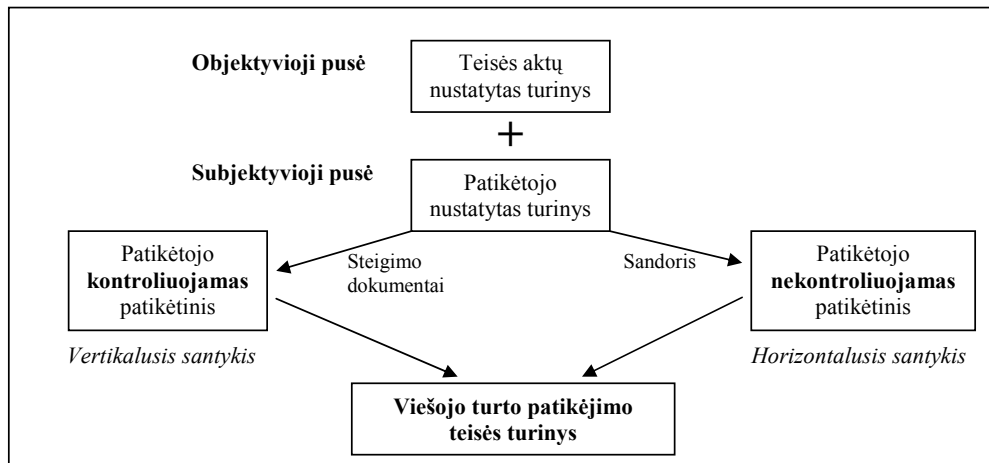
Tuo tarpu subjektyvioji viešojo turto patikėjimo teisės turinio dalis yra susieta su patikėtojo patikėtiniai suteiktu konkrečiu teisingumu (veikimo galimybėmis) patikėto turto atžvilgiu. Patikėtojas subjektyviają patikėjimo teisės turinio formą gali įtakoti dviem būdais, t. y. arba nustatydamas jam pavaldaus patikėtinio (viešojo juridinio asmens) teisinį subjektiškumą steigimo dokumentuose, arba nustatydamas konkrečias patikėjimo viešojo turto valdymo, naudojimo ir disponavimo sąlygas patikėjimo teisės steigimo akte. Kiekvienas iš šių patikėjimo teisės turinio nustatymo būdų priklausys nuo to, ar patikėjimo teisė atsiranda vertikalaus ar horizontalaus pobūdžio patikėjimo teisiniuose santykiuose. Ten, kur patikėtinis bus visiškai kontroliuojamas patikėtojo (vertikalusis santykis)¹²⁸, patikėtojas patikėjimo teisės turinį nustatys per patikėtinio veiklos tikslų numatymo procedūrą šio steigimo dokumentuose (įstatuose ar nuostatose). Tokiu atveju, atskirame patikėjimo teisę sukuriančiame dokumente, nebus būtina numatyti patikėjimo teisės turinio perduodamo turto atžvilgiu, kadangi toks turinys *a priori* bus įtvirtintas patikėtinio steigimo dokumentuose. Tuose santykiuose, kur patikėtojo ir patikėtinio nesieja pavaldumo ryšiai (horizontalusis santykis)¹²⁹, patikėjimo teisės turinio subjektyvioji pusė bus nustatoma patikėtojo, konkrečiame patikėjimo teisę sukuriančiame sandoryje. Šiais atvejais, patikėtojas neturi teisinių galimybių įtakoti patikėtinio steigimo dokumentų turinio, kadangi nėra patikėtinių steigėjas, todėl šiuo būdu negali apspręsti ir patikėjimo teisės turinio.

Viešojo turto patikėjimo teisės turinio formavimosi mechanizmą galima pavaizduoti grafiškai:

¹²⁷ LR CK 4.106 str. 1 d. nurodoma, kad „Turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti.“

¹²⁸ Vertikalieji santykiai susiformuoja tarp valstybės ar savivaldybės ir jų steigiamų bei kontroliuojamų juridinių asmenų – valstybės ar savivaldybės įmonių ar biudžetinių įstaigų.

¹²⁹ Horizontalieji santykiai susiformuoja tarp vienas kitam nepavaldžių subjektų, pavyzdžiui, valstybės ir savivaldybių, kai patikimas turtas pagal LR VTPSĮ nuostatas arba kai valstybės ar savivaldybių turtas patikimas juridiniams asmenims, vykdančioms įstatymo numatytas viešąsias funkcijas pagal patikėjimo teisės sutartį.

(3 schema)

Atkreiptinas dėmesys, kad *valstybės* turto patikėjimo teisės mūsų įvardintas objektyvusis teisės turinys teoriškai gali nesutapti su *savivaldybių* turto patikėjimo teisės objektyviuoju turiniu, t. y. juridiniai asmenys, valdantys valstybės turtą gali valdyti, naudotis ir disponuoti jiems perduotu turtu pagal kitokias taisykles, nei juridiniai asmenys, tvarkantys savivaldybių turtą. Šis galimas nesutapimas sąlygotas to, kad valstybinio turto valdytojų tvarkymo galimybės yra Seimo ar Vyriausybės vieningai nustatytos visiems juridiniams asmenims, patikėjimo teise kontroliuojantiems valstybinį turtą. LR VSTVNDĮ 9 str. 3 d. numato, kokius veiksmus valstybinio turto patikėtiniai gali atlikti patys, o kokius – tik turėdami turto savininko pritarimą. Valstybinio turto perdavimo ir tvarkymo procedūras visiems patikėtiniais vienodai detalizuoja poįstatyminiai teisės aktai.¹³⁰

Tuo tarpu savivaldybių turto tvarkymo patikėjimo teisės objektyvųjų turinį nustato kiekvienos savivaldybės taryba savarankiškai savo nuožiūra (LR VSTVNDĮ 11 str. 2 d.). Todėl, kaip minėta, visiškai galima situacija, kad savivaldybių tarybos pasitvirtins skirtingas valdymo, naudojimo ir disponavimo savivaldybių turtu tvarkas, o tuo pačiu tai lems tarpusavyje skirtingas patikėtinių veikimo galimybes. Savivaldybių turto tvarkymo principai gali skirtis ne tik tarpusavyje, tačiau ir lyginant su valstybinio turto tvarkymo principais. Pavyzdžiui, LR VSTVNDĮ 9 str. 2 d. numatyta, kad valstybės turto patikėtiniai „<...> turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jei įstatymai nenustato kitaip.“ Tačiau savivaldybių tarybos yra laisvos pasitvirtinti tvarką, kurioje sąlygos, draudžiančios patikėtiniais savo iniciatyva priimti sprendimus dėl savivaldybės turto perleidimo ar suvaržymo, gali ir nebūti. Tokiu atveju savivaldybės turto valdytojai (patikėtiniai) neat-

¹³⁰ 2001-01-05 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl valstybės turto perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašo patvirtinimo“ Nr. 16 patvirtintas Valstybės turto perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 13-504.

sižvelgdami į turto savininko interesus, galėtų priimanti sprendimus dėl jiems patikėto turto nevaržomo disponavimo jų pačių nuožiūra.

Tokiu būdu susiklosto situacija, kuomet valstybės turto tvarkymui gali būti taikoma didesnė kontrolė ir priežiūra, nei savivaldybių turto tvarkymui. Tačiau mūsų manymu, toks viešosios nuosavybės teisinio statuso diferencijavimas nėra pateisinamas, kadangi tiek valstybės turtas, tiek savivaldybių turtas, turi būti vienodai racionaliai tvarkomas lygiavertėmis sąlygomis. Tiek vienos, tiek kitos rūšies viešojo nuosavybė yra vienodai svarbi visuomenei, todėl turi būti užtikrinama vienoda jos tvarkymo priežiūra. Atitinkamai siūlytume papildyti LR VSTVNDĮ 11 str. 2 d. analogiška norma, kuri įtvirtinta to paties įstatymo 9 str. 3 d., jog savivaldybės turto patikėtiniai turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jei įstatymai nenustato kitaip. Tuo pačiu savivaldybėms galėtų būti paliekama teisė jų pačių nuožiūra nustatyti patikėto turto valdymo tvarką, kiek tai neprieštarautų aukščiau suformuluotam savivaldybių turto tvarkymo principui.

Aukščiau mūsų aptartas valstybės ir savivaldybių turto patikėjimo teisės objektyvusis turinys yra aktualus ne visiems viešojo turto patikėjimo teisės subjektams, tačiau tik valstybės ir savivaldybės įsteigtiems ir kontroliuojamiems juridiniams asmenims. Tuo tarpu kitoms viešojo turto patikėjimo teisės subjektų grupėms taikomos kitokios teisių ir pareigų ribos.

Juridiniai asmenys, vykdantys įstatymų jiems pavestas valstybės ar savivaldybės funkcijas, patikėjimo sutarties pagrindu turtą tvarkyti taip pat gali su atitinkamais apribojimais. Tiek valstybinio, tiek savivaldybių turto patikėjimo atveju, turto patikėtiniais bus neleidžiama patikėto turto perduoti nuosavybės teise kitiems asmenims, jo įkeisti ar kitaip suvaržyti daiktines teises į jį, juo garantuoti, laiduoti ar kitu būdu juo užtikrinti savo ir kitų asmenų prievolių įvykdymą, jo išnuomoti, suteikti panaudos pagrindais ar perduoti jį kitiems asmenims naudotis kitu būdu (LR VSTVNDĮ 9 str. 3 d. ir 11 str. 4 d.). Tą galės padaryti tik turto savininkas.

Pastebėtina, kad neapibrėžta situacija susiklosto valstybinio turto patikėjimo savivaldybėms teisiniuose santykiuose. Savivaldybių, kaip patikėtinių teisių ir pareigų apimtys, joms perduoto valstybinio turto atžvilgiu tiesiogiai ir aiškiai nenustato nei vienas norminis teisės aktas. Sprendžiant dėl savivaldybėms patikėto turto patikėjimo teisės turinio negalime vadovautis nei LR CK 4.109 str. 1 d., kuri iš esmės pritaikyta nustatyti teisės turinį, kai patikėtiniai yra valstybės ar savivaldybių kontroliuojami juridiniai asmenys, nei LR VSTVNDĮ nuostatomis. Pastarojo įstatymo 10 str. tik lakoniškai nurodo, kad valstybės turtas gali būti patikimas savivaldybėms ir kokiais atvejais, tačiau visiškai nedetalizuojama, kokios yra savivaldybių veiklos galimybės ir ribos dėl patikėto valstybinio turto. Taigi galima tik numatyti, kokių veiksmų gali, ir kokių neturėtų imtis savivaldybės, patikėjimo teise tvarkydamos valstybės turtą.

Atsakymo į šį klausimą galima ieškoti tik išskyrus savivaldybių patikėjimo teisę pagal rūšis (žr. disertacijos poskyrį „Savivaldybės“). Analizuojant atvejį, kada valstybės turtas perduodamas savivaldybėms tam, kad šios galėtų atlikti valstybės deleguotas funkcijas (LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d. 2 p.), galima daryti prielaidą, kad savivaldybės teisių

ir pareigų ribos yra nustatytos LR VSI 7 str., kuris numato savivaldybėms perduotų valstybinių funkcijų sąrašą. Tačiau šis įstatymas neatsako į klausimą, o kokia apimtimi savivaldybės gali įgyvendinti savo teises ir pareigas valstybinių funkcijų atlikimui patikėto turto atžvilgiu, t. y. ar savivaldybės yra laisvos priimti bet kokio pobūdžio sprendimus dėl patikėto turto, ar jų veiklos galimybės yra ribotos.

Dar labiau neapibrėžta padėtis susiklosto tais atvejais, kai savivaldybės gauna valstybinį turtą patikėjimo teise pagal LR VTPSI nuostatas, t. y. kaip savivaldybių nuosavybėn priskirtą, tačiau neperduotą turtą (LR VSTVNDI 10 str. 1 d. 1 p.). Tokiu atveju, savivaldybės yra tarsi joms perduoto turto savininkės, tačiau kurioms nuosavybės teisė nėra perėjusi, todėl savivaldybių veiksmų galimybių dėl šiuo pagrindu patikėto turto neribojama jokie teisės aktai. Toks savivaldybėms patikėtas valstybinis turtas neturi būti tvarkomas pagal jokią aiškiai apibrėžtą ir valstybės nustatytą tikslą, todėl peršasi išvada, kad savivaldybės tokiu turtu disponuoja savo nuožiūra ir savo interesais. Tuomet kyla klausimas, kuo gi ši savivaldybių patikėjimo teisė pagal savo apimtį skiriasi nuo savivaldybių nuosavybės teisės turinio? Galima kelti prielaidą, kad, LR VTPSI pagrindu savivaldybėms perduoto turto atžvilgiu nustatoma patikėjimo teisė, pagal savo turinį, nesiskiria nuo nuosavybės teisės turinio. Todėl pagrįstai galėtų būti keliamas klausimas, ar LR VSTVNDI 10 str. 1 d. 1 p. pagrindu kildinamos valstybės turto patikėjimo teisės, nevertėtų atsisakyti paprasčiausiai numatant, kad toks turtas yra perduodamas savivaldybėms nuosavybės teise.

Aukščiau tekste mėginome aiškintis, kokią reikšmę viešojo turto patikėjimo teisės turiniui turi objektyvioji šios teisės turinio pusė, įtvirtinta įstatymuose ir kituose teisės aktuose. Tačiau kaip jau minėjome, turto patikėjimo teisės turinį dar įtakoja ir subjektyvioji patikėtojo nustatoma šios teisės turinio dalis. Tad kiek reikšminga yra patikėtojo valia, viešojo turto patikėjimo teisės turinio formavimuisi ir kokią vietą ji užima?

Remiantis tradiciniu patikėjimo teisės, taikomu privačios nuosavybės teisės įgyvendinime, modeliu, šios teisės turinys visiškai priklauso nuo patikėtojo ir yra jo nustatomas. Tik asmuo, esantis absoliutus daikto savininkas gali nustatyti patikėtinio veiklos ribas jam patikėto turto atžvilgiu. Tačiau viešojo turto patikėjimo teisės atveju, situacija yra kitokia, kadangi patikėtojo iniciatyvos laisvę riboja įstatymas. Todėl atsižvelgiant į aukščiau paminėtą, atitinkamai reikia nesuabsoliutinti LR VSTVNDI 9 str. 3 d. ir 11 str. 2 d. įtvirtintas viešojo turto savininkų teisę savo sprendimais nustatyti patikėjimo teisės ribas.

Jau minėjome, kad LR VSTVNDI 8¹ str. numato principus, kuriais remiantis turi būti priimami viešųjų subjektų sprendimai dėl viešojo turto tvarkymo. Aptariamame kontekste mums aktualus viešosios teisės principas, reiškiantis, kad valstybės ir savivaldybės institucijos sprendimus dėl viešojo turto tvarkymo turi priimti vadovaujantis teisės aktuose numatytomis galimybėmis. Todėl viešojo turto patikėjimo atveju, patikėtojai negali būti garantuojama absoliuti veiklos laisvė nustatyti bet kokią patikėto turto valdymo tvarką. Objektyvioji patikėjimo teisės turinio pusė riboja patikėtojo galimybes peržengti teisės aktais nustatytas veiklos galimybes ir patikėtinui leisti daugiau, negu numato objektyvioji teisė. Pavyzdžiui, patikėtojas negali leisti patikėtinui laisvai įkeisti patikėtą turtą už trečiųjų asmenų prievoles, nes tokios galimybės nenumato teisės normos. Taigi patikėtojo galimybės įtakoti viešojo turto patikėjimo

teisės turinį visada apribotos objektyviosios teisės. Kita vertus, patikėtojo galimybes varžo ir jo paties ar kito subjekto apibrėžtas patikėtinio teisinis statusas, t. y. patikėtinio veiklos tikslai, numatyti steigimo dokumentuose. Patikėtojas nėra laisvas perduoti į patikėjimo teisę turtą ir nurodyti jį naudoti priešingai patikėtinio steigimo dokumentuose nurodytiems tikslams. Jeigu jis tą norėtų padaryti, tai pirmiausia turėtų pakeisti patikėtinio steigimo dokumentus taip, kad atitiktų patikėtojo siekius. Be šios procedūros įgyvendinimo įstatymas patikėtojui leidžia tik siaurinti patikėjimo teisės turinį (patikėtinio veiklos galimybes), nustatant atitinkamus *papildomus* apribojimus patikėto turto atžvilgiu (LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d., 11 str. 3 d.). Tačiau ir šis apribojimas galioja tik patikėjimo sutarties atveju.

Mūsų aptarti viešojo turto patikėjimo teisės turinio ypatumai parodo, kad ši teisė pagal savo esmę yra labai įvairiapusiška ir nevienalytė. Todėl yra labai sudėtinga rasti universalius kriterijus, tinkančius visai viešojo turto patikėjimo teisės sistemai. Bendrų sąlyčio taškų nebuvimas sąlygoja ganėtinai painių ir nevienareikšmišką šios daiktinės teisės teisinį reglamentavimą. Dar daugiau, lyginant viešojo turto patikėjimo teisės turinio ypatumus su privataus turto patikėjimo teisės turiniu, galima pastebėti, jog privataus turto patikėjimo teisės turinys nėra griežtai apibrėžtas įstatymo, tuo nesilaikant *numerus clausus* doktrinos¹³¹, tuo tarpu viešojo turto patikėjimo teisės turinys yra nustatytas ir viešosios nuosavybės valdymą, naudojimą ir disponavimą ja reglamentuojančiuose teisės aktuose. Viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės turinio nevienodumas vėlgi lemia būtinybę atskirti viešojo turto patikėjimo teisę nuo privataus turto patikėjimo teisės.

6. Viešojo turto patikėjimo teisės kritika

Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė yra dirbtinė daiktinė teisė, skirta užtikrinti valstybės ir savivaldybės turtiniams interesams. Ši daiktinė teisė buvo kuriama pagal konkrečios valstybinės santvarkos ir politikos reikalavimus, aiškiems valstybės tikslams įgyvendinti. Laikui bėgant, valstybės politika viešojo turto tvarkymo srityje keitėsi, tačiau teisinio įrankio – viešojo turto patikėjimo teisės koncepcija, išliko beveik nepakitusi. Todėl suprantama, kad viešojo turto patikėjimo teisės institutą vertinant pagal šiandieninius valstybės keliamus reikalavimus ir jos poreikius, ši teisė gali susilaukti tam tikros kritikos.

6.1. Patikėjimo teisės instituto pritaikymo viešojo turto tvarkymui problematika

Lietuvos viešojo turto valdymo pasirinktas modelis skiriasi nuo kaimyninių valstybių pasirinkto viešojo turto valdymo modelio. Pavyzdžiui, Rusijoje, valstybės turtas yra valdomas kitais, ne turto patikėjimo, teisiniais pagrindais, o ekonominio valdymo teisės ir operatyviojo tvarkymo teisės pagalba. Ekonominio valdymo teisė ir operatyviojo tvarkymo teisė nėra tapatinamos su turto patikėjimo teise (*доверительное управления*

¹³¹ Žr. disertacijos skyrių „Privataus turto patikėjimo teisės turinio nustatymo problema“.

имуществом). Rusų teisinėje literatūroje teigiama, kad turto patikėjimo teisė ir ekonominio valdymo bei operatyviojo tvarkymo teisė, nors pagal savo teisinės išraiškos formą veikia panašiu principu, t. y. leidžia turto savininkui perduoti kito asmens valdymui savo turta, tačiau pagal turinį iš esmės laikomos skirtingomis teisinėmis konstrukcijomis. Pagrindiniu šių teisių skiriamuoju požymiu įvardijama tai, kad valstybinio turto valdymo teisė kyla valstybei sukūrus atitinkamą subjektą (valstybės kontroliuojamą juridinį asmenį), kuris nėra autonomiškas, turi aiškiai apibrėžtus veiklos tikslus ir paskirtį. Šis teisės subjektas yra išimtinai kontroliuojamas valstybės, kuri gali bet kada likviduoti tokį turto valdytoją. Tuo tarpu turto patikėjimo teisė Rusijoje kyla tarp dviejų nepriklausomų civilinės teisės subjektų.

Lietuvoje tiek valstybė, tiek privatūs asmenys naudojami tuo pačiu turto patikėjimo teisės institutu, nors reguliuojamų teisinių santykių pobūdis yra nevienarūšis. Viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės palyginamoji analizė, atskleidžia šiuos viešo ir privataus turto patikėjimo skirtumus.

Viešojo turto patikėjimo teisė	Privataus turto patikėjimo teisė
Atsiradimo pagrindas	
Įstatymas arba administracinis aktas bei atitinkamo juridinio asmens įsteigimas arba turto patikėjimo teisės sutartis.	Teismo sprendimas, testamentas arba sutartis tarp patikėtojo ir patikėtinio.
Įgalinimų apimtis nustatyta	
Tik teisės aktų (norminių ir individualių) ir juridinio asmens steigimo dokumentuose įtvirtintų veiklos tikslų.	Sutartyje, o kiek nereglementuoja sutartis arba tuo atveju, jei patikėjimo teisė atsiranda kitais pagrindais – įstatyme.
Įgalinimų turinys	
Valdymas, naudojimas ir disponavimas turtu paprastai savo interesais (kiek tai reikalinga priskirtoms funkcijoms vykdyti). Valdymas ir naudojimas savo nuožiūra, o disponavimas – turto savininko sprendimu.	Bet kokių faktinių ir teisinių veiksmų atlikimas naudos gavėjo interesais arba nustatytam tikslui pasiekti.
Patikėtojas	
Tik valstybė ar savivaldybės, taip pat tam tikrais atvejais – valstybės ar savivaldybių įmonės, biudžetinės įstaigos. ¹³²	Bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, esantis turto savininku ar turintis turto savininko įgaliojimus.
Patikėtojo santykiai su patikėtiniumi	
Patikėtojas steigia patikėtinį (išskyrus patikėtinį pagal turto patikėjimo sutartį ir savivaldybes), nustato jo veiklos sritis, turi teisę jį likviduoti, paskirti valdymo organus, turi teisę gauti naudą iš turto, kontroliuoti jo panaudojimą. Patikėtojas neretai visiškai kontroliuoja patikėtinį.	Jeigu ko kito nenustato sutartis, patikėtojas nesikiša į turto tvarkymo reikalus. Jis turi teisę reikalauti atsiskaitymo iš patikėtinio. Patikėtojas ir patikėtinis yra vienas nuo kito laisvi, subordinaciniais santykiais nesusieti asmenys.

¹³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-01-05 nutarimu Nr. 16 patvirtinto valstybės turto perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašo (*Valstybės žinios*, 2003, Nr. 13-504) 2.2. p.

Viešojo turto patikėjimo teisė	Privataus turto patikėjimo teisė
Patikėtinis	
Valstybės ar savivaldybės įsteigtas ir kontroliuojamas juridinis asmuo, savivaldybės, o turto patikėjimo sutarties atveju – kitas juridinis asmuo, kuriam įstatymai priskiria valstybės ar savivaldybių funkcijas.	Bet, kuris fizinis ar juridinis asmuo, nesantis vieninteliu naudos gavėju.
Naudos gavėjas	
Aiškiai nenurodytas.	Gali būti nurodytas patikėjimo teisės nustatymo sandoryje arba gali būti nenurodytas, jeigu patikėjimo teisė sukuriama tam tikram tikslui įgyvendinti.
Objekta	
Bet kuris valstybei ar savivaldybėms priklausantis turtas, nurodytas įstatyme, įskaitant ir išimtinę valstybės nuosavybę, įvykus atitinkamam juridiniam faktui.	Bet, kuris civilinėje apyvartoje esantis turtas, kurį galima atskirti ir atskirai apskaityti nuo patikėtinio turto.
Turto atskirtumas	
Perduodant valstybės ar savivaldybių turtą patikėjimo teise nėra reikalavimo jį laikyti ir apskaityti atskirai nuo kito patikėtinio turto, išskyrus viešojo turto patikėjimo sutarties sudarymo atveju.	Turtas, perduodamas patikėtinui patikėjimo teise turi būti atskirtas nuo patikėtojo ir patikėtinio turto (LR CK 6.961 str.).
Sandorio forma	
Sandorių forma – rašytinė. Jų pavyzdinė forma patvirtinta teisės aktų. Nekilnojamojo turto sandoriams nereikalinga notarinė forma.	Patikėjimo teisės sutartis sudaroma raštu. Nekilnojamo turto patikėjimo sandoriui būtina notarinė forma (LR CK 6.960 str.).
Atsakomybė prieš trečiuosius asmenis	
<p>1. Jeigu patikėtinis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, išieškojimas gali būti vykdomas tik iš joms priklausančių (patikėjimo teise valdomų) piniginių lėšų (LR CPK 668 str. 4 d.), o jeigu šio turto nėra, išieškojimas vykdomas iš biudžetinės įmonės savininko lėšų, nevirsijant biudžetinės įstaigos teisės aktų nustatyta tvarka naudojamo, valdomo ir disponuojamo turto vertės (LR BĮ 2 str. 2 d.).</p> <p>2. Jeigu patikėtinis yra valstybės ar savivaldybės įmonė, išieškojimas vykdomas iš patikėtinio patikėjimo teise valdomo turto, jeigu iš tokio turto išieškoti negalima – išieškoma iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, bet ne daugiau, negu yra valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo, vertė (LR CPK 674 str.).</p> <p>3. Jeigu patikėtinis yra kitas juridinis asmuo pagal patikėjimo sutartį, atsakomybė kyla pagal LR CK 6.965 str. nustatytas sąlygas.</p>	Atsakomybė kyla pagal LR CK 6.965 str. nustatytas sąlygas, todėl skolos pagal prievolės, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto. Jeigu šio turto nepakanka, tai išieškoma iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto.

Viešojo turto patikėjimo teisė	Privataus turto patikėjimo teisė
Turto patikėjimo teisės pasibaigimas	
Pabaiga siejama su bankroto bylos iškelimu patikėtinui ar juridinio asmens likvidavimu ir/ arba su patikėjimo objekto nurašymu, arba turto atsiėmimu, o turto patikėjimo sutarties atveju – su pagrindais, nurodytais LR CK 6.967 str. 1 d. Patikėjimo teisės pabaiga, išskyrus patikėjimo teisės sutarties atveju, neapribota konkrečiu terminu.	Patikėjimo teisė baigiasi LR CK 6.967 str. 1 d. nurodytais atvejais, jeigu nebelieka naudos gavėjo (1, 2 p.), jeigu nebelieka patikėtinio (3 p.), jeigu patikėtojai iškeliami bankroto byla (4 p.), jeigu patikėtinis ar patikėtojas atsisako patikėjimo sutarties (5, 6 p.). Patikėjimo teisės sutartis negali būti sudaroma ilgesniam, kaip 20 metų laikotarpiui.

Iš pateikto viešo ir privataus turto patikėjimo teisės sugretinimo galima spręsti, kad viešojo ir privataus turto patikėjimo teisė viena nuo kitos skiriasi esminiais požymiais, tokiais kaip, subjektų sudėtimi, objektu, o taip pat ir teisės subjektų tarpusavio santykių pobūdžio skirtingumu, kadangi viešojo turto patikėjimo teisės atveju dominuoja administracinis – imperatyvus veiklos metodas, tuo tarpu privataus patikėjimo atveju vyrauja dispozityvus metodas. Šiame kontekste pažymėtina, jog L. J. Michejeva, lygindama patikėjimo sutarties institutą iš vienos pusės ir ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teises iš kitos pusės, daro išvadą, jog šie institutai įstatymo leidėjo yra skirti reglamentuoti pagal savo turinį skirtingus teisinius santykius, todėl kiekvienas iš šių institutų atlieka jam priskirtą funkciją.¹³³

Viešojo turto patikėjimo teisės ir privataus turto patikėjimo teisės skirtumai išryškėja analizuojant ir šių teisių teisinę prigimtį, t. y. ar ji laikytina daiktine, ar prievoline.

Atkreiptinas dėmesys, jog turto patikėjimo teisė Lietuvoje, nors ir yra įstatymų leidėjo priskiriama prie daiktinių teisių, tačiau pasižymi toli gražu ne visais aukščiau išvardintais požymiais, būdingais daiktinėms teisėms.

O. N. Sadikovo manymu, turto patikėjimo santykiams yra būdingi daiktinių teisių bruožai, tačiau jie nepaneigia turto patikėjimo teisės prievolinės prigimties. Savo nuomonę autorius grindžia tuo, kad patikėtinio įgaliojimus riboja ne tik įstatymas, bet ir sutartis. Be to, daiktinės teisės turėtojas savo teises visada įgyvendina savo interesais, o patikėtinis – kito asmens interesais. Anot autoriaus, daiktinių teisių objektai – tik materialūs daiktai, o turto patikėjimo sutarties objektu gali būti ir turtinės teisės¹³⁴.

Dar kategoriškesnę nuomonę išsako L. J. Michejeva, analizuodama Rusijos Federacijos patikėjimo teisės teisinę prigimtį. Ji prieina išvados, kad teisiniai santykiai, susiję su turto patikėjimu, nepasižymi netgi minimaliaisiais daiktinės teisės požymiais. Autorė teigia, kad daiktine teise galima laikyti tik tokią subjektinę teisę, kurios objektu yra daiktas, o ne svetimi veiksmai. Mokslininkė taip pat išskyrė tokius daiktinės teisės požymius, kurie nebūdingi Rusijos patikėjimo teisei, kaip: 1) daiktinės teisės turėtojo (šiuo atveju patikėtinio) galimybė savo nuožiūra daryti įtaką daiktui tenkinant savo interesus; 2) absoliutumo požymis, apribojimų laike nebuvimas;¹³⁵ 3) daiktinės teisės įtvirtinimas įstatyme.¹³⁶

¹³³ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 73.

¹³⁴ Садиков, О. Н. *Гражданское право: Учебник*. Том II. Москва: Инфра-М; Контракт, 2006, c. 766.

¹³⁵ Pagal RF CK 1016 str. 2 d. turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam kaip 5 metų laikotarpiui.

¹³⁶ Брагинский, М. И., Витрянский, В. Б. *supra* note 17, c. 820.

Minėti autoriai, rašydami apie turto patikėjimo teisės teisinę prigimtį, omenyje turi tik turto patikėjimo sutartį, kuri reglamentuota RF CK¹³⁷ 1012 – 1026 str., ir nediskutuoja apie valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo teisės teisinę prigimtį. Šio modelio teisinė prigimtis aptariama atskiruose moksliniuose tyrimuose, kurie skirti ekonominio valdymo teisės ir operatyviojo tvarkymo teisės analizei.

Lietuvoje pilnavertė diskusija apie turto patikėjimo teisės teisinę prigimtį yra galima tik atsižvelgiant į Lietuvos turto patikėjimo dualistinį pobūdį, t. y. jog ši daiktinė teisė skirta reguliuoti teisinius santykius dėl viešosios ir privačios nuosavybės. Todėl būtina apžvelgti mokslininkų nuomones dėl viešojo turto tvarkymo teisės prigimties.

Viešojo turto tvarkymo teisės, kaip daiktinės teisės, kritiką išsako A. A. Ivanovas. Jis tvirtina esant negalimoms tokioms daiktinėms teisėms, kurios grindžiamos „vertikalės“ (tarp vienas kitam pavaldžių asmenų – *aut. pastaba*) principu.¹³⁸ Panašiai masto ir V. A. Dozorcevas, kuris rašo, kad daiktine teise galima laikyti tik tokią, kuri pasižymi savarankišku teisiniu režimu, savarankišku įgalinimų rinkiniu. Jeigu tokie įgalinimai sutampa su kitos daiktinės teisės turiniu, naujos daiktinės teisės pripažinimas būtų klaidingas. Daiktinė teisė priklauso absoliutinei teisei, todėl turi absoliutų pobūdį. Jeigu vienos daiktinės teisės turėtojas gali savo vienašališku veiksmu pabaigti kitą daiktinę teisę, pastaroji negali būti laikoma absoliutine, taigi ir daiktine. Kadangi būtent turto savininkas apibrėžia operatyviojo tvarkymo teisės dalyką, jos įgyvendinimo būdus, ši teisė linksta prie santykinių, bet ne prie daiktinių teisių.¹³⁹ Matome, kad viešojo turto patikėjimo teisės teisinės prigimties kritika iš esmės grindžiama šios daiktinės teisės nesavarankiškumu ir priklausomybės nuo turto savininko valios požymiu. Tačiau yra kitų autorių, kurie neabejoja valstybės turto tvarkymo teisės priskyrimu prie daiktinių teisių. Tokios pozicijos laikosi S. O. Koritovas, kuris išskiria tokius ekonominio valdymo teisės daiktinius požymius: absoliutinis pobūdis, teisės turinys yra apibrėžtas įstatymo (RF CK 294 str.), teisės objektu gali būti laikomas tik individualiai apibrėžtas daiktas, šiai teisei būdinga sekimo paskui daiktą savybė (RF CK 300 str.).¹⁴⁰

Tradiciškai Lietuvoje suprantamos turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės, pagrindimas arba neigimas gali būti motyvuojamas skirtingo pobūdžio argumentais, o tai sąlygoja, kad apie Lietuvos turto patikėjimo teisės daiktinę ar prievolinę prigimtį reikia diskutuoti atsižvelgiant į tai, kokius santykius ši teisė reglamentuoja – ar viešosios, ar privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo santykius.

Remdamiesi tuo, kad pasakyta, žemiau išskirsime dvi minėtas turto patikėjimo teisės rūšis ir įvardinsime, kokie daiktinių teisių požymiai būdingi, ir kokie ne, kiekvienai iš mūsų paminėtai turto patikėjimo teisės rūšiai.

¹³⁷ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-31]. <<http://www.russian-civil-code.com/PartII/SectionIV/Subsection1/Chapter53.html>>.

¹³⁸ Иванов, А. А. *supra* note 10, 124-125.

¹³⁹ Дозорцев, В. А. *supra* note 11, c. 243-258.

¹⁴⁰ Корытов, С. О. *supra* note 9, c. 15.

Privataus turto patikėjimo teisė	Viešojo turto patikėjimo teisė
Daiktinės teisės turėtojo interesas į turtą	
<p>Sudarius patikėjimo sandorį, paskyrus patikėtinį ir jam perdavus patikimą turtą, paprastai toks patikėtinis bus įpareigotas turtą tvarkyti ne savo, tačiau patikėtojo ar jo nurodyto kito asmens interesais. Tai byloja apie patikėjimo teisės prievolinę prigimtį, kadangi daiktinės teisės turėtojui, t. y. patikėtinui, nesuteikiama teisė savo naudai naudotis daiktine teise, kaip pavyzdžiui, yra kitų tradicinių daiktinių teisių atveju (valdymo, ilgalaikės nuomos, užstatymo teisės, servituto ir kt.). Patikėtinis valdys, naudosis ir disponuos daiktu naudosis gavėjo interesais.</p>	<p>Patikėjimo teisės pagrindais perdavus viešąjį turtą valstybės ar savivaldybės įmonei, įstaigai ar organizacijai ar kitam juridiniam asmeniui, vykdančiam viešąsias funkcijas, dažniausiai būtent tas juridinis asmuo ir naudosis tokiu patikėtu turtu savo interesais. Tokiais atvejais patikėtinio interesai bus apspręsti jo kaip viešojo juridinio asmens teisinio statuso ir nustatytų funkcijų, kurias toks asmuo privalės vykdyti.</p>
Daiktinės teisės turinio apibrėžtumas	
<p>Patikėjimo teisės, kaip prievolinės teisės prigimtį patvirtina aplinkybė, kad pagal Lietuvos teisinį reglamentavimą, įstatymai neapibrėžia šios teisės turinio. Privataus turto patikėjimo teisės atveju, teisės turinio nustatymo galimybė yra palikta visiškai turto savininko (patikėtojo) dispozicijai. Apie tai liudija ir LR CK 4.109 str. 2 d., kuri teigia, kad „<i>Kiti juridiniai ir fiziniai asmenys valdo, naudoja patikėtojo jiems perduotą turtą bei disponuoja juo tiek, tokia tvarka bei sąlygomis, kaip nustatyta turto perdavimo patikėjimo teise sutartyje, testamente, teismo sprendime ar įstatyme</i>“. Taigi tik patikėtojas ar kitas patikėjimo teisę steigiantis asmuo turi teisę apibrėžti patikėtinio įgalinimo ribas (daiktinės teisės turinį).</p>	<p>Viešojo turto patikėjimo teisės atveju, patikėjimo teisės turinys yra labiau determinuotas, kadangi nurodoma, jog viešieji turto patikėjimo teisės subjektai (patikėtiniai) jiems perduotą turtą valdo, naudoja atitinkamai valstybės ar savivaldybės joms perduotą turtą, juo disponuoja savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeisdami įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų. Taigi šiuo atveju, blanketinė LR CK norma nukreipia į kitus teisės aktus, reglamentuojančius tokių viešųjų patikėtinų veiklą, kuriuose dažniausiai nurodomas tam tikros patikėtinų veiklos ribos (patikėjimo teisės turinys).¹⁴¹</p>
Daiktinės teisės apribojimai laike	
<p>Apie privataus turto patikėjimo teisės prievolinės teisės pobūdį byloja patikėjimo sutarties, maksimalaus galiojimo termino nustatymas – 20 metų (LR CK 6.959 str. 2 d.).</p>	<p>Viešojo turto patikėjimo teisės atveju, jeigu ši teisė kyla ne sutarties pagrindu, ji galioja visą juridinio asmens, kuriam ji suteikta, veikimo laikotarpį, kuris gali būti ir neribotas. Tai atitinka daiktinėms teisėms būdingą apribojimų laike nebuvimo bruožą.</p>
Daiktinės teisės subjektų subordinacija	
<p>Privataus turto patikėjimo teisiniame santykiuose dalyvauja vienas kitam nepavaldūs teisės subjektai.</p>	<p>Viešojo turto patikėjimo atveju patikėtinis dažniausiai yra pavaldus patikėtojui ir nuo jo priklauso. Tačiau yra išimčių iš šios taisyklės, pavyzdžiui, jeigu patikimas valstybės turtas savivaldybėms arba viešasis turtas patikimas pagal patikėjimo sutartį.</p>

¹⁴¹ Pavyzdžiui, LR VSTVNDĮ 9 str. 3 d. iš dalies apibrėžtas patikėtinų, valdančių valstybės turtą, patikėjimo teisės turinys nurodant, kad „<...> subjektai turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jei įstatymai nenustato kitaip.“

Atlikus viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės teisinės prigimties palyginamąją analizę matyti, kad tiek viešojo, tiek privataus turto patikėjimo teisė gali būti kritikuojamos dėl jų priskyrimo daiktinėms teisėms, tačiau kaip jau minėjome, remiantis skirtingais motyvais. Galima pastebėti, kad viešojo turto patikėjimo teisė pelnytai susilaukia mažiau kritikos dėl savo daiktinės prigimties nei privataus turto patikėjimo teisė, kadangi labiau atitinka daiktinėms teisėms būdingus požymius.¹⁴²

Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos įstatymo leidėjo siekis pervadinti ir sąlyginai modifikuoti iki tol Lietuvoje veikusią operatyviojo tvarkymo teisę buvo nulemtas dviejų pagrindinių priežasčių, t. y. 1) noro atsikratyti sovietinės operatyviojo tvarkymo teisės terminologijos bei 2) pritaikyti pažįstamą viešojo turto tvarkymo modelį naujai Lietuvoje besiformavusiems viešojo turto tvarkymo santykiams, kuriuose valstybės turtas perduodamas valdyti, naudotis ir disponuoti savivaldybėms ir viešasis turtas perduodamas valdyti, naudotis ir disponuoti pagal patikėjimo sutartį, reglamentuoti.

Mūsų požiūriu, įstatymų leidėjui nebuvo jokios objektyvios ir pakankamos priežasties kurti pagal savo savybes naują daiktinę teisę – viešojo turto patikėjimo teisę, kadangi tas pačias funkcijas, kurias vykdo ši daiktinė teisė, ilgą laiką Lietuvoje vykdė operatyviojo tvarkymo teisė, o ir tikėtina būtų sėkmingai atlikusi toliau. Kitų posovietinių valstybių, tokių kaip Kazachstanas, Gruzija ir kt. pavyzdžiai rodo, kad ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisės institutai, gali veikti ir šiandieninės rinkos sąlygomis bei būti naudojami valstybinio ar municipalinio turto tvarkymui. Todėl nematytume objektyvios būtinybės šį teisinį reiškinį įvardinti kitu pavadinimu, nei tuo, kuris atitinka jo esmę ir prasmę. Žinoma, negalime kvestionuoti įstatymų leidėjo teisės pavadinti vieną ar kitą teisės institutą pasirinktu pavadinimu, tačiau manytume, kad tai turėtų būti daroma įvertinus visas neigiamas tokio veiksmo pasekmes, kurių mūsų manymu, nepavyko išvengti.

Visų pirma, įstatymo leidėjui pasirinkus turto patikėjimo teisės institutu reglamentuoti tiek viešo, tiek privataus turto patikėjimo santykius, buvo užkirstas kelias nustatyti teisiškai pagrįstą ir logišką privataus patikėjimo teisės instituto reguliavimą. Šiame darbe jau buvome minėję, kad viešojo turto patikėjimo teisę didžiąja dalimi reglamentuoja ne LR CK nuostatos, tačiau atskiros įstatymo – LR VSTVNDĮ normos. Tokiu būdu įstatymo leidėjui nebuvo didelio intereso turto patikėjimo teisę detalai ir išsamiai reglamentuoti LR CK ketvirtojoje knygoje. Atitinkamai tai lėmė, kad didžioji dalis patikėjimo teisės normų yra numatyta LR CK šeštojoje knygoje reglamentuojant turto patikėjimo sutarties institutą. Todėl teisinio reglamentavimo stokoja turto patikėjimo teisė, kuri kyla ne sutarties, tačiau, kaip numato LR CK 4.108 str., kitais pagrindais (įstatymo, sutarties, testamentu, teismo sprendimu) pagrindu. Tačiau, mūsų manymu, ši situacija yra neatitiktinė ir įstatymo leidėjo pasirinkta sąmoningai. Jeigu įstatymų leidėjas būtų detalai aprašęs turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės, bendruosius požymius LR CK ketvirtojoje knygoje, kurie būtų būdingi tiek turto patikėjimo teisei, kuri kyla remiantis sutartimi, testamentu, įstatymu, teismo sprendimu, administraciniu aktu, iškiltų didelė grėsmė, kad tie požymiai nebeatitiktų viešojo turto patikėjimo teisės esmės. Akivaizdu,

¹⁴² Kaip buvo minėta, viešojo turto patikėjimo teisės atveju, skirtingai nuo privataus turto patikėjimo teisės, patikėtinis turi teisinį interesą į patikėtą turtą, patikėtinio turima daiktinė teisė neapribota laike, viešojo turto patikėjimo teisės turinys yra nustatytas įstatymų.

kad tokiu atveju būtų iškilusi konkurencija tarp daiktinės turto patikėjimo teisės reguliavimo numatyto LR CK ir savito viešojo turto patikėjimo teisės reguliavimo, numatyto LR VSTVNDĮ ir kituose teisės aktuose. Todėl įstatymo leidėjui turto patikėjimo teisę pavertus universalia turto valdymo teisine priemone, neliko nieko kito, kaip kuo mažiau reglamentuoti šią daiktinę teisę LR CK ketvirtojoje knygoje, kad be didesnių prieštaravimų LR CK normoms, turto patikėjimo teisę būtų galima pasitelkti viešojo turto tvarkymui ir reglamentuoti ją specialiuose valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo teisės aktuose su visais šios teisės išskirtiniais bruožais. Todėl galima konstatuoti, kad turto patikėjimo teisė negalės būti detalai reglamentuota LR CK ketvirtojoje knygoje, kaip daiktinė teisė tol, kol turto patikėjimo teisė bus naudojama viešojo turto tvarkymo teisiniams santykiams reguliuoti.

Antra, įstatymų leidėjui ta pačia patikėjimo teise pasirinkus reglamentuoti, tiek viešojo, tiek privataus turto tvarkymo santykius, buvo užkirstas kelias viešajame sektoriuje naudoti tradicinį patikėjimo sutarties institutą viešam turtui tvarkyti. Tokia situacija apriboja galimybes ieškoti efektyvesnių viešojo turto valdymo modelių ir taip optimizuoti valstybės bei savivaldybių turto tvarkymą.

Teisinėje literatūroje, analizuojančioje ekonominio valdymo teisę ir operatyviojo tvarkymo teisę, neretai nurodoma, kad šie viešojo turto tvarkymo pagrindai nėra efektyvūs ir racionalūs viešųjų gėrybių efektyvaus tvarkymo prasme. K. I. Sklovskis teigia, kad operatyviojo tvarkymo teisės instituto ekonominis naudingumas visada buvo menkas dėl to, kad ši teisė negali užtikrinti turto valdytojų veiklos savarankiškumo, o tai neleidžia efektyviai prisitaikyti prie rinkos sąlygų.¹⁴³ Dėl to Rusijos teisės doktrinoje į turto patikėjimo teisę (*доверительное управление*) yra žiūrima, kaip į atitinkamą ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisės alternatyvą, kadangi šia teise valdantis turtą asmuo pagal RF CK 1015 str. 1 d. gali būti tik profesionalus verslininkas, kuris viešąjį turtą gali tvarkyti daug efektyviau. Z. E. Benevolskaja plačiai aprašo turto patikėjimo teisės privalumus lyginant šį institutą su tradiciniais ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisės institutais.¹⁴⁴ Autorės manymu, ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisių atvejais, juridinio asmens, valdančio viešą turtą įgalinimai yra apibrėžti įstatymo, todėl valstybė ar savivaldybė, perduodanti turtą, negali vienašališkai tokių turto valdytojų teisių susiaurinti. Priešinga situacija susiklosto, kuomet turtas yra perduodamas pagal patikėjimo sutartį, kadangi tuo atveju turtą patikinti valstybė ar savivaldybė, gali laisvai nustatyti atitinkamus ribojimus patikėtiniui ir taip labiau užsitikrinti savo interesus. Perduodant viešąjį turtą tvarkyti daiktinių teisių pagrindu, turto savininkas turi pasikliauti tik įstatymais, saugančiais jo teises ir turto valdytojo (juridinio asmens valdymo organo) gera valia, kai tuo tarpu pasinaudodamas patikėjimo teisės institutu, turto savininkas gali pats labiau kontroliuoti tokį valdymą per sutartines sąlygas. Todėl apibendrinama diskusiją autorė daro išvadą, kad ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisių bent dalinis pakeitimas patikėjimo teise, galėtų sumažinti sukčiavimo ir korupcijos atvejų valstybinių juridinių asmenų valdyme.

Taigi matyti, kad mokslinėje literatūroje drąsiai diskutuojama apie racionalesnę ir galimai efektyvesnę viešojo turto tvarkymo variantą, iš dalies galintį pakeisti tradicinius

¹⁴³ Скловский, К. И. *supra* note 13, c. 327.

¹⁴⁴ Benevolskaya, Z. E. *supra* note 24, p. 59-76.

valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo modelius. Lietuvoje panaši diskusija negali vystytis ne tik dėl mūsų aukščiau išskirtos priežasties, jog įstatymas pateikia išbaigtą atvejų sąrašą, kaip turi būti taikoma patikėjimo teisė dėl viešo turto tvarkymo, tačiau dar ir dėl to, jog LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p. įtvirtintas viešosios teisės principas, neleidžia viešiesiems subjektams, savo veikloje naudoti kitų, tiesiogiai įstatymų nenumatytų būdų, valstybės ar savivaldybių nuosavybei tvarkyti. Todėl vargu, ar patikėjimo teisė, tokia, kokia ji taikoma privatiniuose santykiuose, galės būti panaudota ir viešosios nuosavybės įgyvendinimui. Tačiau manytume, kad tai nepagrįstai užkertą kelią efektyvesniam viešosios nuosavybės įgyvendinimui, kuomet viešojo turto valdymas būtų perduodamas profesionaliam tvarkymui, siekiant maksimalios naudos turto savininkui. Vietoj to, kad išplėstų naudojimosi viešąja nuosavybe būdus, numatydamas ir papildomas priemones viešajam interesui užtikrinti, įstatymų leidėjas nuėjo paprastesniu keliu. Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 8¹ straipsniu apribodamas galimybes taikyti CK.¹⁴⁵ Tačiau kaip ir minėjome, net ir nesant ribojimų viešiesiems subjektams naudotis LR CK institutais, valstybė ar savivaldybė negalėtų sudaryti, pavyzdžiui, viešojo turto patikėjimo sutarties su juridiniu asmeniu, kuris neteikia įstatymų priskirtų jam valstybės ar savivaldybės funkcijų, kadangi įstatyminis reglamentavimas numato, jog tokios rūšies sutartis gali būti sudaryta tik su juridiniu asmeniu, vykdančiu įstatymo jam priskirtas viešąsias funkcijas.

Tačiau kokių sąlygų reikia, kad tradicinis patikėjimo institutas galėtų sėkmingai veikti Lietuvos viešojo turto tvarkymo sferoje? Manytume, kad problema galėtų būti sprendžiama keliais alternatyviais būdais, derinant kompleksines teises priemones.

Pirmoji alternatyva galėtų būti susijusi su LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p. įtvirtinto viešosios teisės principo turinio koregavimu. Kitaip tariant, teisės aktai turėtų numatyti tokį reguliavimą, kuriuo būtų leidžiamos tam tikros išimtys iš viešosios teisės principo, t. y. tam tikrais, išimtiniais atvejais, įstatymas numatytų galimybę viešojo turto savininkams sudaryti sandorius ir neįvardintus teisės aktuose. Tačiau šiais atvejais, įstatymai būtina turėtų numatyti tokį teisinį mechanizmą, kuris leistų efektyviai kontroliuoti tokių sandorių sudarymą ir užkirsti kelią piktnaudžiavimams bei neracionaliam viešojo turto panaudojimui. Pasirinkus šią alternatyvą, atitinkamai turėtų būti koreguojamas LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p., jį papildant nuostata, kad išimtiniais atvejais būtų galimos viešosios teisės principo išimtys, jeigu yra sudaromi sandoriai dėl valstybės ir (ar) savivaldybių turto disponavimo, kurie atitinka visus kitus valstybės ir (ar) savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo principus, ir iš kurių sudarymo valstybė ir (ar) savivaldybė gauna didesnę naudą už tą, kurią būtų gavusios sudarant sandorį įstatymų nustatytais atvejais ir būdais. Sprendimus dėl viešosios teisės principo išimtis sudarančių sandorių galėtų priimti tik valstybės ir (ar) savivaldybių turto savininkai.

Nurodytas viešosios teisės principo koregavimas sudarytų sąlygas viešojo turto savininkams pasirinkti ne tik įstatymuose numatytų sandorių sudarymą, tačiau ir leistų ieškoti kitų, racialesnių ir efektyvesnių viešojo turto tvarkymo būdų, kurie nors ir tiesiogiai nenumatyti viešojo turto tvarkymą reglamentuojančiuose įstatymuose, tačiau galimi pagal LR CK normas. Tokiu būdu viešojo turto tvarkymui galėtų būti pritaikytas

¹⁴⁵ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 237.

ne tik patikėjimo teisės sutarties institutas, tačiau ir kiti institutai, tokie kaip, užstatymo teisės (*superficies*), ilgalaikės nuomos (*emphyteusis*) ir kt.

Antroji alternatyva yra susijusi su teisinio reglamentavimo papildymu, nekeičiant LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p. numatyto viešosios teisės principo turinio, tačiau įtraukiant į viešojo turto tvarkymą reglamentuojančius teisės aktus teisės normų grupes, numatančias atskiras valstybės ir (ar) savivaldybių turto disponavimo galimybes. Viena iš tokių galimybių, šalia valstybės ir (ar) savivaldybių turto nuomos, panaudos, investavimo, privatizavimo ir kt., galėtų būti numatyta ir turto perdavimo į patikėjimo teisinį režimą galimybė. Turtas galėtų būti patikimas patikėjimo sutarties pagrindu profesionaliems patikėtiniais, kurie būtų atrinkti viešo konkurso tvarka, turėtų reikiamą kvalifikaciją. Tokie patikėtiniai turėtų užtikrinti, kad turtas būtų tvarkomas taip, kad neštų didžiausią naudą valstybei ir (ar) savivaldybei, o patikėtinių interesas šiame santykiyje apsiribotų tik atlyginimo už profesionalų turto valdymą gavimu.

Toks modelis nėra naujas ir žinomas kitose šalyse. Pavyzdžiui, 2011-03-01 priimto Kazachstano Respublikos įstatymo „Dėl valstybinio turto“¹⁴⁶ 75 str. įtvirtina galimybę valstybinį turtą perduoti valdyti pagal patikėjimo sutartį. Minėtas straipsnis detaliam aprašo, koks turtas gali būti perduodamas patikėjimo teise, kas gali būti patikėjimo sutarties šalys, kokios sąlygos turėtų būti aptartos patikėjimo sutartyje. Pagal šį įstatymą valstybinio arba komunalinio (municipalinio) turto patikėjimo sutarčiai taikomos Kazachstano Respublikos civilinio kodekso normos, reglamentuojančios patikėjimo sutarties institutą. Sutarties objektu gali būti valstybinės įmonės kaip turtiniai kompleksai, vertybiniai popieriai, valstybei priklausantys pinigai. Visas kitas turtas gali tapti patikėjimo sutarties objektu tik jeigu tą numato kiti Kazachstano Respublikos įstatymai. Patikėtinis turi teisę būti fizinis asmuo arba ne viešasis juridinis asmuo. Naudos gavėju sutartyje turi būti nurodoma Kazachstano Respublika arba administracinis teritorinis vienetas. Taigi matyti, kad patikėjimo sutarties tradicine jos sampratos prasme įtvirtinimas viešojo turto tvarkymo santykiuose, yra įmanomas ir naudojamas kitų valstybių viešojo turto valdymo praktikoje.

Įtvirtinus viešojo turto patikėjimo sutarties institutą, atitinkamai tektų atsisakyti dabar galiojančio valstybės ir (ar) savivaldybės turto patikėjimo sutarties instituto (LR VSTVNDĮ 9 str. 4 d. ir 11 str. 3 d.), kadangi galiojant abiem institutams, jie vienas kitą dubliuotų. Manytume, kad dabartinio patikėjimo sutarties reglamentavimo pašalinimas neturėtų sudaryti didelių problemų įstatymo leidėjui, kadangi, kaip jau esame minėję ankščiau, viešojo turto patikėjimo sutartis yra menkai taikoma praktikoje, ji neužtikrina, kad valstybinis turtas būtų efektyviai ir naudingai tvarkomas.

Galima ir *trečioji alternatyva*, kuri apjungtų pirmąsias dvi, t. y. viena vertus praplėstų LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p. nustatytą viešosios teisės principą, kita vertus, būtų pagrindu į valstybės ir savivaldybės turto tvarkymo procesus reglamentuojančius aktus, įtraukti atitinkamus civilinės teisės institutus viešam turtui tvarkyti. Mūsų požiūriu ši alternatyva būtų optimaliausia, kadangi sudarytų platesnes galimybes valstybei ar savivaldybei, pasirinkti efektyviausią jos turto tvarkymo būdą.

¹⁴⁶ Закон Республики Казахстан о государственном имуществе от 1 марта 2011 года № 413-IV, „Казахстанская правда“ от 10.03.2011 г., No. 86-87 (26507-26508).

Tam, kad realiai mėginti įgyvendinti bet kurią iš pateiktųjų patikėjimo teisės panaudojimo viešo turto tvarkymo santykiuose alternatyvą, mūsų supratimu, yra tikslinga atriboti dabartinį viešojo turto patikėjimo teisės institutą nuo privataus patikėjimo teisės sutarties instituto. Tą padaryti būtina ne tik dėl to, kad išvengti sąvokų painiavos, tačiau ir tam, kad teisinis reguliavimas būtų aiškesnis ir logiškesnis, o iš esmės skirtingi teisės institutai būtų vadinami jų esmę ir prasmę atitinkančiais pavadinimais. Todėl atitinkamai įstatymų leidėjui siūlytume pervadinti turto patikėjimo teisę, kurios pagrindu valstybės ir savivaldybės įmonės ir biudžetinės įstaigos bei centrinis bankas, o taip pat savivaldybės valdo, naudojami ir disponuoja valstybės ir (ar) savivaldybės turtu, į „*viešojo turto tvarkymo teisę*“. Žinoma, pateiktas siūlymas yra ganėtinai sudėtingai įgyvendinamas, kadangi prireiktų keisti daugybę jau priimtų teisės aktų, kuriuose vartojamas „*patikėjimo teisės*“ terminas. Tačiau tokie pakeitimai yra būtini, siekiant ištaisyti šiuo metu galiojančio teisinio reglamentavimo ydingumą. Mūsų pastebėjimu, iš esmės viešojo turto patikėjimo teisės pavadinimo pakeitimas, leistų sukurti savarankišką daiktinės teisės institutą viešajam turtui tvarkyti, kadangi, kaip esame nurodę anksčiau, viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės skiriasi iš esmės, todėl jau dabar gali būti išskiriamos į du savarankiškus institutus. Pagal dabartinį teisinį reglamentavimą, šiuos du institutus jungia tik bendras pavadinimas.

Pirmiausia, turėtų būti koreguojamas LR CK ketvirtosios knygos VI skyrius, jį skaidant į du atskirus skyrius „*Viešojo turto tvarkymo teisė*“ (VI skyrius) ir „*Turto patikėjimo teisė*“ (VII skyrius). Atitinkamai turėtų būti pernumeruojami likę LR CK ketvirtosios knygos skyriai. VI skyrius turėtų apimti nuostatas, pritaikytas išimtinai valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo klausimams, o VII skyrius turėtų būti skirtas privataus turto patikėjimo teisės institutui. *Antra*, reiktų imtis koreguoti pagrindinį viešojo turto tvarkymą reglamentuojantį teisės aktą – LR VSTVNDĮ. Šiame įstatyme tektų pervadinti patikėjimo teisę į viešojo turto tvarkymo teisę, panaikinti viešojo turto patikėjimo sutarties institutą. Atitinkamai turėtų būti pakeičiami ir kiti įstatymai, o taip pat poįstatyminiai teisės aktai susiję su viešojo turto patikėjimo teisės institutu.

Aptariamų teisinio reguliavimo pakeitimų būtinybę įžvelgtume dar ir dėl to, jog dabartinė Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė, neatitinka tarptautinių dokumentų¹⁴⁷ formuluojamos patikėjimo teisės sampratos, o tai Lietuvą stato į neapibrėžtą padėtį tarptautinėje bendruomenėje. Todėl, manytume, Lietuva turėtų pasirinkti tokį teisinį reglamentavimą, kuris atitiktų pasaulines tendencijas.

Įgyvendinus siūlomus pakeitimus, Lietuvoje būtų praplėstas daiktinių teisių sąrašas dar viena riboto pobūdžio, išvestine daiktine teise – viešojo turto tvarkymo teise. Tačiau tai Lietuvos teisinį reglamentavimą padarytų aiškesnį ir suprantamesnį. Todėl mūsų nuomone, pakeitimai reikalingi. Vis tik iš kitos pusės, viešojo turto patikėjimo teisės institutas, o tiksliau šio instituto atitikmenys kitos šalyse, yra neretai kritikuojami iš esmės, keliant klausimą, ar dabartinėmis rinkos sąlygomis, toks valstybės ir savivaldybių turto valdymo modelis yra reikalingas.

¹⁴⁷ 1985 m. Hagos konvencija dėl trustų pripažinimo (*Convention on the law applicable to trusts and on their recognition*); Bendrosios principų sistemos projektas (*Draft Common Frame of Reference, DCFR*); Direktyvos projektas dėl apsaugotų fondų (*Draft Directive of Protected Funds*).

6.2. Viešojo turto patikėjimo teisės perspektyvos

Mokslinėje literatūroje neretai išsakoma kritika galiojančiai ekonominio valdymo teisei ir operatyviojo tvarkymo teisei, kaip praradusioms savo aktualumą. E. A. Suchanovas nurodo, kad Rusijos civilinėje teisėje esantys minėtų daiktinių teisių subjektai – juridiniai asmenys ne turto savininkai, yra tiesioginė Rusijoje vykdytos suvalstybinimo politikos pasekmė.¹⁴⁸ Kiti autoriai papildo, kad šios Rusijos civilinėje teisėje veikiančios daiktinės teisės yra labiau būdingos administracinei – planinei ūkio sistemai ir nepriimtinos rinkos sąlygomis, todėl šių teisių reikėtų atsisakyti.¹⁴⁹

Priešingai mano D. V. Petrovas, kuris laikosi kitokios nuomonės ir nors pripažįsta, kad ekonominio valdymo teisė ir operatyviojo tvarkymo teisė buvo sukurtos ir pritaikytos sovietinei planinei ekonomikai aptarnauti, tačiau tvirtina, kad dabartiniame teisiniame reguliavime šios daiktinės teisės remiasi kitais principais. Anot jo, visų pirma, dabartinė Rusijos ekonomikos sistema neturi nieko bendro su planinės ekonomikos samprata. Antra priežastimi, neleidžiančia tapatinti dabartinių daiktinės teisės institutų ir institutų, veikusių sovietiniais laikais, autorius įvardija tai, kad pagal teisinį reguliavimą, valstybės galios yra ribojamos, jos pačios sukurtais teisės aktais, dėl ko pati valstybė yra laikoma lygiateise su kitais civilinės teisės subjektais, ko nebūdavo anuomet. Trečia, mokslininkas išskiria ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisių savybę, kuri ir dabartiniu laikotarpiu, anot jo, negali būti pakeičiama, t. y. tai, kad šios daiktinės teisės leidžia jų turėtojams naudotis plačiais įgalinimais turto atžvilgiu ir tuo pačiu užtikrina turto savininko nuosavybės teisės į jį išlaikymą. Nurodoma, kad ši savybė yra ypač reikšminga tais atvejais, kuomet turtas perduodamas veiklai, kuria nėra siekiama gauti pajamų, tačiau teikti visuomenei naudingas paslaugas.¹⁵⁰

Dar kiti autoriai teigia, jog Rusijoje veikiantis viešojo turto valdymo modelis nesukuria sąlygų valstybės įmonėms tapti konkurencingais ūkio subjektais. K. I. Sklovskis pateikia tokį pavyzdį, kad jeigu valstybinė įmonė, įdėdama savo darbuotojų pastangas ir darbą, iš valstybės kaip savininkės, lėšų pastatys nekilnojamąjį turtą, ji negalės tokiu turtu savarankiškai disponuoti. Todėl tai mažina tokių įmonių interesą plėsti jų gamybinę bazę. Toks galiojantis įmonių veiklos plėtros ribojimas atitinkamai mažina įmonių konkurencingumą lyginant su kitais juridiniais asmenimis.¹⁵¹

D. V. Petrovas nesutinka su kritikų išsakomu argumentu, neva ekonominio valdymo teisė ir operatyviojo tvarkymo teisė lemia viešojo turto tvarkymo neefektyvumą. Autoriaus nuomone, viešojo turto panaudojimo neefektyvumas glūdi ne daiktinių teisių (ekonominio valdymo ir operatyviojo tvarkymo teisių) pritaikyme, tačiau atskirų juridinių asmenų nemokėjime tvarkytis su jiems perduotu turtu.¹⁵² Todėl mokslininkas laikosi nuomonės, kad efektyvus viešojo turto tvarkymas priklauso ne tiek nuo konkrečios to turto tvarkymo formos, kiek nuo efektyvaus tokio turto tvarkymo kontrolės

¹⁴⁸ Суханов, Е. А. Право хозяйственного ведения, право оперативного управления. *supra* note 15, c. 3.

¹⁴⁹ Санникова, Л. В. *supra* note 16, c. 798.

¹⁵⁰ Петров, Д. В. *supra* note 14.

¹⁵¹ Скловский, К. И. *supra* note 41, c. 332.

¹⁵² Петров, Д. В. *op. cit.*

mechanizmo įdiegimo. Autoriaus manymu, vien tik valstybinių įmonių atsisakymas, ar jų pakeitimas į akcines bendroves, pats savaime neduos kokių nors teigiamų rezultatų efektyvesniam valstybės turto valdymui.

Po 2008 m. kilusio ekonomikos nuosmukio, efektyvaus viešojo turto valdymo idėja tapo ypač aktuali. Atitinkamai Lietuvoje buvo atsigręžta į valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo racionalizavimą. Dėl efektyvaus valstybės ir savivaldybių turto valdymo išsamų tyrimą atliko Lietuvos laisvosios rinkos institutas, kuris 2008 m. analizėje „Efektyvus valstybės ir savivaldybių valdymas“¹⁵³ išskyrė, jo nuomone, pagrindines viešojo turto tvarkymo problemas. Minėta analizė buvo orientuota į Lietuvos valstybių ir savivaldybių nekilnojamojo turto tvarkymo problematiką Lietuvoje. Ataskaitoje prieinama išvados, kad viešasis turtas nėra efektyviai tvarkomas, o tą lemia kelios priežastys.

Pirma, teisės aktų nuostatos neįpareigoja valstybės ar savivaldybių taupyti valstybės ar savivaldybių lėšas, naudojant viešąjį turtą. Tai pasireiškia tuo, kad valstybės ir savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos nėra įpareigosios ieškoti alternatyvių turto, viešosioms funkcijoms vykdyti, įsigijimo ar naudojimo būdų, neprivalo atlikti jau naudojamo turto tikslingumo ir ekonomiškumo analizių, valstybės ar savivaldybių institucijoms nėra jokios motyvacijos taupyti viešąsias lėšas ir taupiau naudoti patį perduotą turtą, o už netinkamą turto panaudojimą, nėra nustatyta jokių sankcijų.

Antra, iki šiol nėra parengta valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto informacinė sistema, kuri leistų pirmiausia identifikuoti valstybės bei savivaldybių turimą turtą, nustatyti, koks turtas nereikalingas viešosioms funkcijoms įgyvendinti, galėtų sudaryti sąlygas griežtesnei turto panaudojimo kontrolei ir taip užkirsti kelią korupcijos apraiškoms bei būti priemone, skatinti viešojo ir privataus turto sektorių partnerystę ir taip didinti viešojo turto panaudojimo ekonominį potencialą.

Lietuvos laisvosios rinkos institutas viešojo nekilnojamojo turto tvarkymą siūlo racionalizuoti taikant ne tik aukščiau minėtą nekilnojamojo turto valdymo planavimo metodą bei įdiegti informacinę viešojo turto sistemą, bet ir derinant du viešojo turto naudojimo būdus: nekilnojamojo turto turėjimą nuosavybės teise; nekilnojamojo turto nuomą. Pirmoji alternatyva visada taikytina tada, kai nekilnojamojo turto turėjimas nuosavybės teise pageidautinas dėl jo simbolinės, kultūrinės, istorinės reikšmės, specifškumo, reikšmės valstybės saugumui ir panašių priežasčių. Tačiau, <...>, visais kitais atvejais, kai reikiamas valstybės ir savivaldybės funkcijoms įgyvendinti reikalingas nekilnojamas turtas yra mažai specifškas konkrečiai funkcijai, valstybei ir savivaldybei labiausiai ekonomiškai pagrįstas nekilnojamojo turto naudojimo būdas yra nuoma.¹⁵⁴

Tikriausiai reaguojant į šią Lietuvos laisvosios rinkos instituto analizę, įstatymų leidėjas ėmėsi ryžtingų veiksmų reformuojant viešojo turto tvarkymo sistemą. Minėtinai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-11-25 nutarimu Nr. 1597 „Dėl centralizuoto valstybės turto valdymo 2009–2016 metų strategijos patvirtinimo“¹⁵⁵, buvo patvirtinta Centralizuoto valstybės turto valdymo 2009–2016 metų strategija. Šios strategijos realizavimui 2010-02-23 Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu Nr. 1K-041

¹⁵³ LLRI analizė: efektyvus valstybės ir savivaldybių turto valdymas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-06] <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=4935>.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Valstybės žinios*, 2009-12-10, Nr. 146-6492.

„Dėl centralizuoto valstybės turto valdymo 2009–2016 metų strategijos įgyvendinimo 2009–2012 metų priemonių plano patvirtinimo“¹⁵⁶, buvo patvirtintas Centralizuoto valstybės turto valdymo 2009–2016 metų strategijos įgyvendinimo 2009–2012 metų priemonių planas.

Minėti dokumentai skirti tobulinti valstybės turto tvarkymą dvejomis kryptimis: 1) įdiegiant centralizuoto valdymo principus sprendžiant sisteminės valstybės turto valdymo problemas ir 2) įdiegiant centralizuoto valstybės nekilnojamojo turto valdymo principus, sudarančius sąlygas mažinti šio turto išlaikymo sąnaudas.

Susipažinus su numatomais valstybės turto valdymo pokyčiais, gali būti keliamas klausimas, kaip jie įtakos viešojo turto patikėjimo teisę, kuri šiuo metu sudaro valstybinio ir savivaldybių turto tvarkymo teisinį pamatą?

Įgyvendinus valstybinio turto valdymo reformą pagal strategijoje pateiktas gaires, bus einama link decentralizuoto valstybės turto valdymo modelio panaikinimo, kurio pagrindu turtą valdydavo ir disponuodavo tie subjektai, kurie tuo turtu ir naudodavosi patikėjimo teisės pagrindais, t. y. didžiąja dalimi, valstybės įmonės ir biudžetinės įstaigos. Pradėjus veikti centralizuotam valstybės turto valdymo modeliui, disponavimo turtu funkcija bus priskirta centralizuotam turto valdytojui, o turtą valdys ir naudosis valstybės įmonės, įstaigos ir organizacijos ne patikėjimo, tačiau nuomos teisėmis, atitinkamai mokėdamos už tai teisės aktų nustatytą nuomos mokestį. Tai atitinkamai turėtų sumažinti turto naudojimo patikėjimo teise atvejų skaičių.

Tačiau ar tai leidžia daryti prielaidą, jog viešojo turto patikėjimo teisė apskritai praras savo aktualumą? Manytume, kad ne, kadangi numatomos permainos viešojo turto tvarkymo srityje nėra susijusios su daugeliu viešojo turto tvarkymo sferų, kuriose taip pat naudojama viešojo turto patikėjimo teisė.

Pirmiausia, kaip matyti, nei strategija, nei jos įgyvendinimo priemonių planas, nei joks kitas dokumentas nekalba apie savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo optimizavimo pokyčius. Vadinasi, savivaldybėms nuosavybės teise priklausančio turto tvarkymo teisinis reguliavimas turėtų išlikti nepakitęs.

Antra, kaip matyti, strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas konkretesnes permainas iš esmės numato tik dalyje patikėjimo teisinių santykių, t. y. tik dėl valstybės įmonėms, įstaigoms ar organizacijoms patikėto nekilnojamojo turto tvarkymo. Būtent nekilnojamojo turto tvarkymo srityje yra numatyta įgyvendinti centralizuotą turto valdymo modelį. Tuo tarpu kito valstybinio turto tvarkymo atžvilgiu, konkrečių priemonių nenumatyta imtis, o tai reiškia, kad, pavyzdžiui, kilnojamas turtas, valstybės įmonių ar biudžetinių įstaigų pajamos, o taip pat valstybinis turtas perduotas savivaldybėms bei juridiniams asmenims, vykdančioms įstatymų priskirtas viešąsias funkcijas ir toliau turėtų būti tvarkomos patikėjimo teisės pagrindais.

Trečia, strategijos dokumentuose bei rengiamuose teisės aktų projektuose¹⁵⁷ numatyta, jog centralizuotas turto valdytojas jam perduotą valstybinį turtą taip pat tvarkys ir nuomos kitiems asmenims tik jį perėmęs patikėjimo teise.

¹⁵⁶ Valstybės žinios, 2010-02-27, Nr. 24-1140.

¹⁵⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2011-05-18 parengto Centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojo įstatymo projekto, Nr. 11-1542-01 4 str. 1 d. 1 p. (žr. < http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=88117&p_org=&p_fix=y&p_gov=n>).

Visa tai rodo, kad numatoma reforma, tik iš dalies turės įtakos viešojo turto patikėjimo teisei. Todėl net ir įgyvendinus valstybės turto valdymo centralizavimo priemones, viešojo turto patikėjimo teisė Lietuvoje nepraras savo aktualumo ir praktinės reikšmės. Dėl to tiek teorinės – mokslinės, tiek praktinės diskusijos dėl turto patikėjimo teisės modelio tobulinimo, nepraranda savo aktualumo.

II. PRIVATAUS TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ

1. Privataus turto patikėjimo teisės istorinės atsiradimo prielaidos ir raida

Turto patikėjimo teisės samprata yra glaudžiai susijusi su anglosaksiška jos forma – trastu.¹⁵⁸ Nors patikėjimo teisės ir trasto sąvokų nereikėtų tapatinti, tačiau trastas gali būti laikomas patikėjimo teisės pirmaprade forma, kurio pagrindu vėliau formavosi visa patikėjimo teisės įvairovė. Kaip rašo F. H. Foster, vienas iš didžiausių privalumų studijuojant užsienio valstybių teisę yra tas, jog tai padeda geriau suprasti savo valstybės teisę.¹⁵⁹ Todėl analizuojant patikėjimo teisės, kaip bendrąją prasmę vartojamo termino etimologiją, neišvengiamai privalu atsigręžti į trasto kilmės aiškinimo teorijas.

Teisinėje literatūroje galima sutikti du požiūrius į trasto kilmę ir evoliuciją. Vieni autoriai trastą kildina iš Anglijoje veikusios *use* teisės, kiti – tam tikras trasto užuomazgas regi Romėnų teisės institutuose.

Pirmajai teisės mokslininkų grupei atstovauja autoriai, kurie pažymi, kad trastas – tai specifinis Anglijos teisinės minties kūrinys, kuris išsivystė iš savo pirmtako *use*, atsiradusio Anglijoje XII – XIII amžiuose. Literatūroje galima sutikti įvairių *use* teisės formavimosi prielaidų, tačiau dauguma jų sutinka, kad *use* buvo naudojama siekiant apeiti tuometinius nustatytus draudimus.¹⁶⁰

Pavyzdžiui, teigiama, kad ši šis institutas atsirado, kuomet vasalai, mėgindami išvengti feodalinių prievolių, susijusių su iš barono gauto dvaro naudojimu, ėmė jį perdavinėti įgaliotajam savininkui. Įgaliotas savininkas trečiųjų asmenų akivaizdoje veikė kaip dvaro valdytojas, o dėl santykių su vasalu, perdavusiu dvarą kaip patikėtą nuosavybę, buvo išsipareigojęs, pavyzdžiui, leisti jam jį valdyti ir juo naudotis iki gyvos galvos, o po jo mirties pasielgti griežtai pagal gautą iš jo nurodymą trečiųjų asmenų naudai.¹⁶¹ Kitų autorių nuomone, *use* teisė buvo naudojama Anglijos riterių, kuomet jiems išvykus į Kryžiaus žygius, visas jų turtas buvo perduodamas valdyti jiems lojaliems asmenims.¹⁶² Dar kiti autoriai, *use* pritaikomumą sieja su asmenų siekiu apeiti imperatyvias paveldėjimo teisės taisykles. Egzistavo nuostata, pagal kurią vieninteliu paveldėtoju galėjo būti įpėdinis pagal įstatymą. Todėl jeigu palikėjas iki mirties perduodavo turtą į patikėjimą, tai po jo mirties turto valdymas galėjo pereiti naudos gavėjui.¹⁶³ Taip pat galima sutikti nuomonių, kad XIII amžiuje, vienuolynai, siekdami apeiti draudimą, turėti nekilnojamąjį turtą savo nuosavybėje, perduodavo jį patikėtiniams, kad šie turtą naudotų vienuo-

¹⁵⁸ Šioje disertacijoje, apibrėždami bendrosios teisės tradicijoje veikiančią patikėjimo teisę ir kai kuriuose kraštuose veikiančias patikėjimo teisės formas, vartosime „trasto“ sąvoką, kadangi atskiro lietuviško atitikmens šiam teisiniam reiškiniui įvardinti nėra.

¹⁵⁹ Foster, F. H. *supra* note 28, p. 605.

¹⁶⁰ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 804.

¹⁶¹ Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 209.

¹⁶² Фунтикова, Н. В. *supra* note 18, c. 11.

¹⁶³ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 12.

lyno ar kitų nurodytų asmenų interesais.¹⁶⁴ Šiuo institutu taip pat sėkmingai naudojosi ne tik vienuolynai tačiau ir bažnyčia. Tos bažnytinės korporacijos, kuri turėjo nuosavybę – tai galėjo būti abatija (vienuolių namai), vyskupija, parapija, universitetas, ligoninė, arkivyskupija, ar net patys popiežiai, – pareigūnai buvo patikėtiniai, iš kurių kanonų teisė reikalavo nuosavybę panaudoti tikslingai – tų (asmenų), dėl kurių ji buvo įgyta, labui.¹⁶⁵ Todėl tuometinė patikėjimo teisės forma tapo tokia populiari, kad valdant Henriui V (1413-1422 m.) dauguma Anglijos žemių buvo laikomos *use* teise.¹⁶⁶ Tačiau kaip pažymi A. A. Ždanovas, *use* teisė netapo teisiškai reikšmingu institutu tol, kol nepradėjo formuotis teisingumo teisė (*law of equity*).¹⁶⁷

Teisingumas (*equity*) gali būti aiškinamas kaip sąžiningumo ir dorumo sistema, kuri formavosi tam, kad pašalintų iš bendrosios teisės (*common law*) kylančius asmenų teisių gynybos trūkumus. Tuo metu tikrasis teisingumas buvo atrandamas karaliaus valioje, kuri buvo suprantama kaip teisingumo „fontanas“ ir jo šaltinis (*fons et origo justitiae*). Kadangi, kaip jau minėta, bendrosios teisės sistema, negalėjo pilnai užtikrinti, kad asmenų teisės visais atvejais būtų adekvačiai apgintos, asmenys su savo skundais galėjo kreiptis į karalių, kuris tuos skundus pavesdavo nagrinėti tarybai (*Council*). Ši savo ruožtu perduodavo kancleriui, kuris anuomet buvo ne tiek teisininkas, kiek dvasininkas (ekleziastas) apmokytas pagal Romėnų ir bendrosios teisės tradicijas. Kaip teigiama, kanclerio žodis bendrosios teisės teismų sprendimams turėjo įkvėpti „karaliaus sąžinės“, todėl dominavo prieš bendrosios teisės teismų sprendimus.

Tai Anglijos teisinę sistemą padalino į dvi dalis bendrąją teisę (*common law*) ir teisingumo teisę (*law of equity*). Vėliau buvo ieškoma būdų, kaip mažinti teisingumo teismo įtaką sprendžiant ginčus, susijusius su patikėjimo teise, todėl 1536 m. buvo priimtas įstatymas, pavadintas *Statute of uses*, kurio paskirtis buvo gražinti ginčų, susijusių su *use* teisės taikymu, sprendimą bendrosios teisės teismams (*common law courts*). Šis teisės aktas turėjo ir kitą paskirtį – juo buvo siekiama apskritai apriboti *use* taikymą dėl šios teisės naudojimo feodalinių mokesčių vengimo tikslais ir galimybės apeiti įvairius draudimus.¹⁶⁸ Vėlesniu laikotarpiu *use* teisė evoliucionavo į trastą ir nuo 1925 m. *Statute of use* buvo atšauktas.

Kiti teisės mokslininkai savo darbuose išvelgia tam tikrų anglosaksiškojo trasto sąsają su Romėnų teisės fideikomiso institutu, kuris egzistavo daugiau, kaip prieš 2000 metų.¹⁶⁹ Šis institutas buvo žinomas senovės Romos civilinėje teisėje ir yra kildinamas iš Romos piliečių siekio apeiti tuometinius galiojančius draudimus paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Tuo metu galiojęs draudimas palikti savo turtą Romos piliečio dukrai, vertė tą turtą patikėti kitam asmeniui turint tikslą, kad jis būtų tvarkomas tikrojo įpėdinio interesais. Asmuo (turto palikėjas), norėdamas įsteigti fideikomisą, turėdavo patikėti (*committere*) turtą tarpininko „gerai valiai“ (*fides*), o tarpininkas galiausiai per-

¹⁶⁴ Ковалев, С. И. *supra* note 20, c. 16.

¹⁶⁵ Berman, H. J. *Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1999, p. 318.

¹⁶⁶ Loughlin, P. J. *supra* note 25.

¹⁶⁷ Zhdanov, A. A. *supra* note 21.

¹⁶⁸ Фунтикова, Н. В. *supra* note 18, c. 12.

¹⁶⁹ Loughlin, P. J. *op.cit.*

duodavo turtą naudos gavėjui. Tokiu tarpininku dažniausiai (bet ne visada) turėdavo būti testatorius turto paveldėtojas.¹⁷⁰

Kaip pastebi P. J. Laglinas, tokia fideikomiso struktūra yra labai artima ankstyvajai Anglijos *use* struktūrai, kadangi patikėtiniui buvo suteikta valdžia (*dominium*) į daiktą, kol jis bus perduotas fideikomisarijui, esančiam tuo pačiu ir naudos gavėjui. Tačiau tokio naudos gavėjo teisės į turtą buvo paremtos tik gera patikėtinio valia. Patikėtiniui pažeidus naudos gavėjo interesus, šis galėjo kreiptis į Romos imperatorių, kuris nukreipdavo klausimą spręsti konsulams tam, kad būtų sukurta teisinga (*equitable*) priemonė pažeidimui pašalinti.¹⁷¹ Romėnų teisės įtaka bendrajai teisei yra grindžiama dar ir tuo, kad ši teisinė sistema yra senesnė už bendrosios teisės tradiciją. Teigiama, kad dėl šios priežasties ji galėjo įtakoti bendrosios teisės instituto raidą.

C. H. van Rhee trasto kilmę yra linkęs sieti su kitu Romėnų teisės institutu – *usus*, kuris randamas dar Dvylikos lentelių įstatyme (450 pr. m. e.). Šis institutas buvo skirtas apriboti okupanto teises naudotis daikto duodamais vaisiais, suteikiant teisę tik naudoti patį daiktą. *Usus* institutas nebuvo tapatus uzufruktui, kadangi skirtingai nuo jo, *usus* teisės turėtojas negalėjo naudoti iš daikto gaunamų pajamų savo labui. Todėl *usus* vėliau buvo tinkama teisė bažnyčiai tvarkyti savo turtą perduodant jį į kitų asmenų valdymą, siekiant turtą panaudoti labdaros ar kitais tikslais. Autorius atsižvelgdamas į tai, kad Anglijos *use* naudojimas buvo paskatintas taip pat bažnyčios siekio tvarkyti savo turtą, Anglijos *use* teisę tapatina su Romėnų *usus*.¹⁷²

Atsižvelgiant į šias dvi patikėtosios nuosavybės raidos tendencijas, gali būti keliamos kelios prielaidos dėl vėlesnio patikėjimo teisės vystymosi.

Pirmoji prielaida, yra susijusi su tvirtinimu, kad patikėjimo teisės įsitvirtinimas pasaulyje, tame tarpe ir kontinentinės teisės tradicijos kraštuose, buvo sąlygotas trasto, kaip specifinio bendrosios teisės instituto recepcijos procesu. Antroji prielaida, susijusi su teiginiu, jog patikėjimo teisės institutas atskirose valstybėse galėjo vystytis nepriklausomai nuo bendrosios teisės trasto, remiantis specifine tų valstybių istorine patirtimi.

Kuri prielaida galėtų būti laikoma teisingesnė, yra sunku vienareikšmiškai nurodyti. Pavyzdžiui, jeigu analizuotume patikėjimo teisės atsiradimą kitose bendrosios teisės šalyse (ne Anglijoje), tai visai įtikinama atrodytų išvada, jog ten patikėjimo teisė, nežymiai pakeista, trasto pavidalu buvo perduota kolonizavimo procesu metu. Tuo tarpu patikėjimo teisės atsiradimas ne anglosaksiškos tradicijos valstybėse, literatūroje kartais kildinamas iš tų pačių valstybių individualios patirties. D. V. Doždevas nurodo, kad trasto recepcijos pavyzdžiai tokiose kontinentinės teisės valstybėse kaip Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje, Italijoje – nacionalinei patikėjimo teisei kurti naudojo ne anglosaksų trastą, bet teisines konstrukcijas, kurios iš ankščiau buvo žinomos toms valstybėms.¹⁷³ Jam pritaria L. Tevenozas, kurio nuomone būtų klaidinga manyti, kad modernioji patikėjimo teisė recepavo iš bendrosios teisės trasto koncepciją.¹⁷⁴ Tačiau negalima nepastebėti, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybės, savo teisinėse sistemose niekada

¹⁷⁰ Johnston, D. *Roman Law In Context*. Cambridge University Press, 2003, p. 47-48.

¹⁷¹ Loughlin, P. J. *supra* note 25.

¹⁷² Van Rhee, C. H. *supra* note 29, p. 453-462.

¹⁷³ Дождев, Д. В. *supra* note 23.

¹⁷⁴ Thévenoz, L. *supra* note 30.

neturėjo patikėjimo teisės kaip *sui generis* instituto. Todėl visiškai neatmestina prielaida, jog civilinės teisės tradicijos kraštams, plečiant savo teisinio reguliavimo ribas, teko skolintis anglosaksiškąjį trastą ir jį pritaikyti atsižvelgiant į savo teisinės sistemos ypatumus. Panašiai mąsto ir L. J. Michejeva, kuri analizuodama Rusijos patikėjimo teisės institutą nurodo, kad kaip ir kitos kontinentinės teisės tradicijos valstybės, taip ir Rusija, nepažinojo patikėtotosios nuosavybės.¹⁷⁵ Todėl tikėtina, kad Rusijos teisei sistemai, norint sukurti patikėjimo teisės institutą, buvo būtina atsigręžti į bendrosios teisės šalių išpuoselėtą trastą.¹⁷⁶ Be to, panašios išvados prieinama ir dėl patikėjimo teisės sukūrimo kituose kraštuose. Pavyzdžiui, F. H. Fosteris atliko detalų tyrimą, kuriame aprašė procesą, kaip Kinija 2001 metais į savo teisinę sistemą inkorporavo JAV trasto formą ją perėmusi iš šios valstybės,¹⁷⁷ o tuo tarpu H. Hansmanas ir U. Matei pabrėžia, jog tokie civilinės tradicijos kraštų institutai, kaip *fiducia* ir kitos panašios teisinės konstrukcijos, negali atstoti bendrosios teisės trasto, todėl tai sąlygojo paties trasto perėmimą į kontinentinės teisės jurisdikcijos sistemas.¹⁷⁸

Be abejonės, specifinė trasto struktūra, kurią sąlygojo teisingumo teisė (*equity*), negali identiškai būti atspindėta valstybėse, kurioms teisingumo teisė nežinoma. Todėl natūralu, jog patikėjimo teisė, kiekvienoje valstybėje plėtojosi įtakojama savitų nacionalinių aplinkybių. Kita vertus, reikia sutikti su aukščiau minėtomis nuomonėmis, kad šios valstybės, patikėjimo teisės kūrimo procese, rėmėsi ir anglosaksišku trasto modeliu, kaip ilgus metus tobulinta ir tikriausiai labiausiai išbaigta, patikėjimo teisės forma. Šių veiksmų tarpusavio sąveika lėmė nevienareikšmišką patikėjimo teisės sampratą susiformavimą.

2. Privataus turto patikėjimo teisės sampratų įvairovė

Patikėjimo teisės institutas yra globalus teisinis reiškiny, žinomas daugelio skirtingų teisės tradicijų¹⁷⁹ valstybių civilinei teisei. Anglijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose turto patikėjimo teisė žinoma kaip minėtasis trastas, lotynų Amerikos valstybės tokios, kaip Meksika, Venesuela, turto patikėjimo institutą įvardija kaip *fidecomiso*, Olandija

¹⁷⁵ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 35.

¹⁷⁶ Tą patvirtintų ir aplinkybė, kad pirmą kartą Rusijos civilinėje teisėje patikėjimo teisė buvo įtvirtinta 1993-12-24 Rusijos prezidento įsaku Nr. 2296 „Dėl patikėtotosios nuosavybės (trasto)“.

¹⁷⁷ Foster, F. H. *supra* note 28.

¹⁷⁸ Hansmann, H., Mattei, U. *supra* note 27.

¹⁷⁹ Teisinėje literatūroje yra išskiriamos trys teisinių sistemų šeimos: 1) Bendrosios teisės tradicija, kuriai priklauso tokios valstybės kaip Anglija, JAV, Australija, Airija, Kanada, Bermudai, Dominikos Respublika, Naujoji Zelandija, Mergelių salos ir kt.; 2) Kontinentinės teisės tradicija, kuriai priklauso tokios valstybės kaip Belgija, Vokietija, Prancūzija, Rusija, Olandija, Panama, Peru, Meksika ir kt.; 3) Mišri teisės tradicija, kuriai priklauso tokios valstybės ar valstybiniai dariniai kaip Kipras, Luzianos valstija, Kvebeko provincija, Škotija, Pietų Afrika, Malta, Filipinai, Puerto Rikas ir kt. Kaip nurodo L. J. Loughlin, didžiausią dalį pasaulyje sudaro kontinentinės teisės tradicijos valstybės (87 jurisdikcijos, 23,95 proc. pasaulio populiacijos), toliau – bendrosios teisės tradicijos kraštai (43 jurisdikcijos, 6,41 proc. visos pasaulio populiacijos), mišri teisės tradicija užima pakankamai neženklią dalį (15 jurisdikcijų, 3,47 proc. pasaulio populiacijos). Taip pat autorius išskiria pasirenkamos teisės jurisdikcijas (5 jurisdikcijos, 0,27 proc. pasaulio populiacijos) ir musulmonų teisės jurisdikcijas (2 jurisdikcijos, 0,48 proc. pasaulio populiacijos). žr. *Loughlin, P. J. supra* note 25.

savo teisinėje sistemoje turi *bewind*, Vokietija turi *treuhand*, Ispanija – *fiducia cum amico* institutą. Turto patikėjimo teisės analogų turi ir daugelis kitų šalių, tačiau jie visi turi savų ypatumų, kuriuos atskleisti padės atskirų teisės tradicijų (bendrosios ir kontinentinės) teisės patikėjimo teisės institutų analizė, kuri mums leidžia patikėjimo teisę sąlyginai skirstyti į: 1) anglo-amerikietišką patikėjimo teisės modelį (trastą); 2) kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos patikėjimo teisės modelį.

2.1. Anglo-amerikietiškas patikėjimo teisės modelis (trastas)

Ši patikėjimo teisės rūšis formavosi ypatingų, nei vienai kitai valstybei nebūdingų, istorinių aplinkybių kontekste, todėl anglosaksiškas trastas pasižymi specifiniais bruožais lyginant su kitomis patikėjimo teisės atmainomis. Esminis bendrosios teisės tradicijos kraštų trasto išskirtinumą lemiantis veiksnys, yra tas, kad trastas tarsi padalina nuosavybės teisę į dvi dalis, t. y. teisinį titulą (*legal title*) ir teisingumo titulą (*equitable title*).

Ši trasto instituto specifinė savybė atsispindi ir doktrinoje pateikiamuose anglosaksiškojo trasto sampratos apibrėžimuose. Pavyzdžiui, A. Hudsonas nurodo, jog trasto esmė yra teisingumu grįstos prievolės (*equitable obligation*) nustatymas asmeniui (*trustee*), kuris yra turto savininkas teisine prasme (*legal owner*). Teisingumu grįsta prievolė reikalauja, kad toks asmuo su turto elgtųsi sąžiningai kito asmens (*beneficiary*) interesais, turinčio teisingumo teisės (*equity*) pripažįstamą interesą gauti naudą iš turto (*beneficial interest*).¹⁸⁰

Savininko teisių turinio išskaidymas pažįstamas ir kontinentinės teisės tradicijos kraštams, tačiau jis vyksta kito principo pagrindu.

Visuotinai pripažįstama, kad savininkas gali dalį savo teisių savo valia ar be jos netekti kitų asmenų naudai. Taip nutinka išvestinių daiktinių teisių nustatymo, daiktinės teisės suvaržymų atsiradimo ar nuomos, panaudos sutarčių sudarymo atvejais. Tačiau visais tais atvejais, savininkas išlieka absoliučiu ir nekvestionuojamu turto savininku. Anglo-amerikiečių trasto ypatumas tame, jog savininkui (*settlor*) perduodant turtą į patikėtinio (*trustee*) valdymą, tuo pačiu perduodama ir daiktinė nuosavybės teisė (*legal title*), tačiau ne visa apimtimi, o tik tiek, kiek reikalinga turtą tinkamai valdyti. Kita savininko teisių dalis, kuri apima teises gauti naudą iš turto, ar netgi patį turtą pilnateisiam turėjimui (*equitable title*), perleidžiama naudos gavėjui (*beneficiary*), kuriuo gali būti arba pats savininkas, arba kitas asmuo. Tokiu atveju, savininkas, jeigu jis nėra naudos gavėjas, būna praradęs nuosavybės teisę į turtą, tačiau nei patikėtinis, nei naudos gavėjas neįgyja absoliučių savininko teisių, o nuosavybės teisė pasidalina tarp patikėtinio ir naudos gavėjo.

M. V. Jasusas, N. V. Funtikova, cituodami E. Dženksą, išskiria tokius trasto požymius, leidžiančius jį atskirti nuo kitų panašių institutų:

- 1) Turtas, kuris yra perduotas į trastą, yra atskirtas nuo kito patikėtinio turto;
- 2) Teisinis titulas į turtą priklauso patikėtininui arba kitam asmeniui, kuris veikia patikėtinio vardu;
- 3) Patikėtinis turi įgalinimus tvarkyti turtą taip, kaip nustato trasto sandoris ir teisės aktai.¹⁸¹

¹⁸⁰ Hudson, A. *supra* note 32, p. 36.

¹⁸¹ Фунтикова, Н. В. *supra* note 18, c. 16.

Šį trasto požymių sąrašą galima būtų papildyti dar viena esmine pripažįstama trasto savybe, jog patikėtinis turi griežtai fiduciarines pareigas naudos gavėjo atžvilgiu.¹⁸²

Tokia minėta trasto struktūra pasižymi efektyvumu ir yra labai funkcionali, pirmiausia dėl to, kad leidžia įgyvendinti nuosavybės teisę keliems asmenims vienu metu. Todėl ši nuosavybės forma gali būti naudojama įvairiausiuose teisiniuose santykiuose tiek turto savininko valia, tiek ir jos nesant. Dėl šios priežasties anglosaksiškasis trustas turi daugybę savo atmainų, skirtų įvairiems teisiniams santykiams reguliuoti.

Pagrindinis trustų klasifikavimo kriterijus, yra jų atsiradimo pagrindas. Patikėtoji nuosavybė gali kilti arba sandorio arba įstatymo pagrindu. Todėl remiantis šiuo skirstymo kriterijumi teisinėje literatūroje¹⁸³ yra išskiriamos keturios trasto rūšys: išreikštasis trustas (*express trust*), išplaukiantis iš aplinkybių trustas (*resulting trust*), konstruktyvus trustas (*constructive trust*), numanomas trustas (*implied trust*)¹⁸⁴. Išreikštasis trustas kyla iš sandorio, o visi likę – iš įstatymo. Kiti autoriai¹⁸⁵ prie įstatymo pagrindu atsirandančio trasto priskiria ir įstatyminį trustą (*statutory trust*).

Išreikštasis trustas yra tokia trasto forma, kuomet trustas patikėtojo yra sąmoningai sukuriamas atitinkamu sandoriu (testamentu ar atskiru trasto sandoriu). Svarbiausias šios rūšies trasto elementas yra asmens ketinimas sukurti trustą (*certainty of intention*). Taip pat svarbu aiškiai apibrėžti turtą (*certainty of subject – matter*), kuris bus perduodamas į trustą bei naudos gavėją ar trasto tikslą (*certainty of object*). Išreikštajam trustui sudaryti yra būtinas turto perdavimas patikėtinui.

Išplaukiantis iš aplinkybių trustas yra tokia patikėjimo rūšis, kuri nebuvo patikėtojo specialiai sukurta, todėl ją nustato teismas tais atvejais, kai nėra aišku, kam priskirti nuosavybės teisę, kai jos perleidimas nepavysta arba nėra užbaigiamas, arba asmuo savo lėšomis įgyja turtą ir nenurodo savo dalies į tą turtą. Pavyzdžiui, išplaukiantis iš aplinkybių trustas bus teismo nustatomas Y naudai tokiais atvejais: a) kuomet Y turėjo tikslą sukurti trustą, tačiau nenurodė naudos gavėjo; b) kuomet Y suteikė dalį turto įsigijimo kainos turint tikslą gauti dalį naudos iš to turto; c) kuomet X įgyja turtą už Y tam turto įgijimui skirtas lėšas.

Konstruktyvusis trustas yra teismo nustatoma trasto rūšis, kuomet asmuo be pakankamo teisinio pagrindo praturtėja kito asmens sąskaita. Todėl pirmiausia jis taikomas visuose fiduciarinio pobūdžio santykiuose, pavyzdžiui, tarp advokato ir kliento, globėjo ir globotinio, įgaliotinio ir įgaliotojo, direktoriaus ir įmonės tarpusavio santykiuose. Visais paminėtais atvejais gali kilti patikėtoji nuosavybė, kada patikėtinis atlikdamas veiksmus patikėtojo interesais, iš patikėto turto įgyja naudą sau. Tokiais atvejais asmuo, kuris piktnaudžiavo pasitikėjimu dėl jam perduoto turto, tampa konstruktyviuoju patikėtinu prieš savo valią. Kita konstruktyviojo trasto taikymo sritis – santykiai, kurių pagrindu turtas perleidžiamas esant asmenų valios trūkumui (klaida, apgaulė, grasinimas, smurtas ir pan.). Esant tokioms aplinkybėms, įgijėjas tampa konstruktyviuoju

¹⁸² Hudson, A. *supra* note 32, p. 37.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Bendrosios teisės šaltiniuose pažymima, kad numanomas trustas, kaip savarankiška trasto rūšis, yra praradęs savo aktualumą, todėl savoka „*implied trust*“ yra vartojama apibūdinti kitoms iš įstatymo kylantiems trasto rūšims (*resulting trust* ir *constructive trust*).

¹⁸⁵ Thévenoz, L. *supra* note 30.

patikėtiniu to asmens, iš kurio jis turtą įgijo, atžvilgiu. Pastarasis pripažįstamas naudos gavėju. Tokiu atveju įgijėjas turi pareigą gražinti tokį turtą asmeniui, kuris jį valdė iki sandorio sudarymo.¹⁸⁶

Įstatyminis trustas atsiranda įstatyme įtvirtintais atvejais, kuomet reikia užtikrinti velionio turto apsaugą, nemokaus (bankrutuojančio) asmens turto tvarkymą ar asmenų, kurie patys negali tvarkyti savo turto dėl savo būklės, turto valdymą. Tokiais atvejais turto administratoriui (patikėtiniui) suteikiamas teisinis titulas ir pareigos tvarkyti turtą nurodytų asmenų naudai.

Taigi bendrosios teisės tradicijos trustas pasižymi labai plačiu savo praktinio pritaikymo spektru. M. V. Jasusas išskiria šias trusto pritaikymo galimybes.¹⁸⁷

1) Suteikti galimybę naudotis turtu, kuriuo asmuo savo vardu neturi teisių naudotis. Tokiai atvejais, trustas atliks sutarties trečiojo asmens naudai funkcijas. Pavyzdžiui, nepilnametis, kuris neturi teisės įgyti žemės savo nuosavybėn, gali gauti naudą iš tos žemės pagal trustą, kaip naudos gavėjas.

2) Išvengti testatoriaus valios paviešinimo paliekamo turto ir įpėdinių atžvilgiu. Paliekant turtą testamentu, šio dokumento turinys po palikėjo mirties tampa viešas, todėl trusto paliekamam turtui nustatymas leidžia išvengti tokio paviešinimo.

3) Perduoti turtą į trustą tam, kad toks turtas po palikėjo mirties atitektų konkrečiam asmeniui. Pavyzdžiui, turtas, kaip tiesioginė dovana, gali būti perduodamas vienam asmeniui, kad po jo mirties pereitų šio asmens vaikams. Taip užsitikrinama, kad turtas iš tikrųjų pasieks tą asmenį, kuriam jis skirtas.

4) Apsaugoti šeimos nuosavybę nuo nepagrįsto jos iššvaistymo. Tam tikrais atvejais turto dovanojimas šeimos nariui, gali lemti jo nerūpestingą panaudojimą ar praradimą, todėl asmuo gali perduoti turtą į trustą, nustatydamas tvarką, kaip patikėtinis turėtų skirstyti naudą iš to turto.

5) Suteikti galimybę paveldėti turtą priklausomai nuo aplinkybių, kurių atsiradimas dar nėra žinomas. Pavyzdžiui, asmuo turintis tris dukras testamentu gali perduoti savo turtą į trustą, nuroydamas, kaip patikėtinis turi panaudoti turtą. Gali būti nustatyta, kad jeigu dvi dukros ištekės už pasiturinčių vyrų, joms atiteks po vieną ketvirtąją palikimo, o likusiai dukrai, kuri liks netekėjusi, atiteks pusė turto.

6) Skirti ir panaudoti paveldimą turtą tam tikram naudingam ar labdaringam tikslui.

7) Sumažinti mokėtinus mokesčius, mažinant apmokestinamą turto ar pajamų visumą. Pavyzdžiui, asmuo, gaunantis 23 700 svarų metinių pajamų, turi mokėti 40 procentų dydžio mokesťi. Tačiau, jeigu pajamos iš turto yra perduotos patikėtiniui, kad jis jas tvarkytų penkių patikėtojo šeimos narių labui, kurie arba apskritai nemoka mokesčio nuo pajamų, arba jiems taikomas mažesnis mokesčių tarifas, bendra mokesčių našta bus ženkliai sumažinta.

8) Trustas naudojamas, kaip teisinis mechanizmas, gamtos apsaugos srityje. Pavyzdžiui, JAV kiekviena valstija turi pareigą užtikrinti gamtinių resursų, tokių kaip pakrančių, jūros įlankų ir kitų svarbių teritorijų, apsaugą. Tuo tikslu veikia specialus fondas, į kurį lėšas įneša tie asmenys, kurie užsiima potencialiai gamtai kenksminga veikla. Patikėtinis, valdantis šį fondą, iš sukauptų lėšų finansuoja gamtos atkūrimo procesus.

¹⁸⁶ Ковалев, С. И. *supra* note 20, c. 51-52.

¹⁸⁷ Ясус, М. В. *supra* note 22, c. 24-27.

Be abejo, aukščiau autoriaus paminėti trasto pritaikymo būdai neatskleidžia visų šio instituto galimybių. Be visų paminėtų atvejų, trastai plačiai naudojami, bendrų fondų (*mutual fund*) ir pensijų fondų (*pension fund*) valdyme, taip pat trastai gali pakeisti įmones verslo santykiuose, pavyzdžiui, garsusis Rokfelerių šeimos trastas *Standard oil*¹⁸⁸ leido suvienyti kapitalą ir pasiekti gerų finansinių rezultatų trasto dalyviams. Literatūroje nurodoma, kad trastai tam tikrais atvejais gali būti pranašesni už įmones dėl to, kad: 1) trastų valdymas nereikalauja įmonės valdymo organų mechanizmo (direktoriaus, valdybos, tarybos ir pan.) sukūrimo; 2) trastai įgalina sukurti mechanizmą, kuriame naudos gavėjai gali neturėti tiesioginės kontrolės trasto valdytojams, kadangi ji išlaikoma patikėtojo žinioje. Tai savo ruožtu leidžia išvengti ne tik grėsmių, kylančių dėl nekompetentingų ir nepatyrusių naudos gavėjų veiksmų įtakojant valdymo aparatą, tačiau ir padeda išspręsti naudos gavėjų interesų ir nuomonių nesutapimo problemas, jeigu naudos gavėjų yra daugiau nei vienas.¹⁸⁹

2.2. Kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos patikėjimo teisės modelis

Šis patikėjimo teisės modelis yra iš esmės naujas reiškinys kontinentinės ar mišrios teisės tradicijos valstybėse. Patikėjimo teisės pasirodymo jam nebūdingoje teisinėje aplinkoje fenomeną L. J. Michejeva aiškina keturiomis priežastimis:

- 1) Būtinybe teisiškai įforminti naujus ekonominius santykius, susiklostančius dėl užsienio teisės įtakos nacionalinei teisei;
- 2) Būtinybe ieškoti naujų valstybinio turto efektyvaus valdymo formų;
- 3) Būtinybe ieškoti išeities iš aiškiai apibrėžtų daiktinių teisių sąrašo teisinėje sistemoje;
- 4) Atitinkamos patirties buvimu, reglamentuojant teisinius santykius dėl kito asmens turto tvarkymo.¹⁹⁰

Patikėjimo teisė ne anglosaksiškos teisės tradicijos šalyse iš esmės skiriasi nuo bendrosios teisės tradicijos kraštų patikėjimo teisės modelio. Kaip pažymi H. Watanabe, pagrindinis skirtumas tarp anglo-amerikietiškojo trasto ir kitų teisės tradicijų patikėjimo teisės modelio, glūdi pačiame patikėjimo teisės sąvokos lankstume.¹⁹¹ Iš tiesų, nei viena patikėjimo teisės forma ne anglosaksiškos tradicijos kraštuose nepasižymi tokio universalumu kaip trastas. Tiksliau tą galima matyti iš atskirų valstybių patikėjimo teisės apžvalgos.

Škotijos patikėjimo teisės formavimuisi nemenką įtaką darė Anglijos teisė. Abu kraštai dalinasi ta pačia kalba ir ta pačia karaliene nuo 1603 m., ir buvo politiškai integruoti nuo parlamentų apsjungimo 1707 m. Lordų rūmai, posėdžiaujantys kaip Slaptoji

¹⁸⁸ 1882 m. sausio 2 d., 37 naftos kompanijų magnatai pasirašė slaptą susitarimą, pagal kurį jie perdavė visas savo naftos bendrovių akcijas valdyti 9 patikėtiniais (J. D. Rokfeleriui ir kitiems patikėtiniais). Patikėtiniais buvo perduoti akcininkų įgalinimai, jų tarpe įgalinimai skirti valdomų kompanijų valdymo organų narius, valdyti turtą, skirstyti dividendus. Turto savininkams buvo išduoti atitinkami sertifikatai, liudijantys apie dalyvavimą traste. Tokiu būdu buvo suformuota galinga ir vieningai veikianti monopolija, kuri sugebėjo ženkliai padidinti savo veiklos efektyvumą.

¹⁸⁹ Hansmann, H., Mattei, U. *supra* note 27.

¹⁹⁰ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 39.

¹⁹¹ Watanabe, H. *supra* note 33.

Taryba, buvo galutinė instancija Škotijos byloms. Šis Anglijos ir Škotijos teisės sąveikavimas lėmė tai, kad Škotijos teisė priskiriama prie mišrios teisės tradicijos jurisdikcijos. Trasto sąvoka pirmą kartą buvo paminėta 1623 m. vienoje iš teismo sprendimų bylų, todėl nuo to laiko patikėjimo teisė pradėjo įsitvirtinti Škotijos teisinėje sistemoje. Tačiau Škotija neperėmė trasto grynąja jo anglosaksiška forma, kadangi Škotijos teisė nesiskirsto teisės į bendrąją (*common law*) ir teisingumo (*equity*). Patikėtinis (*fiduciarius*) yra patikėto turto teisėtas savininkas. Naudos gavėjai naudojami grynai prievolinėmis teisėmis patikėtinio atžvilgiu. Nepaisant to, jie yra apsaugoti patikėtinio bankroto atveju, kadangi patikėtas turtas yra atskirtas nuo patikėtinio turto ir nepatenka į bendrą patikėtinio turto masę bankroto procese.

Pietų Afrikos, kaip buvusios Olandų kolonijos, teisinė sistema yra paremta šios valstybės bei Romėnų teisės įtaka. Po šios valstybės užkariavimo (1797 m.) ir vėliau sekusios Anglijos aneksijos (1814 m.), šalies teisinė sistema buvo veikiamas bendrosios teisės tradicijos. Todėl šioje valstybėje dviejų valstybių poveikis palietė ir šalyje susiformavusį patikėjimo teisės institutą. Pagal Pietų Afrikos patikėjimo teisės porūšį, vadinamą *bewind* (terminas receptuotas iš Olandijos teisinės sistemos), patikėtinis (*bewindhebber*) valdo turtą, kuris priklauso naudos gavėjui. Pagal kitą patikėjimo teisės porūšį – patikėtinis yra patikėto turto savininkas. Šios abi konstrukcijos yra pavadintos trastu (*trust*) ir yra įtvirtintos 1988 m. Patikėtosios nuosavybės akte (*Trust Property Act*).¹⁹² Nors antrasis patikėjimo teisės institutas yra paremtas Anglijos trasto pavyzdžiu, jis taip pat vystėsi be teisingumo teisės įsikišimo. Pagal šį instrumentą naudos gavėjai naudojami galimybe reikšti asmeninius ieškinius dėl civilinės atsakomybės ar nepagrįsto praturtėjimo taikymo trečiosioms šalims, pažeidusioms trastą. Patikėtosios nuosavybės fondas nepatenka į patikėtinio turto masę, nebent toks patikėtinis tuo pačiu yra ir naudos gavėjas.

Kvebeko provincijos teisinė sistema buvo įtakojama Prancūzijos teisės. Testamentinė patikėjimo teisė pasirodė 1879 m. kartu su Britų kolonizatorių atėjimu į ankstesnę Kvebeką – *La Belle* provinciją (*La Belle Province*), dar iki šio institutą oficialiai pripažįstant įstatymų leidėjai. Vėlesnė patikėjimo teisės kodifikacija buvo atlikta kartu su 1994 m. Kvebeko provincijos civilinio kodekso priėmimu, kurio 1260 str. įtvirtina patikėjimo teisės formą – *fiducie*. Nors *fiducie* į anglų kalbą yra verčiama kaip trastas (*trust*), tačiau ji iš esmės nuo jo skiriasi. Esminis *fiducie* požymis yra tas, jog kol į *fiducie* perduotas turtas nėra paskirstytas naudos gavėjams, jis neturi jokio savininko. Patikėtinui (*fiduciaire*) yra suteiktos teisės tik administruoti patikėtas lėšas (*patrimoine fiduciaire*) pagal visiško turto administravimo teisę. Patikėtas turtas sudaro atskirą turto masę ir patikėtinio turi būti valdomas naudos gavėjo interesais.

¹⁹² Pagal šio Akto 1 straipsnį, trastas reiškia susitarimą, pagal kurį vieno asmens nuosavybė trasto instrumento pagalba arba paveldėjimu yra perduodama: (a) kitam asmeniui, patikėtinui, visiškai ar iš dalies administruoti ir disponuoti juo pagal trasto sąlygas kito asmens ar asmenų grupės interesais, kurie nurodyti trasto instrumente arba tam, kad pasiekti tikslą, nurodytą trasto instrumente; (b) naudos gavėjui, nurodytam trasto instrumente, o turto kontrolė perduodama kitam asmeniui, patikėtinui, tam, kad turtas būtų administruojamas ir juo disponuojama pagal trasto sąlygas kito asmens ar asmenų grupės naudai arba atitinkamam tikslui pasiekti, tačiau išskyrus tuos atvejus, kai kito asmens turtas yra administruojamas kaip testamentinio vykdymo, globėjo ar rūpintojo pagal 1965 m. Turto administravimo aktą (*Administration of Estate Act*).

Lichtenšteinas, yra vienas iš pavyzdžių, kuomet patikėjimo teisė valstybės teisinėje sistemoje yra įtvirtinama įstatymu. 1926 m. Įmonių Aktas (*The Company Act*) kodifikavo patikėjimo teisę kaip *Treuhand*. Šiame akte buvo nustatyta, kad patikėtinis (*Treuhänder* arba *Salmann*), kuriuo gali būti fizinis asmuo, įmonė ar grupė asmenų, kuriam kitas asmuo -patikėtojas (*Treugeber*), perleidžia kilnojamą ar nekilnojamą turtą arba bet kokios rūšies teisę (*Treugut*) patikėtinui, kartu nustatant pareigą administruoti arba naudoti turtą savo vardu, kaip nepriklausomam teisėtam savininkui, tačiau vieno ar kelių asmenų (*Begünstigter*) naudai. Kaip matyti, tokia *Treuhand* samprata yra artimesnė anglosaksiškam trustui, nei vokiškai *Treuhand*. Lichtenšteino *Treuhand* gali būti sukuriamas vienasmenišku patikėtojo pareiškimu tiek jam esant gyvam (*inter vivos*) arba po jo mirties. Patikėtas turtas taip pat yra atskirtas nuo patikėtinio turto, todėl yra apsaugotas (*ring – fenced*) nuo patikėtinio kreditorių.

Malta, nors nuo 1800 m. buvo Britų protektoratas, o nuo 1814 m. iki 1964 m. – sudėtinė Britų imperijos dalis, tačiau savo civilinėje teisėje išvengė anglosaksiškos teisės tradicijos įtakos. Šioje valstybėje patikėjimo teisė įstatymiškai buvo įtvirtinta remiantis kitų mažų valstybių ir ofšorinių centrų patirtimi. 1988 m. Maltos parlamentas sukūrė ofšorinį trustą (*offshore trust*), kuriuo naudotis galėjo tik užsienio rezidentai. Tik po 6 metų patikėjimo teise galėjo naudoti Maltos gyventojai tvarkydami savo turtą. 2004–2006 m. patikėjimo teisės reguliavimas buvo ir toliau tobulinamas, kol buvo priimtas Trustų ir patikėtinių aktas (*Trusts and Trustees Act*). Šiame akte nėra vartojamos teisingumo (*equity*) ar su tuo susijusios sąvokos, tačiau aktas pabrėžia fiduciarines patikėtinio pareigas.

Liuksemburgo civilinė teisė formavosi įtakojama 1804 m. Prancūzijos civilinio kodekso. Liuksemburge 1983 m. atitinkamu įstatymu buvo leista bankams sudaryti patikėjimo sandorius su jų klientais. Šio teisinio reguliavimo pagrindinis bruožas buvo atskirti patikėtą turtą nuo banko turto, šio galimo nemokumo atveju. Vėliau Liuksemburgo patikėjimo teisė buvo patobulinta ir skirtingai nuo Lichtenšteino ar Maltos patikėjimo teisės, ji buvo skirta reglamentuoti verslo santykiams. Liuksemburgas vietoj to, kad stengtųsi pilnai įdiegti trustą į savo teisinę sistemą, pasirinko kitą kelią patikėjimo teisės formavimui, grindžiamą kitų valstybių patikėjimo teisės institutų pripažinimu remiantis 1985 m. Hagos konvencija dėl trustų pripažinimo.

Prancūzija 2007-02-19 į civilinį kodeksą įtraukė naują institutą – *fiducie*, kurio taikymo ribos aiškiai apibrėžtos. Pirmiausia, tik atitinkami subjektai gali tapti patikėtiniais, t. y. bankai, draudimo bendrovės ir kitos finansinės institucijos. Antras apribojimas, jog tik atitinkamos bendrovės, kurios yra pajamų mokesčio mokėtojos Europos Sąjungos šalyse, gali tapti turto patikėtojais. Trečias apribojimas yra tas, kad *fiducie* institutu yra draudžiama perleisti neatlygintinai atitinkamą turtą naudos gavėjui. Šios sąlygos pažeidimas lemia patikėjimo sandorio negaliojimą.¹⁹³ Prancūzijos *fiducie* skirtingai nuo Lichtenšteino ir Maltos, tačiau panašiai į Liuksemburgo, yra konstruojamas kaip sutartis, o ne vienašališkas pareiškimas, kurio pagrindu turtas gali būti perduotas ne ilgesniam kaip 33 metų laikotarpiui.

Taigi kaip matyti, įvairių teisės tradicijų įtakoje besiformavusi patikėjimo teisė yra labai įvairiapusiška, taikoma skirtingose socialinio gyvenimo srityse, skiriasi šios teisės

¹⁹³ Chambaz, L. Is France adopting trusts wholesale? The answer is no, but... [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*, 2007, Vol. 13, No. 7. [žiūrėta: 2010-07-16]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

taikymo sąlygos. Dėl šios priežasties jeigu būtų mėginama rasti bendrą apibrėžimą kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos patikėjimo teisei, būtų susiduriama su labai sunkia užduotimi.

H. Watanabe mėgindamas surasti bendrą patikėjimo teisei, ne anglosaksų kraštuose paaiškinti teoriją, remiasi G. L. Gretono išvystyta turto (*patrimony*) teorija. Šios teorijos paskirtis yra paaiškinti patikėjimo instituto fenomeną, nesinaudojant bendrosios teisės tradicinėmis sąvokomis, dalinančiomis nuosavybės teisę į teisinę (*legal*) ir teisingumo (*equitable*) titulus, tačiau pabrėžiant patikėto turto atskirtumą (*segregation*).

Įprastu atveju, bet kuris asmuo savo nuosavybe laiko visą turimą turtą ir įsipareigojimus, vadinamus *patrimony*. Jeigu jis savo turtą perduoda patikėtinui, tuomet šis šalia savo turimo turto sukuria antrinio turto masę (*second patrimony*). Šios teorijos atstovas K. G. C. Reidas nurodo, kad tai, kas yra atskirta teisiškai, turi būti atskiriama ir praktikoje. Todėl toks turtas tarpusavyje yra atskirtas tiek valdymo, tiek atsakomybės prasmėmis. Kaip pažymima Škotijos Teisės Komisijos dokumente, skirtame turto patikėjimo teisės klausimams aptarti¹⁹⁴, ši teorija paaiškina dėl ko viršijant patikėtinio įgalinimus perleidus patikėjimo teisės režime esantį turtą, visa nauda iš tokio perleidimo tampa patikėto turtu. Taip pat ši teorija pagrindžia, kodėl patikėtasis turtas netampa patikėtinio kreditorių išieškotinu turtu. Kaip aiškina K. G. C. Reidas, patikėtinis gali būti atsakingas arba asmeniškai, arba kaip turto patikėtinis, priklausomai iš ko atsiranda reikalavimas. Todėl asmeninis kreditorius turi teisę nukreipti savo reikalavimą tik į asmeninį patikėtinio turtą, o patikėto turto kreditorius – į patikėtą turtą. Tai yra paaiškinama atskiro turto režimo sąvokomis.¹⁹⁵

Kaip teigia H. Watanabe, aptariama turto teorija, padariusi įtaką netgi kai kurių teisės sistemų (pavyzdžiui, Kvebeko provincijos) patikėjimo teisės formavimuisi, yra kažkuo panaši į juridinio asmens koncepciją, kuri taip pat neatsiejama nuo turto atskirtumo principo taikymo. Todėl kai kurie mokslininkai (prancūzų teoretikas Pieras Lupaulas (*Pierre Lupaulle*)) netgi buvo pateikę siūlymų patikėjimo teisę pripažinti juridiniu asmeniu.¹⁹⁶ Tuo tarpu L. Tevenozas nurodo, jog patikėjimo teisę nuo kitų panašių institutų skiria galimybė turėti atskirtą turtą, neįsteigiant juridinio asmens.¹⁹⁷

Reikėtų sutikti, kad kontinentinės ar mišrios teisės tradicijos kraštuose patikėto turto atskirtumo požymis vaidina reikšmingą vaidmenį patikėjimo teisės struktūroje. Galimybė išskaidyti nuosavybę tradicinės civilinės teisės rėmuose užsitikrinant atskirtosios turto dalies apsaugą, ne tik suteikė teorinį funkcionavimo pagrindą patikėjimo teisei, bet ir lėmė patikėjimo teisės konkurencinį pranašumą prieš panašius kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos kraštų institutus. Todėl patikėjimo teisės institutas po truputį atranda vis naujas savo pritaikymo praktines galimybes ir įsitvirtina tiek kontinentinės, tiek mišrios teisės tradicijų teisinėse sistemose, kaip universali turto administravimo priemonė įvairiose gyvenimo srityse. O tai atitinkamai sąlygoja poreikį patikėjimo teisę reglamentuoti ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu.

¹⁹⁴ Scottish Law Commission. Discussion Paper on the Nature and Constitution of Trusts. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta: 2011-06-21]. <www.scotlawcom.gov.uk/download_file/view/128/>.

¹⁹⁵ Reid, K. G. C. Patrimony Not Equity: the trust in Scotland. *European Review of Private Law* 427, (2000) 8.

¹⁹⁶ Watanabe, H. *supra* note 33.

¹⁹⁷ Thévenoz, L. *supra* note 30.

3. Privataus turto patikėjimo teisės tarptautinio reglamentavimo ypatumai

Paplitis patikėjimo teisei pasaulyje, XX a. pabaigoje ėmė kurtis tarpnacionalinės iniciatyvos suvienodinti patikėjimo santykių teisinį reguliavimą. Pirmuoju tokiu mėginimu galima laikyti Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos (*Hague Conference on Private International Law*) 1985 m. parengtą Konvenciją dėl patikėjimo teisei taikytinų įstatymų ir šios teisės pripažinimo (*Convention on the law applicable to trusts and on their recognition*) (toliau – Konvencija).

Kaip nurodoma vieno iš Konvencijos rengėjų Alfred E. von Overbeck paruoštame Konvencijos aiškinamajame pranešime (*Explanatory Report on the 1985 Hague Trusts Convention*), Konvencija esmingai skiriasi nuo kitų Hagos konferencijos rengtų tarptautinių susitarimų, skirtų derinti šalių įstatymus dėl tų privatinės teisės institutų, kurie įtvirtini visose valstybėse, pavyzdžiui, įvaikinimo, skyrybų, pirkimo – pardavimo sutarčių, klausimais, kadangi ji skirta suderinti tokį nevienareikšmišką institutą kaip patikėjimo teisė. Konvencijos pagrindinis tikslas yra „nutiesti tiltą“ tarp bendrosios teisės tradicijos šalių ir kontinentinės teisės tradicijos šalių.¹⁹⁸ Konvencija valstybėms turėtų padėti išspręsti patikėjimo teisės pripažinimo klausimus, kadangi ne visos šalys savo nacionaliniuose įstatymuose reglamentuoja šiuos klausimus. Praktiškai tik viena Belgija neseniai priimtame tarptautinės privatinės teisės kodekse (*Code de droit international privé*) yra skyrusi dėmesio patikėjimo teisės su užsienio elementu santykiams reglamentuoti. Dėl šios priežasties Konvencija atlieka ypatingą vaidmenį reguliuojant tarptautinius privatinius klausimus patikėjimo teisės srityje.

Rengiant Konvenciją buvo susidurta su pagrindiniu iššūkiu, kaip apibrėžti patikėjimo teisę, kad skirtingos valstybės galėtų šį apibrėžimą sau pritaikyti. Daugelis Konvencijos kūrėjų suprato patikėjimo teisės sąvoką taip, kaip ji suvokiama anglo-amerikietiškoje teisinėje sistemoje, todėl būtent tokią patikėjimo teisės sampratą ir buvo norima įtvirtinti. Tačiau kitų konferencijos dalyvių iškelta mintis, kad panašūs arba analogiški patikėjimo teisei institutai yra aptinkami ir kituose (ne bendrosios teisės tradicijos) kraštuose, nulėmė kitokią Konvencijos raidą. Konvencijos autoriai priėjo išvados, kad bet koks privatinės teisės institutas, kuris atitiks Konvencijos 2 str. pateiktą patikėjimo teisės apibrėžimą, bus laikomas patikėjimu (*trust*) Konvencijos prasme.

Konvencijos 2 str. įtvirtinta, kad šios Konvencijos tikslais, patikėjimu bus pripažįstamas teisinis santykis, sukurtas asmeniui esant gyvam (*inter vivos*) ar po jo mirties, kai šio asmens (patikėtojo) turtas perduodamas į kito asmens (patikėtinio) kontrolę naudoti gavėjo (beneficiaro) interesų labui ar patikėtojo nurodytam tikslui. Tokia patikėjimo teisė pasižymi šiais bruožais:

- „1) Perduotas turtas sudaro atskirą fondą ir nėra laikomas patikėtinio nuosavu turtu;
- 2) Patikėto turto titulus perduotas patikėtiniai arba kitam asmeniui veikiančiam patikėtinio vardu;

¹⁹⁸ Explanatory Report by Alfred E. von Overbeck. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-05-11]. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2949&dtid=3>

3) Patikėtinis turi teises ir pareigas, už kurias jis yra atsakingas, valdyti, investuoti ar disponuoti turtu pagal patikėjimo akto sąlygas ir specialias pareigas, kurias jam nustato įstatymas.¹⁹⁹

Kaip pažymi Italų profesorius, vienas žymesnių Konvencijos tyrinėtojų M. Lupoi, jog ši Konvencijoje įtvirtinta patikėjimo teisės struktūra gali būti randama beveik visose teisinėse sistemose. Minėtas autorius Konvencijoje pateiktą patikėjimo teisės sampratą įvardina, kaip „neturinčią formos“ (*shapeless*), o tai reiškia, kad toji patikėjimo teisės sąvoka, kuri vartojama Konvencijoje, skirta apimti patikėjimo teisinius santykius plačiąja prasme, būdingus tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybėms.²⁰⁰ Sąvoka „*beformis trastas*“ yra kontraversiška, tačiau ji pateisina tai, kad Konvencija nagrinėja ne angliškąjį patikėjimo modelį ar kitą žinomą struktūrą, bet yra atvira daugybei faktinių modelių, kurie būdingi tiek bendrosios, tiek civilinės teisės jurisdikcijoms. Konvencijoje naudojami terminai yra labai nutolę nuo trasto kilmės sistemoms būdingos terminologijos. Originalaus termino (*transfer of the right*), reiškiančio nuosavybės teisės perėjimą, pakeitimas kontrolės (*control*) terminu, kuris numato, kad perduodami tik įgaliojimai įgyvendinti teisę, išreiškia prieštarą angliškam trasto modeliui, kita vertus, priartėja prie kitų teisinių sistemų, joms būdingų trasto substitutų. Todėl teigiama, kad Konvencijos tekste įtvirtintas patikėjimo (*trust*) apibrėžimas prarado bet kokią ryšį su tradicine anglosaksiška trasto samprata, o Konvencija įtvirtinto savitą patikėjimo teisės koncepciją.

Kadangi Konvencija pateikia labai platų patikėjimo teisės apibrėžimą, kilo poreikis jį konkretinti. Todėl dar 1996 m. Nijmegeno universiteto Olandijoje mokslininkai, vadovaujami profesoriaus D. J. Haytono, ėmėsi plėtoti patikėjimo teisės reglamentavimą, ko pasekoje 1999 m. buvo sukurti Europos patikėjimo teisės principai (*Principles of European Trust Law*). Šiais principais, buvo siekiama harmonizuoti Europos šalių ir ofšorinių jurisdikcijų patikėjimo teisę. Principai susideda iš aštuonių straipsnių, skirtų esminiams patikėjimo teisės bruožams įtvirtinti.

Europos patikėjimo teisės principai, nors ir neturi imperatyvios galios, tačiau jais vadovaujasi kitos patikėjimo teisės derinimo teisinės priemonės. Šiuo atveju principai atsispindi Europos Sąjungos lygmeniu parengtame direktyvos projekte dėl apsaugotų fondų (*Draft Directive of Protected Funds*)²⁰¹, kuris netolimoje ateityje turėtų virsti į visoms valstybėms narėms privalomai taikomą Europos Sąjungos teisės aktą.

Plačiausiai patikėjimo teisės institutas reglamentuotas Europos Sąjungos privatinės teisės harmonizavimo dokumento – Bendrųjų principų sistemos projekte (*Draft Common Frame of Reference*, toliau – DCFR)²⁰². DCFR rengė dvi mokslininkų grupės iš visos Europos, pasidalinusios į Mokslo grupę Europos Civiliniam kodeksui kurti (*Study Group on a European Civil Code*) ir Acquis grupę (*Acquis Group*). Pirminis laikinasis principų leidimas buvo išspausdintas 2008 m. ir jį sudarė 7 knygos, tačiau 2009 m. kovo

¹⁹⁹ Convention on the law applicable to trusts and on their recognition (concluded on 01 July 1985, entered into force on 01 June 1992), 23 ILM 1389 (1984).

²⁰⁰ Lupoi M. The Shapeless Trust. *Trust & Trustees and International Asset Management*. *supra* note 28.

²⁰¹ Draft Directive of Protected Funds. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-04-06]. <<http://www.globalcoe-waseda-law-commerce.org/activity/pdf/26/06.pdf>>.

²⁰² *Draft Common Frame of Reference*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-20]. <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>.

mėnesį buvo parengtas ir išleista pataisyta bei papildyta principų redakcija su papildomomis knygomis, kurių viena buvo skirta patikėjimo teisei (*Trusts*). Kaip pabrėžiama DCFR įžangoje, šis teisinis tekstas yra ne politiškai patvirtintas, oficialusis teisinių normų rinkinys, tačiau Europos akademinės bendruomenės ilgamečio darbo vaisius, skirtas pateikti tam tikras Europos Sąjungos civilinės teisės tolimesnes vystymosi gaires.

DCFR X knyga yra paskirta patikėjimo teisei (*Trusts*). Šioje projekto dalyje išsamiai reglamentuojamos ir aprašomos pagrindinės patikėjimo teisės nuostatos (1 skyrius), reglamentuojama patikėjimo teisės sukūrimo mechanizmas (2 skyrius), aprašoma, kas gali sudaryti patikėjimo teisės fondą (3 skyrius), patikėjimo teisės sąlygos ir negaliojimas (4 skyrius), patikėtinio veikimo ribos (5 skyrius), patikėtinio ir asmens, galinčio skirti patikėtinį pareigos ir teisės (6 skyrius), atsakomybė už pareigų nevykdymą (7 skyrius), patikėtinio ar jį galinčio skirti asmens pakeitimo tvarka (8 skyrius), patikėjimo teisės pasibaigimas ir patikėjimo teisės rūšys bei teisės gauti naudą perleidimo tvarka (9 skyrius), santykiai su trečiosiomis šalimis (10 skyrius).

Kaip pažymi M. W. Hesselink, panašu, kad DCFR taps autoritetingu teisės šaltiniu ir Europos Sąjungos privatinės teisės kelrodžiu, net ir tuo atveju, jeigu jis nebus įtvirtintas oficialiomis teisėkūros priemonėmis.²⁰³ Tačiau kiti autoriai kritikuoja DCFR iniciatyvą ir ypač patikėjimo teisės harmonizavimo atžvilgiu. A. Braun teigimu, DCFR X knyga yra ne tiek mėginimas harmonizuoti patikėjimo teisę Europiniu lygiu, kiek bandymas įtvirtinti naują patikėjimo teisės koncepciją, kuri vargu ar bus priimtina daugeliui Europos valstybių.²⁰⁴

Galima pastebėti, kad dauguma iš šių teisės aktų yra dar savo vystymosi stadijoje ir kol kas neįtvirtinti privalomuose teisės normose. Tačiau, manytume, kad tai tik laiko klausimas, kada ši padėtis pasikeis ir mūsų aptartuose dokumentuose įtvirtintos taisyklės taps privalomos. Todėl kiekvienai valstybei, Europos Sąjungos narei, o tai reiškia ir Lietuvai, yra svarbu iš anksto pasiruošti galimiems iššūkiams turto patikėjimo teisės teisiniame reglamentavime. Tą galima padaryti palaiapsniui derinant ir harmonizuojant nacionalinės teisės patikėjimo teisės institutą su Europos Sąjungos ar kitais tarptautiniais dokumentais šioje srityje. Todėl reikia nacionalinės teisės reglamentavimą tobulinti, atsižvelgiant į DCFR, Europos patikėjimo teisės principų nuostatas, o tarptautinės privatinės teisės klausimus, būtų galima spręsti pasitelkiant Konvencijos nuostatas. Tačiau tam pirma būtina Konvenciją ratifikuoti. Mūsų požiūriu, Konvencijos ratifikavimo idėja yra pakankamai realinė.

Lietuvos pavyzdys rodo, jog nuo 2004 m., iš Lietuvos yra emigravę ir tą oficialiai deklaravę apie 180 000 gyventojų.²⁰⁵ Šis skaičius atspindi tik deklaruotos emigracijos mastus, todėl galima tik numanyti, kad tikrieji emigracijos skaičiai gali du ar daugiau kartų viršyti deklaruotus. Lietuvos Statistikos departamento teigimu, tik kas antras, tre-

²⁰³ Hesselink, M. W. The Common Frame of Reference as a Source of European Private Law. *Tulane Law Review*. Vol. 83:919 [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta: 2011-09-01]. <<http://ssrn.com/abstract=1270563>>.

²⁰⁴ Braun, A. Trusts in the Draft Common Frame of Reference: The “Best Solution” for Europe? *Cambridge Law Journal*, 70(2), July 2011, p. 327–352. [interaktyvus] [žiūrėta: 2011-09-10]. <<http://journals.cambridge.org>>.

²⁰⁵ Žr. Lietuvos Respublikos statistikos departamento viešus duomenis <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1298>>.

čias asmuo deklaruoja apie savo išvykimą.²⁰⁶ Tikėtina, kad nemaža dalis iš emigravusių Lietuvos gyventojų pasiliks užsienio valstybėse, sukurs šeimas, įgys turto ir pan. Todėl visai tikėtina, jog šie asmenys pasinaudos ir užsienio valstybių teisiniais instrumentais, padedančiais tvarkyti turtą. Kaip skelbia statistika, daugiausiai Lietuvos gyventojai emigruoja į Jungtinę Karalystę (net pusė visų emigraciją deklaravusių asmenų), Airiją, Ispaniją, JAV, Vokietiją. Kaip jau minėjome, vienas iš labiausiai bendrosios teisės kraštuose paplitusių teisinių įrankių turciniams santykiams tvarkyti yra anglosaksiškas trastas. Tam, kad lietuviai susipažintų su pakankamai painiu trastu ir pradėtų jį naudoti, turi praeiti tam tikras laiko tarpas. Todėl manytume, kad po atitinkamo laikotarpio, Lietuva susidurs su trasto pažinimo ir pripažinimo klausimu.

Konvencijos ratifikavimas nacionaliniu mastu leistų ne tik lengviau spręsti kolizines situacijas dėl teisės taikymo, tačiau ir sudarytų prielaidas pritraukti daugiau investicijų iš kitų valstybių, kuriose patikėjimo teisė yra plačiai taikoma. Lietuva galėtų būti pristatoma, kaip šalis, pasiryžusi pripažinti kitų šalių teisinių sistemų išvystytus patikėjimo teisės instrumentus. Tai sudarytų sąlygas užsienio subjektams savo kapitalą investuoti Lietuvoje, turint aiškumą dėl turto tvarkymo teisinių mechanizmų. Kaip pažymi žymus, Konvencijos tyrinėtojas T. Honore, jog vienas iš nedeklaruotų Konvencijos priėmimo tikslų ir buvo investicijų skatinimas. Konvencijos normos sudaro sąlygas kitų šalių patikėtiniais, drąsiai investuoti šalyje, kurioje veikia Konvencija.²⁰⁷ Todėl galima daryti prielaidą, kad Konvencijos ratifikavimas, šalyje padėtų sukurti palankesnę investicinę klimatą asmenims, pageidaujantiems investuoti Lietuvoje.

Konvencijos ratifikavimas taip pat galėtų padėti išspręsti nacionalinio patikėjimo teisės instituto alternatyvos paieškos klausimą, kadangi ratifikavus Konvenciją, Lietuvos piliečiai galėtų pasinaudoti kitų valstybių, Konvencijos dalyvių, sukurtais patikėjimo teisės institutais, kurie yra daug labiau išplėtoti nei Lietuvos patikėjimo teisė. Tai atvertų platesnes nuosavybės teisės įgyvendinimo galimybes, tuo pačiu skatintų civilinę apyvartą bei civilinių teisinių santykių dinamiką tiek verslo, tiek privačiuose asmenų tarpusavio santykiuose. Kad Lietuvos piliečiai gali būti suinteresuoti, tvarkyti savo turtą patikėjimo teisės pagalba, yra visiškai tikėtina, kadangi atitinkamas Lietuvos teisinis institutas, nėra iki galo išbaigtas ir patrauklus civilinių teisinių santykių dalyviams.

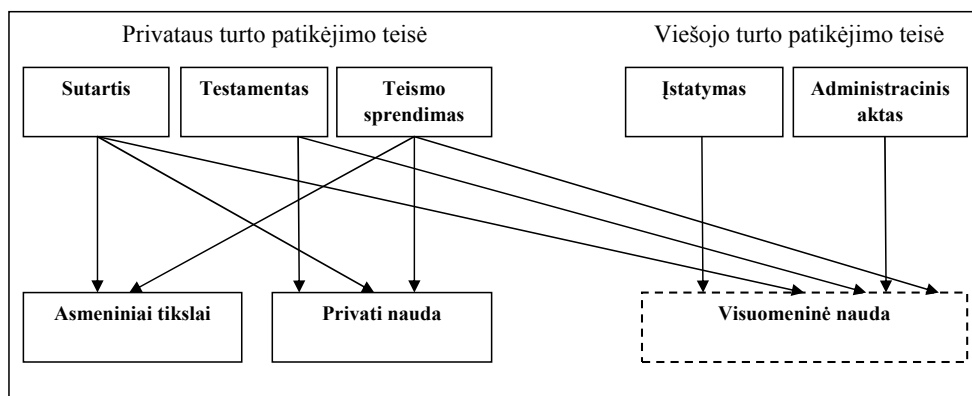
4. Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės taikymo sritys bei šios teisės atsiradimo pagrindų analizė

LR CK 4.108 str. įtvirtina, jog turto patikėjimo teisė gali kilti įstatymo ar administracinio akto, sutarties, testamentu ar teismo sprendimo pagrindu. Šie aptariamos daiktinės teisės atsiradimo pagrindai yra sąlygoti jos praktinio pritaikymo sričių. Pagal LR CK 4.106 str. 2 d. patikėjimo teisė nustatoma asmeniniais tikslais, privačiai ar visuomeninei naudai. Sąvoka asmeniniai tikslai šiame kontekste suprantama kaip paties patikėtojo (turto savininko) interesų atitikmuo. Privati nauda – turėtų būti suvokiama kaip konkretaus vieno asmens, tačiau ne paties patikėtojo, interesas. Tuo tarpu visuomeninė

²⁰⁶ Žr. Lietuvos Respublikos statistikos departamento viešus duomenis <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=1767>>.

²⁰⁷ Honore, T. *supra* note 26.

nauda – turėtų būti suprantama, kaip visos visuomenės ar jos grupės interesas. Galima traktuoti, jog Lietuvoje visuomenei naudai patikėjimo teisė gali būti nustatoma tiek tvarkant privatų, tiek viešą turtą. Todėl visuomeninė nauda, kaip patikėjimo teisės įsteigimo tikslas, universali sąvoka. Visuomenei naudai nustatyta patikėjimo teisė bus pripažįstama, tiek privataus asmens labdaros tikslais sukurta patikėjimo teisė, tiek toji patikėjimo teisė, kuri sukurama valstybei ar savivaldybėms perduodant jų turtą įmonėms, įstaigoms ar organizacijoms, kad turtas būtų naudojamas tų juridinių asmenų viešosioms, t. y. visuomeninėms funkcijoms įgyvendinti. Taigi priklausomai nuo to, kurioje visuomeninių santykių srityje bus naudojamas patikėjimo teisės institutas, patikėjimo teisė kils atitinkamu teisiniu pagrindu. Tą galima pavaizduoti schematiškai:

(4 schema)

Aukščiau pateiktoje schemoje pavaizduota, kuriuo teisiniu pagrindu atsirastų patikėjimo teisė, priklausomai nuo jos tikslo: 1) *asmeniniais tikslais* sukuriamą patikėjimo teisę galės kilti sutarties ar teismo sprendimo pagrindu; 2) *privaciai naudai* nustatoma patikėjimo teisė galės atsirasti sutarties, testamento ar teismo sprendimo pagrindu; 3) *visuomenei naudai* kuriama patikėjimo teisė galės kilti visais pagrindais, t. y. įstatymo, administracinio akto, sutarties ir teismo sprendimo.

Ankščiau šiame darbe analizavome turto patikėjimo teisės ypatumus, kai ji nustatoma įstatymo ar administracinio akto pagrindu viešojo turto tvarkymo srityje. Todėl toliau aptarsime atvejus, kuomet turto patikėjimo teisė atsiranda privataus turto valdymo santykiuose. Privataus turto patikėjimo teisė gali atsirasti ne visais LR CK 4.108 str. išvardintais pagrindais, tačiau tik sutarties, testamento ir teismo sprendimo pagrindu. Nei įstatymas, nei administracinis aktas, negali sukurti privataus turto patikėjimo teisės.

4.1. Įstatymas ir administracinis aktas, kaip nebūdingi pagrindai privataus turto patikėjimo teisei atsirasti

Lietuvoje įstatymas, kaip turto patikėjimo teisės savarankiškas atsiradimo pagrindas, yra naudojamas gana retai ir tai daugiausiai viešojo turto tvarkymo procese. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo²⁰⁸ 10 str.

²⁰⁸ Valstybės žinios, 1996, Nr. 53-1245.

numatyta, kad uosto žemę, akvatoriją ir uosto infrastruktūrą patikėjimo teise valdo, jomis disponuoja ir naudoja uosto direkcija (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu įsteigta įmonė).²⁰⁹ Taip yra dėl to, jog tam, kad sukurti patikėjimo teisę vien tik įstatymu, yra reikalinga aiškiai apibrėžti patikėjimo teisės subjektus ir objektą. Akivaizdu, kad įstatymas nėra tas aktas, kuris turėtų reglamentuoti konkretų teisinį santykį. Įstatymas, pirmiausia norminis teisės aktas, skirtas neapibrėžtam asmenų skaičiui. Tik išimtiniais atvejais, valstybė imasi kurti įstatymus, konkrečiam atvejui. Tačiau paprastai tai yra susiję su ypatinga įstatymo objekto reikšme valstybei ir visuomenei.

Daug dažniau įstatymas įvardina teisinius santykius, kuriems esant gali kilti turto patikėjimo teisė, todėl patikėjimo teisė atsiranda šiuose santykiuose, atitinkamai esant kitiems juridiniams faktams. Pavyzdžiui, LR VSTVNDĮ 9 str. 2 d. numato, kad valstybės turtą tvarko Valstybės turto fondas, tačiau toks turtas Vyriausybės nustatyta tvarka turi būti atitinkamai perduotas. Todėl patikėjimo teisė kyla esant priimtam atitinkamam administraciniam aktui dėl konkretaus turto perdavimo minėtam fondui. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo²¹⁰ 13 str. 8 d. numato, kad finansų maklerio įmonė klientų pinigines lėšas kredito įstaigoje privalo laikyti patikėjimo pagrindais atskirai nuo nuosavų lėšų. Tačiau tam, kad patikėjimo teisė į kliento lėšas atsirastų, yra būtinas atitinkamos sutarties sudarymas su finansų maklerio įmone dėl lėšų perdavimo. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo²¹¹ 8 str. 4 d. numato, kad „*Individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip.*“ Šiuo atveju įstatymas nurodo, kad toks individualios įmonės savininko ir jo sutuoktinio bendras turtas turi būti perduodamas, o tai reiškia, kad turi būti sudarytas atitinkamas turto perdavimo sandoris. Taigi paminėtais atvejais patikėjimo teisė vien iš įstatymo neatsiranda.

Diskutuojant apie patikėjimo teisės nustatymą įstatymu, iškyla patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų samplaikos problema. Įstatymas veikia kaip nuoroda ir turto patikėjimo teisės atsiradimo prielaida, o kitas juridinis faktas (sandoris, administracinis aktas ir kt.) yra turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas. Iš to seka, kad apie įstatymą, kaip savarankišką privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindą kalbėti negalima. Įstatymas tik numato atvejus, kada gali būti sukuriama privataus turto patikėjimo teisė.

Kita vertus, įstatymą kaip privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindą galima įvardinti tais atvejais, kada turto patikėjimo teisė į turtą atsiranda dėl jau patikėto turto prieaugio ar pagausėjimo, ar iš patikėto turto yra gaunamos pajamos. LR CK 6.963 str. 2 d. „*Visos teisės, kurias patikėtinis įgyja įgyvendindamas savininko teises, įskaitomos į jam perduoto turto sudėtį. Prievolės, kylančios patikėtinio veiklos metu, vykdomos iš jam perduoto turto.*“ Taigi ši LR CK norma taip pat reiškia, kad visa nauda, kuri gaunama iš patikėjimo teise tvarkomo turto, turi taip pat būti pripažįstama esanti patikėjimo teisiniame režime. Būtent šiuo atveju, įstatymą, o konkrečiai LR CK 6.963 str. 2 d., galima įvardinti, kaip turto patikėjimo teisės turtui atsiradimo pagrindą. Vis tik aptartas

²⁰⁹ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 200.

²¹⁰ *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-627.

²¹¹ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 112-4991.

atvejis nepaneigia to, kad įstatymas, kaip privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas nėra būdingas.

Administracinis aktas taip pat nebūdingas privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas. LR CK 1.3 str. 4 d. numato, kad „Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai civilinius santykius gali reglamentuoti tik tiek, kiek įstatymų nustatyta.“ Tačiau kadangi nei viena LR CK ar kito galiojančio įstatymo norma nenumato, kad turto patikėjimo teisė gali atsirasti administracinio teisės akto pagrindu, tai šiuo pagrindu privataus turto patikėjimo teisė nekyla.

4.2. Turto patikėjimo sutartis, kaip privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas

Dabartinis Lietuvos privataus turto patikėjimo sutarties teisinis reglamentavimas yra labai panašus į RF CK numatytą turto patikėjimo sutarties instituto reguliavimą (RF CK 1012 – 1026 str.). Tačiau reikia pastebėti, kad tarp Rusijos ir Lietuvos turto patikėjimo sutarties institutų yra nemažai skirtumų, kurie neleidžia visiškai sutapatinti šių skirtingų šalių vienarūšių institutų.

Lietuvoje turto patikėjimo sutartis apibrėžiama, kaip dvišalis sandoris, kurio pagrindu viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtiniui) savo turtą patikėjimo teise tam tikram laikui, o kita šalis įsipareigoja tą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais (LR CK 6.953 str. 1 d.).

Šios rūšies sandorį, pagal jo paskirtį, M. I. Brginskis ir V. V. Vitrianskis yra linkę priskirti prie sutarčių dėl paslaugų teikimo kategorijos, kadangi jų nuomone, būtent kaip paslaugą reikėtų kvalifikuoti patikėtinio veiksmus tvarkant savininko turtą jo arba trečiojo asmens naudai.²¹² Tačiau pastebėtina, kad pagal LR CK 6.716 str. 3 d., teisiniams santykiams atsirandantiems iš turto patikėjimo sutarties, nėra taikomi LR CK 6.716 – 6.723 str., nustatantys bendrąsias atlygintinų paslaugų teikimo taisykles. Tokia situacija sudaro pagrindą kilti abejonėms, ar turto patikėjimo sutartis gali būti laikoma atlygintinų paslaugų, o taigi ir paslaugų apskritai, teikimo sutartimi.

Apie sutarties atlygintiną pobūdį neužsimenama ir jos apibrėžime. Tačiau LR CK 6.966 str. numato, kad patikėtinis turi teisę į sutartyje nustatytą atlyginimą ir būtinų išlaidų atlyginimą iš jam perduoto turto duodamų pajamų, jeigu ko kita nenustato sutartis. Be kita ko, LR CK 6.959 str. 1 d. 3 p. numato, kad esminė patikėjimo sutarties sąlyga bus patikėtinio atlyginimas ir jo mokėjimo tvarka, jeigu atlyginimą nustato sutartis. Todėl galima priėti išvados, kad turto patikėjimo sutartis tam tikrais atvejais gali būti ir atlygintinė ir neatlygintinė. Sutarties identifikavimas kaip atlygintinės ar neatlygintinės gali turėti ir praktinę reikšmę, kadangi, kaip minėta, atlygintinės patikėjimo sutarties atveju, patikėtinio atlyginimas ir jo mokėjimo tvarka yra esminė sutarties sąlyga. Kitaip tariant, jeigu sutartis pripažįstama atlygintine, tačiau joje neapartas atlyginimo arba jo mokėjimo tvarkos klausimas, sutartis turėtų būti laikoma nesudaryta (LR CK 6.156 str. 4 d., 6.162 str. 2 d.). Tuo tarpu lieka neatsakytas klausimas, kaip reikėtų vertinti situaciją, jeigu šalys apskritai nesusitarė, ar jų sudaroma sutartis bus atlygintinė ar neatlygintinė, t. y. ar tokią sutartį reikėtų laikyti nesudaryta, ar tiesiog neatlygintine. Rusijos

²¹² Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 823.

civilistai šią problemą sprendžia paprastai. Kadangi RF CK 423 str. 3 d. nustato bendrą taisyklę, kad sutartis laikoma atlygintine, nebent iš įstatymo, kitų teisės aktų, sutarties turinio ar jos esmės būtų galima daryti priešingą išvadą, tai šalis patikėjimo sutartyje neaptarus atlyginimo klausimo, ji preziumuojama esant atlygintine sutartimi, todėl sutartyje nesant vienos esminės sutarties sąlygos, ji laikoma nesudaryta (RF CK 1016 str. 1 d.). Tačiau Lietuvos civilinėje teisėje, nėra tokios bendros sutarčių atlygintinumo prezumpcijos. Įstatymų leidėjas kiekvienu konkrečiu atveju nustato sutarties atlygintiną ar neatlygintiną pobūdį. Kaip matyti, turto patikėjimo sutarties atveju, jokia prezumpcija nenustatyta, tačiau atsižvelgiant į tai, kad turto patikėjimo sutartis nepriskirta prie atlygintinų paslaugų kategorijos, galima teigti, kad tais atvejais, kai sutartyje neaptartas atlygintinumo klausimas, laikyti šią sutartį griežtai atlygintine, nėra pagrindo. Todėl pagal Lietuvos teisinę reglamentavimą galima spręsti, kad turto patikėjimo sutartis, kurioje apskritai neaptartas atlyginimo patikėtiniui klausimas, galėtų būti pripažinta neatlygintine ir laikoma sudaryta.

Be to, priklausomai nuo to, ar turto patikėjimo sutartis bus atlygintinė, ar neatlygintinė, ji bus laikoma dvišale ar vienašale sutartimi. Jeigu sutartis atlygintinė, tai teisės ir pareigos kils tiek patikėtiniui, tiek patikėtojų, ir jeigu sutartis neatlygintinė – paprastai tik patikėtiniui turės pareigas, o patikėtojas tik teises.

Kadangi asmuo, kuris teikia šias specifines turto tvarkymo paslaugas, apskritai negalėtų jų teikti tol, kol jam nėra perduotas turtas, turto patikėjimo sutartis priskiriama realinių sandorių grupei. Vis tik pastebėtina, kad kai kurie rusų autoriai L. G. Efimova²¹³ V. V. Čubarov²¹⁴ nurodo, kad tam tikrais atvejais turto patikėjimo sutartis yra konsensualinė, t. y. kai yra sudaroma nekilnojamojo turto patikėjimo sutartis. Šią išvadą autoriai grindžia RF CK 1017 str. 2 p., kuris įtvirtinta nuostata, kad turto patikėjimo sutartis sudaroma tokia pat forma, kaip ir nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis. Vadovaujantis RF CK 549 str. 1 d., nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis yra konsensualinė²¹⁵. Tačiau Lietuvoje diskusija dėl patikėjimo sutarties priskyrimo realinių sandorių grupei neturėtų kilti, kadangi apie realinių sutarties pobūdį liudija ir pats turto patikėjimo sutarties apibrėžimas, kuris aiškiai nurodo, kad viena šalis kitai perduoda turtą, o ne įsipareigoja jį perduoti.²¹⁶

Taip pat tam, kad sutartis būtų laikoma sudaryta, būtina laikytis ir sutarties formos reikalavimų, pagal kuriuos kilnojamojo daikto patikėjimo sutartis turi būti rašytinės, o nekilnojamojo turto – notarinės formos (LR CK 6.960 str.).

Kita turto patikėjimo sutarties galiojimo sąlyga – suderinta šalių valia dėl esminių sutarties sąlygų. Tiek RF CK, tiek LR CK pateiktas analogiškas šių sąlygų sąrašas (RF CK 1016 str. 1 d., LR CK 6.959 str. 1 d.), t. y. turtas, perduodamas patikėjimo teise; patikėtojas, patikėtiniui, o jeigu sutartis sudaryta trečiojo asmens (*naudos gavėjo*) naudai, – naudos gavėjas; patikėtinio atlyginimas ir jo mokėjimo tvarka, jeigu atlyginimą nustato sutartis; sutarties galiojimo terminas.

²¹³ Ефимова, Л. Г. *Банковские сделки: право и практика*. Москва: НИМЦ, 2001, с. 619.

²¹⁴ Чубаров, В. В. *Комментарий к ГК РФ части второй (постатейный)*. Москва: ЗАО Юстициформ, 1998, с. 604–605.

²¹⁵ Pagal LR CK 6.393 str. 4 d. nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis yra realinė sutartis.

²¹⁶ LR CK 6.953 str. 1 d.: „Turto patikėjimo sutartimi viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtiniui) savo turtą <...>.“

Esmine turto patikėjimo sutarties sąlyga įstatymas įvardina ir sutarties terminą. LR CK 6.959 str. 2 d. numato, kad turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam kaip 20 metų laikotarpiui. RF CK komentaro autoriai pažymi, kad turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma konkrečiam sandoriui įvykdyti (*pavyzdžiui, įsigyti vertybinių popierių paketą*). Priešingu atveju sutartimi būtų sukurti ne turto patikėjimo, o atstovavimo santykiai²¹⁷. Šiuo atveju patikėjimo sutarties terminas skiriasi nuo RF CK nustatyto 5 metų termino, tačiau patikėjimo sutarties galiojimo ribų apibrėžimas konkrečiu galiojimo laikotarpiu iš esmės ir vienoje ir kitoje valstybėje atlieka tas pačias funkcijas, t. y. viena vertus, leidžia aiškiai atriboti turto patikėjimo sutartį nuo kitų sutarčių dėl turto perleidimo (pavyzdžiui, pirkimo – pardavimo sutarties, dovanojimo ir pan.) ir taip turto patikėjimo sutartimi pridengti tokio pobūdžio sandorius, kita vertus, užtikrina tarp turto patikėjimo sutarties šalių susiklostančių santykių stabilumą.²¹⁸

Tačiau nuomonę, dėl patikėjimo teisės, kaip galimos priedangos nuosavybės teisei užmaskuoti, kritikuoja M. V. Jasusas, nurodydamas, kad patikėjimo sutartimi dengti nuosavybės teisės perleidimą yra nenaudinga dėl to, kad net ir patikėjus neribotam laikui turtą, esant patikėtojo nemokumui, vis viena išlieka turto savininko atsakomybė tokiu patikėtu turtu, kadangi turto perdavimas patikėjimo sutartimi nekeičia nuosavybės teisės.²¹⁹ Drįstume abejoti, ar maksimalaus termino nustatymas turto patikėjimo sutarties atveju realiai atlieka kokią nors teigiamą funkciją. Priešingai, yra daugiau pagrindų manyti, kad toks teisinis reguliavimas apriboja ne tik šalių laisvos valios pasireiškimo galimybes, tačiau ir prieštarauja turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės prigimčiai, todėl Lietuvos teisiniame reguliavime nėra tikslingas.²²⁰

Taip pat minėtina, kad RF CK 1025 str. numato vertybinių popierių patikėjimo sutarties sudarymo ypatumus. Šioje teisės normoje yra nustatyta, kad keliems asmenims perleidžiant vertybinius popierius patikėjimo teise, galimas šių vertybinių popierių sujungimas. Be to, yra nurodyta, kad vertybinių popierių patikėjimo santykių ypatumus gali numatyti ir kiti įstatymai. Lietuvos teisės aktai neįtvirtina vertybinių popierių patikėjimo sutarties sudarymo ypatumų.

4.3. Testamentas, kaip privataus turto patikėjimo teisės nustatymo pagrindas

Turto patikėjimo teisės nustatymas asmens mirties fakto kontekste buvo žinomas dar Romėnų teisėje, kaip fideikomisas (*fideicommissum*). Fideikomiso institutas buvo priemonė, kuri kaip ir legatas arba paveldėjimas pagal testamentą, pradėdavo veikti tik mirus asmeniui, kuris buvo fideokomisą nustatęs.

²¹⁷ Абова, Т. Е., Кабалкина, А. Ю. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части второй*. Постатейный. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Юрайт-Издат, 2006. с. 398.

²¹⁸ Валявина, Е. Ю., Василевская, Н. П., Егоров, Н. Д. *Гражданское право*. Учебник. Часть 2. [под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого]. Москва: „Проспект“, 1998, с. 594.

²¹⁹ Ясус, М. В. *supra* note 22, с. 94.

²²⁰ Tokia nuomonė palaikoma ir tarp Rusijos teisininkų. Pavyzdžiui, А. А. Zhdanov teigia, kad Rusijoje turto patikėjimo teisę reikėtų pripažinti daiktine teise, tuo pačiu nustatant galimybę šalims pasirinkti neribotą šios daiktinės teisės galiojimo terminą (žr. Zhdanov, А. А. *supra* note 21).

Fideikomiso institutas didelę įtaką padarė ir bendrosios teisės tradicijos kraštams, todėl tokiose valstybės kaip JAV įsitvirtino kaip atitinkamas trasto porūšis – patikėtojo gyvenimo laikotarpiu nustatyta patikėjimo teisė (*inter vivos trust*). Šiuolaikinėje JAV teisinėje sistemoje ši trasto rūšis yra naudojama kaip turto planavimo priemonė, kuri leidžia paskirstyti asmens turtą po jo mirties. Patikėtojo gyvenimo trukmei nustatytas trustas neretai yra naudojamas siekiant išvengti oficialaus palikėjo turto išdalavimo pagal nustatytą, teismine tvarka vykdomą, palikėjo turto paskirstymo procedūrą (*probate*), kurios metu palikėjo turtas skirstomas perduodant privalomąją palikimo dalį palikėjų pergyvenusiam sutuoktiniui,²²¹ apmokant palikėjo skolas ir pan. Trustu perduotas palikėjo turtas netampa paminėtų teisinių palikėjo turto dalinimo procedūrų objektu, kadangi dar palikėjui esant gyvam perduodamas į patikėtinio nuosavybę, suteikiant taip vadinamą, teisinį titulą į turtą (*legal title*). Todėl to pasekoje, palikėjo turtą skirstančiam teismui, nebūna ką skirstyti, kadangi, kaip minėta, turtas priklauso jau nebe palikėjui. Todėl šios procedūros netaikomos.²²²

Bendrosios teisės sistema žino ir kitą patikėjimo teisės rūšį, paplitusią paveldėjimo teisiniuose santykiuose – testamentinę patikėjimo teisę (*testamentary trust*), kuri nustatoma asmens testamentu. Kaip lakoniškai šią patikėjimo teisės rūšį apibūdžia A. Macdonald, testamentinė patikėjimo teisė yra patikėjimo teisė (*trust*) nustatoma testamentu, o jos įsigaliojimo momentas siejamas su asmens mirtimi (*not inter vivos*). Sąvoką *inter vivos* minėta autorė aiškina, kaip santykį tarp gyvų asmenų, kuris sukuriamas jiems esant gyviems.²²³

Kadangi Lietuvoje nei vienas teisės aktas, plačiau nei nustatyta LR CK 4.108 str., nereglamentuoja turto patikėjimo teisės nustatymo testamentu, aukščiau aprašyti bendrosios teisės tradicijos institutai, gali padėti atskleisti Lietuvos turto patikėjimo teisės, kylančios iš testamentu, ypatumus. Taigi pirmiausia, įvertinus galimas turto patikėjimo teisės rūšis paveldėjimo teisiniuose santykiuose bendrojoje teisėje, reikėtų atsakyti į klausimą, kaip turto patikėjimo teisė būtų nustatoma testamentu Lietuvoje, t. y.

1) ar kaip atskiras testatoriaus vienašalis pareiškimas, sukuriantis patikėjimo teisę nuo testamentu sudarymo momento?

2) ar kaip tam tikra testamentinės išskirtinės forma?

3) ar kaip testamentu vykdytojo veiklos teisinis pagrindas?

Samprotaujant teoriniame lygmenyje, neatmestina prielaida, jog asmuo gali siekti testamentu įtvirtinti patikėjimo teisę savo turtui nuo testamentu sudarymo dienos. Tokiu būdu testamentu asmuo galėtų mėginti nustatyti patikėjimo teisę, paskirti patikėtinį ir naudos gavėją, tikėdamasis, jog tokia patikėjimo teisė gyvuos ne tik jam esant gyvam, tačiau ir po juo mirties. Tokia patikėjimo teisės forma būtų panaši į jau aprašytą *inter vivos trust* struktūrą, ir išreikštų testatoriaus valią ne tik esant jam gyvam, tačiau ir po jo mirties. Iš pažiūros, toks testamentu reguliuojamų santykių praplėtimas, lyg ir atitiktų dispozityvumo principą ir tarytum nedraustų sudaryti tokio sandorio (testamento), ku-

²²¹ Paprastai daugumoje JAV valstijų palikėjo sutuoktiniui paskiriama 1/3 palikėjo turto, neatsižvelgiant į tai, kad testamentu sutuoktiniui gali būti palikta mažiau.

²²² Burnham, W. *Introduction to the Law and Legal System of the United States*. Third Edition. West Group a Thomson Company, 2003, p. 476.

²²³ Macdonald, A. *Testamentary Trusts: Not Just „Another“ Trust?*. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2011-06-07] <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=965346>.

ris turėtų kelių rūšių sandorių elementų²²⁴, t. y. reguliuotų paveldėjimo santykius ir *inter alia* sudarytų prielaidas kilti kitiems teisiniams santykiams iki palikėjo mirties. Tačiau vargu, ar tokia išvada, atitiktų testamentą, kaip specifinio vienašalio sandorio esmę. Teisinėje doktrinoje išreiškiama nuomonė, jog testamentas – tai toks sandoris, kuris teisinės pasekmės sukuria tik po testatoriaus mirties.²²⁵ Atsižvelgiant į specifinę testamentą atliekamą funkciją, manytume, kad testamentu negalėtų būti nustatomos asmenų teisės ir pareigos, kurios nesiejamos su testamentą autoriaus mirtimi. Iš to seka, kad ir patikėjimo teisė testamentu galėtų būti nustatoma tik po testatoriaus mirties. Jeigu asmuo, kol yra gyvas, siekia savo turtą perduoti į patikėjimo teisinį režimą ir savo gyvenimo laikotarpiu jį išlaikyti patikėtą, tai jis šiuos tikslus turėtų realizuoti pasinaudodamas ne testamentu, kaip patikėjimo teisės įsteigimo įrankiu, tačiau sudarydamas patikėjimo teisės sutartį (LR CK 6.953 – 6.968 str.).

Taigi iš to, kas išdėstyta, galime daryti išvadą, jog Lietuvos turto patikėjimo teisė testamentu galėtų atsirasti tik kaip atskiras testatoriaus nurodymas, kaip tvarkytis su jo turtu po testatoriaus mirties ir šiuo požiūriu turėtų tam tikrų sąsajų su testamentine išskirtine (legatu), kaip ji apibūdinta LR CK 5.23 – 5.25 str. Testamentinė išskirtinė pagal LR CK 5.23 str. 1 d. yra suprantama, kaip testatoriaus nustatyta prievolė įpėdiniui, kurią jis turi įvykdyti testatoriaus nustatyta tvarka ir sąlygomis vieno ar kelių asmenų naudai. Panašų vaidmenį gali atlikti ir turto patikėjimo teisė, t. y. ji gali būti sukurta tam, kad patikėtinis tvarkytų atitinkamą turtą naudos gavėjo naudai. Tačiau mūsų nuomone, testamentu nustatoma patikėjimo teisė, skiriasi nuo testamentinės išskirtinės keliais esminiais aspektais.²²⁶

Pirmiausia, skiriasi patikėjimo teisės ir testamentinės išskirtinės pagrindo sukurto santykio subjektų sudėtis. Patikėjimo teisiniame santykiyje gali dalyvauti:

1) trys subjektai: *įpėdinis*, universalaus teisių perėmimo pagrindu priėmęs palikimą, kartu su visomis jo teisėmis ir pareigomis (taip pat ir testatoriaus nustatyta patikėjimo teise), todėl veikiantis už patikėtoją; *patikėtinis*, kuriuo testatorius gali skirti bet kurį kitą asmenį (ne įpėdinį), kuris su šiomis pareigomis sutinka (LR CK 1.63 str. 4 d.); *naudos gavėjas*, kuriuo gali būti paskirtas bet kuris asmuo, įskaitant patį įpėdinį ir kitus įpėdinius, išskyrus patikėtinį, jeigu jis yra vienintelis naudos gavėjas (LR CK 6.958 str. 3 d.).

2) du subjektai: *patikėtinis*, kuriuo gali būti paskirtas įpėdinis, priėmęs palikimą. Tokiu atveju būtų pripažįstama, jog patikėtojas ir patikėtinis sutampa viename asmenyje; *naudos gavėjas*, kuriuo gali būti bet kuris asmuo, išskyrus įpėdinį, veikiantį ir už patikėtoją ir patikėtinį.

Testamentu sukūrus testamentinę išskirtinę, ją privalės vykdyti tik išimtinai įpėdinis (tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, LR CK 5.36 str. 1 d., neįvykdžius testamentinės išskirtinės, gali nekilti paveldėjimo teisė); išskirtinės gavėjais gali būti tiek įpėdiniai pa-

²²⁴ Analogija galėtų būti išvedama su LR CK 6.156 straipsnio 3 dalimi, kuri numato, kad šalys gali sudaryti kelių sutarčių elementus turinčią sutartį.

²²⁵ Барцевский, М. Ю. *Наследственное право*. Издание 2-е исправленное и дополненное. Москва: ЗАО „Издательство „Белые альвы“, 1996, с. 57.

²²⁶ Kadangi turto patikėjimo teisė, kaip daiktinė teisė, nėra išsamiai reglamentuota, remsimės patikėjimo sutartį reglamentuojančiomis nuostatomis, darydami prielaidą, jog jos *mutatis mutandis* turėtų būti taikomos visai privataus turto patikėjimo teisei reglamentuoti, tiek kiek tai nesusiję su turto patikėjimo sutarties ypatumais.

gal įstatymą, tiek kiti asmenys (LR CK 5.23 str. 1 d.), išskyrus LR CK 5.6 str. nurodyti asmenys.²²⁷

Antra, galima teigti, jog skiriasi patikėjimo teisės, kilusios iš testamentu ir testamentinės išskirtinės objektas. Patikėjimo teisė gali būti įsteigiama tik dėl kilnojamų, nekilnojamų daiktų ir kito turto tvarkymo. Testamentinė išskirtinė gali būti įsteigiama tiek dėl turto tvarkymo, taip pat tikslu atlikti įvairiausių veiksmus, pavyzdžiui, suteikti teisę naudotis tam tikra daikto dalimi (pavyzdžiui, buto kambariu), perduoti išskirtinės gavėjui daikto duodamas pajamas, išlaikyti asmenį ir pan.

Trečia, skiriasi šalis saistančių teisių ir pareigų prigimtis, t. y. turto patikėjimo teisės atveju, šalis sieja daiktiniai teisiniai santykiai, testamentinės išskirtinės atveju – prievoliniai, nors ir pasižymintys tam tikromis daiktinės teisės savybėmis. Pavyzdžiui, LAT 2007 m. spalio 31 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-459/2007 buvo nurodęs, kad „<...> testamentinė išskirtinė nėra daiktinė teisė ar vienas iš daiktinės teisės suvaržymų, t. y. toks su daiktu susietas įsipareigojimas, kuris kartu su daiktu pereina naujajam daikto savininkui. <...> Vadinasi, nei A. J. 1995 m. liepos 7 d. testamentu A. I. J. naudai nustatyta testamentinė išskirtinė neperėjo jos įpėdinei S. J., nei šiame testamentu J. J. naudai nustatyta testamentinė išskirtinė neperėjo atsakovui po to, kai ši atsisakė palikimo dalies atsakovo naudai.“²²⁸ Tuo tarpu patikėjimo teisė, būdama daiktinė teisė ir pasižymėdama sekimo savybe, visuomet seks paskui daiktą, kurio atžvilgiu ji yra įtvirtinta, nebent atsirastų įstatyme įtvirtinti jos pabaigos pagrindai.

Todėl įvertinus tai, kas išdėstyta, galima matyti tam tikrus turto patikėjimo teisės paveldėjimo santykiuose ir testamentinės išskirtinės skiriamuosius požymius, tačiau ar jie yra pakankami, kad patikėjimo teisės nustatymo testamentu egzistavimas būtų pateisinamas civilinės teisės subjektų poreikių užtikrinimo prasme, t. y. ar turto patikėjimo teisės testamentu nustatymas teisiųjų santykių dalyviams gali duoti tokį efektą, kurio nesuteikia testamentinės išskirtinės institutas?

Bendrosios teisės tradicijos kraštų teisinėje literatūroje neretai pažymima, jog testamentinė patikėjimo teisė (*testamentary trust*), ten, kur ji tinkamai sukuriama pasirenkant pasitikėjimo vertus patikėtinius (ir įpėdinius), leidžia paskirstyti lėšas tarp tų asmenų, kuriems jos labiausiai reikalingos po testatoriaus mirties (pavyzdžiui, suaugusiems neįgaliesiems asmenims), arba sulaukyti tų lėšų nukreipimą, jeigu lėšos atsidurtų kreditorių, buvusių nepageidaujamų sutuoktinių ar vaikų (provaikaičių), kurie lengvabūdiškai su tokiomis lėšomis galėtų pasielgti, interesų sferoje.²²⁹ Mūsų nuomone, Lietuvos turto patikėjimo teisė taip pat galėtų pasižymėti tam tikromis paminėtomis savybėmis ir taip įgauti pranašumą testamentinės išskirtinės ar apskritai testamentu, kaip turto ir turtinių teisių perleidimo kitam asmeniui priemonės, atžvilgiu.

Turto patikėjimo teisė testamentu galėtų būti nustatoma tais atvejais, kai testatorius turi tikslą, kad jo turtą po jo mirties valdytų ne įpėdinis, tačiau kitas testatoriaus pasitikėjimą turintis asmuo įpėdinio ar kito asmens naudai. Pavyzdžiui, tėvas, turėdamas vienturtį sūnų (vienintelį įpėdinį pagal įstatymą), ir žinodamas jo polinkį azartiniams

²²⁷ Baranauskas, E., Karulaitytė-Kvinauskienė, I., Kiršienė, J. *supra* note 76, p. 515.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007-10-31 nutartis civilinėje byloje A. I. J., S. J. v. A. J. (bylos Nr. 3K-3-459/2007).

²²⁹ Macdonald, A. *supra* note 223.

žaidimams, tačiau norėdamas jam testamentu palikti visą savo turtą (ar naudą iš to turto, pavyzdžiui, duodamas pajamas) ir tuo pačiu užtikrinti, kad turtas nebūtų iššvaistytas, galėtų testamentu patikėti šį turtą patikėtiniui (pavyzdžiui, kitam giminaičiui), jog pastarasis valdytų patikėtą turtą sūnaus interesais. Tokiu būdu, po testatoriaus mirties, sūnus, kaip įpėdinis pagal įstatymą, paveldėtų visą tėvo turtą, tačiau dėl nustatytos patikėjimo teisės, negalėtų tokio turto laisvai valdyti, naudotis ir juo disponuoti patikėjimo galiojimo laikotarpiu. Šias galimybes realizuotų patikėtinis (tėvo pasirinktas giminaitis), turtą tvarkydamas savo nuožiūra, tačiau sūnaus interesais.

Kitu atveju, tėvai, turėdami dukrą, kuri yra prisiėmusi didelius finansinius įsipareigojimus prieš kredito įstaigą ir nesugebanti jų grąžinti, gali nematyti prasmės testamentu tiesiogiai palikti savo užgyventą turtą dukrai, kadangi vos tik turtui perėjus dukros nuosavybėn, dukros kreditoriai iš jo nedelsdami pradės išieškojimą ir patenkins savo reikalavimus. Todėl tėvai, testamentu gali nustatyti patikėjimo teisę savo turtui, patikėtine pasirinkdami savo dukrą, o naudos gavėju – pavyzdžiui, dukros sugyventinį. Tokiu būdu po tėvų mirties, valdymo, naudojimo ir disponavimo turtu teisės pereitų dukrai, kaip patikėtinei, o teisė gauti naudą iš turto – dukros sugyventiniui. Net ir tuo atveju, jeigu mirus tėvams būtų dukra priimtų visą tėvų palikimą, nenustotų galioti paveldėto turto patikėjimo teisė, tėvų nustatyta dukros sugyventinio naudai. Tai reiškia, kad pagal patikėjimo teisei būdingą turto atskyrimo principą (LR CK 6.961 str. 1 d.) pagal patikėtinio asmenines prievoles iš patikėto turto negali būti išieškoma.²³⁰ Tokiu būdu, tėvų turtas galėtų būti apsaugotas ir tuo pačiu po jų mirties perduotas dukros nuosavybėn pagal paveldėjimo teisės normas.

Civilinės teisės vadovyje pateikiamas dar vienas pavyzdys, pateisinantis patikėjimo teisės nustatymą testamentu, kuomet senelis palikdamas savo turtą nepilnamečiam vaikaičiui, nenorėdamas, kad tą turtą tvarkytų įpėdinio atstovai pagal įstatymą – tėvai, testamentu gali nustatyti, kad šio įpėdinio interesais patikėjimo teise turtą valdo kitas asmuo.²³¹

Tikriausiai reikėtų sutikti, kad nei testamentinė išskirtinė, nei testamentinio institutas atskirai, negalėtų civilinių santykių dalyviams leisti pasiekti tokių rezultatų, kokie aprašyti aukščiau pasinaudojant patikėjimo teise. Dėl tos priežasties darytume išvadą, kad turto patikėjimo teisės taikymas paveldėjimo teisiniuose santykiuose nėra praradęs savo aktualumo. Tačiau akivaizdu, kad patikėjimo teisės ignoravimas visiškai nereglamentuojant šios patikėjimo teisės srities, sudaro dideles kliūtis testamentinei patikėjimo teisei Lietuvoje plėtotis.

Testamentu nustatoma privataus turto patikėjimo teisė, galėtų būti įtvirtinta testamentu vykdytojui (LR CK 5.37 str.), kaip šio asmens veiklos teisinis pagrindas.

Kaip matyti iš LR CK normų, reglamentuojančių testamentu vykdytojų, jos nei viena nenustato, kokiu teisiniu pagrindu, atlikdamas savo įvairiapusių funkcijas (LR CK 5.38 straipsnis), veikia testamentu vykdytojas. Priešinga situacija susiklostytų, kai

²³⁰ Draudimas išieškoti iš patikėto turto pagal patikėtinio prievoles, kaip visuotinai pripažįstamas patikėjimo teisės bruožas, pripažįstamas ir tarptautiniuose dokumentuose, pavyzdžiui, 1985 m. liepos 01 d. Hagos konvencijos dėl turto patikėjimo teisės pripažinimo ir jai taikytinos teisės 11 str. a) punktas įpareigoja valstybes nares pripažinti draudimą išieškoti iš patikėto turto pagal patikėtinio prievoles, kaip turto patikėjimo teisės būtiną požymį.

²³¹ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 201.

tas pačias testamentą vykdytojo funkcijas perima testamentą administratorius. Pastarojo veiklos teisinis pagrindas nurodytas LR CK 5.55 str. 4 d., kurioje nustatyta, kad palikimo administratorius turi tas pačias teises, kaip ir testamentą vykdytojas, taip pat jam taikomos *mutatis mutandis* LR CK ketvirtosios knygos XIV skyriaus normos, reglamentuojančios kito asmens turto administravimą. Manytume, jog įstatymų leidėjo pozicija, palikimo administratoriaus veiksmus kvalifikuoti kaip kylančius iš daiktinės teisės (kito asmens turto administravimo teisės), o paprasto testamentą vykdytojo – kaip kylančius iš prievolinės teisės, nėra pilnutinai pagrįsta. Tiek testamentą vykdytojas, tiek palikimo administratorius iš esmės gali (ir turi) atlikti tas pačias teises ir pareigas,²³² o tai kelia abejonių, kodėl palikimo administratoriaus veiklai taikytinos kito asmens turto administravimo nuostatos, o testamentą vykdytojo veiklai netaikytinos. Todėl teisiniame reguliavime susiklosčiusi situacija sudaro prielaidas, ieškoti taip pat ir testamentą vykdytojo veiklos teisinio pagrindimo.

Mūsų manymu, testamentą vykdytojo teisinis statusas teoriškai galėtų būti prilyginamas arba turto administratoriaus padėčiai, kaip tai yra nustatyta palikimo administratoriaus atveju, arba patikėtinio, veikiančio patikėjimo teisės pagrindu, padėčiai. Vis tik būtume linkę laikyti pozicijos, jog patikėjimo teisė, būtų teisingesnė testamentą vykdytojo teisinė veiklos garantija.

Pirma, ši išvada darytina atsižvelgiant į testamentą vykdytojo subjekto ypatumus, kurie lemia tai, kad testamentą vykdytojas dažniausiai skiriamas tais atvejais, kai būtina palikimui išsaugoti (įpėdinis nepilnametis ir pan.), siekiant užtikrinti, kad bus vykdoma testamentą pareikšta testatoriaus valia.²³³ Taigi testamentą vykdytojas skiriamas testamentu, o jo pagrindinės funkcijos (paskyrimo paskirtis) taip pat nustatomos testamentu. Tokiu atveju, manytume, kad testamentą vykdytojo statusas pagal priskirtų pareigų pobūdį atitinka tipinę turto patikėjimo teisės trečiojo asmens (naudos gavėjo, kuriuo gali būti įpėdinis ar kitas asmuo) naudai struktūrą.

Antra, pripažinus, kad testamentą vykdytojas ir jo teisių ir pareigų ribos iš dalies nustatytos testamentu, turėtume laikyti, kad ir teisė, kurios pagrindu jis veikia kyla iš testamentą. LR CK 4.236 str. 2 d. nenumato, jog kito asmens turto administravimo teisė galėtų būti nustatoma testamentu. Tuo tarpu LR CK 4.108 straipsnis įtvirtina patikėjimo teisės nustatymą testamentu. Todėl testamentu negalėtų būti sukuriama kito asmens turto administravimo teisė, o testamentą vykdytojas – veikti šios teisės pagrindu.

Trečia, nors LR CK penktosios knygos normos, reglamentuojančios testamentą vykdytojo veiklą, palieka atvirą klausimą, ar testamentą vykdytojas veikia savo vardu ar ne, tačiau atsižvelgiant į paveldėjimo teisinių santykių kontekstą būtų galima daryti prielaidą, kad toks asmuo turėtų veikti savo vardu dėl kelių priežasčių. Testamentą vykdytojo atveju, asmuo, kuris davė pavedimą testamentą vykdytojui, ir kurio vardu tarsi turėtų būti veikiama, jau yra miręs. Todėl natūralu, kad testamentą vykdytojas negali veikti testatoriaus vardu. Teigti, kad testamentą vykdytojas veiktų įpėdinio vardu taip pat nebūtų visiškai tikslu, kadangi testamentą vykdytojas vykdytų būtent testatoriaus nurodymus ir vykdytų jo paskutinę valią. Kita priežastis, kuri mūsų manymu, turėtų

²³² LR CK 5.55 str. 4 d. nustatyta, jog palikimo administratorius turi tas pačias teises ir pareigas kaip ir testamentą vykdytojas (LR CK 5.38 str.).

²³³ Baranauskas, E., Karulaitytė-Kvainauskienė, I., Kiršienė, J. *supra* note 76, p. 523.

įpareigoti testamentą vykdytoją veikti savo vardu, t. y. atsakomybės prieš įpėdinius ar kitus naudos gavėjus padidintas laipsnis. Akivaizdu, kad testamentą vykdytojui sudarant sandorius, jis turi veikti išimtinai naudos gavėjo interesais, todėl sąlyga, kad tokie sandoriai būtų sudaromi testamentą vykdytojo vardu, turėtų suponuoti ir pačiam tokiam asmeniui vidinę nuostatą, elgtis protingai. Taigi žinant tai, kad kito asmens turto administravimo atveju, galioja bendro pobūdžio taisyklė, kad administratorius veikia kito asmens vardu (LR CK 4.244 str. 1 d.), o turto patikėjimo atveju veikiama patikėtinio vardu (LR CK 6.6.955 straipsnio 1 dalis), manytina, jog testamentą vykdytojas turėtų veikti patikėjimo pagrindais.

Ketvirta, galiausiai pastebėtinas sutapimas tarp testamentą vykdytojo veiklos laikotarpio, nustatyto LR CK 5.40 straipsnyje ir turto patikėjimo teisės maksimalaus termino, nurodyto LR CK 6.959 str. 2 d. Abejais atvejais laikotarpis negali būti ilgesnis kaip 20 metų.

Apibendrinant diskusiją dėl testamentą vykdytojo teisinės padėties patikėjimo teisės aspektu, gali kilti klausimas, kodėl apskritai testamentą vykdyti santykiuose yra reikalinga tokia teisinė veiklos garantija, kaip turto patikėjimo teisė? Atsakymas į šį klausimą, mūsų nuomone, paprastas. Testamentą vykdytojas, yra tas asmuo, kuris įgyvendina teises ir pareigas, susijusias su paveldimu turto. Tam, kad toks teisių ir pareigų įgyvendinimą būtų pilnavertiškas, įstatymas turi numatyti ne tik subjektyvių teisių įgyvendinimo mechanizmą, tačiau ir jų gynimo būdus. Šiuo aspektu turto patikėjimo teisė, kaip daiktinė teisė, suteikia tokias teisių gynimo priemones, kokias turi ir savininkas (LR CK 4.110 str.). Be to, testamentą vykdytojui, daiktinė teisė suteiktą ir kitus daiktinės teisės privalumus (daiktinės teisės absoliutumą, viešumą ir pan.).

Todėl įvertinus tai, kas išdėstyta, galėtų būti svarstomi atitinkami LR CK penktosios knygos pakeitimai, kuriais būtų nustatyta, jog testamentą vykdytojo veiklai *mutatis mutandis* taikytinos turto patikėjimo teisės normos. Ir atvirkščiai, prie turto patikėjimo teisinio reglamentavimo nuostatų reikėtų numatyti, kad privataus turto patikėjimo teisės, kylančios iš testamentą turinys, jeigu patikėjimo teisė nustatoma testamentą vykdytojui, nustatomas pagal LR CK 5.38 str. Tačiau žinoma, prieš tai įstatymo leidėjui, kaip jau ne kartą buvo minėta, reikėtų papildyti LR CK ketvirtosios knygos VI skyrių „Turto patikėjimo teisė“, patikėjimo teisę plačiau reglamentuojančiomis normomis. Toks papildymas pasitarnautų ne tik taikant patikėjimo teisę atsirandančią testamentą pagrindą, tačiau ir kitais pagrindais, pavyzdžiui, teismo sprendimu.

4.4. Teismo sprendimas, kaip privataus turto patikėjimo teisės nustatymo pagrindas

Teismo sprendimas, kaip turto patikėjimo teisės nustatymo priemonė, nėra dažnas reiškinytis kitų civilinės teisės tradicijos kraštų privatinėje teisėje. Teismo sprendimu patikėjimo teisė dažniausiai nustatoma bendrosios teisės tradicijos valstybėse ir egzistuoja kaip konstruktyvusis trastas. Todėl manytume, kad Lietuvos įstatymų leidėjo, pasirinkimas įtvirtinti turto patikėjimo teisę teismo sprendimu, suteikė Lietuvos patikėjimo teisei bendrosios teisės tradicijos bruožų. Tačiau Lietuvoje toks įstatyminis reglamentavimas kelia nemažai tiek praktinių, tiek ir teorinių problemų, susijusių su turto patikėjimo tei-

sės nustatymu teismo sprendimu. Dėl to teisminėje praktikoje beveik nėra atvejų, kada turto patikėjimo teisė būtų nustatoma teismo sprendimu.

Prieš pradėdant kalbėti apie problemą, vertėtų atsakyti į klausimą, ar apskritai LR CK 4.108 str. formuluojamas korektiškai nurodant, kad teismo sprendimas gali būti turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas. Šis klausimas kyla dėl principinio požiūrio į teismo vykdomą funkciją, t. y. ar teismas teisę kuria, ar ją tiesiog taiko. LR CPK 3 straipsnio 1 dalis numato, kad „*Teismas privalo nagrinėti bylas vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais.*” Gali būti keliamas klausimas, ar teismas, nustatydamas turto patikėjimo teisę savo sprendimu, visais atvejais turi įsitikinti, kad prielaida konkrečioje byloje patikėjimo teisei atsirasti yra įtvirtinta įstatyme, ar teismas gali veikti kūrybiškai ir tais atvejais, kuriuose jis išvelgia patikėjimo teisės struktūrą, pripažinti, jog yra kilę patikėjo teisiniai santykiai.

Jeigu būtų laikomasi nuomonės, kad teismas turto patikėjimo teisę gali nustatyti tik tais atvejais, kai tai nurodyta įstatyme, tuomet būtų susiduriama su keliomis problemomis. Kaip buvo minėta anksčiau, tik keletas Lietuvos įstatymų numato sritis, kuriose gali būti taikoma privataus turto patikėjimo teisė.²³⁴ Todėl teismo galimybės sprendimu nustatyti patikėjimo teisę taip pat būtų apribotos tais keliais teisės aktuose nustatytais atvejais. Be to, jeigu teismas visuomet nustatydamas patikėjimo teisę vadovautųsi tik įstatymu, tai kiltų patikėjimo teisės kilmės klausimas, t. y. ar įstatymas, ar teismo sprendimas nustato patikėjimo teisę.

Tuo tarpu, jeigu būtų pripažinta, kad teismas yra laisvas nustatyti patikėjimo teisę remdamasis vien tik bylos šalies prašymu tuose santykiuose, kurie atitinka ar yra panašūs į patikėjimo teisės struktūrą, būtų susiduriama su problema, jog patikėjimo institutas, dėl šio savo panašumo (pavyzdžiui, į kito asmens turto administravimo teisę, atstovavimą, komiso sutartį ir pan.), galėtų būti taikomas ne visuomet tinkamoje situacijoje. Taigi, kokią poziciją turėtų užimti Lietuvos teismai, nagrinėjantys bylas, kuriose yra išpainiojęs turto patikėjimo elementas.

Daiktinės teisės vadovėlio autorių nuomone, teismo sprendimu patikėjimo teisę gali būti nustatyta tik įstatymo nustatytais atvejais.²³⁵ Tačiau ši išvada neatrodo labai įtikinama, turint omenyje LAT formuojamą praktiką nagrinėjamu klausimu. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į 2007-10-30 LAT nutartį baudžiamojoje byloje Nr.

²³⁴ Turto patikėjimo teisės taikymo galimybė, numatyta įstatymuose šiais atvejais:

- 1) Vertybinių popierių rinkoje valdant, naudojantis ir disponuojant vertybiniais popieriais ir pinigais, t. y.:
 - Finansų maklerio įmonei ar licencijuotai kredito įstaigai valdant kliento perduotas pinigines lėšas, esančias kredito įstaigoje, kurios skirtos finansinėms priemonėms įgyti (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 13 str. 8 d.);
 - Valdymo įmonėms valdant kolektyvinių investavimo subjektų turtą (Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo 32 str.);
 - Valdymo įmonėms valdant pensijų fondų turtą (Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 31 str.).
- 2) Individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip (Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 8 str. 4 d.).

²³⁵ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 201.

2K-660/2007,²³⁶ kurioje kaltinamasis antstolis G. M. buvo kaltinamas padaręs veiką, numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 228 str. 2 d., kadangi būdamas valstybės tarnautojui prilygintas asmuo – antstolių V. S., A. L., G. M. kontoros antstolis, siekdamas turbinės naudos – asmeninė nuosavybėn gauti palūkanų už išieškotojų naudai išieškotas lėšas, 2004 m. rugsėjo 2 d., piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, iš depozitinės sąskaitos, esančios AB bankas „Nord/LB Lietuva“, kurioje buvo išieškotų, bet nepaskirstytų kitiems asmenims priklausančių lėšų likutis, pervedė 400 000 Lt į kitą sąskaitą, esančią AB „Ūkio bankas“, ir šiai sumai sudarė terminuoto indėlio sutartį, užsitikrindamas 2950,82 Lt palūkanų gavimą. Įvertindamas faktines bylos aplinkybes LAT šioje byloje pripažino antstolį G. M. kaltu ir *inter alia* konstatavo, jog „<...> lėšos, pervestos į antstolio sąskaitą pagal vykdomuosius dokumentus, netampa jo nuosavybe. Šis turtas atitinka patikėto turto sąvoką. CK 6.953 straipsnio 1 dalis įpareigoja patikėtinį jam patikėtą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens interesais. Palūkanos, mokamos už terminuotus indėlius, kuriuos sudaro svetimi pinigai, patikėtiniui taip pat nepriklauso.“²³⁷

Aptariama byla yra svarbi keliais aspektais. Pirmiausia, galima susidaryti įspūdį, kad šia nutartimi buvo patvirtinta LR CK 4.108 str. numatyta galimybė, turto patikėjimo teisę nustatyti teismo sprendimu. Tuo pačiu buvo pripažinta, jog privataus turto patikėjimo teisė gali būti nustatoma teismo iniciatyva ir tais atvejais, kai įstatymai tiesiogiai nenurodo, jog turi kilti būtent patikėjimo teisiniai santykiai. Juk nagrinėtoje byloje, nebuvo teisės akto, kuris nurodytų, jog antstolis depozitinėje sąskaitoje laikantis išieškotas, bet nepaskirstytas lėšas, veikia kaip patikėtinis. Antstolio ir išieškotojo santykiai taip pat galėjo būti kvalifikuoti, kaip pasauga pagal įstatymą (LR CK 6.850 straipsnis). Todėl minėta LAT nutartis sudarė pagrindą formuoti teisminei praktikai, kuri galėtų steigti patikėjimo teisės instrumentus. Antra, ši LAT nutartis patvirtino, kad patikėjimo sutartį reglamentuojančios normos gali būti taikomos net ir tais atvejais, kai tarp šalių nėra sudarytos jokios sutarties.

Tokiu būdu minėta LAT nutartis iš esmės priartino Lietuvos turto patikėjimo teisę prie bendrosios teisės tradicijos kraštams būdingo trasto, kuris bendrosios teisės valstybėse taip pat gali kilti iš teismo sprendimo.²³⁸ Tačiau, ar Lietuvoje yra praktiškai įmanomas turto patikėjimo teisės pritaikymas teisminiuose ginčiuose, asmeniui ginant savo pažeistas teises. Tikėtinai Lietuvos sąlygomis turto patikėjimo teisės, nustatytos teismo sprendimu institutas, gal ir neveiktų taip, kaip bendrosios teisės kraštuose, tačiau tam tikrų šio instituto taikymo prielaidų negalima atmesti.

LR CK 1.138 str. yra pateikiamas sąrašas, kokiais būdas, teismas gali ginti civilines teises. To paties straipsnio 1 punkte numatyta, kad teismas gali pripažinti atitinkamas teises, 2 punktu – gali atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, o 5 punkte numatyta galimybė nutraukti arba pakeisti teisinį santykį. Manytume, kad darant prielaidas teoriniame lygmenyje, minėti teisių gynimo būdai galėtų būti pakankami tenkinant asmens

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-10-30 nutartis baudžiamojoje byloje G. M. pagal LR BK 228 straipsnio 2 dalį (bylos Nr. 2K-660/2007).

²³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-10-30 nutartis. *supra* note 236.

²³⁸ Turimas omenyje išplaukiantis iš aplinkybių trastas (*resulting trust*) arba konstruktyvusis trastas (*constructive trust*). Apie šias trasto rūšis skaityti disertacijos skyriuje „Anglo – amerikietiškas patikėjimo teisės modelis (trastas)“.

reiškiamą reikalavimą dėl turto patikėjimo teisės nustatymo konkrečiam turtui, kaip alternatyva kitiems teisių gynimo būdams. Pavyzdžiui, atstovaujamojo asmens reikalavimas nustatyti, kad atstovas iš pavedimo vykdymo gautą naudą valdo patikėjimo teise atstovaujamojo interesais, galėtų būti tenkinamas, kaip alternatyva civilinės atsakomybės taikymui. Toks teisių gynimo būdas galėtų būti pasirenkamas įvertinus, kuris teisių gynimo būdas konkrečiu atveju labiau atitinka atstovaujamojo interesus. Pavyzdžiui, jeigu atstovas, reikalavimo pareiškimo dienai yra bankrutuojantis asmuo, turintis daug kreditorių, tačiau nepakankamai turto ir to, kuris įgytas atstovaujamo asmens sąskaita, akivaizdu, kad atstovaujamojam asmeniui nebūtų tikslinga teikti kreditorinį reikalavimą bendra tvarka, tačiau būtų tikslingiau siekti, kad atstovo įgytam turtui teismo sprendimu būtų nustatyta patikėjimo teisė atstovaujamo asmens interesais. Atstovaujamojo dėl patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės privalumų, užsitikrintų, kad jo naudai teismo sprendimu įtvirtinta patikėjimo teisė seks paskui daiktą, kam jis bepriklaušytų, tokiu būdu tenkinant pastarojo asmens reikalavimus.

Nors pateiktas pavyzdys yra gana hipotetiškas ir todėl, atrodytų, sunkiai įsivaizduojamas praktikoje, tačiau Lietuvos civilinei teisei būdingi panašaus pobūdžio asmenų teisių gynimo būdai. Pavyzdžiui, LR CK 4.175 str. 2 d. įtvirtina priverstinės hipotekos taikymo atvejį, kai reikia užtikrinti valstybės mokestinius reikalavimus, reikalavimus, susijusius su statinių statybomis ar rekonstrukcija, pagal teismo sprendimą patenkintus turtinius reikalavimus, kitais įstatymo nustatytais atvejais.

Vienas iš dažnesnių atvejų, kada nustatoma priverstinė hipoteka – priteistos skolos sumokėjimo įvykdymui užtikrinti. Savo praktikoje taikydamas priverstinės hipotekos institutą, LAT yra pažymėjęs, kad priverstinei hipotekai pagal teismo sprendimą patenkintiems turtiniams reikalavimams užtikrinti (CK 4.175 str. 2 d. 3 p.) atsirasti reikalingos šios sąlygos: 1) priverstine hipoteka užtikrinamas reikalavimas turi būti priteistas teismo sprendimu; 2) priverstinės hipotekos nustatymo turi reikalauti kreditorius, kurio naudai patenkinamas turtinis reikalavimas. Be to, iš CK 4.178 str. nuostatų darytina išvada, kad kreditorius, prašantis steigti skolininko turtui priverstinę hipoteką, turi nurodyti konkretų skolininko turtą, galintį būti hipotekos objektu (CK 4.171 str.).²³⁹

LR CK 4.108 str. taip pat leidžia teismui nustatyti patikėjimo teisę sprendimu. Tačiau kaip rodo praktika, tokia galimybė beveik nerealizuojama. Todėl mes manytume, jog tam, kad turto patikėjimo teisės nustatymas teismo sprendimu galėtų būti vykdomas praktikoje, reikalingi atitinkami LR CK pakeitimai.

Visų pirma, įstatymiškai reikėtų apibrėžti atvejus, kada būtų leidžiama teismo sprendimu pripažinti turto patikėjimo teisę, kaip tai yra padaryta priverstinės hipotekos atveju, tam, kad šiuo institutu nebūtų piktnaudžiaujama ir naudojamosi be pagrindo. Manytume, kad pasinaudojant bendrosios teisės tradicijos šalių konstruktyviojo trasto pavyzdžiu, Lietuvoje teismo sprendimu turto patikėjimo teisė galėtų būti nustatoma tik tais atvejais, kai toks poreikis kyla iš fiduciarinių pareigų pažeidimo.²⁴⁰ Būtent fiduciariniuose santykiuose kyla didžiausia pasinaudojimo svetimu turtu grėsmė, todėl

²³⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-11-02 nutartis civilinėje byloje K. K. v. A. K. (bylos Nr. 3K-3-456/2009); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-03-15 nutartis civilinėje byloje T. S. v. J. S. (bylos Nr. 3K-3-113/2011).

²⁴⁰ Apie fiduciarines pareigas plačiau žr. kitame disertacijos skyriuje, taip pat: Greičius, M. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 22-73.

patikėjimo teisė, būtų tinkama priemonė šiai grėsmei minimizuoti. Be to, LR CK turėtų būti nustatomos gairės teismams, į kokias aplinkybes reikėtų atkreipti dėmesį nustatant patikėjimo teisę teismo sprendimu. Galiausiai, reikėtų apibrėžti subjektų ratą, kurie galėtų inicijuoti tokio teismo sprendimo atsiradimą, taip pat kitas būtinas turto patikėjimo teisės sukūrimo sąlygas. Atitinkamai LR CK ketvirtosios knygos VI skyrius turėtų būti papildytas atskiru straipsniu, skirtu reglamentuoti patikėjimo teisės nustatymą teismo sprendimu. Tai leistų ne tik konkretizuoti patikėjimo teisės teismo sprendimu atvejį, tačiau suteiktų papildomą teisų gynimo būdą fiziniams bei juridiniams asmenims.

4.5. Privataus turto patikėjimo teisės pagrindų apibendrinimas

Apibendrinant visus aukščiau nurodytus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindus, turime konstatuoti, kad privataus turto patikėjimo teisė pagal LR CK gali kilti tik trim pagrindais: sutarties, testamentu ir teismo sprendimu. Tiek įstatymas, tiek administracinis aktas, negali būti atskirais privataus turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindais. Be to, esame priversti grįžti prie diskusijos pradžioje pateikto pastebėjimo, jog LR CK ketvirtosios knygos VI skyriaus normos nenustato privataus turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės, kildinamos iš testamentu ar teismo sprendimu turinio. Kaip jau minėta, tai mažina patikėjimo teisės praktinį pritaikomumą, o taip pat lemia teisinį alogiškumą, kuomet iš minėtų pagrindų atsiradusiai patikėjimo teisei yra priverstos galioti LR CK šeštosios knygos L skyriaus normos, reglamentuojančios turto patikėjimo sutartį. Susiklosčiusią padėtį galima taisyti pasirenkant kelias alternatyvas.

Pirmu atveju, įstatymų leidėjas galėtų tiesiog LR CK 4 knygos VI skyrių nauju straipsniu, numatančiu, kad turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės reglamentavimui, *mutatis mutandis* taikomos LR CK 6.953 – 6.968 str. nuostatos, reglamentuojančios turto patikėjimo sutarties institutą, kiek tai neprieštarauja turto patikėjimo teisės paskirčiai ir kitiems įstatymams.

Antruoju atveju, įstatymų leidėjas galėtų atitinkamas CK šeštos knygos nuostatas, reglamentuojančias patikėjimo teisės objektus, subjektus, jų teises ir pareigas, patikėto turto teisinio statuso ypatybes, patikėjimo teisės pasibaigimo atvejus ir pan., atitinkamai jas patobulinęs ir pakeitęs, atsižvelgiant į daiktinės teisės ypatumus, perkelti į LR CK ketvirtą knygą.

Galima ir *trečioji alternatyva*, pasinaudojant turto patikėjimo teisės ir kito panašaus teisinio instituto, t. y. kito asmens turto administravimo teisės (LR CK 4.236 – 4.252 str.) ir patikėjimo teisės tarpusavio panašumu ir atsižvelgiant į tai, kad kito asmens turto administravimo teisė, kaip daiktinė teisė, yra daug išsamiau reglamentuota, galima būtų nustatyti kito asmens turto administravimo teisės instituto atitinkamų normų subsidiarų taikymą turto patikėjimo teisei.

Ketvirtas atvejis galėtų apjungti kelias iš paminėtųjų alternatyvų, pavyzdžiui, antrąją ir trečiąją, t. y. galėtų būti pasirenkama tuo pačiu papildyti LR CK ketvirtosios knygos VI skyriaus normas, ir taip pat numatyti kito asmens turto administravimo teisės subsidiarus taikymo atvejus ten, kur tai neprieštarautų turto patikėjimo teisės esmei. Manytume, jog šis variantas būtų priimtinausias ir labiausiai atitinkantis turto patikėjimo teisės instituto tobulinimo perspektyvas dabartiniame Lietuvos teisiniame kontekste.

5. Privataus turto patikėjimo teisės subjektai

Atsižvelgdami į privataus turto patikėjimo teisės galimus atsiradimo pagrindus, diskusiją dėl patikėjimo teisės subjektų galime pradėti nuo sąvokų „patikėjimo teisės subjektas“ ir „patikėjimo teisės sutarties subjektas“ sąlyginio išskyrimo. Turto patikėjimo sutarties subjektų sąvoka nustatyta LR CK šeštojoje knygoje ir turto patikėjimo teisės subjektų sąvoka, nustatyta LR CK ketvirtojoje knygoje, skiriasi tuo, kad LR CK 4.107 str. 1 d. turto patikėjimo teisės subjektais laiko tik patikėtinius. Tačiau LR CK 6.957 ir 6.958 str. nuostatos leidžia daryti išvadą, kad turto patikėjimo sutarties subjektais yra bent du asmenys: patikėjimo teisės steigėjas (patikėtojas) ir patikėtinis. Taigi ar gali taip būti, jog patikėjimo teisės porūšio, kildinamo sutartiniais pagrindais, subjektų ratas yra platesnis už patikėjimo teisės apskritai subjektų ratą? Manytina, kad ne. Jau esame rašę, kad LR CK 4.107 str. 1 d. nepagrįstai tapatina patikėjimo teisės subjekto sąvoką su patikėjimo teisės turėtojo (patikėtinio) sąvoka. Tuo tarpu LR CK šeštosios knygos normos pateikia platesnį ir tuo pačiu, mūsų nuomone, labiau teisinę tikrovę atitinkantį, patikėjimo teisės subjektų įvardijimą. Manytume, kad patikėjimo teisės subjekto ir patikėjimo sutarties subjekto sąvokos neturėtų būti apibrėžiamos skirtingai. Atsižvelgiant į tai, kad patikėjimo teisės sutarties teisinis reglamentavimas subjektų atžvilgiu yra išsamesnis, o taip pat atsižvelgdami į mūsų aukščiau pateiktą siūlymą atskirti viešojo turto patikėjimo teisę nuo privataus turto patikėjimo teisės, įstatymų leidėjui siūlytume patikslinti bendrąją normą, t. y. 4.107 str. 1 d., jos turinį pritaikant tik privataus turto patikėjimo teisės subjektų tinkamam įvardijimui ir jų teisinio statuso reglamentavimui.

5.1. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – patikėtojas

Patikėjimo teisės steigėju arba patikėtoju pripažįstamas asmuo, kuris yra patikimo turto savininkas arba kitas įstatymo nustatytas tokią teisę turintis asmuo. Turto savininko sąvoka yra aiški ir didesnių diskusijų nekelia, tačiau, kaip reikėtų aiškinti kito asmens, turinčio teisę sudaryti patikėjimo sutartį, sąvoką?

Pirmiausia, kito įstatymų nustatyto, tokią teisę turinčio asmens sąvoka, aiškintina atsižvelgiant į specifinį Lietuvos turto patikėjimo teisės reglamentavimą, kuris pripažįsta galimybę sudaryti turto patikėjimo sutartį ir dėl viešojo turto tvarkymo. Tokio turto patikėjimo tvarką reglamentuoja LR VSTVNDĮ, kurio 7 str. 1 d. nustato, kad valstybės turto savininko funkcijas įgyvendina Seimas ir Vyriausybė, o LR VSTVNDĮ 11 str. 1 d. teigia, kad savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto savininko funkcijas įgyvendina savivaldybės taryba. Taigi būtent minėtos institucijos LR CK 6.957 str. kontekste turėtų būti laikomos įstatymo nustatytais asmenimis, kurie gali sudaryti turto patikėjimo sutartį.

Tuo pačiu prie įstatymo nustatytų asmenų, galinčių sudaryti turto patikėjimo sutartį, turėtų būti priskiriami ir asmenys, kurie veikia už turto savininką, kai šis pats dėl objektyvių priežasčių negali įgyvendinti savo nuosavybės teisės²⁴¹. Tokiais atvejais, turto

²⁴¹ Pavyzdžiui, atstovavimas neveiksniam ar robotai veiksniam asmeniui (LR CK 3.238, 3.239 str.), atstovavimas nežinia kur esančiam asmeniui (LR CK 2.29 str.) ir panašūs atvejai.

patikėjimo sutartį už daikto savininką gali sudaryti tokie asmenys, kurie tvarko savininko turtą kito asmens turto administravimo pagrindais.

Rusijoje patikėtoju taip pat gali būti valstybė²⁴² bei municipaliniai dariniai²⁴³. Tačiau RF CK 1013 str. yra numatyta, kad patikėtoju negali būti ekonominio valdymo²⁴⁴ ir operatyvaus tvarkymo²⁴⁵ teisių turėtojas. RF CK komentaro autoriai šią nuostatą paaiškina tuo, kad ūkinio administravimo ir operatyvaus valdymo teisių turėtojas, perleidęs jam suteiktą turtą patikėjimo teisei, negalėtų įgyvendinti jam suteiktų teisių²⁴⁶. Be to, nurodoma, jog tokiu būdu yra siekiama išvengti piktnaudžiavimo atvejų, kai valstybės ar municipalinė nuosavybė perleidžiama patikėjimo teise vienam iš unitarinės įmonės valdininkų²⁴⁷. Lietuvoje, kaip analizavome anksčiau, šis draudimas nėra taikomas pilna apimtimi, kadangi poįstatyminiai teisės aktai numato galimybę, patikėtojais tapti valstybės ir savivaldybės įmonėms bei biudžetinėms įstaigoms.

5.2. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – patikėtinis

Kita turto patikėjimo sutarties šalis yra patikėtinis, kuris gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, tačiau negali būti vieninteliu naudos gavėju pagal patikėjimo sutartį (LR CK 6.958 str.). Lietuvos turto patikėjimo teisės dualizmas lemia tai, kad patikėjimo sutarties šalimi gali būti tiek privatūs asmenys, tiek viešieji juridiniai asmenys.²⁴⁸ Šiuo aspektu Lietuvos teisinis reguliavimas skiriasi nuo RF CK numatyto reguliavimo, pagal kurį patikėtiniais gali būti tik aiškiai RF CK nurodyti asmenys. RF CK 1015 str. 1 d. nustato, kad patikėtiniumi gali tapti verslininkas arba gamybinė organizacija, o tais atvejais, kai patikėjimo teisei kyla įstatymo pagrindu – privatūs, komercine veikla nebūtinai užsiimantys, asmenys. RF CK komentaro autoriai nurodo, kad turtas patikėjimo teise turi būti perleidžiamas profesionalui – verslininkui (*individualiam verslininkui – RF CK 23 str., komercinei organizacijai – RF CK 50 str. 2 d.*)²⁴⁹. Turto patikėtiniumi draudžiama tapti valstybės ar savivaldybės išimtinai kontroliuojamam juridiniam asmeniui.²⁵⁰ Be to, RF CK 1015 straipsnio 2 dalis

²⁴² Постановление Правительства Российской Федерации от 7 августа 1997 г. N 989 „О порядке передачи в доверительное управление закрепленных в федеральной собственности акций акционерных обществ, созданных в процессе приватизации, и заключении договоров доверительного управления этими акциями“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-16]. <<http://www.bestpravo.ru/fed1997/data04/tex16119.htm>>.

²⁴³ Абова, Т. Е., Кабалкина А. Ю. *supra* note 217, c. 396.

²⁴⁴ RF CK 294 str. 1 d. numato, jog turinti ūkinio administravimo valdymo teise valstybės ar unitarinė municipalinė įmonė, jai perleista turtą valdo, naudoja ir disponuoja vadovaudamasi RF CK nuostatomis.

²⁴⁵ RF CK 296 str. 1 d. įtvirtina operatyvaus valdymo teisės sąvoką: operatyvaus turto valdymo teisei turinti įstaiga ar biudžetinė įmonė jai perduotą turtą valdo, naudoja vadovaudamasi įstatymu, savo veiklos tikslais, turto paskirtimi ir, jeigu kitaip nenumato įstatymas, turto savininko sutikimu disponuoja šiuo turtu.

²⁴⁶ Садилов, О. Н. *Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части первой (постатейный)*. Москва: Контракт, 2006. c. 789.

²⁴⁷ *Ibid.*, c. 790.

²⁴⁸ Apie viešųjų juridinių asmenų, kaip patikėtiniumi, teisinio statuso ypatumus žiūrėti ankstesniuose disertacijos skyriuose.

²⁴⁹ Садилов, О. Н. *supra* note 246, c. 790.

²⁵⁰ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-31]. <<http://www.russian-civil-code.com/PartII/SectionIV/Subsection1/Chapter53.html>>.

aiškiai nustato, kad turtas negali būti perduodamas patikėjimo teise valdžios ar savivaldos organams.²⁵¹ Todėl Rusijoje turto patikėjimo sutarties institutas yra skirtas iš esmės turto savininko verslo – ekonominių interesų įgyvendinimui, patikėjimo teise perduodant turta į patyrusių verslininkų rankas. Tačiau tai nėra taisyklė be išimties. Tam tikrais atvejais turto patikėjimo institutas vis dėlto yra naudojamas nesiekiant padidinti turto masę, bet jį išsaugoti – RF CK 38 str. (*globotinio turto valdymas patikėjimo teise*), RF CK 43 str. (*asmens, nežinia kur esančio, turto valdymas patikėjimo teise*).

Lietuvoje patikėtinų ratas yra ženkliai platesnis. Jis gali būti ribojamas tik atskirais įstatymais arba patikėtinio siekiu tapti vieninteliu naudos gavėju pagal patikėjimo sutartį (LR CK 6.958 str. 3 d.). Analogiška nuostata įtvirtinta ir RF CK 1015 str. 3 d. RF CK antrosios knygos komentaro autoriai nurodo, kad ši norma užkerta kelią nepagrįstam patikėtinio praturtėjimui ir yra viena iš priemonių naudos gavėjo interesams užtikrinti²⁵². Todėl LR CK pagal turinį atitinkančią nuostatą, mūsų manymu, klaidingai interpretuoja kai kurie Lietuvos civilinės teisės teoretikai, teigdami, kad šią normą reikėtų aiškinti taip, kaip draudžiančią patikėtinui apskritai būti naudos gavėju pagal patikėjimo sutartį. Šie autoriai teigia, kad patikėtinio nauda turėtų apsiriboti tik patikėtinio atlyginimo gavimu ir jokiais būdais ne naudos gavimu iš patikėto turto tvarkymo.²⁵³ Viena vertus, toks normos aiškinimas neatitiktų įstatymo raidės, kita vertus – civilinės teisės dispozityvaus pobūdžio. Be to, toks normos supratimas prieštarauja ir kitų, vakarietišku valstybių teisiniui reguliavimui.²⁵⁴ Todėl mūsų supratimu, patikėtinis gali būti tuo pačiu ir naudos gavėjas, tačiau ne vienintelis.

Patikėtinio sąvoka orientuoja į asmenį, kuriuo turėtų būti pasitikima. Tai savo ruožtu tarsi duoda nuorodą į teisinius santykius, grindžiamus šalių pasitikėjimu dar kitaip vadinamus fiduciariniais. Tokie santykiai atitinkamai saistytų patikėtinį fiduciarinėmis (pasitikėjimu grįstomis) pareigomis prieš naudos gavėją.

Lietuvos civilinės teisės doktrinoje klausimas, ar patikėtinio pareigos yra fiduciarinės, nebuvo gvildenamas. Apskritai pastebėtina, kad fiduciarinių (*fiducia*) pareigų samprata kilusi iš Romėnų teisės, kurioje terminas *fiducia* buvo vartojamas paveldėjimo teisėje²⁵⁵ bei reiškė pasitikėjimą, lojalumą²⁵⁶ Šiuolaikinėje teisiniuose santykiuose fiduciarinių pareigų sąvoka dažniausiai sutinkama įmonių teisėje, o patikėtinio įgaliojimai turi panašumų su įmonės vadovo pareigomis. LAT daugelyje nutarčių²⁵⁷ mini, jog „įmonės vadovo pareigų tinkamas vykdymas yra nustatomas pagal tam tikrus objektyvius elgesio, „rūpestingos šeimos galvos“ (*bonus pater familias*), standartus.“ LAT, civilinėje byloje Nr. 3K-3-880/2002

²⁵¹ Šis draudimas grindžiamas nuostata, kad valdžia neturi užsiimti verslu.

²⁵² Абова, Т. Е., Кабалкина, А. Ю. *supra* note 217, c. 397.

²⁵³ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 200.

²⁵⁴ Pavyzdžiui, Kvebeko CK 1275 str. nustatyta, kad patikėtinis taip pat gali būti ir patikėtojas arba naudos gavėjas, tačiau tokiais atvejais šis patikėtinis turi veikti kartu su kitu patikėtinio (-iais), kuris (-ie) nėra nei patikėtojai, nei naudos gavėjai.

²⁵⁵ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vijusta, 1996. p. 204.

²⁵⁶ Teisės terminų žodynas. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-04-11]. <<http://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=744>>.

²⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005-03-21 nutartis civ. byloje J. K. v. UAB (bylos Nr. 3K-3-191/2005); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002-06-19 nutartis, civ. byloje L. B. v. ADB, AB (bylos Nr. 3K-3-880/2002).

nurodė, jog „įmonės vadovas atstovauja bendrovei, atsako už įmonės kasdienės veiklos organizavimą. Jis turi veikti išimtinai įmonės interesais, veikti rūpestingai, lojaliai, sąžiningai, atidžiai, kvalifikuotai ir daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus“²⁵⁸. Taigi LAT pripažįsta, jog įmonės vadovo pareigos yra fiduciarinio pobūdžio. Tačiau kokios pozicijos LAT laikytųsi sprendžiant bylą dėl patikėtinio pareigų pobūdžio lieka neaišku.

Rusijos teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, ar turto patikėjimo sutartis laikytina fiduciariniu sandoriu, o patikėtinio pareigos – fiduciarinėmis. N. S. Kovalevskaja nurodo, kad turto patikėjimo sutartis yra fiduciarinė, kadangi turto patikėjimo santykiai yra asmeninio pobūdžio²⁵⁹. RF CK komentaro autoriai taip pat nurodo, kad fiduciariniai santykiai atsiranda ne tik trasto, bet ir turto patikėjimo sutarties pagrindu²⁶⁰. V. V. Čubarov pabrėžia, kad patikėtinio, patikėtojo ir naudos gavėjo asmenybės turto patikėjimo santykiuose yra reikšmingos. Savo nuomonę autorius pagrindžia analizuodamas sutarties nutraukimo pagrindus, numatytus RF CK 1024 str. Jis nurodo, kad vienas iš tokių pagrindų – kai patikėtinis atsisako sutarties dėl to, kad patikėtinis nebegali pats vykdyti sutarties RF CK 1024 str. 1 d. 5 p.²⁶¹ Be to, RF CK 1021 str. įtvirtinta, jog turto patikėjimo sutartį turto patikėtinis turi vykdyti asmeniškai, išskyrus atvejį, numatytą RF CK 313 str., kai turto patikėtinio pareigas gali vykdyti tretysis asmuo.²⁶² Pažymėtina, kad LR CK 6.964 str. 1 d. nustato, kad patikėtinis privalo jam perduotą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti pats, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nustatytas išimtis²⁶³. Mūsų nuomone, šie motyvai yra pakankami tam, kad pripažinti ir Lietuvos patikėtinio fiduciarines pareigas prieš patikėtoją ir naudos gavėją.

Tačiau kai kurie mokslininkai teigia, kad turto patikėjimo santykiai nėra fiduciariniai. L. J. Michejeva išskiria faktinį ir asmeninį pasitikėjimą sutarties šalimi. Autorė nurodo, jog skolininko pareiga asmeniškai įvykdyti prievolę yra asmeninio pasitikėjimo kategorija, tačiau šis aspektas yra svarbus visuose sutartiniuose santykiuose ir dažniausiai neturi teisinės reikšmės²⁶⁴. Pasak autorės, asmeninio pasitikėjimo pobūdį turi tik pavedimo sutarties santykiai, o terminas „patikėjimas“ yra naudojamas siekiant atskirti turto patikėjimo santykius nuo kitų turto valdymo santykių²⁶⁵. E.A. Suchanovas taip pat nurodo, kad terminai – „turto patikėjimo teisė“, „patikėtojas“, „patikėtinis“ – neturi jokios

²⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005-03-21 nutartis civ. byloje J. K. v. UAB (bylos Nr. 3K-3-191/2005); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002-06-19 nutartis, civ. byloje L. B. v. ADB, AB (bylos Nr. 3K-3-880/2002).

²⁵⁹ Бушев, А. Ю., Городов, О. А., Ковалевская, Н. С. и др. [под ред. Попондопуло В.Ф.]. *Коммерческое право*. Учебник. Санкт-Петербург: издательство Санкт-Петербургского университета, 1998., с. 411.

²⁶⁰ Абова, Т. Е., Кабалкина, А. Ю. *supra* note 217, с. 394.

²⁶¹ Tokį turto patikėjimo sutarties pabaigos pagrindą numato ir LR CK 6.967 str.

²⁶² Брагинский, М. И., Клейн, Н. И., Левшина, Т. Л. и др. [отв. ред.: Садиков О. Н.]. *Гражданское право России*. Часть вторая. Обязательственное право: Курс лекций. Москва: Юрист, 2001, с. 566.

²⁶³ LR CK 6.964 str. 2 d. skelbia, kad patikėtinis turi teisę pavesti kitam asmeniui atlikti tam tikrus veiksmus, būtinus dėl turto valdymo, jeigu tai yra numatyta sutartyje arba tam yra gautas išankstinis patikėtojo rašytinis sutikimas, arba tai yra būtina norint apsaugoti patikėtojo ar naudos gavėjo interesus, o patikėtojo sutikimo nebuvo įmanoma per protingą terminą gauti.

²⁶⁴ Михеева Л. Ю. *Доверительное управление имуществом*. [Под ред. В. М. Чернова]. Москва: Юрист, 1999, с. 77.

²⁶⁵ *Ibid.*, с. 80.

teisinės reikšmės²⁶⁶. Vis tik su pastarųjų mokslininkų nuomone nesutiktume, kadangi ji nepaneigia patikėtinio asmens reikšmės ir svarbos patikėtojiui ir/ ar naudos gavėjui.

5.3. Privataus turto patikėjimo teisės subjektas – naudos gavėjas

Atkreiptinas dėmesys, kad LR CK visiškai nereglementuoja *naudos gavėjo* pagal patikėjimo sutartį statuso. Žinoma, galima teigti, kad naudos gavėjas nėra patikėjimo sutarties šalis, t. y. jis nedalyvauja nei teisinio santykio sukūrimo, nei jo įgyvendinime, todėl lyg ir nebūtų pagrindo atskirai aptarti jo statusą. Vis tik manytume, kad naudos gavėjo teisinės padėties nereglementavimas yra patikėjimo sutarties instituto reguliavimo spraga, paliekanti daug neatsakytų klausimų.

Pirmiausia, nesant aprašytai naudos gavėjo padėčiai patikėjimo teisiniame santykiyje, kyla neaiškumų, ir kaip rodo pateiktas pavyzdys aukščiau, ne visuomet pagrįstų diskusijų, kas juo gali tapti, t. y. ar naudos gavėjas gali būti patikėtinis, ar juo gali tapti patikėtojas, ar gali tapti neapibrėžtas asmenų ratas ir pan. Tiesa, LR CK 6.953 str. 1 d. lyg ir suponuoja išvadą, kad naudos gavėjas, jeigu nėra nurodyta kitaip, visuomet bus patikėtojas. Todėl klausimas, ar patikėtojas tuo pačiu gali būti ir naudos gavėjas, neturėtų kilti.

Antra, nėra aiškios šio asmens teisės ir pareigos patikėjimo teisiniame santykiyje. LR CK tik fragmentiškai turto patikėjimo sutartį reglamentuojančiose normose numato tam tikras naudos gavėjo teises.²⁶⁷ Šiuo požiūriu Kvebeko CK 1279 – 1286 str. pateikia daug išsamesnį naudos gavėjo teisių ir pareigų aprašymą. Pavyzdžiui, minėtame kodekse yra nustatyta, jog naudos gavėju gali tapti tik tas asmuo, kuris gali priimti dovaną ar būti paveldėtoju (Kvebeko CK 1279 str.), nurodyta, kad patikėtojas ar kitas asmuo, turintis tokią teisę, gali atšaukti naudos gavėją (Kvebeko CK 1283 str.), numatyta naudos gavėjo teisė reikalauti jam priklausančios naudos (Kvebeko CK 1284 str.), numatyta naudos gavėjo teisė disponuoti ar atsakyti naudos gavėjo teisėmis (Kvebeko CK 1285 str.).

Lietuvos naudos gavėjo padėties menkas reglamentavimas leidžia daryti prielaidą apie tai, kad turto patikėjimo sutarties institutas pirmiausia buvo kuriamas, kaip patikėtojo (turto savininko) interesus aptarnaujantis instrumentas, nenumatant, kad tokia sutartis galėtų būti naudojama ir trečiųjų asmenų poreikių tenkinimo tikslais.

Kaip nurodo M. V. Jasusas, turto patikėjimo sutartis yra savita sutarties trečiojo asmens naudai forma.²⁶⁸ Pripažįstant turto patikėjimo sutartį sutartimi trečiojo asmens naudai, galėtų būti taikomas LR CK 6.191 str., reglamentuojantis sutarties trečiojo asmens naudai bendrąsias nuostatas. Pavyzdžiui, minėto straipsnio 1 d. numatyta, kad tretysis asmuo turi tokias pačias teises reikalauti sutarties įvykdymo, kaip ir sutartį sudariusi šalis, nebent įstatymai ar sutartis numatytų kitaip arba priešinga išvada išplauktų iš sutarties esmės. To paties straipsnio 3 d. nurodoma, kad trečiojo asmens naudai padariusi išlygą sutarties šalis gali atšaukti trečiojo asmens teisę iki to

²⁶⁶ Кузнецов, В., Брагинская, Т. *Комментарий части первой Гражданского кодекса Российской Федерации для предпринимателей*. Москва: Фонд „Правовая культура“, 1995, с. 239.

²⁶⁷ Pavyzdžiui, LR CK 6.965 str. 1 d. numato patikėtinio pareigą atlyginti naudos gavėjui nuostolius, padarytus dėl netinkamo rūpinimosi jam patikėtu turto.

²⁶⁸ Ясус, М. В. *supra* note 22, с. 84.

momento, kol šis asmuo pareiškia šią teisę priimęs. Taigi galima daryti išvadą, kad šio LR CK straipsnio normos tik iš dalies galėtų apibūdinti naudos gavėjo padėtį. Pasi-sakant dėl trečiojo asmens teisių reikalauti įvykdyti sutartį, iš esmės sutiktina, kad ši teisė turėtų būti pripažįstama ir naudos gavėjui, tačiau abejotina, ar turto patikėjimo sutarties kontekste, galėtų būti ribojama patikėtojo (turto savininko) teisė atšaukti ar pakeisti naudos gavėją.

Plačiau aptartinas LR CK 6.191 str. 3 d. santykis su LR CK 6.967 str. 1 d. 6 p. nu-matyta patikėtojo (turto savininko) teise, bet kuriuo metu nutraukti turto patikėjimo sutartį, kuris aiškiai išreiškia konkurenciją tarp šių dviejų normų. Viena vertus LR CK 6.191 str. 3 d., gina trečiojo asmens (naudos gavėjo) interesus ir be jo sutikimo neleidžia modifikuoti teisinio santykio, kita vertus, LR CK 6.967 str. 1 d. 6 p., suteikia neribotas galimybes turto savininkui atimti naudos gavimo galimybę trečiajam asmeniui. Jau mi-nėtasis M. V. Jasusas mano esant tikslingu pakeisti aptariamą turto patikėjimo sutarties pasibaigimo pagrindą numatant, kad patikėtojo pageidavimu patikėjimo sutartis tre-čiojo asmens naudai gali pasibaigti tik esant trečiojo asmens (naudos gavėjo) sutiki-mui.²⁶⁹ Tačiau vargu ar su šia nuomone galima sutikti, kadangi turto patikėjimo teisė yra speciali teisė lyginant su sutartimi trečiojo asmens naudai apskritai. Todėl jeigu turto patikėjimo sutarties institutas numato aptariamą turto patikėjimo sutarties pasibaigimo pagrindą, jo reikėtų ir laikytis vadovaujantis principu *lex specialis derogat legi generali*. Taip pat, abejotina, ar trečiojo asmens interesai, gali būti laikomi svarbesniais už turto savininko interesus ir jo valią savarankiškai tvarkytis su savo nuosavybe. Juk žinant, kad sudarius turto patikėjimo sutartį, turto nuosavybės teisė ir toliau išlieka patikėtoji, vargu ar galima teigti, kad prievolinio pobūdžio trečiojo asmens interesai, gali varžyti turto savininko daiktinio pobūdžio teises.²⁷⁰ Galiausiai, pastebėtina, kad naudos gavėjo interesus į naudą iš savininko turto, galėtų būti interpretuojamas, kaip daiktinės teisės suvaržymai LR CK 4.9 str. prasme. Tačiau, kadangi tokie suvaržymai kelia neaiškumų dėl jų taikymo apimties, visos abejonės dėl jų buvimo ar nebuvimo turėtų būti spren-džiamos turto savininko naudai (LR CK 4.39 str. 2 d.).

6. Privataus turto patikėjimo teisės objektai

Lietuvos patikėjimo teisės specifika sąlygoja tai, kad apie šios daiktinės teisės objek-tą, kaip ir apie pačią daiktinę teisę, vienareikšmiškai kalbėti negalima. Tai reiškia, kad dėl plataus minėtos daiktinės teisės reguliuojamų teisinių santykių rato, sunkiai galima konstatuoti teisnių sąvokų bendrumą. Turto patikėjimo teisės objekto sąvoka taip pat nėra vienareikšmiška.

Prieš pradėdant diskutuoti apie privataus turto patikėjimo teisės objektą, manytu-me esant tikslinga išskirti kelias sąvokas, jas paaiškinti, išryškinti šių sąvokų tarpusavio sąveiką bei pateiktas sąvokas atriboti:

²⁶⁹ Ясус, M. B. *supra* note 22, c. 126.

²⁷⁰ Kaip pažymi V. Pakalniškis, prievolių teisės uždavinys yra aptarnauti daiktinių teisių apyvartą, o nagrinė-jamame kontekste tai reikštų, kad daiktinės teisės turi prioritetinę padėtį, prieš prievolines (žr. Pakalniš-kis, V. *supra* note 113).

Viešojo turto patikėjimo teisės objektas	Privataus turto patikėjimo teisės objektas	Patikėjimo sutarties objektas (dalykas)
Įstatyme nurodyti daiktai ir kitas turtas (viešosios nuosavybės objektai), kurie pasižymi ekonomine verte, tačiau nebūtinai turi turėti civilinio apyvartumo savybę.	Daiktai ir kitas turtas, kurie pasižymi ekonomine verte ir gali dalyvauti civilinėje apyvartoje.	Patikėtinio veiksmai ir patikėti daiktai ar kitas turtas, atitinkantys patikėjimo teisės prigimties bei teisinio reglamentavimo nulemtus objekto požymius.

Apie viešojo turto patikėjimo teisės objektą jau rašėme ir priėjome išvados, kad juo gali būti daiktai ir kitas turtas, kurie svarbiausia turi pasižymėti ekonomine verte, tačiau nebūtinai turi turėti civilinio apyvartumo savybę (pavyzdžiui, išimtinė valstybės nuosavybė). Minėjome, kad viešojo turto patikėjimo teisės objektų sąrašas yra labai platus, todėl faktiškai viešojo turto patikėjimo teisės objektais gali tapti bet kuris viešosios nuosavybės teisės objektas, tačiau tam yra būtina atitinkamų juridinių faktų sudėtis (objekto perdavimas arba teisės aktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas). Šių objektų ypatumas yra tas, kad jiems nereikia atitikti jokių reikalavimų ar pasižymėti jokiais savybėmis tam, kad būti pripažintais viešojo turto patikėjimo teisės objektais. Pakanka to fakto, jog įstatymas priskiria minėtus objektus prie viešosios nuosavybės kategorijos.

Tuo tarpu privataus turto patikėjimo teisės objekto sąvoką, reikėtų susieti su privačios nuosavybės teisės objekto sąvoka, todėl privataus turto patikėjimo teisės objektu bus laikomas daiktas ir kitas turtas, kuris turi ekonominę vertę ir gali būti civilinės apyvartos objektu.

Be to, privataus turto patikėjimo teisės objekto sąvoka yra glaudžiai susijusi su turto patikėjimo sutarties objekto sąvoka. Tačiau daiktinės teisės objektas ir sutarties objektas nesutampa dėl to, kad daiktinės teisės objektais gali būti daiktai ar kitas turtas, o sutarties objektu – ir asmenų veiksmai.

Rusijos civilinės teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad turto patikėjimo teisės objektas yra sudėtinis ir apima faktinius ir teisinius patikėtinio veiksmus bei patį patikėjimo teise perduotą turtą.²⁷¹ Iš tiesų, kalbant apie patikėjimo teisės sutarties objektą, reikia atsižvelgti į specifinį patikėjimo teisės sukūrimo pagrindą – sutartį, kuri yra prievolinės teisės dalis. Patikėjimo sutarties objektas neretai teisinėje literatūroje įvardijamas dalyku, t. y. dėl ko atsirado prievolė. Tačiau daiktinės teisės objektu negali būti laikomi kito asmens veiksmai. Lietuvoje turto patikėjimo teisę pripažįstant daiktine teise, turto patikėjimo teisės objektu reikėtų laikyti konkretų patikimą turtą. Tuo tarpu turto patikėjimo sutarties atveju, objektu būtų galima įvardinti ir patikėtinio veiksmus, ir patikimą turtą, kuri galima vadinti prievolės įvykdymo objektu. Kaip teigia V. Mikelėnas, jog „<...> tikrasis prievolės dalykas yra ne tiek konkretus turtas, kiek skolininko veiksmai, kuriuos jis privalo atlikti, t. y. įvykdymas, kurio kreditorius tikisi iš skolininko ir kuris skolininkui privalomas.“²⁷² Minėtasis autorius daiktą ar turtą įvardija atskiru terminu – prievolės įvykdymo objektu, o ne prievolės dalyku.²⁷³ Todėl laikantis šio požiūrio,

²⁷¹ Брагинский М. И., Витрянский В. Б. *supra* note 17, c. 817.

²⁷² Mikelėnas, V. *supra* note 93, p. 47.

²⁷³ *Ibid.*, p. 48.

patikimas sutartimi turtas nebus pripažįstamas patikėjimo sutarties objektu. Jis galės būti įvardijamas kaip turto patikėjimo sutarties *įvykdymo* objektas. Šią terminologiją mes naudosime toliau disertacijoje, rašydami apie privataus turto patikėjimo sutarties objektą – turtą, vadindami jį patikėjimo sutarties *įvykdymo* objektu.

Atsižvelgdami į tai, kad Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės teisinis reglamentavimas yra aiškiai išdėstytas tik turto patikėjimo sutarties atveju, apie šios teisės objekto ypatumus galime šnekėti tik kaip apie turto patikėjimo sutarties *įvykdymo* objekto ypatumus. Todėl žemiau pateiksime turto patikėjimo sutarties *įvykdymo* objekto specialiuosius požymius, kurie išplaukia iš dabartinio turto patikėjimo sutarties teisinio reglamentavimo:

Patikėjimo sutarties *įvykdymo* objektu negali būti toks turtas, kuris jau yra perduotas valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų ar organizacijų žinion viešojo turto patikėjimo teisės pagrindais (LR CK 6.956 str. 2 d.). Minėta nuostata atitinka RF CK 1013 str. 3 d., kuri draudžia į patikėjimo teisę perduoti operatyviojo tvarkymo ar ekonominio valdymo teisių objektus. Reikėtų pastebėti, kad šis draudimas yra taikomas ne visiems objektams, kurie yra perduoti valdyti patikėjimo teise, tačiau tik tiems, kuriuos jau valdo viešojo sektoriaus subjektai. Vadinasi, privatus asmenų turtui, nepaisant to, kad jis jau kartą yra perduotas patikėjimo teise, antrinio patikėjimo draudimas netaikomas.

Atsižvelgiant į turto patikėjimo sandorio realinį pobūdį, gali būti perduodamas patikėjimo teise tik toks turtas, kurį savininkas faktiškai turi. Jeigu turto savininkas yra perdavęs valdymo, naudojimo ir disponavimo teises kitiems asmenims, atitinkamai jis negalės perduoti patikėtinui turtą ir taip sudaryti patikėjimo sutartį. Be to, patikėtojo perduodamas turtas turi būti realiai egzistuojantis, o ne sukuriamas ateityje, nes tik tikrovėje esantį turtą galima perduoti kitam asmeniui. Žinoma, ateityje ketinamo sukurti turto perdavimas patikėjimo teise yra galimas tik turtinių teisių į tą turtą perdavimo forma. Tačiau tokiu atveju tektų pripažinti, kad turto patikėjimo teisės objektu yra ne konkretus turtas, tačiau turtinės teisės, susijusios su turtu.

Patikėjimo sutarties pagrindu perduodamas turtas turi pasižymėti atidalijimo (atskyrimo) savybe, t. y. tokį turtą turi būti galima atskirti nuo patikėtojo, o taip pat ir nuo patikėtinio kito turto masės. Toks reikalavimas sąlygotas LR CK 6.961 str. numatytos patikėtinio pareigos jam perduotą turtą apskaityti ir tvarkyti atskirai nuo savo turto. Todėl teisinėje literatūroje neretai sutinkama nuomonių, kad patikėjimo sutarties objektu gali būti tik individualiais požymiais apibūdintas daiktas, kadangi tik tokį daiktą faktiškai galima atskirti nuo kito turto ir vesti jo atskirą apskaitą. Kaip rašo V. V. Čubarovas, įstatymas nenumato tiesioginio draudimo turto patikėjimo teisės pagrindu perduoti rūšiniais požymiais apibrėžtus daiktus, tačiau turto patikėjimo sutarties struktūra, tarp sutarties šalių susiklostančių teisinių santykių pobūdis nepalieka vietos abejonėms, kad turto patikėjimo teisės objektais gali būti tik individualiais požymiais apibūdinti daiktai.²⁷⁴ Vis tik nesutiktume su tokia kategoriška nuomone, kadangi nei LR CK 6.956 str., nei RF CK 1013 str., įtvirtinantys turto patikėjimo teisės objektų sąrašą, nenumato, jog tokiais objektais negali būti rūšiniais požymiais apibūdinti daiktai. Pažymėtina, kad vienas iš civilinės teisės principų skelbia, kad viskas, kas neuždrausta pozityviosios tei-

²⁷⁴ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 846.

sės normų, yra leidžiama. Be to, ir Rusijos teisinėje sistemoje yra teisės aktų, tiesiogiai įtvirtinančių galimybę rūšiniais požymiais apibrėžtus daiktus perleisti turto patikėjimo teise. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos centrinio banko įsakymu „Dėl instrukcijos „Dėl Rusijos Federacijos kredito įstaigų vykdomų turto patikėjimo operacijų ir jų buhalterinės apskaitos“ patvirtinimo²⁷⁵“ leidžiama turto patikėjimo sutarties pagrindu perleisti brangiuosius metalus ir brangakmenius. Svarbiausia, kad toks rūšiniais požymiais apibūdintas turtas būtų atskirtas nuo patikėtinio turto.

Kadangi turto patikėjimo sutarties pagrindu į patikėjimo teisinį režimą perduodamas turtas (jeigu tai materialus daiktas) paprastai yra naudojamas tam tikroje veikloje, todėl perduotasis turtas negali būti suvartojamas daiktas, kadangi patikėjimo teisės pabaigos atveju, turtas turėtų būti grąžinamas patikėtojui (LR CK 6.967 str. 3 d.). Tačiau kaip matyti iš paminėtos normos, šalių sutartis gali nustatyti ir šios taisyklės išimtis, kurios leistų net ir patikėjimo sutarčiai pasibaigus negrąžinti patikėto turto. Todėl šis reikalavimas patikėjimo sutarties objektui gali būti laikomas sąlyginiu.

Aukščiau išvardintus požymius priskyrimė privataus turto patikėjimo teisės ir turto patikėjimo sutarties *įvykdymo* objektams. Tačiau reikia pastebėti, kad LR CK nieko nekalba apie ne sutarties pagrindais kilusios patikėjimo teisės objektus. Todėl asmenims susidūrus su tokiais patikėjimo teisės objektais gali kilti daug neaiškumų, pavyzdžiui, ar turto patikėjimo objektas turi egzistuoti šios teisės atsiradimo metu, ar toks patikėtas turtas turi būti apskaitomas atskirai ar gali būti sumaišomas su patikėtinio turto, ar turtas gali būti suvartojamas ar ne? Vis tik mūsų nuomone, pagal dabartinį ir galiojantį Lietuvoje teisinį reglamentavimą tiek teismui, tiek kitiems asmenims susidūrus su turto patikėjimo teisės, kuri kyla ne iš sutarties, objekto problema, neliktų nieko kito, kaip objekto teisiniam statusui nustatyti *mutatis mutandis* remtis LR CK 6.956 str. 1 d. įtvirtinta patikėjimo sutarties *įvykdymo* objekto sąvoka su visais, mūsų išvardintais, tokio objekto ypatumais. Tačiau ši prielaida tėra tik hipotetinė. Manytume, kad tam tikrais atvejais, įstatymas galėtų numatyti išimtis, kuomet kitais, ne sutarties pagrindu kilusios privataus turto patikėjimo teisės objektas, galėtų nepasižymėti aukščiau mūsų minėtais požymiais.²⁷⁶ Tą leidžia ir galiojančio LR CK 6.968 str.

Vis tik tenka pripažinti, kad privataus turto patikėjimo teisės objekto samprata nėra vienareikšmė, o tokia situacija sąlygota privataus turto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo LR CK neišbaigtumo, kuris pasireiškia tuo, jog privataus turto patikėjimo teisė šiuo metu yra reglamentuojama LR CK šeštojoje knygoje. Tačiau mes jau anksčiau minėjome²⁷⁷, kad šio teisinio reguliavimo trūkumo ištaisyti nepavyks tol, kol viešojo ir privataus turto patikėjimo teisė veiks kaip viena daiktinė teisė. Tai tik patvirtina, kad viešojo ir privataus turto patikėjimo teisių atskyrimas yra reikalingas, kadangi pasitar-naus privataus turto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo tobulinimui, leis aiškiai apibrėžti ne tik šios daiktinės teisės objektus, tačiau ir kitas savybes. Esant galiojančiam

²⁷⁵ Приказ Центрального банка России от 02.07.97 N 02-287 „Об утверждении Инструкции „О порядке осуществления операций доверительного управления и бухгалтерском учете этих операций кредитными организациями Российской Федерации“ [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-06-20]. <<http://bestpravo.ru/fed2008/data036/tex036861.htm>>.

²⁷⁶ Kai kurie reikalavimai (pavyzdžiui, reikalavimas dėl objekto perdavimo) privataus turto patikėjimo teisės objektui galėtų būti netaikomi, jeigu ši daiktinė teisė atsirastų testamentu ar teismo sprendimo pagrindu.

²⁷⁷ Žr. šios disertacijos skyrių „Patikėjimo teisės instituto pritaikymo viešojo turto tvarkymui problematika“.

teisiniam reglamentavimui, kuris nepateikia privataus turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės objektų sąrašo, plačiau galime diskutuoti tik apie privataus turto patikėjimo sutarties įvykdymo objektus, kurie įvardinti LR CK 6.956 str. 1 d.²⁷⁸

6.1. Grynieji pinigai

Pinigų, kaip turto patikėjimo teisės galimo objekto, problema aktuali ne tik Lietuvoje. Šiuo klausimu buvo diskutuojama Rusijos autorių darbuose, atsižvelgiant į tai, kad RF CK 1013 str. 2 d. yra nustatyta, jog pinigai negali būti atskiru turto patikėjimo sutarties objektu, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus. Lietuvoje toks draudimas tiesiogiai nėra įtvirtintas, tačiau atsižvelgiant į Rusijos ir Lietuvos patikėjimo instituto tam tikrus giminingus požymius, galima būtų kelti klausimą, ar patikėjimo teisės esmė, neprieštarauja galimybei patikėti pinigais.

Lietuvos civilinė teisės doktrinoje yra išsivertinęs požiūris civilinių teisių objektus skirstyti į pagrindinius ir išvestinius.²⁷⁹ Pagrindiniu šios klasifikacijos kriterijumi pripažįstama civilinių objektų paskirtis. Materialus turtas, kuris gali būti realiai žmogaus apčiuopiamas (daiktai) ir intelektinės veiklos rezultatai, laikomos tiesiogiai tenkinančiomis asmens poreikius gėrybėmis (pagrindiniai objektai), tuo tarpu kiti objektai, kurie atsirado, kaip tam tikros fikcijos ar juridinės technikos priemonės, skirtos palengvinti civilinę apyvartą, o tam tikrais atvejais ir padaryti ją įmanomą, atlieka pagrindinių objektų apyvartos aptarnavimo vaidmenį. Išvestiniai objektai, patys savaime neturi realios vertės, o jų vertė išreiškiama tuo, kiek šios išvestinės priemonės gali materializuotis į pagrindinius objektus. Remiantis minėtu požiūriu, prie išvestinių civilinių teisių objektų galima būtų priskirti ir pinigais, kadangi vien tik jų turėjimas netenkina tiesiogiai asmens ekonominių, dvasinių, kultūrinių ar kitokių poreikių. Pinigų vertė slypi jų ekonominiame potencialu, t. y. kokias gėrybes už nominalią pinigų vertę asmuo gali įgyti. Tai iš esmės ir skiria pinigais nuo pirminių civilinių teisių objektų – daiktų. Esminis pinigų skirtumas nuo daiktų yra tas, kad pinigais negali būti daugelio civilinių sandorių dalyku, nes dažniausiai sandorių dalyku yra prekės, daiktai, kiti nuosavybės teisės objektai; pinigų negalima nusipirkti, pinigais netenkina asmens estetinių ar kitokių dvasinių poreikių. Pinigų funkcijos iš esmės skiriasi nuo daiktų – pinigais neturi vartojamosios vertės, todėl grynųjų pinigų priskyrimas daiktams negalimas.²⁸⁰

Pinigais yra laikomi ypatingų požymių turinčiu turtu, kuris nepasižymi vartojamąja verte, tačiau turi bruožų, dėl kurių jis gali tarnauti kaip turtinių vertybių mainų santykio ekvivalentas. Todėl tokio turto valdymas turi savo specifiką, kuri pasireiškia tuo, kad pinigų valdymas reiškia kitų turtinių gėrybių įgijimą. Kaip pažymi L. G. Efimova, kad pinigų negalima valdyti, juos galima tik leisti.²⁸¹ O. N. Šatočinas teigia, jog valdymo

²⁷⁸ Pastebėtina, kad toliau šioje disertacijoje nebus aptariama daiktų (kilnojamų ir nekilnojamų), kaip turto patikėjimo teisės objektų ypatumai atsižvelgiant į tai, kad didelių problemų dėl daiktų galėjimo būti patikėjimo teisės objektais nekyla. Bus analizuojami tie objektai, kurie tiek teorijoje, tiek praktikoje kelia daugiausiai diskusijų.

²⁷⁹ Pakalniškis, V. *supra* note 113.

²⁸⁰ Jakutytė – Sungailienė, A. *supra* note 118, p. 27.

²⁸¹ Ефимова, Л. Г. *supra* note 213, c. 628.

patikėjimo teise tikslas – tai atitinkamai apibrėžtos naudos gavimas, taupant laiką ir pinigus, dėl profesionalaus vertybių valdymo, nekeičiant jų savininko.²⁸²

LR CK 1.97 str. 1 d. pinigai nurodyti, kaip viena iš civilinių teisių objektų rūšių. Tačiau pinigų sąvoka nevienareikšmiška. Pinigai gali būti skirstomi į grynuosius ir negrynuosius pinigus. Grynieji pinigai suprantami, kaip banknotai ir monetos, o negrynieji – kaip piniginės lėšos, esančios kreditų įstaigų atidarytose sąskaitose.²⁸³

Pinigų, kaip specifinio turto patikėjimo teisės objekto kategorija, buvo analizuojama daugelio teoretikų. V. A. Dozorcevas pinigų perdavimą tvarkyti turto patikėjimo teise laiko kaip atskirą pavedimo požymių turintį sandorį, kuris nepatenka į turto patikėjimo sutarties galiojimo ribas. E. A. Suchanovas nurodo, kad patikėjimo teisės objektu negali būti grynieji pinigai, kadangi, anot autoriaus, jie priskiriami prie rūšiniams požymiais apibrėžtų daiktų, todėl patikėjimui perdavus pinigų kupiūras, prarandama ir nuosavybės teisė į jas, todėl pasibaigus patikėjimo teisiniam santykiams, tos pačios pinigų kupiūros negali būti gražintos. E. A. Suchanovo nuomone, į patikėjimo teisinį režimą gali būti perduodami negrynieji pinigai, kadangi jie pagal savo esmę yra ne kas kita, kaip turtinės teisės išreiškiančios kliento reikalavimo teisę bankui. Šia prasme autorius sutinka, kad galima kalbėti apie banko sąskaitos arba banko indėlio perdavimą patikėjimo teise. Šiam autoriui pritaria ir V. V. Čubarovas, nurodydamas, kad iš tiesų perdavus grynuosius pinigus patikėjimui, prarandama nuosavybės teisė į juos, tačiau mainais įgyjama ekvivalentinė reikalavimo teisė į patikėtinį, reikalauti efektyvaus perduotų pinigų panaudojimo. Atsižvelgdamas į tai, autorius daro išvadą, kad tokia situacija, prieštarauja pačiai turto patikėjimo teisės esmei, jog turto savininkas išsaugo nuosavybės teisę į patikėtą turtą. Tokia padėtis jau liudija apie visiškai kitokio pobūdžio teisinius santykius.

Mūsų nuomone, vertėtų sutikti su tuo, kad grynujų pinigų perdavimas patikėjimo teise kelia nemažai teorinių ir praktinių problemų.

Grynieji pinigai dalyvauja civilinėje apyvartoje, kaip individualių požymių neturintys civilinių teisių objektai. Tai reiškia, kad civilinių teisių santykių dalyviai gali laisvai, jiems priimtiniu būdu disponuoti gryniaisiais pinigais, tačiau tokioje grynujų pinigų apyvartoje susiduria su grėsme, kad jų pinigai gali „pasimesti“ tarp kitų asmenų pinigų. Kitaip tariant, kyla grėsmė, kad savininko pinigai negalės būti atskiriami nuo kitų asmenų pinigų. Pavyzdžiui, pirkėjui gražinus pardavėjui nupirktą ir nepatikusią prekę, pardavėjas gražins ne būtinai tuos pačius pinigus, kuriuos už prekę sumokėjo pirkėjas. Arba banko indėlio savininkui siekiant susigrąžinti įneštus į banko indelį pinigus, bankas išmokės ne tuos pačius pinigus, kurie buvo įnešti, gali gražinti naujesnėmis, senesnėmis arba stambesnėmis, smulkesnėmis kupiūromis, nei tos, kurios buvo įneštos. Dėl šios grynujų pinigų savybės, dažnai yra sakoma, kad perdavus grynuosius pinigus kitam asmeniui, pinigų savininko nuosavybės teisė į juos prarandama, bet tuo pačiu įgyjama atitinkama reikalavimo teisė iš asmens, kuriam pinigai buvo perduoti. Šis teiginys galėtų būti laikomas teisingu, kai perdavus grynuosius pinigus yra gaunamas kitos rūšies (ne pinigine išraiška) turtas. Pavyzdžiui, asmeniui perkant daiktą, jis atsisako pinigų ir įgyja

²⁸² Шатохин О. Н. Договор доверительного управления имуществом в гражданском законодательстве РФ. Монография. Белгород: Изд-во БелГУ, 2004, с. 13.

²⁸³ Juzikienė, R.; Mizaras, V.; Smaliukas, A. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* [moksl. Red. V. Mizaras]. Vilnius: Justitia, 2009, p. 466.

teisę į perkamą daiktą. Tačiau, jeigu po grynujų pinigų perdavimo, asmuo tikisi atgauti ne daiktą, tačiau savo pinigus (pavyzdžiui, paskolos, pasaugos atvejais), tai mūsų požiūriu, šis teisinis santykis galėtų būti aiškinamas ir kitaip.

Pinigų savininkui perdavus grynuosius pinigus kitam asmeniui ir vėliau tikintis juos atgauti, jis nepraranda nuosavybės teisės į perduotus pinigus, kadangi savininko valia atliekant tokį pinigų perdavimą paprastai nėra nukreipta į pinigų atsisakymą.²⁸⁴ Dažniausiai toks asmuo perduodamas pinigus tikisi iš kito asmens lygiavertės (o kartais ir didesnės) piniginės naudos. Turint omenyje, kad asmens nuosavybė gali būti apribota tik paties savininko valia ar įstatymo nustatytais pagrindais (LR CK 4.39 str. 1 d.), priešingas tvirtinimas neturėtų teisinio pagrindimo. Todėl asmeniui išlaikant nuosavybės teisę į perduotus grynuosius pinigus, jis įgyja teisę juos išreikalauti. Tačiau dėl grynujų pinigų asimiliacijos su kitais trečiojo asmens turimais grynaisiais pinigais, yra praktiškai neįmanoma atskirti, kurie pinigai trečiajam asmeniui buvo perduoti, o kurie yra trečiojo asmens nuosavi pinigai. Todėl teisė suteikia galimybę tokiam trečiajam asmeniui grąžinti ne jo gautus pinigus, tačiau savo paties tą pačią nominalią vertę turinčius pinigus, tačiau tai vyksta ne vindikacijos pagrindu, bet prievolių teisės pagalba. Tokiu būdu tarytum įvyksta mainų sandoris tarp pinigų savininko ir trečiojo asmens, kurio esmė yra apsikeitimas ekvivalentišku turtu – to paties nominalo pinigais.

Tačiau galima pastebėti, kad įstatymas vis tik yra linkęs pinigų perdavimą, turint tikslą juos vėliau susigrąžinti, aiškinti, ne kaip jų perdavimą trečiojo asmens žinion, tačiau kaip jų perdavimą to asmens nuosavybėn. Pavyzdžiui, LR CK 6.870 str. 1 d. nurodoma, kad pagal paskolos sutartį paskolos davėjas perduoda paskolos gavėjui pinigus ar kitus suvartojamuosius daiktus šio nuosavybėn, o paskolos gavėjas įsipareigoja juos grąžinti ir mokėti palūkanas, jei sutartis nenumato ko kita. Žinoma, paskolos sutarties institutas turi užtikrinti visas sąlygas, kad paskolos gavėjas galės nekludomai savo nuožiūra pasinaudoti pasiskolintais pinigais, o tą galima padaryti tik turint nuosavybės teisę. Tačiau toks įsitvirtinęs požiūris į pinigų (o jų tarpe ir į grynujų) perdavimą, lemia metodologines kliūtis pripažinti nuosavybės teisės į grynuosius pinigus išsaugojimą ir kituose civilinės teisės institutuose, jų tarpe ir turto patikėjimo teisėje.

Perduodant grynuosius pinigus į turto patikėjimo teisę, kyla grėsmė, jog perduoti pinigai negalės būti atskirti nuo patikėtinio pinigų ir taip bus tarsi prarandama nuosavybės teisė į juos. Tačiau remdamiesi aukščiau mūsų pateiktu aiškinimu, jog pinigus perdavus nuosavybės teisė išlaikoma, daryti išvados dėl nuosavybės teisės praradimo į grynuosius pinigus, jokiais būdais negalime. Be to, šitoks pripažinimas prieštarautų ir pačiam LR CK įtvirtintam patikėjimo sutarties institutui, kurio vienas iš bruožų yra nuosavybės teisės į patikėtą turtą išsaugojimas. Tai, kodėl tuomet kyla nesutarimai dėl grynujų pinigų perdavimo patikėjimo teise? Todėl, kad kaip ir minėjome anksčiau, perdavus grynuosius pinigus patikėtinui, yra tikimybė, jog jie susimaišys su paties patikėtinio pinigais ir jų nebus galima išskirti. Tokiu atveju, pavyzdžiui, patikėtinio bankroto atveju, jeigu nebuvo užtikrinta patikėtų grynujų pinigų atskira apskaita, nebūtų galimybių atskirti ir grąžinti paikėtojuo jo patikėjimui perduotų pinigų, todėl patikėtojo reikalavimas galėtų būti tenkinamas bendra tvarka su kitais kreditoriais.

²⁸⁴ Išskyrus grynujų pinigų dovanojimą.

Tačiau situacijos vertinimas galėtų keistis tuo atveju, jeigu patikėtinis tinkamai užtikrina jam perduotų patikėjimui grynųjų pinigų apskaitą ir juos aiškiai galima atskirti nuo patikėtinio grynųjų pinigų (pavyzdžiui, padėjus grynuosius pinigus į atskirą, individualiais požymiais pažymėtą, seifą banke). Kita vertus, laikant pinigus seife, patikėtinis su jais negalės atlikti jokių patikėtoju naudingų veiksmų, valdant, naudojant ir disponuojant pinigais. Todėl bet koku atveju, patikėtinui tinkamai vykdant savo funkcijas, gryniesi pinigai turėtų būti išimti iš jų saugojimo vietos, o tai jau reiškia, kad jie praras savo individualumą. Tokiu atveju vėlgi neišlaikomas reikalavimas užtikrinti patikėto turto ir patikėtinio turto atskirtumo principą, kas daro grynųjų pinigų patikėjimą sunkiai įsivaizduojamą. Vis tik, mūsų manymu, grynųjų pinigų patikėjimas yra ne tiek teisinio, kiek techninio pobūdžio problema. Jeigu būtų randamos įgyvendinimo priemonės užtikrinti grynųjų pinigų atskirimą nuo patikėtinio turto, tuomet klūčių patikėti grynuosius pinigus neturėtų kilti.

6.2. Negryniesi pinigai ir turtinės teisės

Teisinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl negrynųjų pinigų teisinės prigimties. Daugelis teisės tyrinėtojų prieina prie išvados, kad negryniesi pinigai – tai kliento reikalavimo teisė iš banko ar kredito įstaigos. Tačiau aptinkamos ir kitos nuomonės, jog negryniesi pinigai yra grynųjų pinigų fikcija, kuriems taikomas savitas daiktinės teisės režimas. Pastebėtina, kad požiūris į negrynuosius pinigus, kaip į turtines reikalavimo teises, iš dalies priklauso ir nuo to, ką autoriai pripažįsta nuosavybės teisės objektu, t. y. tik materialų daiktą, ar ir kitą turtą. Pavyzdžiui, N. A. Fokina, pasiremddama Rusijos civilinėje teisėje įsitvirtinusių požiūriu, kad nuosavybės teisės objektu gali būti tik materialūs daiktai, daro išvadą, jog negryniasias pinigines priemones (*безналичные денежные средства*) reikia laikyti prievolinėmis reikalavimo teisėmis bankui, kadangi kliento ir banko santykiai yra prievolinio pobūdžio, o savo banke esančio turto tvarkymą klientas vykdo duodamas bankui pavedimą, kaip savo skolininkui.²⁸⁵ Todėl negrynuosius pinigus pripažįstant atitinkamomis reikalavimo teisėmis kredito įstaigai, apie galimybę juos patikėti yra būtina diskutuoti atsižvelgiant į galimybę patikėti turtines teises. Jeigu padarytume išvadą, jog turtinių teisių patikėjimas yra įmanomas, tuomet neliktų klūčių pripažinti ir negrynųjų pinigų patikėjimo galimybę.

Teisinėje literatūroje nėra vieningo požiūrio į turtinių teisių, o taip pat ir negrynųjų pinigų galėjimą būti turto patikėjimo teisės objektu. Vis tik daugelio autorių pripažįstama, kad turto patikėjimo teisės objektu gali būti turtinės teisės ir negryniesi pinigai.²⁸⁶ Tačiau jų valdymas pasižymi tam tikra specifika. Esančiais patikėjimo teisiniame režime

²⁸⁵ Фокина, Н. А. Гражданско – правовые проблемы доверительного управления безналичными денежными средствами. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации. Москва, 2009, с. 94.

²⁸⁶ Зайцев, О. Р. Доверительное управление имуществом: общая характеристика. Актуальные проблемы гражданского права: сб. статей. Вып. 11 [под ред. О. Ю. Шилохвоста]. Москва: Норма, 2007, с. 366; Извеков, Ю. Н. Банковский вклад и доверительное управление. Права граждан, правоохранный и правоприменительная деятельность в России и Украине: состояние и перспективы развития: Материалы международной научно – практической конференции адъюнктов, аспирантов и магистров. Выпуск 1. – Белгород: ОНиРИО БелЮИ МВД России, 2003, с. 116.

negrynaisiais pinigais (priešingai nei kitais patikėjimo teisės objektais) galima tik disponuoti, t. y. juos perleisti kitiems asmenims įgyjant kitą turtą, tikintis, kad to turto vertė bus didesnė, taip padidinant patikėjime valdomo turto masę. Tokio pinigų patikėjimo esmė yra pinigų mainai į kitą turtą ir atgaliniai kito turto mainai vėl į pinigus. Todėl pinigų valdyme patikėjimo teise galimi du variantai:

- už patikėtus pinigus bus įgyjamas kitas likvidus turtas, galintis būti savarankišku turto patikėjimo teisės objektu, pavyzdžiui, vertybiniai popieriai;
- patikėtais pinigais bus vykdomos spekuliacinio pobūdžio finansinės operacijos, kurių pasekoje bus įgyjami taip pat pinigai, pavyzdžiui, finansinės valiutinės operacijos.

Pirmuoju atveju, pinigai, kaip patikėjimo teisės objektas dalyvaus ne savarankiškai, tačiau kartu su kitu už juos įgyjamu turtu, antruoju atveju, pagrindinis patikėjimo teisės objektas bus būtent pinigai. Todėl patikėjus valdymui negrynuosius pinigus, jie negali būti laikomi, tačiau turi būti naudojami investicinėje veikloje. Valdyti pinigines priemones tokiu pat būdu, koku galima valdyti kitą turtą (pavyzdžiui, nekilnojamąjį daiktą), neįmanoma.

Tačiau išsakoma ir kita nuomonė dėl negrynujų pinigų patikėjimo galimybės. Pavyzdžiui, V. V. Kuznecova nurodo, kad subjektinė teisė (turtinė teisė į negrynuosius pinigus – *aut. pastaba*), turėdama savo subjektą negali būti įgyvendinama kito asmens. Patikėjimo teisiniai dėl turtinių teisių turi būti perkvalifikuoti į pavedimo, komiso ar atstovavimo santykius.²⁸⁷

E. A. Suchanovas daro išvadą, kad kalbant apie negrynujų pinigų valdymą patikėjimo teise, reikia kalbėti apie banko indėlio ar banko sąskaitos valdymą.²⁸⁸ Tačiau patikint negrynuosius pinigus kyla praktinio pobūdžio problemų. Viena jų, kieno vardu turi būti atidaroma banko sąskaita, kurioje būtų patikėti negrynieji pinigai: patikėtojo ar patikėtinio vardu? Iš vienos pusės, perdavus į patikėjimo teisę negrynuosius pinigus, patikėtojas turi neprarasti nuosavybės teisės į juos, iš kitos pusės – patikėtinui turi būti užtikrinama galimybė su patikėtu turtu veikti savo vardu. Tuo atveju, jeigu patikėtinui reikalavimo teisės perdavimo pagrindu būtų perleistos teisės į banko sąskaitą, tai reikštų naujo kreditoriaus atsiradimą banko sąskaitos teisiniuose santykiuose. Tą pripažįsta ir daugelis mokslininkų.²⁸⁹ Turtinės teisės perdavimas į patikėjimo teisę gali būti laikomas tinkamai įvykdytu tik tada, jeigu nevyksta joks prievolės šalių pasikeitimas. Su tuo sutinka ir N. A. Fokina, kuri teigia, kad perduodant į patikėjimo teisę negrynuosius pinigus reikalavimo teisės perdavimo būdu būtų ne tik pakeistas reikalavimo teisės turėtojas iš patikėtojo į patikėtinį, tačiau ir pati patikėtoji nuosavybė atsidurtų potencialiame patikėtinio neteisėtų veiksmų pavojuje, kadangi negrynuosius pinigus, kaip ypač likvidų turtą, galima greitai pasisavinti ar iššvaistyti.²⁹⁰ Taigi, ar galima patikėti negrynuosius pinigus nesinaudojant cesija?

²⁸⁷ Кузнецова, В. В. Правоотношения доверительного управления имуществом в предпринимательской деятельности : Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2006, с. 104-10

²⁸⁸ Суханов, Е. А. Общие положения праве собственности и других вещных правах. *supra* note 15, с. 86.

²⁸⁹ Витрянский, В. В. Договор доверительного управления имуществом. Москва: Статут, 2001, с. 149.; Суханов Е. А. *op cit.*, с. 87 – 89.

²⁹⁰ Фокина, Н. А. *supra* note 285, с. 117 – 118.

Jau minėjome, kad turto patikėjimo teisė, tai daiktinė teisė į kitam asmeniui priklausantį turtą. Atlikus reikalavimo teisės perleidimą patikėtiniui į patikėtojo banko sąskaitą, patikėtinis taptų turto savininku (reikalavimo teisės turėtoju), todėl patikėjimo teisė prarastų savo savybę būti daiktine teise, nukreipta į kito asmens turtą (šiuo atveju turtinę reikalavimo teisę). Dėl šios priežasties patikėjimo teisė nepripažįsta šalių pasikeitimo. Patikėtinio teisė veikti jo vardu gali būti užtikrinama kitais būdais. Reikėtų sutikti, kad patikėtinio galimybė valdyti naudotis ir disponuoti banko sąskaitoje esančiais negrynaisiais pinigais labiau priklauso ne tik nuo tos aplinkybės, kas yra banko sąskaitos turėtojas, tačiau dar ir nuo to, ką pati kredito įstaiga pripažįsta įgaliotu atlikti veiksmus su banko sąskaita. Pagal LR CK 6.913 str. 1 d. banko sąskaita apibrėžiama kaip sutartis tarp banko ir banko sąskaitos turėtojo, kur bankas įsipareigoja priimti ir įskaityti pinigus į kliento (sąskaitos savininko) atidarytą sąskaitą, vykdyti kliento nurodymus dėl tam tikrų sumų pervedimo ir išmokėjimo iš sąskaitos bei atlikti kitokias banko atliekamas operacijas, o klientas įsipareigoja apmokėti bankui už suteiktas paslaugas ir operacijas. Taigi pagal sutarties sąvoką, bankas galėtų nepriimti patikėtinio nurodymų, kuris nėra banko sąskaitos sutarties šalis. Tačiau LR CK 6.915 str. 2 d. nurodo, kad „Klientas turi teisę nurodyti bankui nurašyti iš sąskaitos lėšas pagal trečiųjų asmenų reikalavimą.“ Todėl, jeigu klientas bankui iš anksto buvo nurodęs, kad banko sąskaitos lėšomis galės disponuoti trečiasis asmuo – patikėtinis, tai neturėtų kili jokių nesusipratimų, užtikrinant patikėtinio veikimą savo vardu atliekant patikėtinio funkcijas.

Praktikoje patikėjimo teisė dėl negrynųjų pinigų tvarkymo kyla finansų maklerio įmonei ar licencijuotai kredito įstaigai valdant kliento perduotas pinigines lėšas, esančias kredito įstaigoje, kurios skirtos finansinėms priemonėms įgyti. Tokiu atveju, finansų maklerio įmonė klientų pinigines lėšas kredito įstaigoje privalo laikyti patikėjimo pagrindais atskirai nuo nuosavų lėšų. Klientų piniginių lėšų, perduotos finansų maklerio įmonei finansinėms priemonėms pirkti, ir klientų piniginių lėšų, pardavus klientui priklausančias finansines priemones, yra kliento nuosavybė, į kurią negali būti nukreiptas išieškojimas pagal finansų maklerio įmonės skolas (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo²⁹¹. 13 str. 8 d.) Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija (toliau – VPK), aiškindama šią įstatymo normą yra nurodžiusi, kad „Sąskaitas klientų piniginėms lėšoms laikyti įmonė atidaro kredito įstaigoje patikėjimo teisės pagrindais.“²⁹² Tai leidžia suprasti, kad priešingai, nei mes rašėme anksčiau, patikėto turto tvarkytojai, patys gali atidaryti sąskaitą patikėtojo naudai ir savo vardu ją tvarkyti. Tai patvirtinama toliau VPK minėto išaiškinimo tekste: „Komisija, sistemiškai išanalizavusi Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktus, t. y. MiFID ir 2006 m. rugpjūčio 10 d. Europos Komisijos Reglamento (EB) Nr. 1287/2006 nuostatas, taip pat Lietuvos teisės aktus ir vadovaudamasi teleologiniu teisės aiškinimo metodu, mano, kad nei ES, nei Lietuvos teisės aktai nenustato draudimo Lietuvoje registruotoms finansų maklerio įmonėms ir licencijuotoms kredito įstaigoms, turinčioms teisę atidaryti ir tvarkyti asmenines finansinių priemonių sąskaitas (toliau – sąskaitų tvarkytojai), atidaryti sąskaitas savo vardu pas

²⁹¹ Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627.

²⁹² Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2010-04-01 išaiškinimas „Dėl klientų ir nuosavų lėšų tinkamo atskyrimo bei dėl galimybės atidaryti bendrąsias sąskaitas savo vardu, bet klientų naudai (angl. omnibus account) Nr. 13K-2. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-08-15]. <http://www.vpk.lt/new/documents/isaiskinimas%20lesos_GALUTINIS.pdf>.

kitą Lietuvoje registruotą sąskaitų tvarkytoją nurodant, kad jie veikia kaip sąskaitų tvarkytojai ir kad sąskaita yra atidaryta jų klientų naudai (angl. omnibus account).²⁹³ Vis tik mūsų nuomone, remiantis aukščiau išdėstytais argumentais, toks išaiškinimas paneigia pačią turto patikėjimo teisės esmę, kadangi pripažįsta, jog sukūrus patikėjimo teisinius santykius, patikėtojas praranda nuosavybės teisę į patikėtą turtą (pinigines lėšas banko sąskaitoje), o tai prieštarauja LR CK 6.956 str. 2 d., kuri teigia, kad „Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.“

Kiti mokslininkai nemato teisinių kliūčių patikėjimo teisės objektu būti ne tik negryniesiems pinigams, kaip reikalavimo teisėms, tačiau ir kitoms turtinėms teisėms. L. J. Michejeva pateikia tokius turtinių teisių perdavimo į patikėjimo teisę pavyzdžius, kaip įkeitimu užtikrintos reikalavimo teisės ir nuomininko nuomos teisės perdavimą patikėjimo teise. Pirmuoju atveju nurodoma, kad asmuo, turintis įkeitimu užtikrintą reikalavimo teisę į skolininką, gali tokią teisę perduoti patikėjimo teisės pagrindu patikėtiniui. Tokiu atveju neįvyksta prievolės šalių pasikeitimas ir patikėtojas toliau išlieka turtinės teisės turėtoju, tačiau visus perduotos reikalavimo teisės realizavimo veiksmus toliau turi atlikti patikėtinis. Tokie veiksmai bus ir faktiniai ir teisiniai. Faktinio pobūdžio veiksmams bus laikomi patikėtinio veiksmai renkant informaciją, kreipimasis į skolininką ir pan. Tuo tarpu juridinio pobūdžio veiksmams bus laikomi patikėtinio veiksmai kreipiantis į teismą, dalyvavimas teisminiame procese, skolos administravimas patikėjimo teise, atskirai nuo patikėtinio turto. Antru atveju, pateikiamas nuomininko teisių perleidimo pavyzdys, kuomet nuomininko teisės gali būti perduodamos į patikėjimo teisę, lygiai taip pat, kaip ši teisė gali būti įkeičiama. Tai reiškia, kad patikėtiniui bus suteikiama teisė patikėtojo naudai disponuoti perimta turtine teise, ją parduodant ar paverčiant kita turtine nauda. Taip pat patikėtinis gautų teisę naudotis turtu, tačiau visa gauta nauda taptų patikėtojo nuosavybe ir būtų tvarkoma patikėjimo teisės pagrindu. Tačiau toks nuomininko teisių patikėjimas galimas tik su nuomotojo sutikimu.²⁹⁴

Tačiau M. I. Braginskis ir V. V. Vitrianskis abejoja tokių pavyzdžių teisine logika ir pagrindimu. Komentuodami pirmą atvejį, autoriai jį įvardija kaip atitinkantį pavedimo santykius. Autoriai neįsivaizduoja, kaip galima įgyti reikalavimo teisę į skolininką, neįvykus cesijai (šalių prievolėje pasikeitimui). Taip pat abejojama, ar tokią reikalavimo teisę patikėtinis galės perkelti į savo balansą ir kaip jis galės ją gražinti patikėtojui, patikėjimo sutarties pabaigos atveju, jeigu skola būtų išieškota. Komentuodami antrą pavyzdį, autoriai teigia, kad nuomininko teisės bet koks realizavimas, yra susijęs su nuomotojo sutikimu, pavyzdžiui teisė subnuomoti turtą, perleisti nuomininko teises ir pareigas ir pan.²⁹⁵ Net ir perdavus nuomininko teises į patikėjimo teisinį režimą, toliau nuomininku išliktų tas pats asmuo, o tai reiškia, kad jis ir toliau turėtų visas pareigas ir teises pagal nuomos sutartį (kadangi turto perdavimas patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės), tačiau nesinaudotų išsinuomotu turtu. Turto patikėtinis tuo tarpu neturėtų jokių įgalinimų disponuoti turtine teise be turto savininko sutikimo. Todėl geriausiu atveju, patikėtinio paslaugos galėtų apimti tik subnuomininko ar nuominin-

²⁹³ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2010-04-01 išaiškinimas. *supra* note 353.

²⁹⁴ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 136-137.

²⁹⁵ Lietuvos civilinėje teisėje šiuos reikalavimus įtvirtina LR CK 6.490 str. 1 d., 6.491 str. 1 d.

ko teisių perėmėjo suradimu. Todėl keliamas klausimas, ar tokia situacija apskritai turi patikėjimo teisei būdingų požymių. Dėl minėtų priežasčių, teoretikai daro išvadą, kad turtinės teisės neatitinka reikalavimų, keliamų patikėjimo teisės objektui, todėl negali juo būti. Apie turtinių teisių dalyvavimą turto patikėjimo teisiniame santykiyje galima kalbėti tik tuo atveju, jeigu jos įeina į kito patikėjimo teisės objekto (pavyzdžiui, turtinio komplekso) sudėtį.²⁹⁶

Turbūt reikėtų sutikti su pastarųjų teoretikų išvalgomis, kad Rusijos patikėjimo sutarties institutas nėra pritaikytas visų be išimties turtinių teisių valdymui. Aukščiau aprašyti pavyzdžiai iliustruoja, kad ne visos turtinės teisės gali būti turto patikėjimo teisės objektu. Tačiau kokie tuomet yra kriterijai, kurie leidžia nustatyti, kokios turtinės teisės gali būti patikimos, o kokios ne?

Manytume, kad atsakymas glūdi pačios turtinės teisės prigimtyje. Todėl tos turtinės teisės, pavyzdžiui, kaip mūsų minėtieji negryniniai pinigai, kurios turi savybę sukurti pridėtinę vertę jas investuojant, galės būti pripažįstamos patikėjimo teisės objektu, o tuo tarpu tos, kurių efektyvus valdymas patikėjimo teise negali sukurti investicinės grąžos, patikėjimo teisės objektu netaps. Todėl jeigu turto patikėjimo teisės objektu yra paverčiamos turtinės teisės (pavyzdžiui, nuomos teisė), kurių tvarkymas patikėjimo teise negali duoti apčiuopiamų investicinių pajamų, tai šių turtinių teisių patikėjimas bus betikslis. Atitinkamai teisinių santykių subjektai, pastarųjų turtinių teisių civilinei apyvartai vykdyti turėtų naudoti kitus teisės institutus.

Tiesa, padarytoji išvada yra sąlyginė, kadangi ji pritaikytina kalbant apie turto patikėjimo sutarties *įvykdymo* objektą, tačiau ne apie turto patikėjimo teisės objektą apskritai. Patikėjimo sutarties funkcija yra pirmiausia užtikrinti efektyvų turto savininko tvarkymą ir sukurti pelną, o tuo tarpu ne sutartiniais pagrindais atsiradusios patikėjimo teisės funkcija gali būti kita – nebūtinai susijusi su pelno ar pridėtinės vertės sukūrimu savininkui. Todėl jeigu privataus turto patikėjimo teisė atsiras ne sutartiniais pagrindais, tai praktiškai bet kokioms turtinėms teisėms tapti patikėjimo teisės objektu neturėtų būti sudaromos kliūty.

Kitas privataus turto patikėjimo teisės objektas, kurio pripažinimas patikėjimo teisės objektu taip pat yra sąlygotas šio objekto investicinės grąžos – yra vertybiniai popieriai.

6.3. Vertybiniai popieriai

Pagal šiuolaikinę civilinę teisę, *vertybiniai popieriai* laikytini savarankiška civilinių teisių objektų rūšimi, kuri patenka į finansinio turto kategoriją.²⁹⁷ J. Kiršienė, atlikusi išsamią finansinio turto analizę, jį skirsto į finansinį turtą *plačiąja* ir *siaurąja* prasme. Finansinio turto siaurąja prasme sąvoka suprantama, kaip turtinių teisių, atsirandančių iš asmeniui priklausančių finansinių priemonių, visuma. Finansinės priemonės sąvoka apima apyvartinius dokumentus, mokėjimo priemones (vekselius, čekius), vertybinius popierius, atstojančius tam tikrą pinigų vertę, kuriuos galima naudoti prievolių įvykdymo užtikrinimui (akcijas, pajus, konosamentus ir kt.). Vadovaujantis plačiąja finansinio turto samprata, be turtinių teisių, kylančių nurodytų finansinių priemonių, prie šios

²⁹⁶ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 848-849.

²⁹⁷ Juzikienė, R.; Mizaras, V.; Smaliukas, A. *supra* note 283, p. 470.

turto rūšies priskiriami ir pinigai.²⁹⁸ Iš šio skirstymo ryškėja, kad vertybiniai popieriai, kaip viena iš finansinio turto siaurąja prasme rūšių, suprantami, kaip turtinės teisės. Todėl neretai doktrinoje diskutuojama, ar vertybiniai popieriai išlieka atskiru civilinių teisių objektu, ar juo vis tik yra vertybinių popierių suteikiamos turtinės teisės. Pavyzdžiui, L. R. Juldašbajeva mano, kad nesant materialaus objekto, civilinių teisių objektu tampa pačios teisės, kurias suteikia vertybiniai popieriai (teisė į dividendus, palūkanas ir t. t.).²⁹⁹ Kaip rašo L. J. Michejeva, vertybinių popierių perdavimo patikėjimo teise atveju, objektu laikoma ne vertybiniai popieriai, bet jų suteikiamos turtinės teisės, o vertybiniai popieriai – tik patvirtina šias teises.³⁰⁰ Kiti autoriai pažymi, jog vertybinio popieriaus esmė ta, kad civilinių teisių, įskaitant nuosavybės teisę, objektu yra laikomas pats vertybinis popierius, o ne tik jo suteikiamos teisės.³⁰¹ K. Laurinavičius, apibendrinamas šią diskusiją daro išvadą, jog ją gali išspręsti įstatymų leidėjas. Jeigu įstatymas numato, kad įrašai vertybinių popierių sąskaitose fiksuoja turtines teises, tada tiksliau gal ir būtų teigti, kad apyvartoje dalyvauja teisės. Jeigu įstatymas numato, kad fiksuojama nuosavybės teisė į tam tikrą objektą (nematerialius vertybinius popierius), galima būtų teigti, kad apyvartoje dalyvauja šis objektas. Minėto autoriaus manymu, pasirinkimas, ar pačioms turtinėms teisėms suteikiamas specialus vertybiniam popieriams būdingas teisinis režimas, ar kokiems nors objektams, kurių turėtojai įgyja tas teises, neturi esminės reikšmės. Kitaip tariant, svarbi ne reguliavimo forma, bet turinys, t. y. kaip reguliuojama tokių specifinių civilinių teisių objektų apyvarta.³⁰²

Mūsų manymu, vertybiniai popieriai civilinių teisių objekto požiūriu, turėtų būti pripažįstami atskiru privataus turto patikėjimo teisės objektu. Būtent ir LR CK 1.97 str. 1 d. išskiria vertybinius popierius į atskirą civilinių teisių objektų kategoriją.

Tačiau kai kurie teoretikai (E. A. Suchanovas, V. V. Vitrianskis) daro išvadą, kad turto patikėjimo teise gali būti perduodami ne visi vertybiniai popieriai, o tik emisiniai, prie kurių priskiriamos akcijos ir obligacijos. Tuo tarpu kitų rūšių vertybiniai popieriai, pavyzdžiui, prekiniai vertybiniai popieriai, čekiai, vekseliai, tiesiog neturi patikėjimo teisės objektui būdingų savybių.³⁰³ Šią nuomonę iš dalies būtume linke palaikyti, kadangi, kaip jau rašėme anksčiau, objekto pripažinimas turto patikėjimo teisės objektu yra nulemtas ir jo investicinės gražos požymio, tuo tarpu, minėtų autorių išskirtos vertybinių popierių rūšys, būtent tokiomis savybėmis ir pasižymi.

Plačiau paanalizuosime turto patikėjimo teisės taikymą vertybinių popierių viešojoje rinkoje.

Emisinių vertybinių popierių vieša civilinė apyvarta reguliuojamoje rinkoje iš esmės skiriasi nuo kitų civilinių teisių objektų apyvartos tuo, kad ji yra detalai suregla-

²⁹⁸ Kiršienė, J. Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2003.

²⁹⁹ Юлдашбаева, Л. Р. *Правовое регулирование оборота эмиссионных ценных бумаг (акций, облигаций)*. Москва: Статут, 1999, с. 205.

³⁰⁰ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, с. 141.

³⁰¹ Juzikienė, R.; Mizaras, V.; Smaliukas, A. *supra* note 283, p. 470.

³⁰² Laurinavičius, K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(204): 53-68.

³⁰³ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, с. 858.

mentuota specialių teisės aktų.³⁰⁴ Šie teisės aktai numato ir vertybinių popierių valdymo patikėjimo teise galimybes. Minėtina, kad vertybinių popierių valdymas patikėjimo teise pirmiausia yra sąlygotas kliento interesų užtikrinimo poreikių. Kaip pažymi K. Laurinavičius, vienas iš svarbiausių šiuolaikinės vertybinių popierių rinkos reikalavimų – patikima investuotojų apsauga, kad jie neprarastų pasitikėjimo šia rinka. Šis tikslas yra pasiekiamas, kai užtikrinama, kad investuotojų turtas (taip pat ir vertybiniai popieriai, kuriuos į sąskaitas įtraukia investuotojus aptarnaujantys finansų tarpininkai) bus išsaugotas net ir tarpininko nemokumo (bankroto) atveju.³⁰⁵ Netgi Tarptautinė vertybinių popierių komisijų organizacija, kaip vieną iš priemonių kliento interesams apsaugoti yra nurodžiusi ir patikėjimo instituto taikymą, dėl ko patikėjimo teise laikomas turtas negalėtų būti panaudotas finansinių tarpininkų įsipareigojimams jų kreditoriams dengti.

Tačiau Lietuvoje vertybinių popierių apyvartoje tik iš dalies naudojama patikėjimo institutu minėtiems tikslams pasiekti, o pati turto patikėjimo teisė nėra visuotinai paplitęs reiškinys finansinių tarpininkų veikloje. Atkreiptinas dėmesys, kad turto patikėjimo institutas viešojoje vertybinių popierių apyvartoje yra naudojamas keliais atvejais:

1) Valdymo įmonėms valdant kolektyvinių investavimo subjektų (pavyzdžiui, investicinio fondo) turtą (Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo 32 str.);

2) Valdymo įmonėms valdant pensijų fondų turtą (Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 31 str.).

3) Valdymo įmonėms ar finansų maklerio įmonėms valdant individualius klientų vertybinių popierių portfelius.

Įdomu pastebėti, kad paskutiniu atveju, įstatymas neįtvirtina individualių vertybinių popierių valdymo patikėjimo teise galimybės, tačiau tokią galimybę išaiškino Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija 2010-04-01 išaiškinime „Dėl valdymo įmonės teisės valdyti individualius klientų finansinių priemonių portfelius turinio“ Nr. 13K-3.³⁰⁶ Minėtu išaiškinimu buvo siekiama išspręsti probleminę situaciją, kuomet valdymo įmonė, ar finansinio maklerio įmonė, neturi reikiamos licencijos ir teisės tvarkyti klientų finansinių priemonių ir piniginių lėšų bei vykdyti pavedimų klientų sąskaita. Komisija, siekdama sudaryti galimybes valdymo įmonei prieiti prie kliento sąskaitų pripažino, kad tarp kliento ir investicijų valdytojo susiklostantys santykiai yra artimiausi turto patikėjimo teisės normų reglamentuojamiems santykiams. Tokiu būdu valdymo įmonė ar finansinio maklerio įmonė, gaudama galimybę valdyti kliento individualų vertybinių popierių portfelį, įgyja patikėtinio statusą ir tuo pačiu, patikėjimo sutartyje nustatyta tvarka, įgyja teisę disponuoti kliento vertybiniais popieriais. Tačiau Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija tuo pačiu pažymėjo, kad jos pateiktas išaiški-

³⁰⁴ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-626, Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-627, Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3424, Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1765 ir kt.

³⁰⁵ Laurinavičius, K. *supra* note 302.

³⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija 2010-04-01 išaiškinimas „Dėl valdymo įmonės teisės valdyti individualius klientų finansinių priemonių portfelius turinio“ Nr. 13K-3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-05]. <http://www.vpk.lt/new/documents/10%2004%2008%202_isaiskinimas_VI%20portfelium%20valdymas_GALUTINIS.pdf>.

nimas analogiškiems santykiams, neužkerta kelio taikyti atstovavimo, pavedimo sutarties ir pan. nuostatų.

Šiuo požiūriu Lietuvos teisinis reguliavimas skiriasi nuo kaimyninės Rusijos, kurios atskiras federalinis įstatymas „Dėl vertybinių popierių rinkos“ (*О рынке ценных бумаг*) от. 22.04. 1996 Н 39-ФЗ³⁰⁷, iš dalies standartizuoja vertybinių popierių valdymo patikėjimo teise atvejus. Minėto įstatymo 5 str. numato, kad vertybinių popierių valdymo veikla pripažįstama veikla, patikėjimo teise valdant pačius vertybinius popierius, finansines priemones, skirtas dėl sandorių su vertybiniais popieriais vykdymui arba sutarčių, kurios pripažįstamos išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, sudarymui. Tai aiškiau leidžia nustatyti atvejus, kada laikoma, jog vertybiniai popieriai tampa patikėjimo teisės objektais. Atitinkamai tai sudaro pagrindą plėtoti ir detalizuoti vertybinių popierių valdymo patikėjimo teise teisinį reguliavimą.³⁰⁸

Nepaisant to, kad Rusijoje vertybinių popierių valdymas patikėjimo teise yra dalinai reglamentuotas teisės aktuose, tačiau N. A. Fokina teigia, jog vertybinių popierių valdymui patikėjimo teise standartizuoti yra būtina priimti atskirą įstatymą, kuriame būtų numatyta:

- 1) Finansinių priemonių patikėjimo teise valdymo sąvoka;
- 2) Aiškus apibrėžimas atvejų, kada specialūs subjektai, turintys atitinkamas licencijas gali valdyti finansines priemones patikėjimo teise, o taip pat draudimas finansinių priemonių valdyme naudoti kito pobūdžio sutartinio pobūdžio konstrukcijas, kurios nėra tiesiogiai numatytos įstatyme, siekiant išvengti piktnaudžiavimo atvejų iš valdytojų pusės;
- 3) Skirtingos patikėjimo teisės taisyklės valdant turtinius kompleksus ir valdant turtą šių turtinių kompleksų nesukuriant;
- 4) Papildomos patikėtinų interesų apsaugos garantijos nuo nesąžiningų valdytojų veiksmų.³⁰⁹

Atsižvelgdami į tai, manytume esant svarstytinu įstatyminiu lygmeniu ir Lietuvoje siekti vertybinių popierių valdymo veiklos standartizavimo ir reglamentavimo aiškumo, kuris galėtų būti užtikrinamas papildant atitinkamus vertybinių popierių apyvartą reglamentuojančius aktus normomis, skirtomis vertybinių popierių valdymui patikėjimo teise aprašyti. Mūsų manymu, aiškus teisinis reglamentavimas atvejų, kuomet vertybinių popierių valdymas gali būti vykdomas patikėjimo teisiniu pagrindu, apibrėžtų rinkos dalyvių lūkesčius ir tuo leistų užtikrinti didesnę jų teisių apsaugą. Turto patikėjimo teisės subjektų interesus taip pat gali padėti užtikrinti jų teisių ir pareigų patikėjimo teisiniame santykiyje žinojimas, kuris gali būti pasiekiamas per turto patikėjimo teisės turinio aiškumą.

7. Privataus turto patikėjimo teisės turinio nustatymo problema

Pagal *numerus clausus* doktriną absoliutinių teisių skaičius yra ribotas, jų turinys yra apibrėžtas, o privalomose normose yra nurodyta, kaip absoliutinės teisės gali

³⁰⁷ Федеральный закон “О рынке ценных бумаг” от. 22.04. 1996 Н 39-ФЗ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.consultant.ru/popular/cenbum/>>.

³⁰⁸ Pavyzdžiui, priimti atitinkamus aktus, nustatančius, kokių rūšių vertybiniai popieriai gal tapti patikėjimo teisės objektais, detalizuoti patikėjimo teisės ypatumus, vertybinių popierių valdyme (detalizuoti šalių teises, pareigas, apibrėžti patikėjimo teisės pabaigos atvejus ir pan.).

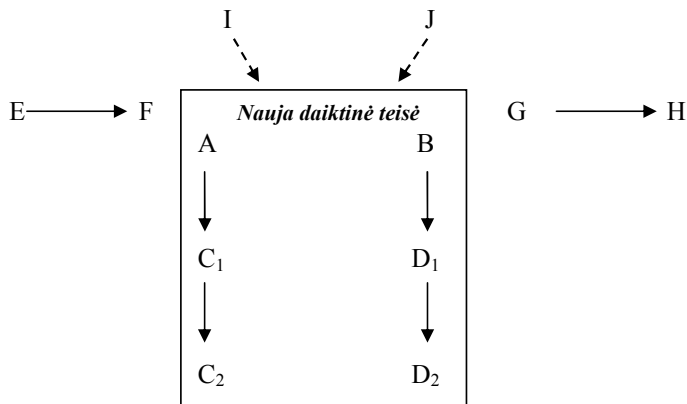
³⁰⁹ Фокина, Н. А. *supra* note 285, c. 102.

būti sukuriamos, perleidžiamos ir panaikinamos.³¹⁰ *Numerus clausus* doktrina neretai yra grindžiama ekonominio racionalumo teorinėmis prielaidomis. T. W. Meril ir H. E. Smith nurodo, jog *numerus clausus* principas turi būti taikomas remiantis optimaliu daiktinių teisių sąrašo standartizavimu (*optimal standartization*), kurio metu yra randamas vidurys tarp įstatymuose įtvirtinto daiktinių teisių skaičiaus ir subjektų galimybių, kurti naujas daiktines teises. Minėtų autorių analizė yra grindžiama argumentacija, kad naujo teisinio ryšio tarp dviejų asmenų pripažinimas daiktine teise, neišvengiamai įtakoja trečiųjų asmenų dėl to patiriamus kaštus. Dviem subjektams susitarus dėl naujos, teisės aktuose nenumatytos, daiktinės teisės į daiktą sukūrimo, tretieji asmenys, kurie taip pat turės tam tikrą interesą į daiktą (pavyzdžiui, norės tokį daiktą įsigyti), neišvengiamai patirs laiko ir kitų sąnaudų, aiškindamiesi naujai sukurtos daiktinės teisės turinį, ją vertindami ir pan. Todėl, autorių nuomone, naujos daiktinės teisės sukūrimas bus pateisinamas tik tuomet, jeigu tai duos didesnę ekonominę naudą, už trečiųjų asmenų patiriamas sąnaudas dėl tokios naujos daiktinės teisės sukūrimo.³¹¹

T. W. Meril ir H. E. Smith pateikia tokį pavyzdį *numerus clausus* doktrinos esmei atskleisti. Autoriai siūlo įsivaizduoti, kad yra 100 asmenų, kurių kiekvienas turi nuosavybės teisę po vieną laikrodį. A yra vienas iš šimto, kuris savo nuosavybėje turi vieną laikrodį ir nori jį perleisti B, perduodamas visas savininko teises. Tačiau, A pageidauja sukurti specifinę daiktinę teisę apribotą laike, t. y. jis nori perduoti nuosavybės teisę į laikrodį B tik pirmadieniais. Visomis kitomis dienomis A pageidauja išlikti visavertis laikrodžio savininkas. Atrodytų, kad A yra laisvas sukurti tokią teisinę konstrukciją pagal prievolių teisės kanonus, tačiau pagal daiktinės teisės normas, tokiu būdu laike apribota daiktinė teisė, neatrodo pateisinama. Tad dėl kokių priežasčių, įstatymas draustų A sudaryti laiko kriterijumi apribotą nuosavybės teisės perleidimo sandorį? Atsakydami į šį klausimą T. W. Meril ir H. E. Smith teigia, kad jeigu įstatymas tokį sandorį A leistų sudaryti ir jis tokį sandorį sudarytų, tai tokiu atveju visi likę 99 laikrodžių savininkai atsidurtų neapibrėžtoje padėtyje. Kiti laikrodžių savininkai, žinodami, kad kažkas pardavė laikrodžio nuosavybės teisę tik pirmadieniais, norėdami parduoti savo laikrodžius, potencialiems pirkėjams turėtų aiškinti, kad parduota pilną nuosavybės teisę į laikrodžius. Tačiau dar didesnių laiko ir kitokių kaštų patirtų kiti rinkos dalyviai, pageidaujantys įsigyti laikrodžius iš tų 99 asmenų. Kiekvienas potencialus pirkėjas, pirkdamas laikrodį, turėtų aiškintis, ar kažkuris kitas asmuo, neturi įsigijęs išimtinės, vienos ar kelių dienų laikotarpiu, nuosavybės teisės į tą laikrodį. Akivaizdu, kad tai pareikalautų papildomų išlaidų aiškinantis šias aplinkybes, nes tik taip potencialus pirkėjas galės įsigyti laikrodį ir nepažeisti kitų, terminuotą nuosavybės teisės turėtojų, teisinių interesų. Situaciją galima pavaizduoti grafiškai:

³¹⁰ Sjeff van Erp, *A NUMERUS QUASI-CLAUSUS OF PROPERTY RIGHTS AS A CONSTITUTIVE ELEMENT OF A FUTURE EUROPEAN PROPERTY LAW?* [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2011-08-27]. <<http://www.ejcl.org/72/art72-2.html>>.

³¹¹ Merrill, T. W., Smith, H. E. *Optimal Standardization in the Law of Property: The Numerus Clausus Principle.* [interaktyvus]. 2000, [žiūrėta 2011-05-19]. <<http://www.yalelawjournal.org/pdf/110-1/NEW%20MERRILL.pdf>>.

(5 schema)

Pateiktame paveikslėlyje galima išskirti trijų rūšių santykio dalyvius, kurie būtų įtakoti A ir B tarpusavio sukurtos naujos daiktinės teisės. Pirmą grupę būtų A ir B, t. y. šalys, kurios sukūrė naują daiktinę teisę. Antroji grupė, būtų potencialūs A ir B teisių perėmėjai (C_1 , C_2 , D_1 , D_2), t. y. asmenys, kurie įsigytų arba pas A likusias teises (šiuo atveju nuosavybės teisę į laikrodį nuo antradienio iki sekmadienio), arba pas B perėjusią nuosavybės teisę į laikrodį pirmadieniais. Galiausiai trečią grupę sudaro kiti rinkos dalyviai. Jie savo ruožtu gali būti skirstomi į kelias grupes, t. y. į tuos, kurie nėra niekaip tiesiogiai susiję su tarp A ir B sudarytu sandoriu, tačiau siekia patys sudaryti laikrodžių perleidimo sandorius (E ir F, G ir H), o taip pat tie, kurie turėtų pasyvias pareigas, susilaikyti nuo bet kokių nuosavybės teisės pažeidimų A ir B bei jų teisių perėmėjų (C_1 , C_2 , D_1 , D_2) atžvilgiu.

T. W. Meril ir H. E. Smith pateikta *numerus clausus* doktriną paaiškinanti teorija iliustruoja naujų daiktinių teisių atsiradimo įtaką civilinių teisių santykių turiniui, paaiškina įstatyminio reikalavimo nustatyti ribotą daiktinių teisių skaičių (kitai tariant, *numerus clausus* doktrinos) prigimtį ir paskirtį. Ši teorija skirta rasti optimalų variantą, tarp daiktinių teisių standartizacijos ir asmenų iniciatyvos laisvės daiktinių teisių kūrimosi sferoje.

Teisinėje literatūroje, pripažįstama, jog novatoriškų daiktinių teisių atsiradimą skatina ir tokio instituto, kaip trustas (*trust*) bei laike apribotų susitarimų (*time-share arrangements*) egzistavimas.³¹² Sjef van Erp, analizuodamas Olandijos daiktinių teisių sistemą teigia, kad teisės doktrina ir įstatymų leidėjas neturėtų užimti pernelyg griežtos pozicijos naujų daiktinių teisių formavimosi klausimu, kadangi jo požiūriu, kategoriška nuomonė, gali tapti kliūtimi visapusiškam teisių santykių reglamentavimui ir tuo pačiu jų vystymuisi, ieškant efektyvesnių ir optimesnių teisinio santykio modelių. Todėl autorius daro įžvalgą, kad griežtas *numerus clausus* doktrinos pripažinimas turėtų transformuotis į tai, ką autorius vadina, *numerus quasi-clausus* doktrina (kvazi arba pusiau uždaras daiktinių teisių sąrašas), pripažįstant galimybę kurti naujas daiktines teises teismams. Tačiau, kaip pažymi autorius, šią funkciją teismai turėtų vykdyti su ypatingu atidumu.

³¹² Sjef van Erp, *supra* note 310.

Lietuvos teisinio reglamentavimo kontekste *numerus clausus* doktrinos samprata gali būti suprantama dvejopai³¹³:

1) kaip draudimas teisės subjektams kurti naujas arba taikyti įstatyme nenumatytas daiktines teises;

2) kaip draudimas teisės subjektams įtakoti įstatymuose numatytų daiktinių teisių turinį.

Analizuojant *numerus clausus* doktriną pirmuoju aspektu ir atsakant į klausimą, ar Lietuvos teisė pripažįsta įstatyme neįtvirtintų daiktinių teisių taikymą, paminėtina LAT 2007-12-17 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-396/2007, nagrinėjant atvejį, kuomet pareiškėjas kreipėsi į teismą, siekdamas, kad būtų nustatytas juridinis faktas, patvirtinantis, jog jo senelis žemės sklypą iki nacionalizacijos valdė činšo teise. Šio teisinio fakto nustatymo tikslas – neatlygintinas valstybinės žemės įgijimas. Bylą nagrinėjusi septynių LAT teisėjų kolegija, panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus, kuriais juridinis faktas pareiškėjui buvo nustatytas, nurodydama, kad „*Nei Žemės reformos įstatyme, nei kituose šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose nėra apibrėžta činšo teisės sąvoka, nenustatyti šios teisės atsiradimo pagrindai ir įgyvendinimo tvarka. 2000 m. CK ketvirtojoje knygoje nurodytos ir reglamentuotos visos Lietuvos Respublikoje galimos daiktinės teisės, nustatant tokių teisių baigtinį sąrašą (numerus clausus), ir jame nenustatyta činšo kaip daiktinės teisės. Darytina išvada, kad pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus činšo teise asmenys turto negali įgyti.*“³¹⁴

Minėtoje byloje išaiškinta, kad galiojančiuose įstatymuose nenumatytos daiktinės teisės nepripažįstamos. Tačiau kaip būtų sprendžiama situacija, jeigu teisės subjektai pageidautų modifikuoti įstatymuose įtvirtintos daiktinės teisės turinį?

Lietuvos civilinės teisės doktrina pateikia atsakymą į šį klausimą nurodydama, jog „*daiktinių santykiu susijusių įpareigotų asmenų ratas nėra apibrėžtas. Todėl ir įpareigoto asmens pareigos, ir subjektinės teisės turinys nustatomas ne asmenų valios, o įstatymo pagrindu.*“³¹⁵ Tačiau taip pat teigiama, kad „*<...> kai kuriais atvejais daiktinio santykio dalyviai gali paveikti ir daiktinės teisės, ir pareigos turinį <...> daikto savininkas šias teises paprastai gali susiaurinti įstatymo nustatyta apimtimi.*“³¹⁶

Absoliutinis išvestinių daiktinių teisių charakteris lemia tai, jog tokios teisės turi poveikį visiems kitiems asmenims, todėl šie pagal bendrą taisyklę turi gerbti išvestinės daiktinės teisės turėtojo teises ir jų nepažeisti. Todėl šiuo tikslu įstatymas turi numatyti aiškias išvestinių daiktinių teisių ribas tam, jog tretieji asmenys jas žinotų ir galėtų vykdyti savo pasyvias pareigas tokių daiktinių teisių turėtojams. Šią funkciją ir užtikrina daugeliui civilinės teisės tradicijų sistemoms būdinga baigtinio daiktinių teisių sąrašo (*numerus clausus*) doktrina.

Tačiau analizuojant turto patikėjimo teisę, reikia pastebėti, jog turto savininkui arba turto patikėjimą steigiančiam subjektui (pavyzdžiui, teismui) yra suteikta ne tik galimybė siaurinti patikėjimo teisės turinį, tačiau ir teisė jį sukurti (LR CK 4.109 str. 2 d.). Tai

³¹³ Tokio pat požiūrio laikosi ir K. I. Sklovskis (žr. Скловский, К. И. *supra* note 13, c. 110.)

³¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-12-17 nutartis civilinėje byloje R. Š. v. Kauno apskrities virštininko administracija (bylos Nr. 3K-7-396/2007).

³¹⁵ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *supra* note 5, p. 29.

³¹⁶ *Ibid.*

ypač ryšku privataus turto patikėjimo teisės nustatymo atveju, kadangi šios teisės atveju, dominuoja visiška patikėtojo saviraiškos laisvė. Kaip jau užsiminėme, priešinga padėtis susiklosto viešojo turto patikėjimo teisės reglamentavime, kadangi šios rūšies patikėjimo teisės turinys yra nustatytas tokiuose teisiniuose aktuose kaip, patikėtinio įstatatai (nuostatai) ar patikėtinio veiklą, reglamentuojančių įstatymų normose.

Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės turinio vakuumą ir jo tiesioginę priklausomybę nuo šių teisę steigiančio asmens, atspindėtų praktinis pavyzdys, jeigu turto patikėjimo teisę nustatytų teismas, tačiau nenurodytų jokių papildomų šios teisės taikymo sąlygų. Tokiu atveju būtų visiškai neaišku, kokiomis taisyklėmis reikėtų vadovautis patikėtinui, vykdant teismo sprendimą ir tvarkant turtą patikėjimo teise. Tikėtina, tokiu atveju, patikėtinis įstatymo analogijos pagrindu turėtų vadovautis patikėjimo teisės sutartį reglamentuojančiomis normomis (LR CK 6.953 – 6.968 str.). Tačiau tos pačios LR CK šeštosios knygos nuostatos (LR CK 6.954 str. 1 d.), kalbančios apie patikėjimo teisės turinį, nukreiptų atgal į LR CK 4.109 str., kuriame privataus turto patikėjimo teisės turinio formavimas paliktas patikėjimo teisės steigėjo valiai, kuri mūsų analizuojamo pavyzdžio atveju, nebuvo išreikšta. Todėl galima situacija, kai siekiant nustatyti privataus turto patikėjimo teisės turinį, asmuo gali pakliūti į neapibrėžtą padėtį. Mūsų nuomone, ši teisės požiūriu abejotina reglamentavimą galima būtų ištaisyti LR CK ketvirtos knygoje išsamiau reglamentuojant turto patikėjimo teisę, tuo pačiu pateikiant atitinkamas šios teisės turinio gaires, panašiai kaip tai padaryta kito asmens turto administravimo teisės reglamentavimo atveju (LR CK 4.240 str., 4.241 str.). Manytume, kad tobulinant Lietuvos turto patikėjimo teisės teisinį reglamentavimą šios teisės turinio nustatymo prasme, būtų tikslinga LR CK numatyti taisyklę, kad tuo atveju, jeigu turto patikėjimo teisę nustatančiame akte nėra nustatytas patikėjimo teisės turinys, subsidariai turi būti taikomas LR CK 4.241 str. įtvirtintas kito asmens turto administravimo teisės turinys, nustatomas esant visiškam kito asmens turto administravimui. Tai atitiktų ir LR CK 4.236 str. 1 d. nuostatą, teigiančią, jog kito asmens turto administravimo teisė taikoma visais atvejais, kai administruojamas kito asmens turtas, jeigu LR CK nenustato šios taisyklės išimčių. Be to, toks reglamentavimas nebūtų novatoriškas, kadangi yra taikomas ir kai kuriose kitose valstybėse. Pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincijos CK (toliau – Kvebeko CK)³¹⁷ 1278 str. nustato, kad turto patikėtinui, valdančiam svetimą turtą, yra taikomos Kvebeko CK nuostatos, kurios reglamentuoja svetimo turto visišką administravimą (Kvebeko CK 1306 – 1307 str.).

Vis tik esant dabartiniam galiojančiam LR CK numatytam turto patikėjimo teisės teisiniui reglamentavimui, galima daryti išvadą išvada, kad išvestinės daiktinės teisės – privataus turto patikėjimo turinys nėra apibrėžtas įstatymuose. Dėl šios priežasties daikto savininkui nėra galimybės tokios teisės turinio susiaurinti, kaip rašo civilinės teisės vadovėlio autoriai. Galima manyti, kad šios teisės turinio nustatymas yra paliktas išimtinai šalių valiai arba teismo nuožiūrai, kadangi, kaip minėta, joks galiojantis įstatymas šios teisės turinio nedetalizuoja.

Kyla klausimas, kaip ši situacija derinasi su mūsų jau aptartu *numerus clausus* principu? Ar tai reiškia, kad privataus turto patikėjimo teisės atveju, būtent teisinio santykio

³¹⁷ Civil Code of Quebec. [interaktyvus]. Updated to 1 May 2011. [žiūrėta 2011-05-24]. <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html>.

šalims yra paliktos galimybės formuoti daiktinės teisės turinį? Ar tai reiškia, kad Lietuvos civilinė teisė pripažįsta teisinių santykių dalyviams galimybę kurti naujas daiktines teises, arba bent jau atitinkamas turto patikėjimo teisės rūšis? Manytume, kad aukščiau pateikta privataus turto patikėjimo teisės analizė šios daiktinės teisės turinio kontekste duoda pagrindą išvadai, kad privataus turto patikėjimo teisės turinį įgaliotos nustatyti teisinių santykių šalys arba teismas, o tai leidžia kiekvieną kartą sukurti atskirą daiktinės teisės atmainą. Todėl darytume išvadą, jog privataus turto patikėjimo teisės instituto įtraukimas į civilinės teisės sistemą ir jos pripažinimas daiktine teise nulėmė tai, kad Lietuva gali laikyti save viena iš valstybių, kuriose nėra griežtai paisoma *numerus clausus* doktrinos reikalavimų.

Kita vertus, negalima tvirtinti, kad aukščiau padarytos išvados dėl privataus turto patikėjimo teisės turinio neapibrėžtumo, gali būti pritaikomos valstybės ir savivaldybių turto patikėjimo teisei. Pastaruoju atveju, viešosios teisės principas, įtvirtintas LR VSTVNDĮ 8¹ str. 4 p., lemia tai, kad valstybės ar savivaldybių turto tvarkymo teisės turinys turi būti aiškiai nustatytos teisės aktuose.³¹⁸ Todėl matyti, kad viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės turinys netapatus. Atitinkamai, Lietuvos turto patikėjimo teisės, taikomos privačios ir viešosios nuosavybės teisės įgyvendinime turinio skirtingumas, leidžia diskutuoti apie kiekvieną iš šių turto patikėjimo teisės rūšių atskirai.

8. Privataus turto patikėjimo teisės praktinį pritaikomumą mažinantys veiksniai

Įsigaliojus naujam LR CK, kai kurie Lietuvos teisininkai – praktikai naujai įtvirtintą Lietuvos turto patikėjimo teisės institutą įsivaizdavo veikiant kaip anglosaksų trastą, todėl manė, kad „<... > *verslo pasaulis atsiradus trastams įgys daugiau laisvės*.“³¹⁹ Tokia Lietuvos teisininkų praktikų nuomonė turėjo racijos, kadangi ir literatūroje pripažįstamos plačios trasto pritaikomumo galimybės situacijose, kur reikia sukurti lankstų lėšų paskirstymo ir valdymo mechanizmą, arba kuomet reikia rasti alternatyvą testamentu sudarymui ar apsaugoti lėšas bei planuoti mokesčius.³²⁰ Tačiau nepaisant dedamų vilčių į šį teisinį instrumentą, turto patikėjimo teisė Lietuvoje netapo ypač paplitusi privatinuose santykiuose. Vieną priežastį, mažinančią privataus turto patikėjimo teisės praktinį pritaikomumą mes jau nurodėme anksčiau, t. y. šios daiktinės teisės reglamentavimo nebuvimas LR CK ketvirtojoje knygoje, kuris neleidžia šios teisės taikyti santykiams, kylantiems iš testamentu ar teismo sprendimo. Kaip rašėme, ši padėtis nulemta viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės samplaikos. Tačiau tai nėra vienintelė aplinkybė, dėl ko privataus turto patikėjimo teisės taikymas Lietuvoje nėra paplitęs.

³¹⁸ Apie viešojo turto patikėjimo teisės turinį žr. disertacijos skyriuje „*Viešojo turto patikėjimo teisės turinys*“.

³¹⁹ Čerka, P. Trastai žada daugiau laisvės. *Verslo žinios*. [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2010-07-27]. <<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=44038>>.

³²⁰ Ryndin, K. and Chulgunova, S. *Selected legal aspects concerning the regulation of trusts and private foundations in the Russian federation*. [interaktyvus]. Trusts & Trustees. [interaktyvus]. 2007, Vol. 13, No. 5 [žiūrėta: 2010-07-22]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

8.1. Privataus turto patikėjimo teisės ir kitų panašių institutų konkurencija

Privataus turto patikėjimo teisės modelis teoriškai galėtų būti pritaikomas bet kuriuose santykiuose, kuriuose vienas asmuo atlieka teisinio ir faktinio pobūdžio veiksmus kito asmens naudai. Vis tik kai kurie autoriai turto patikėjimo teisės Lietuvoje taikymo galimybes nepagrįstai išplečia. Pavyzdžiui, R. Stanislovaitis teigia, kad „patikėjimo teisė egzistuoja visais atvejais, kai valdomas kitam asmeniui – teisės subjektui priklausantis turtas. Tokiais patikėtiniais yra akcinės bendrovės valdymo organai, valstybinių įmonių administracija, kuri yra deleguotų juridinio asmens teisių turėtoja <...> samdyti komanditinių ir tikrųjų ūkinių bendrijų vadovai, viešųjų įstaigų vadovai ir kt.“³²¹ Akivaizdu, kad autorius turto patikėjimo teisę painioja su juridinio asmens atstovavimo subinstitutu.³²²

Nors minėtas pavyzdys nereiškia, kad Lietuvoje galiojančios turto patikėjimo teisės taikymo ribas reikėtų suprasti siaurai, tačiau jis iliustruoja, kad šią teisę nesunku supainioti su kitais panašiais institutais, kurių paskirtis taip pat yra užtikrinti savininko teisių įgyvendinimą kito asmens veiksmais.

8.1.1. Privataus turto patikėjimo teisė ir kito asmens turto administravimo teisė

Kito asmens turto administravimo teisė reglamentuota LR CK ketvirtos knygos XIV skyriaus LR CK 4.236- 4.252 str. Atskiros įstatymo nuostatos šiai turto administravimo teisei reglamentuoti gali būti aptinkamos ir kitose LR CK nuostatos (pavyzdžiui, LR CK 3.245 str. „Neveiksnaus ar ribotai veiksnas asmens turto administravimas“, LR CK 5.37 str. „Testamento vykdymas“ ir kt.). Taigi svetimo turto administravimo institutas taikomas įvairiems ir pagal savo kilmę skirtingiems santykiams reglamentuoti, pasižymintiems bendru požymiu – kito asmens turto administravimu. Turto administravimo instituto plati pritaikomumo skalė matosi iš LR CK 4.236 str. 1 d., kuri teigia, kad šio LR CK skyriaus normos reglamentuoja kiekvieno asmens, kuris administruoja kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantį turtą, veiklą, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas arba kiti įstatymai nustato kitokį turto administravimo būdą. Vadinasi, kodeksas kito asmens turto administravimo institutui suteikia pirmenybę prieš kitas turto administravimo rūšis, nurodydamas, kad visi neapibrėžto ir neįvardyto turto administravimo atvejais, bus reglamentuoti kito asmens turto administravimo instituto normomis.

³²¹ Stanislovaitis, R., *supra* note 7, p. 107.

³²² Ši juridinio asmens vadovo statuso prigimties koncepcija buvo (ir tebėra) plačiai plėtojama LAT praktikoje. Dar 2001-10-16 nutartyje civilinėje byloje *V. Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė* (bylos Nr. 3K-7-760/2001) LAT buvo konstatavęs, kad „Administracijos vadovo ir bendrovės santykiai pasižymi tam tikrais ypatumais. <...> Šie administracijos vadovo ir bendrovės santykių ypatumai sudaro pagrindą pripažinti, kad net ir tuo atveju, kai tarp administracijos vadovo ir bendrovės yra sudaryta darbo sutartis, šie santykiai iš esmės atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikytinos pavidimo sutartį reguliuojančios teisės normos. Tuo pačiu pažymėtina, kad administracijos vadovo buvimas bendrovės organu sąlygoja tai, jog daugelis administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu, taigi administracijos vadovo ir bendrovės santykiams daugiau būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai“

Lietuvos įstatymų leidėjas kito asmens turto administravimo teisę pripažįsta ribota daiktine teise. Tam, kad suvokti šio daiktinės teisės instituto prigimtį ir paskirtį, tikslinga panagrinėti jo atsiradimo Lietuvos teisiniame reguliavime istoriją.

Kito asmens turto administravimas, kaip ir daugelis kitų daiktinės teisės institutų, nebuvo būdingas okupuotos Lietuvos teisei. Tiesiogine savo forma, jis neaptinkamas ir iki sovietinės okupacijos galiojusiuose Lietuvos įstatymuose. Kito asmens turto administravimo instituto atsiradimą, pirmiausia reikėtų sieti su naujojo LR CK priėmimu. Tačiau verta pastebėti, kad Lietuvoje veikiantis kito asmens turto administravimo institutas nėra unikalus Lietuvos įstatymų leidėjo kūrinys. Kaip ir nemaža dalis kitų Lietuvos civilinės teisės institutų, jis į nacionalinę teisės sistemą buvo perkeltas vakarų valstybių pažangių teisėkūros rezultatų pagrindu.

Kvebeko CK buvo vienas pagrindinių šaltinių, iš kurių semtasi patirties rengiant LR CK projektą.³²³ Analizuojant šio kodekso ir LR CK nuostatas reglamentuojančias svetimturto administravimą aiškiai matyti, kad Lietuvoje taikomas institutas recepuotas iš 1991 metų Kvebeko CK.³²⁴ Svetimturto administravimą reglamentuojančios nuostatos, su nežymiais neatitikimais kartoja Kvebeko CK normas, reguliuojančias turto administravimą (*de l'administration du bien d'autrui*). Pavyzdžiui, LR CK 4.240 str., reglamentuojantis turto paprastojo administravimo turinį – atitinka Kvebeko CK 1301–1305 str.; LR CK 4.241 str., apibūdinantis turto visiško administravimo turinį – atitinka Kvebeko CK 1306–1307 str.; LR CK 4.242 str., numatantis turto administratoriaus prievolės naudos gavėjui – atitinka Kvebeko CK 1308 – 1318 str. ir t.t. Todėl nesuklysime teigdami, kad LR CK įtvirtinta svetimturto administravimo teisė yra Kvebeko CK atspindys Lietuvos civilinės teisės teisėkūroje. Tačiau lietuviškoji kito asmens turto administravimo teisė skiriasi nuo Kvebeko CK instituto tuo, kad Lietuvoje kito asmens turto administravimas pripažįstamas išvestine daiktine teise, o Kanados Kvebeko provincijoje ši teisė minėto statuso neturi.

Pastebėtina, kad Kvebeko CK taip pat įtvirtina turto patikėjimo teisės institutą – *trastą*³²⁵ (*de la fiducie*). Patikėjimo institutas išsamiai reglamentuotas Kvebeko CK 1260–1298 str. Šis institutas pasižymi ypatingu savitumu, kadangi numato galimybę suteikti patikėtam turtui specifinį bešeimininkį statusą, pagrįstą to turto priskyrimui specialiam tikslui (Kvebeko CK 1261 str.). Neanalizuojant visų Kvebeko provincijos patikėjimo teisės struktūros ypatumų, pastebėtina, kad patikėjimo teisė yra atitinkamai susieta ir suderinta su svetimturto administravimo teise. Tas suderinimas pasireiškia tuo, kad pagal Kvebeko CK 1278 str., turto patikėtinui, valdančiam svetimą turtą, yra taikomos Kvebeko CK nuostatos, kurios reglamentuoja kito asmens turto visišką administravimą (Kvebeko CK 1306–1307 str.). Galima teigti, kad pagal Kvebeko CK kito asmens turto administravimo teisė, iš dalies apibrėžia patikėjimo teisės turinį, t. y. patikėtinio teisių ir pareigų apimtį. Tai reiškia, kad pagal Kvebeko CK patikėjimo teisės institutas sąveikauja su svetimturto administravimo institutu, taip

³²³ Dambrauskaitė, A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*. 2008, 2 (104): 73-83.

³²⁴ Civil Code of Quebec. [interaktyvus]. Updated to 1 May 2011. [žiūrėta 2011-05-24]. <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html>.

³²⁵ Trasto sąvoka vartojama atsižvelgiant į tai, kad ji pateikiama Kvebeko CK teksto vertime į anglų kalbą (žr. *ibid.*)

išreikšdamas minėtų dviejų institutų darną. Patikėjimo teisės instituto ir kito asmens turto administravimo instituto tarpusavio ryšys gali būti išreikštas kaip *formas ir turinio* teisinis santykis, kuriame patikėjimo teisė pripažintina santykio forma, o kito asmens turto administravimo teisė – turiniu, t. y. asmenų teisių ir pareigų įtvirtinimu.

Tuo tarpu Lietuvos teisiniame reguliavime turto patikėjimo teisė ir kito asmens turto administravimo teisė funkcionuoja kaip du savarankiški ir nepriklausomi institutai. Mūsų įsitikinimu, tai lemia šių dviejų daiktinių teisių (institutų) tarpusavio nesuderinamumą. Dėl to yra ypač nelengva atriboti minėtus institutus pagal jų reikšminius požymius. Atrodytų, kad tiek vienas, tiek kitas teisinis instrumentas atlieka tą pačią funkciją, pasižymi panašiomis savybėmis, o jų teisinis reglamentavimas nors ir skiriasi, tačiau ne tais požymiais, kurie leistų pagrįsti šių dviejų institutų savarankiškumą.

Galima sakyti, jog problema atriboti turto patikėjimo teisę nuo kito asmens turto administravimo teisės yra būdinga tik Lietuvos civilinei teisei ir nežinoma kitų šalių teisei. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad LR CK yra įtvirtinti abu minėti daiktinės teisės institutai, kai tuo tarpu kitų valstybių teisėje paprastai yra numatomas kuris nors vienas iš jų. Yra ir tokių atvejų, kuomet valstybės civilinėje teisėje apskritai nėra numatyto nei vieno iš paminėtų savininko teises įgyvendinančio instituto. Pavyzdžiui, Latvijos teisės aktuose nėra įtvirtintas teisinis institutas, kuris atitiktų panašias funkcijas kaip turto patikėjimo teisė, ar kito asmens turto administravimo teisė, tačiau fiduciarinių santykių faktas yra patvirtinamas teisminėje praktikoje. Kaip pažymima literatūroje, jog po 50 metų trukusios sovietų okupacijos, fiduciarinės arba kitaip pasitikėjimu grįstos nuosavybės valdymo formos, žingsnis po žingsnio įsitvirtina Latvijos teismine sistemoje.³²⁶ Todėl šiuo požiūriu Lietuvos teisinis reguliavimas, numatytas LR CK yra palyginti toli pažengęs, nes numato mūsų aptariamus du savininko teisių įgyvendinimo institutus. Tačiau kita vertus, atsižvelgiant į minėtų institutų panašią atliekamą funkciją, tai sąlygoja šių dviejų daiktinių teisių tarpusavio atribojimo problemą.

Žinoma, praktikoje iš įstatymo, administracinio akto ar teismo sprendimo kylančios turto patikėjimo teisės atskyrimas nuo kito asmens turto administravimo teisės didesnių problemų nekelia. Kaip rašėme aukščiau, LR CK bei kiti teisės aktai aiškiai apibrėžia atvejus, kada turi būti taikoma patikėjimo teisė, o kada kito asmens turto administravimas. Pavyzdžiui, LR CK 5.65 str. aiškiai nurodo, kad turi būti taikoma kito asmens turto administravimo teisė: „Palikimo administratoriui taikomos *mutatis mutandis* šio kodekso ketvirtosios knygos XIV skyriaus normos.“ Tai atitinkamai suponuoja išvadą, kad palikimo administratorius negalės veikti pagal turto patikėjimo teisės nuostatas (tačiau šis teiginys netaikytinas testamentu vykdytojui, kuris neveikia kito asmens turto administravimo teisės pagrindu).

Turto patikėjimo teisę nuo kito asmens turto administravimo teisės yra sunkiau atskirti, kai svetimo turto tvarkymo galimybė nustatoma sutartimi. Tuo atveju, jeigu šalys aiškiai nenurodė, kokios rūšies sutartį sudaro, pagal sutarties tikslą, ji neretai gali būti pripažįstama ir turto patikėjimo teisės ir kito asmens turto administravimo teisės sutartimi. Mūsų nuomone, siekiant tinkamai atriboti turto patikėjimo teisę nuo kito asmens turto administravimo teisės, reikia vadovautis šiomis gairėmis:

³²⁶ Grasis, J. Latvia. Trusts & Trustees. [interaktyvus]. 2007, Vol. 13, No. 8: 437-444 [žiūrėta: 2011-08-26] <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

1) Jeigu teisiniuose santykiuose asmuo, įgyvendinantis savininko teises veikia savo vardu, teisinis santykis tikėtinai turėtų būti kvalifikuojamas kaip turto patikėjimo, bet ne kito asmens turto administravimo. Ir priešingai, jeigu asmuo veikia turto savininko vardu, teisinis santykis turės daugiau bruožų, kurie būdingi kito asmens turto administravimo teisei. Minėtina tai, kad aplinkybę, jog kito asmens turto administratorius teisiniuose santykiuose su kitais asmenimis veikia ne savo, bet turto savininko vardu, kai kurie autoriai nurodo, kaip vienintelį skiriamąjį požymį nuo turto patikėjimo teisės.³²⁷ Tačiau verta pastebėti, kad tai nėra neginčijamas minėtų daiktinių teisių atribojimo kriterijus, kadangi kaip numato LR CK 4.244 str. 1 d., turto administratorius gali veikti ir savo vardu. Tokiu atveju kyla pagrįsta turto patikėjimo teisės atribojimo problema nuo kito asmens turto administravimo teisės, kadangi išnyksta civilinės teisės doktrinos nubrėžta riba tarp turto patikėjimo ir turto administravimo teisių. Todėl aptariamų dviejų daiktinių teisių atribojimui reikia pasitelkti kitų ypatumų analizę.

2) Kitas požymis, padedantis atriboti turto patikėjimo teisės ir kito asmens turto administravimo institutus, galėtų būti asmens, kuris pasirenkamas tvarkyti savininko turtą, statusas. Kaip pažymima LR CK 4.237 str. 1 d., „*Turto administratoriumi gali būti fizinis ar juridinis asmuo, kuriam teisės aktai leidžia teikti turto administravimo paslaugas.*” Taigi įstatymo raidė tarytum orientuoja į tam tikros kvalifikacijos turėjimą, siekiant tapti administratoriumi. Ši taisyklė pripažįstama ir teismų formuojamoje praktikoje. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas, 2010-12-28 apeliacine tvarka nagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 2S-1288-464/2010 buvo nurodęs, kad „<...> kito asmens turto administratoriumi gali būti tik specialus subjektas, t.y. asmuo (tiek fizinis, tiek juridinis), kuriam teisės aktai leidžia teikti turto administravimo paslaugas, tą imperatyviai nustato CK 4.237 str. 1 d. Pareiškėjas tokių duomenų, jog teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka yra įgijęs leidimą teikti administravimo paslaugas, o administravimas šio skyriaus prasme ir yra paslauga, nepateikė. Todėl kolegija sprendžia, jog pareiškėjas nėra priskirtas prie subjektų, galinčių teikti administravimo paslaugas, rato, todėl vien dėl šios priežasties jo pareiškimas negalėtų būti patenkintas.“³²⁸ Tuo tarpu turto patikėtiniui, įstatymai jokio privalomo reikalavimo turėti reikiamą kvalifikaciją, nekelia. Todėl atrodytų pagrįsta teigti, kad svetimo turto tvarkymo santykius būtų galima atriboti remiantis turto tvarkytojo statusu. Tačiau ši taisyklė taip pat turi išimčių. Pavyzdžiui, LR CK 3.245 str. 1 d. nurodyta, kad „*Tais atvejais, kai neveiksnus ar ribotai veiksnus asmuo turi nekilnojamųjų ar kilnojamųjų daiktų, kuriems reikalinga nuolatinė priežiūra (įmonė, žemė, pastatas ir kt.), teismas savo nutartimi paskiria turto administratorių. Turto administratoriumi gali būti skiriamas globėjas (rūpintojas) arba kitas asmuo.*“ Tad šiuo atveju akivaizdu, kad globėjas (rūpintojas) arba kitas asmuo nebūtinai gali turėti atitinkamą turto administratoriaus licenciją ar kvalifikaciją. Juo gali būti bet kuris asmuo. Šie pavyzdžiai rodo, kad patikėjimo ir administravimo santykių atribojime, administratoriaus ar patikėtinio asmens ir jo ypatumai taip pat nėra esminis požymis.

3) Atsiradimo pagrindas, yra taip pat reikšmingas kriterijus, padedantis atskirti privataus turto patikėjimo teisę nuo kito asmens turto administravimo. Kaip jau buvo pa-

³²⁷ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D., *supra* note 5, p. 293.

³²⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-28 nutartis civilinėje byloje M. T. R. (bylos Nr. 2S-1288-464/2010).

sisakyta, pagal LR CK 4.236 str. 2 d. kito asmens turto administravimas gali kilti teismo nutartimi, įstatymu arba sandoriu, o kodekse numatytais atvejais – ir administraciniu aktu. Tuo tarpu turto patikėjimo teisė pagal LR CK 4.108 str. gali būti nustatoma įstatymu, administraciniu aktu, sutartimi, testamentu ir teismo sprendimu. Iš karto pastebėtina, kad turto patikėjimo teisė gali kilti testamentu pagrindu, kuris nebūdingas turto administravimo teisei. Tuo pačiu pastebėtina, kad privataus turto patikėjimo teisė negali būti nustatoma įstatymu ir administraciniu aktu, kadangi šie pagrindai būdingi įtvirtinant viešojo turto patikėjimo teisę. Tad atitinkamai, priklausomai, kokiu pagrindu kilo daiktinė teisė, galima spręsti apie jos rūšį.

4) Daiktinės teisės nustatymo laikotarpis – taip pat svarbi aplinkybė, padedanti tinkamai kvalifikuoti teisinius santykius. Minėtina, kad turto patikėjimo teisė, jeigu ji kyla iš sutarties, gali būti nustatoma maksimaliam 20 metų terminui (LR CK 6.959 str. 2 d.). Tuo tarpu joks maksimalus terminas kito asmens turto administravimo teisės galiojimui nenustatytas.

5) Galiausiai yra reikšminga vertinti daiktinę teisę nustatančio akto turinį. Pavyzdžiui, jeigu sutartimi nustatyta turto patikėjimo teisė, tuomet tokioje sutartyje privalo būti nurodytos LR CK 6.959 str. numatytos esminės turto patikėjimo sutarties sąlygos. Jeigu nėra bent vienos iš šių sąlygų, tuomet galėtų būti pagrindas konstatuoti arba patikėjimo teisinių santykių nebuvimą apskritai, arba priklausomai nuo aplinkybių – kito asmens turto administravimo santykių egzistavimą.

Aukščiau paminėjome tik gaires, kurios galėtų padėti tinkamai kvalifikuoti privataus turto patikėjimo ir kito asmens turto administravimo teisinius santykius. Vis tik kaip matyti, paminėti kriterijai nėra absoliutūs, o tai reiškia – ir pakankami, mūsų aptariamų daiktinių teisių atribojimui, kadangi esant tam tikrom situacijom, gali nebūti nei vienos iš mūsų aukščiau paminėtų aplinkybės, leidžiančios tinkamai identifikuoti daiktinę teisę. Pavyzdžiui, jeigu šalys sudarys sutartį dėl privataus turto tvarkymo turto savininko naudai, sandoryje aiškiai numatys, kad turto tvarkytojas sudarinės sandorius su trečiaisiais asmenimis tik savo vardu, numatys, kad sutartis galioja ne ilgiau kaip 20 metų, sutartyje nurodys sutarties objektą, aptars atlyginimo klausimą, nurodys naudos gavėją – turto savininką, tačiau aiškiai neįvardins, kokios rūšies tai sutartis, t. y. ar turto patikėjimo ar kito asmens turto administravimo, tai šios sutarties lengvai kvalifikuoti gali nepavykti. Pateiktas pavyzdys iliustruoja, kad turto patikėjimo teisę ir kito asmens turto administravimo teisę gali būti labai lengva supainioti. Aptariamų daiktinių teisių atribojimas praktiniu aspektu gali būti labai reikšmingas, kadangi skirtingas daiktinių teisių režimas, gali lemti skirtingas iš šių daiktinių teisių reguliavimo išplaukiančias pasekmes. Pavyzdžiui, priklausomai nuo daiktinės teisės kvalifikavimo gali skirtis civilinės atsakomybės teisinis reglamentavimas.

Esant turto patikėjimo teisiniams santykiams patikėtinis yra atsakingas prieš trečiuosius asmenis, jeigu jų prievolių patenkinimui nepakanka patikėto turto, o jeigu nepakanka ir patikėtinio turto, atsakomybė tenka ir patikėtojai asmeniškai (LR CK 6.965 str. 4 d.). Kito asmens turto administravimo atveju, trečiųjų asmenų prievolė vykdomos iš administruojamo turto (LR CK 4.240 str. 1 d.), administratorius pagal bendrą taisyklę nėra atsakingas pagal prievoles, kylančias iš turto administravimo (LR CK 4.244 str. 1 d.), o naudos gavėjas atsako tretiesiems asmenims tik už administratoriaus kaltais veiksmais vykdant funkcijas padarytą žalą tik ta suma, kurią jis gavo iš administratoriaus (LR CK 4.244 str.

3 d.). Iš to, kas paminėta darytina išvada, kad kito asmens turto administravimo teisės nustatymo atveju, tiek administratoriaus, tiek naudos gavėjo teisinė padėtis atsakomybės prasme yra daug palankesnė už patikėtinio ir patikėtojo teisinę padėtį.

Taigi kaip išspręsti turto patikėjimo teisės ir kito asmens turto administravimo teisės atribojimo klausimus? Nors aiškaus atsakymo į šį klausimą nėra, tačiau problemos sprendimui galima vadovautis aukščiau nurodytais kriterijais. Be to, kaip papildomą motyvą, leidžiantį lengviau atriboti aptariamą daiktines teises, galima naudoti pačią teisinių santykių struktūrą, kuri vienokia būdinga turto patikėjimo teisei, o kitokia – kito asmens turto administravimui. Turto patikėjimo teisės atveju, dažniausiai dalyvauja trys šalys: patikėtojas (turto savininkas), patikėtinis (turto valdytojas) ir naudos gavėjas (dažniausiai trečiasis asmuo). Tad jeigu šalių santykiai yra paremti minėtos trinarės struktūros pagrindu, tai galima spręsti, kad šalis sieja patikėjimo teisiniai santykiai. Ir priešingai, jeigu teisiniame santykiyje dominuoja tik dvi šalys: turto savininkas ir turto administratorius, galima manyti, kad susiklostę santykiai artimesni kito asmens turto administravimui.

Be abejo, sakyti, kad Lietuvos teisiniame reguliavime veikiantis kito asmens turto administravimo ir turto patikėjimo mechanizmas yra identiški būtų netikslu. Privatiniuose santykiuose svetimo turto administravimo institutas yra įgavęs platesnį pritaikomumą praktikoje, nei turto patikėjimo teisės institutas. Minėtina, kad Lietuvoje kito asmens turto administravimas gali kilti įvairiais pagrindais (įstatymo, teismo sprendimo ar kt.) ir pasireikšti įvairiose gyvenimo situacijose žemiau nurodytais pagrindais ir atvejais.

Kito asmens turto administravimas gali atsirasti teismo nutarties pagrindu:

- 1) Administruojant nežinia kur esančių asmenų turtą (LR CK 2.29 str.);
- 2) Administruojant kito sutuoktinio turtą, jeigu jis pats turtą tvarkė aplaidžiai (LR CK 3.97 str.);
- 3) Sutuoktinių kreditoriaus prašymu, jeigu tai būtina sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės apsaugai (LR CK 3.122 str.);
- 4) Tėvams netinkamai tvarkant savo nepilnamečiui vaikui priklausantį turtą (LR CK 3.185 str. 3 d.);
- 5) Nustačius fiziniam pilnamečiui asmeniui globą, jeigu pripažįstama būtinybė skirti turto administratorių (LR CK 3.238 str. 2 d., 3.245 str.);
- 6) Nustačius fiziniam pilnamečiui asmeniui rūpybą, jeigu pripažįstama būtinybė skirti turto administratorių (LR CK 3.239 str. 2 d., 3.245 str.);
- 7) Kai bendraturčiai nesutaria dėl bendro turto tvarkymo (LR CK 4.75 str. 1 d.);
- 8) Jeigu uzufruktorius nevykdo iš uzufrukto kylančių esminių pareigų (LR CK 4.146 str. 2 d.);
- 9) Jeigu įpėdinis nevykdo pareigos įsteigti juridinį asmenį pagal palikėjo testamentą naudingiems ir labdaros tikslams vykdyti (LR CK 5.26 str. 2 d.);
- 10) Jeigu nėra įpėdinio ir/ ar testamento vykdytojo, kurie vykdytų palikėjo testamentą (LR CK 5.37 str. 5 d.);
- 11) Jeigu yra pakeičiamas netinkamai pareigas vykdomas testamentą vykdytojas ar palikimo administratorius (LR CK 5.42 str.);
- 12) Tais atvejais, kai paveldima individuali įmonė, ūkininko ūkis ar palikėjo skolos viršija paliekamo turto vertę arba į palikimą įeina ūkis, kurį reikia tvarkyti (LR CK 5.55 str., 5.66 str.);

- 13) Atliekant juridinio asmens veiklos tyrimą, taikant laikinąją apsaugos priemonę (LR CK 2.131 str. 1 d. 3 p., LR CPK 145 str. 1 d. 5 p.);
- 14) Kitais atvejais, kai turto administravimą būtina taikyti kaip teismo laikinąją apsaugos priemonę (LR CPK 145 str. 1 d. 5 p.).

Kito asmens turto administravimas gali atsirasti įstatymu:

- 1) Vienam sutuoktiniui administruojant bendrą sutuoktinių turtą, kai kitas sutuoktinis to turto tvarkyti negali (LR CK 3.94 str.);
- 2) Disponuojant nepilnamečio globojamo vaiko gaunamomis pajamomis (LR CK 3.275 str., 3.278 str.);
- 3) Jeigu be jokio pagrindo pradedami tvarkyti kito asmens reikalai (LR CK 6.229 str.);
- 4) Daikto, esančio ginčo objektu, saugojimo atveju, saugotojas turi teisę atlikti veiksmus kaip ir paprastas turto administratorius, išskyrus numatytas išimtis (LR CK 6.863 str. 4 d.).

Kito asmens turto administravimas gali atsirasti administracinio akto pagrindu:

- 1) Kai skiriamas butų ir kitų patalpų savininkų bendrosios nuosavybės administratorius (LR CK 4.84 str.).

Be aukščiau išvardintų atvejų, kito asmens turto administravimas dar gali atsirasti šalių sudaryto sandorio pagrindu.

Kaip jau minėta, aukščiau išvardintais atvejais gali kilti kito asmens turto administravimo teisiniai santykiai, kadangi tokia galimybė įtvirtinta LR CK. Tačiau iš pažiūros daugeliu iš išvardintų gyvenimo atvejų, tuos pačius rezultatus galėtų duoti ne būtinai kito asmens turto administravimo, tačiau turto patikėjimo teisės taikymas. Darytume prielaidą, kad tam tikrais atvejais netgi turto patikėjimo teisės taikymas galėtų būti logiškesnis nei kito asmens turto administravimo teisės panaudojimas. Pavyzdžiui, tradiciškai kitose valstybėse pripažįstama, kad rūpinimosi kito neveiksnaus ar neįgalaus asmens turtu teisinis pagrindas yra būtent turto patikėjimo teisė. Minėtina šiuo aspektu yra Rusija, kuri savo teisiniame reguliavime turėdama tik turto patikėjimo teisės sutarties institutą (prievolinio pobūdžio teisę), numato, kad turto patikėjimo teisė gali kilti ne tik sutarties pagrindu, bet ir kitais atvejais (RF CK 1026 str.). Turto patikėjimo teisė gali būti įtvirtinta dėl būtinybės užtikrinti asmens, kuriam nustatyta globa, interesus RF CK 38 str. numatytais atvejais; taip pat testamentu pagrindu, jeigu testamentu buvo paskirtas testamentu vykdytojas; arba kitais įstatymuose nustatytais pagrindais.³²⁹ Tuo tarpu Kazachstano Respublikos civilinio kodekso 883 str. 2 p. numato, kad turto patikėjimo teisiniai santykiai gali atsirasti tokiais pagrindais: 1) pagal sandorį; 2) pagal teismo sprendimą dėl bankroto, dėl neveiksnaus asmens turto apsaugos, dėl nežinia kur esančio arba paskelbto mirusiu asmens turto apsaugos ar kitais įstatymo numatytais atvejais; 3) pagal administracinį aktą, kai reikia pasirūpinti nepilnamečio asmens, kuriam nustatyta globa turtu arba asmens, pašaukto atlikti karinę tarnybą turtu arba kitais įstatymo nustatytais atvejais.³³⁰

Tiesa, reikia atkreipti dėmesį, kad aukščiau nurodytų valstybių civilinei teisei nėra žinomas kito asmens turto administravimo teisinis modelis, tačiau nepaisant to, paminėti atvejai iliustruoja, kad ir nesant kito asmens turto administravimo atskiro instituto, tuos pačius teisinius santykius galima sureglamentuoti turto patikėjimo teise.

³²⁹ Валявина, Е. Ю., Василевская, Н. П., Егоров, Н. Д. *supra* note 218, c. 584.

³³⁰ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В. *supra* note 17, c. 787.

Vertinant Lietuvos civilinėje teisėje galiojančią turto patikėjimo teisės institutą, aukščiau pateikti pastebėjimai sudaro pagrindą kelti klausimą, kodėl įstatymo leidėjas, aukščiau išvardintų santykių reglamentavimui pasirinko taikyti būtent kito asmens turto administravimo teisės, o ne turto patikėjimo teisės modelį? Manytume atsakymas į šį klausimą glūdi specifiniame Lietuvos teisiniame turto patikėjimo teisės reglamentavime.

Kaip jau buvo minėta, turto patikėjimo teisė – tai dualistinės funkcinės paskirties teisė, reglamentuojanti tiek viešojo sektoriaus, tiek privataus, turto tvarkymo reikalus. Tuo pačiu pastebėtina, kad turto patikėjimo teisė pirmiausia įsitvirtino Lietuvos teisinėje sistemoje kaip viešojo turto tvarkymo teisė. Tik vėliau, įsigaliojus naujam LR CK, šios teisės taikymo sritis buvo išplėsta privatiniais santykiams. Dėl šių priežasčių, suprantama, jog turto patikėjimo teisė vystėsi kaip viešojo sektoriaus teisė. Manytume, kad turto patikėjimo sutarties instituto įtvirtinimas LR CK šeštojoje knygoje, menkai įtakojo tradiciškai nusistovėjusią turto patikėjimo teisės, kaip valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, teisės sampratą. Todėl galima spėti, kad įstatymų leidėjas, visiems kitiems svetimo turto tvarkymo santykiams reguliuoti, sąmoningai pasirinko ne turto patikėjimo teisės institutą, kuri, kaip minėjom, pagal savo pirminę paskirtį turėjo užtikrinti valdžios institucijų materialinį aprūpinimą bei joms priskirto turto tvarkymą valstybės interesais. Tikriausiai keistai galėtų atrodyti, priešingas įstatymų leidėjo pasirinkimas, jeigu jis būtų tuo pačiu teisiniu instrumentu (turto patikėjimo teise) suregulavęs valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo klausimus ir tuo pačiu – neveiksnių asmenų turto tvarkymo santykius. Akivaizdu, kad toks teisinių santykių spektras neturėtų būti reguliuojamas tuo pačiu teisiniu pagrindu. Atsisakydamas teisinio reguliavimo galimybių neriboto išplėtimo, įstatymų leidėjas užsitikrino, kad valstybės ir savivaldybių turto valdymo klausimai bus reglamentuojami stabiliau, kadangi nebus poreikio spręsti dėl plataus reglamentuojamų santykių rato galinčius atsirasti turto patikėjimo teisės prieštaravimų.

Kita priežastis, mūsų manymu, yra ta, kad turto patikėjimo teisė, kaip jau rašėme anksčiau, yra menkai reglamentuota daiktinė teisė, o tai savaime neskatina rinktis šios daiktinės teisės, santykių reglamentavimui.

Vis tik manytume, kad privataus turto patikėjimo teisės modelis dėl savo turinio nustatymo dispozityvumo turi labai plačias jo pritaikomumo galimybes. Jis teoriškai galėtų būti pritaikomas bet kuriuose santykiuose, kuriuose vienas asmuo atlieka teisinio ir faktinio pobūdžio veiksmus kito asmens naudai.

Mūsų nuomone, turto patikėjimo teisės nuvertinimas nepelnytas. Be to, negali būti racionaliai paaiškinamas įstatymo leidėjo siekis sukurti institutą, kuris negali būti efektyviai taikomas praktikoje. Kiekvienas įstatymas turi turėti savo paskirtį ir vykdyti tam tikrą socialinio gyvenimo reglamentavimo užduotį. Visuomenėje negali egzistuoti teisės aktai, kurie yra neveiklūs, neatlieka jokie socialinio vaidmens. Praktinio pritaikomumo realiai neįgyjančių teisės aktų buvimas valstybės teisinėje sistemoje visuomenei gali būti netgi žalingas, kadangi gali nepagrįstai apsunkinti visuomenės narių orientavimąsi teisės normų sistemoje. Todėl įstatymų leidėjui taisant susiklosčiusią padėtį patikėjimo teisės taikymo kontekste, reikėtų pasirinkti vieną iš dviejų alternatyvų:

1) arba rasti turto patikėjimo teisės praktinio panaudojimo būdus, sukuriant efektyvų šios daiktinės teisės taikymo mechanizmą;

2) arba atsisakyti turto patikėjimo teisės, kaip privataus turto tvarkymo teisinės priemonės, paliekant tik kito asmens turto administravimo teisę.

Mūsų nuomone, labiau pagrįsta būtų pirmoji alternatyva.

Kaip jau minėjome, kitų šalių praktika rodo, kad tuos pačius klausimus, kuriuos Lietuvoje išsprendžia svetimo turto patikėjimo institutas, gali sėkmingai išspręsti ir turto patikėjimo teisės nuostatos. Todėl, atrodytų, nėra didelio skirtumo, kurios normos bus priskirtos šių santykių reglamentavimui. Šiuo atveju, toks pritaikomumas galėtų būti apspręstas turto patikėjimo teisės ypatybių (ir kai kuriais atvejais – net privalumų), kuriomis nepasižymi turto administravimo institutas. Kaip vieną iš tokių, turto patikėjimo teisės atskyrimo nuo turto administravimo teisės požymių, doktrina įvardija tai, kad turto patikėjimo teisės atveju patikėtinis veikia *savo vardu*, o kito asmens turto administravimo atveju – *turto savininko vardu*. Ar tai yra veiksnys, kuris galėtų apspręsti vieno ar kito instituto dominavimą teisinių santykių reguliavime, padės atsakyti sąvokos „*veikti savo vardu*“ turinio atskleidimas.

Patikėjimo teisinių santykių atveju, teisė ir tuo pačiu pareiga veikti patikėtiniumi „*savo vardu*“ yra numatyta LR CK 6.955 str. 1 d. Viena vertus, toks sąvokos „*veikti savo vardu*“ įtvirtinimas prie patikėjimo teisės sutarties prievolinio instituto normų, kelia abejonių, ar patikėtinis ir visais kitais atvejais, t. y. kai patikėjimo teisė nustatoma įstatymu, administraciniu aktu, teismo sprendimu ar testamentu, veikia *savo vardu*. Kita vertus, lakoniškas sąvokos „*veikia savo vardu*“ paminėjimas tik vienoje LR CK normoje, neatskleidžia šios teisinės kategorijos turinio. Pastaroji aplinkybė lemia tai, kad sąvokos „*veikia savo vardu*“ išaiškinimo reikia ieškoti ne patikėjimo teisę reguliuojančiose teisės normose, o kituose civilinės teisės institutuose. Vienas tokių institutų, galinčių padėti atskleisti „*veikimo savo vardu*“ reikšmę, yra komiso sutarties institutas, kuriame komisionieriaus „*veikimas savo vardu*“ santykiuose su trečiaisiais asmenimis, yra vienas reikšmingiausių komiso instituto skiriamasis požymis.

LR CK 6.780 str. 1 d., kaip ir turto patikėjimo teisės sutartį reglamentuojančiose nuostatose, yra įtvirtinta sąlyga, kad komisionierius sandorius su trečiaisiais asmenimis sudaro *savo vardu*. Sąvokos „*savo vardu*“ turinys komiso sutarties atveju, toliau detalizuojamas kitoje to paties straipsnio 2 dalyje nurodant, kad „*pagal sandorį, komisionieriaus sudarytą su trečiuoju asmeniu, teises ir pareigas įgyja komisionierius, nepaisant to, kad komitentas buvo nurodytas trečiajam asmeniui arba vykdant sandorį turėjo tiesioginių santykių su trečiuoju asmeniu.*“ Iš šios normos yra aišku, kad teisinio termino „*veikti savo vardu*“ reikšmė, komiso teisiniuose santykiuose, yra tolygi „*prisiimti teises ir pareigas savo vardu pagal sutartį su trečiaisiais asmenimis*“ reikšmei. Tą patvirtintų ir LAT formuojama praktika, kuri pripažįsta, jog komisionierių su trečiaja sandorio šalimi susaisto tiesiogiai tie įsipareigojimai, kurie kyla iš komisionieriaus ir trečiosios šalies sudaromo sandorio.³³¹ Tačiau sąvoka „*veikti savo vardu*“ patikėjimo teisės atveju turi ypatumų.

³³¹ Pavyzdžiui, 2003-09-10 LAT nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A. L. v. UAB „Girslas“ (bylos Nr. 3K-3-800/2003 m.), LAT pripažino, kad komisionierius (UAB „Girslas“), sudaręs sandorį su trečiuoju asmeniu (A. L.), prieš trečiąjį asmenį įgijo pareigas ir atsakomybę, priskirtinus pardavėjui. Todėl jeigu parduotasis daiktas teismo sprendimu iš pirkėjo paimtas, tai pardavėjas privalo pirkėjui grąžinti sumokėtąją kainą ir atlyginti nuostolius. Remiantis aptartais argumentais, LAT konstatavo, kad pardavėjas UAB „Girslas“ turi atlyginti pirkėjui A. L. turėtus nuostolius.

Turto patikėjimo teisės prigimtis lemia tai, kad asmuo veikiantis „savo vardu“ kaip patikėtinis, iš tokios veiklos paprastai negali įgyti sau naudos. Jo interesas (jei patikėtinis tuo pačiu nėra vienas iš naudos gavėjų) apsiriboja tik atlyginimo už pareigų atlikimą gavi- mu. LR CK 6.958 str. 3 d. nustatyta, kad „Patikėtiniu negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį.“ Tai reiškia, kad iš patikėtinio prisiimamų sandorių kylan- čios teisės negalėtų būti įgyjamos patikėtinio, tačiau turėtų pereiti naudos gavėjui. Taigi sąvoka „veikti savo vardu“ turto patikėjimo teisės kontekste žymės santykį, kurio metu asmuo veikiantis savo vardu teises (naudą) įgys naudos gavėjui, o pareigas įgys sau.

Ši taisyklė, t. y. patikėtinio atsakomybės už jo veiksmus prieš trečiuosius asmenis taisyklė, atitinka ir šiuolaikinį, Europos Sąjungos lygiu harmonizuotą patikėjimo teisės teisinį reglamentavimą. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Sąjungos privatinės teisės unifikavimo dokumento – DCFR X knygoje, o tiksliau šios knygos X.-10:201 str. 1 d. įtvirtinta, kad patikėtinis yra asmeniškai atsakingas tenkinant iš patikėjimo teisės kylan- čias skolas. Pagal tų pačių Bendrosios principų sistemos projekto X. – 9:102 str. 2 d. b) p. netgi patikėjimo teisės atšaukimas nepanaikina patikėtinio atsakomybės prieš trečiuo- sius asmenis, nebent patikėjimo teisės akte buvo numatyta priešingai. Taigi tarptautinės patikėjimo teisės reglamentavimo tendencijos įtvirtina bendrą taisyklę – patikėtinio asmeninę atsakomybę. Patikėtinio atsakomybės linija atsispindi LR CK 6.965 str. 4 d., kaip subsidiari patikėtinio atsakomybė, jeigu kreditorių skoloms padengti neužtenka patikėto turto.

Tuo tarpu kito asmens turto administravimo atveju, LR CK 4.244 str. 1 d. nusta- to priešingai ir netiesiogiai įtvirtina „veikimo *ne* savo vardu“ sąvoką, per taisyklę, kad „*administratorius nėra asmeniškai atsakingas tretiesiems asmenims pagal prievoles, kurios atsirado administruojant turtą, išskyrus atvejus, kai jis veikė savo vardu.*“ Kito asmens turto administravimo atveju, teisės ir pareigos pagal bendrąją taisyklę kyla turto, kuris yra administruojamas, savininkui. Kaip jau minėjome, įstatymas numato, kad kai kito asmens turto administratorius veikia „savo vardu“ asmeninės atsakomybės jam netaiky- mo taisyklė netenka galios, todėl, reikėtų suprasti, administratorius tampa asmeniškai atsakingu už prisiimtas prievoles. Tačiau kuriais atvejais kito asmens turto adminis- tratorius veikia savo vardu, įstatymas nepasako, todėl manytina, kad administratorius „savo vardu“ gali veikti tik savo apsisprendimu apie tai nurodydamas sandoryje. Mūsų manymu, taisyklė, jog kito asmens turto administratorius veikia to asmens vardu ir dėl to, jeigu jis neviršija savo įgaliojimų nėra atsakingas prieš trečiuosius asmenis dėl kilusių prievolių, ne visuomet yra pateisinama.

Kaip buvo nurodyta, jog kito asmens turto administravimo institutas naudojamas ir tokiose teisiniuose santykiuose, kuriuose reikia užtikrinti turto tvarkymą, kai kiti as- menys ne tik, kad negali išreikšti savo nuomonės dėl administravimo jų turtui taikymo, tačiau ir dažnu atveju nėra niekaip objektyviai atsakingi dėl to, jog patys negali tvarkyti savo turto. Tokiais gali būti pripažįstami bent jau žemiau išvardinti atvejai:

- 1) Administruojant nežinia kur esančių asmenų turtą (LR CK 2.29 str.);
- 2) Tėvams netinkamai tvarkant savo nepilnamečiui vaikui priklausantį turtą (LR CK 3.185 str. 3 d.);
- 3) Nustaćius fiziniam pilnamečiui asmeniui globą, jeigu pripažįstama būtinybė skirti turto administratorių (LR CK 3.238 str. 2 d., 3.245 str.);

- 4) Nustačius fiziniam pilnamečiui asmeniui rūpybą, jeigu pripažįstama būtinybė skirti turto administratorių (LR CK 3.239 str. 2 d., 3.245 str.);
- 5) Jeigu nėra įpėdinio ir/ ar testamentu vykdytojo, kurie vykdytų palikėjo testamentą (LR CK 5.37 str. 5 d.);
- 6) Jeigu yra pakeičiamas netinkamai pareigas vykdančias testamentu vykdytojas ar palikimo administratorius (LR CK 5.42 str.);
- 7) Tais atvejais, kai paveldima individuali įmonė, ūkininko ūkis ar palikėjo skolos viršija paliekamo turto vertę arba į palikimą įeina ūkis, kurį reikia tvarkyti (LR CK 5.55 str., 5.66 str.);
- 8) Jeigu be jokio pagrindo pradėdami tvarkyti kito asmens reikalai (LR CK 6.229 str.).

Todėl būtume linkę manyti, kad šiais atvejais, įstatymų leidėjas turi siekti maksimalios, asmens, kurio turtas tvarkomas, interesų apsaugos, kadangi toks asmuo, gali būti labiausiai socialiai pažeidžiamas ir gali neturėti jokių efektyvių galimybių operatyviai ir adekvačiai apginti savo teises jų pažeidimo atveju, net jeigu ir turto administratorius veikia neviršydamas savo įgaliojimų. Būtent todėl, manytume, jog bent jau aukščiau minėtais atvejais, kitų asmenų turtas turėtų būti tvarkomas asmens, kuris tą darytų ne kito asmens vardu, tačiau savo vardu, kadangi taip būtų užtikrintas didesnis tokio turto tvarkytojo atsakomybės laipsnis prieš turto savininką, t. y. kito asmens turtą tvarkantis asmuo, būtų suinteresuotas vengti nenaudingų sandorių sudarymo su trečiaisiais asmenimis, jeigu jis žinotų, kad tokius sandorius sudarys savo vardu. Turto patikėjimo teisė būtent ir turėtų užtikrinti, kad minėtais atvejais, turtą valdantys asmenys veiktų savo vardu.

Antra vertus, aukščiau išvardintais atvejais, įstatymų leidėjas turėtų siekti, kad kito asmens turto valdytojai turėtų efektyvias galimybes ginti svetimą turtą nuo grėšiančių ar esamų teisės pažeidimų. Tiesa, LR CK 4.242 str. 4 d. numato, jog administratorius turi teisę pareikšti su turto administravimu susijusius ieškinius, taip pat įstoti į kitų asmenų pradėtą bylą, susijusią su administruojamu turtu, tačiau vargu, ar minėta nuostata gali būti aiškinama taip, kaip suteikianti teisę turto administratoriui reikšti ir daiktinio pobūdžio ieškinius, numatytus LR CK 4.95 – 4.99 str., kadangi teisė reikšti šiuos ieškinius priklauso išimtinai daikto savininkui. Kadangi LR CK 4.110 str. šią teisę numato turto patikėjimo teisės turėtojui, tai manytina, kad turto patikėtojas gali turtėti didesnes (o gal tam tikrais atvejais ir efektyvesnes) kito asmens turto gynimo galimybes.

Tačiau šis pasiūlymas turi būti įvertintas atsižvelgiant ir į neigiamas pasekmes. Primintina, kad LR CK 6.965 str. 4 d. numato ir patikėtojo subsidiarinę atsakomybę prieš trečiuosius asmenis. Ši atsakomybė gali viršyti ir patikėto turto vertę. Todėl kito asmens turto administravimo teisės pakeitimas patikėjimo teise, pagal galiojančią teisinę reglamentavimą galėtų pabloginti patikėtojo ar turto savininko teisinę padėtį. Mūsų nuomone, LR CK 6.965 str. 4 d. įtvirtinta patikėtojo civilinė atsakomybė neturi teisinio pagrindimo, todėl teisiniame reglamentavime jos turėtų būti atsisakoma.³³² Pašalinus šią kliūtį, turto patikėjimo teisė galėtų veikti kaip kito asmens turto administravimo teisės alternatyva.

³³² Apie patikėtojo civilinę atsakomybę žr. disertacijos skyriuje „Civilinė atsakomybė privataus turto patikėjimo teisiniuose santykiuose“.

8.1.2. *Privataus turto patikėjimo teisė, kaip pateisinama alternatyva uzufukto teisei šeimos turtiniuose santykiuose*

LR CK 4.141 str. 1 d., pateikianti uzufukto apibrėžimą nurodo, kad uzufuktas – asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufuktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas. Poreikis aptarti uzufukto teisę šiame darbe kyla dėl specifinio pobūdžio uzufukto teisės taikymo šeimos teisiniuose santykiuose ypatybių.

LR CK 3.185 str. 1 d. numato, kad „*Turtą, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufukto teisėmis.*” Kaip pastebi P. S. Vitkevičius, jog šeimos santykiams skirtas uzufuktas gerokai skiriasi nuo bendro daiktinio uzufukto, kuris įtvirtintas LR CK 4.141 – 4.159 str., taip pat romėnų teisės šaltiniuose. Autorius nurodo, kad šeimos santykiams netinka tradicinė uzufukto samprata, todėl tėvų uzufukto teisei taikomos tik tos uzufukto nuostatos, kurios neprieštarauja LR CK trečiosios knygos nuostatomis (LR CK 3.185 – 3.191 str.).³³³

Vien toji aplinkybė, kad pagal šeimos santykiams nustatytą uzufukto teisės reglamentavimą, naudą iš uzufukto gauna ne tėvai (uzufukto turėtojai), tačiau tretieji asmenys – vaikai (LR CK 3.186 str. 1, 2 d.), liudija apie netipinį uzufukto pobūdį. Ši nuostata, siekiant įtvirtinti tinkamą vaiko teisių apsaugą, išsamiai perteikiama LAT praktikoje. Pavyzdžiui, 2009-07-10 nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-239/2009, LAT buvo nurodęs, kad „*Pagal CK 3.186 straipsnio 1 dalį atsakovė, būdama įstatyminė savo nepilnametės dukters atstovė (uzufuktorė), turi pareigą tvarkyti dukteriai priklausantį turtą išimtinai jos interesais, t. y. taip, kad jis teiktų vaikui maksimalią materialią ir dvasinę naudą bei būtų viena iš sąlygų, užtikrinančių jo sveiką, darną fizinę bei psichinę raidą.*“³³⁴ Tuo paprasčiausiai paneigiama bet kokia uzufuktoriaus galimybė, gautą naudą iš uzufukto objekto naudoti savo poreikių tenkinimui.

Manytume, kad šis teisinio reglamentavimo modelis nėra išplaukiantis iš Lietuvos šeimos teisės instituto raidos, kadangi jis nebuvo būdingas Lietuvai iki naujojo LR CK įsigaliojimo. Todėl labai tikėtina, kad naujojo LR CK trečiosios knygos autoriai minėtų vaikų turto valdymo modelį galėjo pasiskolinti iš kitų valstybių šeimos teisės pošakio.

JAV Luizianos valstijos civilinio kodekso 223 str. numato, kad santuokos metu tėvai santuokos metu turi teisę naudotis vaiko turtu iki jo pilnametystės ar emancipacijos.³³⁵ Olandijos civilinio kodekso 1:253l str. įtvirtina tėvų uzufukto sampratą nurodydamas, kad kiekvienas tėvas, kuris turi valdžią savo vaikui, įstatymo pagrindu įgyja uzufukto teisę į vaiko turtą.³³⁶ Prancūzijos civilinio kodekso 382 str. numato, kad tėvas ir motina turės teisę į jų vaiko turto administravimą ir naudojimą.³³⁷

³³³ Vitkevičius, P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006, p. 188.

³³⁴ 2009-07-10 LAT nutartis civilinėje byloje A.K. v. I. B. K. (bylos Nr. 3K-3-239/2009).

³³⁵ JAV Luizianos valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-27]. <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?doc=109337>>.

³³⁶ Olandijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-28]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civil-codebook01.htm>>.

³³⁷ Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-28]. <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20-%20OF%20MINORITY>.

Išanalizavus kitų valstybių, kurių modelių, kuriant vaiko turto valdymo teisę, tikėtina vadovavosi ir Lietuva, galima daryti prielaidą, kad kitų valstybių patirtis į LR CK perkelta ne visiškai tiksliai. Netiksliai ta prasme, jog Lietuvos vaikų turto tvarkymo mechanizmas pagrįstas vien tik uzufrukto teise, šią daiktinę teisę dirbtinai paverčiant vaiko nuosavybės teisės įgyvendinimo būdu ir taip iškreipiant šios daiktinės teisės paskirtį. Juk pirmiausia, uzufrukto teisė turėtų būti suprantama kaip daiktinė teisė, kuri turi duoti naudą jos turėtojui (šiuo atveju tėvams), o ne įpareigoti uzufrukto turėtoją atlikti atitinkamus veiksmus trečiojo asmens naudai. Mūsų manymu, tėvų pareigų, susijusių su vaikų turto tvarkymu vykdymas, turėtų būti pagrįstas ne uzufrukto teise, tačiau kita daiktine teise.

Šiame kontekste galima paminėti, kad visose aukščiau nurodytose užsienio valstybėse, kurios įtvirtina tėvų uzufruktą į vaikų turtą, ši tėvų daiktinė teisė yra atskiriama nuo vaiko turto administravimo teisės. Pavyzdžiui, Olandijos civiliniame kodekse 1:253i – 1:253k str. yra skirti reglamentuoti vaiko turto tvarkymo klausimus ir tik 1:253l ir 1:1253m str. reglamentuoja tėvų uzufruktą. Olandijos kodekso jau minėtas 1:253l str. aiškiai nurodo, kad tėvai, kurie naudojami tėvų valdžia įstatymo pagrindu įgyja ir uzufruktą į vaikų turtą. Taigi nėra jokios užuominos apie tai, kad tėvai tvarkytų vaikų turtą uzufrukto teise, kadangi jie šią teisę tik įgyja dėl to, kad kaip administratoriai tvarko vaikų turtą ir atlieka kitas pareigas. Prancūzijos civilinio kodekso 383 str. 2 d. šiuos du pagrindus (t. y. turto tvarkymą ir uzufruktą) išskiria dar aiškiau nurodant, jog įstatyminis naudojimas vaiko turtu yra susijęs su įstatyminiu vaiko turto administravimu, t. y. naudojimas priklauso arba abiem tėvams, arba vienam iš jų, kuris atsakingas už turto administravimą.

Tuo tarpu netgi ir pačiame LR CK galima matyti uzufrukto teisės ir vaikų turto tvarkymo teisės išskyrimo požymių, kadangi nesilaikoma vienodos terminijos. Pavyzdžiui, LR CK 3.190 str. 2 d. tuo pačiu kalba ir apie tai, kad vaiko tėvas ar motina sudarę naują santuoką išsaugo uzufrukto teises, o jų nauji sutuoktiniai, jeigu jie įsivaikina vaiką, taip pat įgyja „turto tvarkymo teisę“. Apskritai, galima pastebėti, kad LR CK nuostatos tarsi sukuria naują teisinę konstrukciją – dirbtinę daiktinę teisę „vaiko turto tvarkymo teisę uzufrukto teisėmis“. Vien iš tokios teisės įvardijimo yra aišku, kad ši teisė savyje apjungia ir vaiko turto tvarkymą ir uzufrukto teisę.

Todėl atsižvelgdami į tokį netradicinį LR CK reglamentavimą, matytume poreikį jį patikslinti, LR CK vartojamą „turto tvarkymo uzufrukto teisę“ išskaidant į dvi – turto patikėjimo arba kito asmens turto administravimo teisę ir uzufrukto teisę, o ten, kur kalbama vien tik apie turto tvarkymą – siūlome palikti tik turto patikėjimo teisę arba kito asmens turto administravimo teisę.

Vaiko turto tvarkymo teisinių pagrindų atskyrimas gali būti reikšmingas ne tik teisinio tikslumo, tačiau ir praktiniu požiūriu. Pavyzdžiui, esant galiojančiam teisiniam reglamentavimui, nėra visiškai aišku, kaip taikyti LR CK 3.187 str., kuris nusako atvejus, kada tėvai neturi teisės tvarkyti savo vaikų turto uzufrukto teisėmis.³³⁸ Šio straipsnio 3 p. numatyta, kad vaikui dovanotas ar jo paveldėtas turtas su sąlyga, kad jam nebus taikomas uzufruktas, negali būtų tėvų tvarkymo teisės objektu. Pagal įstatymo raidę, atrodytų, jog

³³⁸ LR CK 3.187 str. teigia, kad „Tėvai neturi teisės tvarkyti uzufrukto teisėmis savo nepilnamečių vaikų turto, kuris yra: 1) įgytas vaiko už savo paties uždirbtas lėšas; 2) skirtas vaiko lavinimo, jo pomėgių tenkinimo ar laisvalaikio organizavimo tikslams; 3) vaikui dovanotas ar jo paveldėtas su sąlyga, kad tam turtui nebus nustatomas uzufruktas.“

tėvai apskritai negali priimti jokių su tokio turto tvarkymu susijusių sprendimų. Tačiau neaišku, kas tuomet turėtų tvarkyti tokį turtą ir ar vis viena šios teisės neišlaiko vaiko tėvai bei globėjai. Juk LR CK 2.7 – 2.8 str. apibrėžia nepilnamečių civilinio veiksnumo ribas ir nustato, kad už nepilnamečius iki 14 metų amžiaus sandorius jų vardu sudaro jų tėvai ar globėjai (LR CK 2.7 str. 1 d.), o nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų sandorius sudaro turėdami tėvų ar rūpintojų sutikimą (LR CK 2.8 str. 1 d.). Todėl manytume, kad įstatymų leidėjas turėtų patikslinti vaiko turto tvarkymo teisinį režimą, nustatydamas, kad vaiko turtas tvarkomas patikėjimo teise arba kito asmens turto administravimo teise vaiko ir šeimos interesais, o uzufrukto teisės sąvoką vartoti tik tėvų ar turto tvarkytojų turtinių interesų aprūpinimo prasme.

Kaip esame įvardinę, siūlomos įtvirtinti turto tvarkymo teisės vaidmenį galėtų užimti arba turto patikėjimo teisė arba kito asmens turto administravimo teisė, tačiau dėl tam tikrų turto patikėjimo teisės savitumų, manytume, kad turėtų būti pasirinkta turto patikėjimo teisė, išlaikant visus įstatyme reglamentuotus vaikų turto tvarkymo ypatumus, kurie skirti apsaugoti vaikų turtinius ir kitus interesus.

Pirmiausia, tą sąlygotų būtinybė tėvams nustatyti pareigą vaikų turtą tvarkyti savo (tačiau ne vaikų) vardu. Tėvų pareiga tvarkyti savo vaikų turtą tėvų vardu, garantuotų vaikų turto apsaugą, kadangi sandorių sudarymo atvejais, pareigas ir riziką iš sandorių turėtų prisiimti tėvai, o nauda iš sandorių būtų suteikiama nepilnamečiams vaikams ar šeimai. Pagal LR CK 3.189 str. 2 d., tėvai už prisiimtas pareigas galėtų atsakyti tik savo turtu, tačiau ne vaiko turtu ar savo turima uzufrukto teise.

Antra, turto patikėjimo teisės taikymas aptariamuose šeimos santykiuose atitiktų tipinę teisinių santykių struktūrą, galiojančią tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse, kuomet tėvai vaikų turtą valdytų, naudotų ir disponuotų juo nustatytu tikslu – vaikų ir šeimos interesais.

Vis tik vertinant praktiškai, kito asmens turto administravimo teisės alternatyva atrodytų lengviau įgyvendinama tobulinant uzufrukto teisės sampratos reglamentavimą, kadangi įstatymų leidėjui būtų paprasčiau pateikti nuorodą į jau detaliai reglamentuotą kito asmens turto administravimo teisę, nei į turto patikėjimo teisę, į kurios teisinio reglamentavimo taisymui reikia skirti nemažai įstatymo leidėjo pastangų.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta yra akivaizdu, jog uzufrukto teisė, kaip vaiko turto tvarkymo teisė, yra nepakankama pagrįsti ir aptarnauti atsirandantį teisinį santykį dėl vaiko turto tvarkymo. Įstatymo leidėjo pozicija supaprastinti vaiko turto valdymo modelį, jį reglamentuojant šiems santykiams nebūdinga uzufrukto teise, mažina turto patikėjimo teisės praktinę reikšmę, nepagrįstai šią teisę ignoruoja. Todėl manytume, kad turto patikėjimo teisė gali būti panaudota kaip metodologiškai pateisinama alternatyva vaiko turto tvarkymo uzufrukto teise institutui.

8.1.3. Privataus turto patikėjimo teisė ir panašūs prievolių teisės institutai

Lietuvoje veikiantis privataus turto patikėjimo sutarties institutas, o tiksliau sakant, privataus turto patikėjimo sutarties institutas, turi tam tikrų sąsajų ir panašumų su prievolinės teisės institutais, tokiais kaip pavedimas ir komisas. Tačiau be esminio skiriamąjo bruožo, jog turto patikėjimo sutarties sudarymo pasekoje sukuriama daiktinė teisė,

o pavedimas ir komisas laikytini prievolių teisės instrumentais, nuo jų turto patikėjimo sutartis skiriasi dar ir kitais požymiais.

Kaip pažymima teisinėje literatūroje, nuo pavedimo sutarties (LR CK 6.756–6.765 str.), patikėjimo sutartis skiriasi tuo, kad pavedimo atveju atstovas veikia atstovaujamojo asmens vardu ir atlieka tik teisinio pobūdžio veiksmus, tuo tarpu patikėtinis veikia savo vardu ir vykdo ne tik teisinius, bet ir faktinius veiksmus jam patikėto turto atžvilgiu.³³⁹ A. Jasusas papildo šią nuomonę ir kaip pagrindinį skirtumą tarp patikėjimo teisės ir atstovavimo santykių nurodo tai, kad turto patikėjimo teisės nustatymo atveju, patikėtinis įgyvendina turto savininko įgaliojimus perduoto turto atžvilgiu visiškai laisvai savo nuožiūra, o jo veikimo ribas riboja tik savininko interesai, tuo tarpu atstovas visuomet veikia jam duotų konkrečių nurodymų ribose ir negali rodyti savo iniciatyvos.³⁴⁰

Galima tik pritarti aukščiau išdėstytoms nuomonėms, kurios pagrįstai neleidžia tapatinti turto patikėjimo teisės ir pavedimo sutarties. Nors šie institutai ir sukurti panašiam tikslui įgyvendinti, t. y. užtikrinti efektyvų turto savininko teisių to turto atžvilgiu įgyvendinimą, tačiau priemonės, kurias naudoja, kiekvienas iš šių institutų dalyvių skiriasi. Turto patikėjimo teisės atveju, asmuo įgyvendinantis savininko nuosavybės teisę, turi daug platesnius įgalinimus, todėl pasiekti savininko norimą rezultatą gali daug efektyviau.

Sunkiau turto patikėjimo sutartį atriboti nuo komiso sutarties (LR CK 6.780–6.795 str.), kurios pagrindu viena šalis (komisionierius) įsipareigoja kitos šalies (komitento) pavedimu už atlyginimą sudaryti vieną ar kelis sandorius savo vardu, bet komitento lėšomis. Kaip matyti, tiek turto patikėjimo sutarties definicijos, komisionierius, kaip ir patikėtinis santykiuose su trečiaisiais asmenimis veikia savo vardu. Tačiau, kaip rašėme aukščiau, veikimo savo vardu prigimtis komiso ir patikėjimo teisiniuose santykiuose skirtinga. Atsižvelgiant į tai, kad komiso sutartis yra pirmiausia prekybinė sutartis, t. y. skirta prekybinių santykių plėtojimui, komisionierius, veikdamas savo vardu užtikrina, kad pasinaudojant jo kaip prekybininko reputacija, sandoris bus sudarytas geresnėmis sąlygomis, nei jį sudarant komitentui pačiam. Todėl komitentui atsiranda galimybė praplėsti savo komercinius ryšius, išsaugant visus privalumus, kuriuos jis gauna naudodamasis komisionieriaus vardu sandorio sudaryme.³⁴¹ Tuo tarpu turto patikėjimo sutartimi patikėtinis savo vardu veikia dėl kitų motyvų. Pirmiausia tik veikiant savo vardu, galima laisvai įgyvendinti visus savininkui priklausančius įgalinimus turto atžvilgiu. Antra, patikėtinio veikla jo paties vardu įpareigoja patikėtinį laikytis maksimalių veiklos atidumo ir rūpestingumo standartų. Skirtingai nuo komiso sutarties atvejo, patikėtinio veikla jo paties vardu ir iš to kylanti rizika nėra apsaugota jokiais reikalavimų užtikrinimo priemonėmis, tuo tarpu komisionieriaus rizika yra įstatymiškai kompensuojama jam priklausančio atlyginimo sumokėjimo užtikrinimu.³⁴² Tai reiškia, kad patikėtinio nuostoliai, kuriuos jis gali patirti dėl veikimo savo vardu rizikos gali likti ir nekompensuoti.

³³⁹ Валявина, Е. Ю., Василевская, Н. П., Егоров, Н. Д. *supra* note 218, c. 587.

³⁴⁰ Ясус, М. В. *supra* note 22, c. 14.

³⁴¹ Брагинский М. И., Витрянский В. Б. *supra* note 17, c. 397.

³⁴² Pavyzdžiui, pagal LR CK 6.786 straipsnio 2 dalis numato, komisionieriaus teisę sulaukyti komitentui turimus perduoti daiktus, jei šis nevykdo įsipareigojimų, o to paties straipsnio 3 dalis numato komisionieriaus reikalavimų užtikrinimą įkeitimu, jeigu komitentą tampa nemokus.

Be to, kaip ir atstovavimo atveju, taip ir komiso, paprastai būna konkretus nurodymas, kurį vykdo komisionierius, tuo tarpu, kaip jau minėta turto patikėjimo sutarties atveju, jokių konkrečių nurodymų, kaip patikėtiniui tvarkytis su turtu, gali ir nebūti. Taip pat patikėtinis atlieka ir faktinius veiksmus, susijusius su turtu, tuo tarpu komisionieriaus veiksmai susiję tik su sandorių sudarymu ir yra teisinio pobūdžio. Galimybė ne tik sudaryti sandorius, bet ir atlikti kitus juridinius veiksmus, skiria turto patikėjimo sutartį nuo komiso sutarties³⁴³.

Todėl įvertinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima matyti, jog mūsų aptariama privataus turto patikėjimo teisė nors ir skiriasi nuo aukščiau minėtų institutų, tačiau tam tikrais atvejais gali su pastaraisiais konkuruoti.

8.2. Civilinė atsakomybė privataus turto patikėjimo teisiniuose santykiuose

Civilinės atsakomybės atsiradimo arba nuostolių atsiradimo rizikos mažinimo galimybė, yra viena iš civilinės teisės instituto patrauklumą civilinių santykių subjektams lemiančių aplinkybių. Turto patikėjo teisės nustatymo atveju, turto savininko lūkestis, jog į patikėjimo teisinį režimą perduotas turtas bus efektyviai pelningai naudojamas, yra tiesiogiai susietas su prielaida, kad iš tokio turto perdavimo patikėtiniui neatsiras nuostoliai, o jeigu ir atsiras, bus visiškai atlyginti. Tokie turto savininko lūkesčiai gali būti užtikrinami patikėjimo teisei sukuriant veiksmingą mechanizmą, nustatantį savininko atsakomybės ribas prieš trečiuosius asmenis, o taip pat efektyvias savininko gynybos priemones, siekiant patikėtinio padarytų nuostolių atlyginimo. Todėl civilinė atsakomybė turto patikėjimo teisinių santykių kontekste gali būti analizuojama dviem aspektais, t. y. kaip civilinė atsakomybė prieš trečiuosius asmenis (išoriniai teisiniai santykiai) ir kaip patikėtinio civilinė atsakomybė prieš patikėtoją bei naudos gavėją (vidiniai teisiniai santykiai).

Išoriniai iš turto patikėjimo kylantys civilinės atsakomybės teisiniai santykiai yra reguliuojami LR CK normų (LR CK 6.955 str. 2 d., 6.963 str. 2 d., 6.965 str.). Kaip jau buvo aptarta aukščiau, patikėtinis sandorius dėl jam perduoto turto sudaro savo vardu ir tą faktą atskleidžia kitai sandorio šaliai (LR CK 6.955 str. 1 d.), o tai, kaip minėjome, turėtų lemti, kad pareigos iš tokio sandorio turėtų tekti būtent patikėtiniui, o ne patikėtoju. Patikėtinio veikla jo paties vardu turėtų užtikrinti taip pat ir tai, kad civilinė atsakomybė, kylanti iš sudarytų sandorių, turėtų atsirasti patikėtiniui. Tačiau LR CK atskiros nuostatos reglamentuojančios patikėtinio atsakomybės klausimus, tarsi verčia suabejoti, ar iš tiesų patikėtiniui veikiant savo vardu, jam priskiriama ir atsakomybė už tokio veikimo neigiamas pasekmes.

LR CK 6.955 str. 2 d., nurodo, kad iš patikėtinio sudarytų sandorių kyla patikėtinio atsakomybė jo paties turtu tais atvejais, jeigu jis nesilaiko pareigos atskleisti, kad veikia kaip patikėtinis. Tokiu būdu, šią normą galima interpretuoti taip, kad patikėtinio asmeninė atsakomybė atsiranda tik tada, kai patikėtinis pažeidžia pareigą atskleisti patikėjimo teisės buvimo faktą. Tuo pačiu tai tarsi suponuoja išvadą, kad jeigu patikėtinis atskleis patikėjimo faktą, tai jam atsakomybė nekils.

³⁴³ Садиков, О. Н. *supra* note 134, c. 788.

LR CK 6.965 str. 3 d. numatyta, kad jeigu patikėtinis sudaro sandorį viršydamas jam suteiktus įgaliojimus arba pažeisdamas sutartyje nustatytus apribojimus, tai pagal tokį sandorį jis atsako pats. Tokia norma vėlgi tarsi leidžia suprasti, kad tais atvejais, kai patikėtinis veikia neviršydamas jam suteiktų įgaliojimų, jis neturėtų atsakyti už atsiradusias neigiamas pasekmes.

Todėl galima manyti, kad aukščiau paminėtos patikėtinio atsakomybę reglamentuojančios normos eliminuoja principinės nuostatos, kad patikėtinis veikia savo vardu, tikrąją prasmę. Be to, kyla problema, kaip vertinti aptariamą normą LR CK 6.965 str. 4 d., kuri teigia, kad skolos pagal prievolės, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto, o jeigu šio turto nepakanka, tai išieškoma iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto, kontekste.

Vis tik, mūsų manymu, LR CK 6.955 str. 2 d. ir 6.965 str. 3 d. nustatytos taisyklės nepaneigia patikėtinio asmeninės atsakomybės, tačiau nustato atvejus, kada patikėtinio atsakomybė kils nesilaikant LR CK 6.965 str. 4 d. nustatytos tvarkos. Tai reiškia, kad tais atvejais, kuomet patikėtinis nesilaikys pareigos nurodyti, kad jis veikia patikėjimo teise, arba pareigos veikti neperžengiant jam suteiktų įgalinimų, iš patikėtinio turto galės būti išieškoma tiesiogiai, nevykdant pirminio išieškojimo iš patikėtinio patikėjimo teise valdomo turto. Kitaip tariant nebus laikomasi išieškojimo iš patikėtinio turto subsidiarumo reikalavimo. Tačiau tokiu būdu, nustatant tokio pobūdžio atsakomybę patikėtinui, pastarojo nemokumo atveju gali būti pažeidžiami trečiųjų asmenų (kreditorių) turtiniai interesai, kadangi jiems tarytum užkertamas kelias, vykdyti išieškojimą iš patikėto turto ir nustatomas įpareigojimas išieškoti nuostolius tiesiogiai iš patikėtinio. Tačiau LR CK 6.965 str. 3 d. yra skirta ginti sąžiningų trečiųjų asmenų (kreditorių) interesus, todėl tais atvejais, kai jie nežinojo ir negalėjo žinoti, kad sudarydamas sandorį patikėtinis viršija savo įgaliojimus, kreditoriai išieškojimą gali vykdyti LR CK 6.965 str. 4 d. nustatyta tvarka, t. y. pirmiausia – iš patikėto turto, jo neužtekus – iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto – iš patikėtinio kito turto. Toks atsakomybės pobūdis, pirmiausia skirtas kreditorių teisių praplėtimui tinkamai išieškoti skolą.³⁴⁴

Vis tik paminėtoji LR CK 6.965 str. 4 d., išplečianti kreditorių teises išieškoti jų nuostolius, tuo pačiu kėsina pažeisti patikėtojo turtinių interesų sferą. Todėl kitų asmenų galimybė tenkinti savo reikalavimus ne tik iš patikėto turto ir patikėtinio turto, tačiau ir iš patikėtojo kito turto, kelia nemažai diskutuotinų klausimų.

Patikėtinio atsakomybės, susijusios su patikėtu turtu, įtvirtinimas prieš trečiuosius asmenis didesnių nesusipratimų nekelia, kadangi suprantama, jog būtent patikėtinis teisiniuose santykiuose veikdamas savo vardu, tiek faktinius, tiek teisinius veiksmus atlieka savo iniciatyva ir savo nuožiūra. Todėl už šių veiksmų neigiamus rezultatus turi atsakyti jis pats savo sąskaita. Tačiau kuo gi pagrįsta patikėtojo atsakomybė šiame kontekste lieka neaišku.

Patikėtojas patikėjimo santykio egzistavimo metu, yra atskirtas nuo savo nuosavybės ekonomine prasme. Tai reiškia, kad visi patikėtojo, kaip turto savininko įgalinimai,

³⁴⁴ Турьшев, П. В. *Траст и договор доверительного управления имуществом*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Москва, 1997, с. 109.

yra perduoti patikėtiniui, patikėjimo teisės galiojimo laikotarpiui. Tuo tarpu patikėtinis veikdamas savo vardu įgyvendina savininko nuosavybės teisę, sudarydamas atitinkamus sandorius bei atlikdamas kitus veiksmus, susijusius su jam patikėtu turtu. Jo veikla teisine prasme yra visiškai atskirta nuo patikėtojo veiklos, įgyvendinant teises į patikėtą turtą. Tačiau įstatymas nustato patikėtojo atsakomybę jo perduotu į patikėjamą turtu ir taip pat – kitu patikėtojo turtu. Patikėtojo atsakomybė perduotu į patikėjamą turtu gali būti pagrįsta tuo, kad patikėtojas pats prisiima atitinkamą riziką dėl patikėtinio veiksmų, jeigu šiais būtu padaroma žala tretiesiems asmenims. Tai yra tarsi savotiškas patikėjimo teisės veiklos materialinis įnašas, užtikrinantis trečiųjų asmenų teises, atliekantis panašią funkciją, kaip įmonės įstatinis kapitalas, tik kuriuo patikėtojas ir turėtų rizikuoti. Tačiau kaip pagrįsti galimybes, išieškoti iš kito patikėtoju priklausancio turto, teisinę prigimtį. M. V. Jasusas galimybę nukreipti išieškojimą į kitą patikėtojo turtą, aiškina kaip civilinės atsakomybės taikymą patikėtoju.³⁴⁵ Tačiau autorius tuo pačiu pažymi, kad negatyvaus pobūdžio pasekmių taikymas turto savininkui, nėra pagrįstas tradiciniu atsakomybės supratimu, kadangi neatitinka visų būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų. Iš tiesų, pasiremiant patikėtojo atsakomybės, kaip civilinės atsakomybės aiškinimu, galima sutikti, kad išieškojimui iš patikėtojo kito turto galimybei, nėra kelių būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų, tokių kaip: neteisėtų veiksmų (LR CK 6.246 str.), priežastinio ryšio (LR CK 6.247 str.) ir kaltės (LR CK 6.248 str.). Dėl šios priežasties patikėtojo atsakomybė už patikėtinio veiksmus, negali būti pateisinama civilinės atsakomybės prasme.

Nepaisant to, kad patikėtojo subsidiarinė atsakomybė negali būti pateisinama jokiais teorinėmis prielaidomis, ji yra dar viena priežastis mažinanti turto patikėjimo teisės patrauklumą civilinės apyvartos subjektams. Akivaizdu, kad joks patikėtinis nesiryš sudaryti patikėjimo teisę įtvirtinančio sandorio, jeigu žinos, kad taps subsidiariai atsakingas už patikėtinio veiksmus. Esant tokiam reglamentavimui, pavyzdžiui, sunku įsivaizduoti, kad į patikėjimo teisinį režimą gali būti perduodamas padidinto pavojaus šaltinis (pavyzdžiui, automobilis skirtas keleiviams vežioti), kadangi automobilio avarijos metu galimos sukelti neigiamos pasekmės ir jų įvertinimas pinigine išraiška (pavyzdžiui, neturtinės žalos padarymo atveju), gali ženkliai viršyti ir paties patikėto turto, patikėtinio ir patikėtojo turto bendrą vertę kartu paėmus. Be to, netgi sudarius patikėjimo sandorį ir perdavus turtą patikėjimo teise, turto savininkas turi nuolat stebėti ir kontroliuoti patikėtinio veiksmus tam, kad būtų išvengta nuostolių tretiesiems asmenims ir tuo pačiu turto patikėjimo teisės steigėjo subsidiarinės atsakomybės. Viena vertus, tai sąlygoja papildomus turto patikėtojo laiko ir piniginius kaštus, kita vertus, prieštarauja patikėjimo teisės paskirčiai sudaryti patikėtiniui tokias veiklos sąlygas, kuriose jis galėtų veikti savo nuožiūra patikėtojo interesais. Todėl labai tikėtina, kad galiojant patikėtojo subsidiarinei atsakomybei, turto savininkas savo nuosavybės teisę sieks įgyvendinti ne patikėjimo teisės, tačiau kitų panašių institutų, kito asmens turto administravimo teisės, pavedimo ar komiso sutarčių, pagalba.

Mūsų nuomone, į privataus turto patikėtoją reikėtų žvelgti ne į kaip potencialų nuostolių atlyginimo šaltinį, tačiau kaip į investuotoją, kuris siekia racionaliai panaudoti savo turtą apribodamas savo atsakomybę tik to turto ribose. Todėl šiam teiginiui iliustruoti puikiai tinka jau minėtasis įmonės pavyzdys. Taip kaip ir ribotos civilinės atsakomybės

³⁴⁵ Ясус, М. В. *supra* note 22, c. 149.

juridinio asmens atveju, taip ir turto patikėjimo teisės atveju, turto savininkas įneša tam tikrą kapitalą ūkinei – komercinei veiklai vystyti, tikėdamasis jo grąžos ir suprasedamas, kad jo atsakomybė bus ribojama tik šių investicijų apimtimi. Turto valdytojas, ar tai būtų juridinio asmens valdymo organai, ar patikėtinis, atlieka įvairias operacijas su jam perduotu turto, tačiau ne savo, o ekonominio turto savininko interesais. Ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens atveju, dalyvių atsakomybė yra ribojama jų įnašų suma ir tik išimtiniais atvejais (LR CK 2.50 str. 3 d.), gali kilti dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. Tuo tarpu patikėtosios nuosavybės atveju, patikėtojo subsidiari atsakomybė yra nustatoma visais atvejais, neatsižvelgiant į pastarojo kaltę. Todėl darytume išvadą, kad LR CK 6.965 str. 4 d. nustatanti patikėtojo subsidiarinę atsakomybę už patikėtinio veiksmus, yra nepagrįstai riboja asmens (patikėtojo) teisę efektyviai tvarkytis su savo nuosavybe, todėl šios nuostatos įstatyme turėtų būti atsisakyta. Patikėtojo subsidiarinės atsakomybės atsisakymas, leistų visapusiškiau atsiskleisti patikėjimo teisės savybei, jog būtent patikėtinis įgyvendindamas savininko teises, veikia savo vardu, o taip pat tai neabejotinai panaikinti ekonomines kliūtis asmenims taikyti turto patikėjimo teisę. Be to, toks minėtos nuostatos atsisakymas nepažeistų trečiųjų asmenų interesų, kadangi išliktų patikėtinio pareiga atskleisti tretiesiems asmenims, jog jis veikia patikėjimo teisės pagrindu, o tai savaime leistų kitiems asmenims suvokti, kad atsakomybė, kylanti iš sandorio, bus apribota patikėto turto ir patikėtinio turto verte. Paminėtina ir tai, kad patikėtojo civilinės atsakomybės taikymo idėjos atsisakymas atitiktų ir Europos Sąjungos harmonizavimo dokumento – DCFR X.-10:203 str. nuostatas, kurios teigia, kad nei patikėtojas, nei naudos gavėjas nėra atsakingas prieš patikėjimo teisės kreditorius.

Diskusijų kelia patikėtinio civilinės atsakomybės būtinųjų sąlygų identifikavimas, kadangi LR CK normos šiuo aspektu, manytume, nėra iki galo suderintos patikėtinio kaltės nustatymo aspektu. Prieštaravimas glūdi tame, jog pagal LR CK 6.965 str. 1 d. patikėtinio civilinei atsakomybei kilti kaltė yra būtina. Įstatyme tai yra išreikšta žodžiais: „patikėtinis, kuris tinkamai nesirūpino jam perduotu turtu ir patikėtojo bei naudos gavėjo interesais“. Tuo tarpu LR CK 6.965 str. 2 d. tarsi įtvirtina patikėtinio atsakomybės prezumpciją (atsakomybę be kaltės), kadangi nurodo, jog patikėtinis atleidžiamas nuo nuostolių atlyginimo, jeigu įrodo, kad jie atsirado dėl nenugalimos jėgos arba patikėtojo ar naudos gavėjo veiksmų.

Teisės doktrinoje pažymima, jog civilinei atsakomybei kilti paprastai naudojamas dvigubas testas: pirma, nustatinėjama ar atsakovas pažeidė rūpestingumo pareigą (*duty of care*) ir antra, nustatinėjama ar atsakovo elgesys buvo tikėtina žalos atsiradimo priežastimi nukentėjusiajam (*proximate causation*). Tačiau griežtos atsakomybės atveju (kokia yra numatyta LR CK 6.965 str. 2 d.), yra nustatinėjama tik viena iš sąlygų – ar egzistuoja tikėtinas priežastinis ryšys tarp atsakovo veiksmų ir žalos.³⁴⁶

Patikėtinio civilinės atsakomybės kontekste taip pat turėtų būti laikomasi aukščiau nurodyto požiūrio, t. y. arba jo atsakomybė turėtų kilti esant visoms būtinosioms civilinės atsakomybės sąlygoms (taigi ir kaltei), arba nustatoma, kaip atsakomybė be kaltės. A. Michejeva, šią problemą siūlo spręsti išskiriant patikėtinių rūšis į profesionalius

³⁴⁶ Salvador-Coderch, P., Garoupa, N., Gomez-Liguerre, C. Scope of Liability. The Vanishing Distinction between Negligence and Strict Liability. [interaktyvus]. 2004. [žiūrėta: 2011-06-13]. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=640482>.

patikėtinius (verslininkus) ir nekomerciniais pagrindais veikiančius patikėtinius. Autorė mano, kad atsakomybė be kaltės turėtų būti taikoma tik tuomet, jeigu veikia įmonė (verslininkas), o visais kitais atvejais, patikėtinio kaltę tektų įrodinėti.³⁴⁷ Mūsų nuomone, tokiai A. Michejevos pozicijai galima pritari.

Patikėtinio atsakomybės klausimas taip pat yra tiesiogiai susijęs su patikėjimo teisės patrauklumo civilinės apyvartoms subjektams klausimu. Todėl kuo griežtesnė civilinė atsakomybė bus taikoma patikėtiniui, tuo mažesnė tikimybė, jog asmuo norės juo tapti. Tai, savaime suprantama, lemia, kad patikėjimo teisė yra pakeičiama kitais civilinės teisės institutais. Todėl atsakomybės klausimą reikėtų sureglamentuoti racionaliai. Šiuo atveju, mes darytume išvadą, kad griežtos atsakomybės nustatymas patikėtiniui visais atvejais, nėra teisingas ir netgi nebūdingas kituose panašiuose civilinės teisės institutuose. Dėl šios priežasties įstatymas turėtų nustatyti, kad atsakomybė be kaltės gali kilti tik tokiam patikėtiniui, kuris yra komercinė įmonė (verslininkas). Mūsų požiūriu tai atitiktų ir LR CK 6.256 straipsnio 4 dalį, kuri įtvirtina bendrą taisyklę, jog įmonė (verslininkas) atsako be kaltės.

8.3. Kai kurie privataus turto patikėjimo teisės apmokestinimo klausimai

Nors šios disertacijos tikslas nėra mokestinių teisinių problemų, kylančių iš patikėjimo teisės, nagrinėjimas, tačiau mokestinis reguliavimas, mūsų nuomone, yra vienas reikšmingesnių faktorių, lemiančių turto patikėjimo teisės taikymą praktinėje veikloje. Todėl tam tikri patikėjimo teisės mokesstinio reguliavimo aspektai yra apžvelgiami žemiau.

Tradicškai patikėjimo teisė anglosaksų kraštuose yra suprantama, kaip efektyvi teisėta priemonė, padedanti mažinti mokesčių našta. JAV teisinėje literatūroje išskiriama, jog trastas padeda sumažinti dvejojo pobūdžio mokėtinus mokesčius: pajamų mokesčio (*income tax*) ir mokesčio, susijusio su turtu (*estate tax*) suma.³⁴⁸ Pajamų mokestis paprastai mažėja sukūrus neatšaukiamą, patikėtojo gyvenimo trukmei, patikėjimo teisę – trastą (*irrevocable inter vivos trust*), kurio pagrindu, turtas patikimas be galimybės panaikinti tokį patikėjimą. Tokiu būdu mokesstinė našta tenka naudos gavėjui, kadangi būtent jie gauna ekonominę naudą iš turto neribotą laiką. Paprastai, naudos gavėjai būna patikėtojo vaikai, ar anūkai, kurie turi mažiau pajamų, todėl jie patenka į asmenų ratą, kuriems taikomas mažesnis pajamų mokesčio tarifas.³⁴⁹ Neatšaukiamas, gyvenimo trukmei nustatytas trastas taip pat naudojamas mažinti turto mokesčius, kurie atsiranda po patikėtojo mirties. Tiesa, neatšaukiamai patikėjus turtą, naudos gavėjui tenka sumokėti dovanojimo mokestį (*gift tax*), tačiau paprastai šis mokestis būna mažesnis, nei turto mokestis paveldint turtą.

Lietuvoje, mokesstiniai klausimai, susiję su turto patikėjimo teise yra praktiškai palikti savireguliacijai. Nei įstatymas, nei joks kitas teisės aktas atskirai nereglamentuoja iš privataus turto patikėjimo atsirandančių mokestinių santykių. Todėl šie santykiai apibrėžiami bendrųjų mokestinių teisės aktų arba Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamais išaiškinimais.

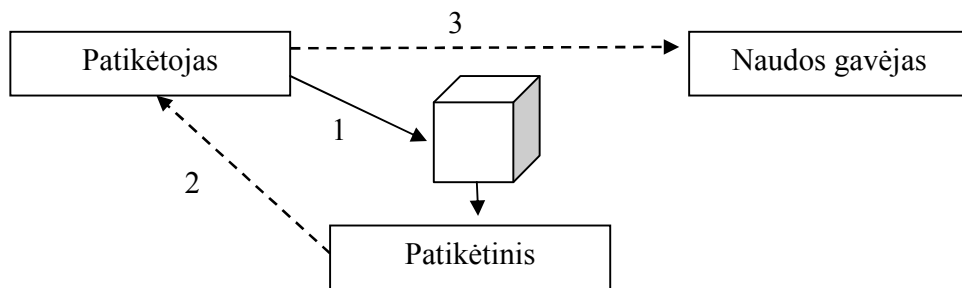
³⁴⁷ Михеева, Л. Ю. *supra* note 19, c. 169.

³⁴⁸ Burnham, W. *supra* note 222, p. 477.

³⁴⁹ *Ibid.*

Valstybinė mokesčių inspekcija 2005-04-06 išleido išaiškinimą, kaip turėtų būti sprendžiami pajamų, kylančių iš patikėjimo teisės, apmokestinimo klausimai.³⁵⁰ Pagal šį išaiškinimą, pajamos, kurios gaunamos iš patikėto turto, esant tipinei patikėjimo teisės struktūrai, kai ši teisė naudojama patikėtojo ar naudos gavėjo naudai, yra priskiriamos patikėtojo (turto savininko) pajamoms. Mokesčių administratoriaus nuomone, yra visiškai nesvarbu, kad faktiškai iš patikėto turto pajamas gali gauti ne patikėtojas, o naudos gavėjas, kuriuo gali būti trečiasis asmuo arba netgi patikėtinis. Visais atvejais išaiškinta, kad bus laikoma, jog pajamas gavo patikėtojas. O tai reiškia, kad nuo gautų pajamų patikėtojas, jeigu jis fizinis asmuo, turės mokėti gyventojų pajamų mokestį, o jeigu juridinis – pelno mokestį. Be to, pagal minėtą išaiškinimą, jeigu patikėtinis gautas pajamas iš patikėto turto išmoka trečiajam asmeniui (fiziniam asmeniui, naudos gavėjui – ne patikėtoju), tai šios pajamos pripažįstamos naudos gavėjo gauta dovana ir laikomos B klasės pajamomis, kurias deklaruoti ir nuo jų sumokėti atitinkamą mokestį turi pats pajamų gavėjas. Išaiškiniame nenurodyta, tačiau pagal analogiją, kaip dovana turėtų būti suprantamos ir privataus juridinio asmens – naudos gavėjo iš patikėto turto gautos pajamos.

Matyti, kad aptartas VMI išaiškinimas tarytum suponuoja išvadą, kad iš patikėto turto gaunamos pajamos, jeigu jos paskirstomos naudos gavėjui, apmokestinamos du kartus, t. y. pirmą kartą už gautas pajamas mokestį turi sumokėti patikėtojas, antrą kartą, mokestį už gautas kaip dovana pajamas, turi susimokėti naudos gavėjas. Tokiu būdu patikėjimo teisinis santykis mokesčių tikslais tarsi išskaidomas į kelis sandorius. Pirmą, pripažįstama, kad patikėtojas gauna pajamas iš savo turto, antrą, pripažįstama, kad jis jas dovanoja. Schematiškai tai galėtų būti pavaizduota taip, kur 1 – reiškia turto perdavimą, 2 – patikėtinio gautų pajamų grąžinimą patikėtoju, 3 – patikėtojo priimtų pajamų dovanojimą.

(6 schema)

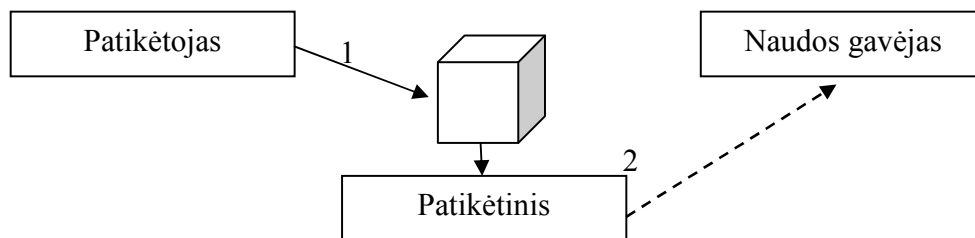
Tačiau mūsų supratimu, toks patikėjimo teisinio santykio dirbtinis skirstymas, neatitinka turto patikėjimo teisės trečiojo asmens naudai teisinės konstrukcijos. Nustačius patikėjimo teisę naudos gavėjo interesais, perduotas į patikėjimo teisę turtas yra atskiriamas nuo patikėtojo ekonomine prasme (LR CK 6.961 str. 1 d.). Atskyrus turtą, kol galioja patikėjimo teisė, nei vienas patikėtojo kreditorius negali nukreipti išieškojimo į patikėtojo turtą, (LR CK 6.961 str. 2 d.), o patikėtinis privalo atskirai nuo savo turto apskaityti patikėtą turtą (LR CK 6.961 str. 1 d.). Atitinkamai tomis pačiomis atskirtumo

³⁵⁰ Valstybinės mokesčių inspekcijos 2005-04-06 išaiškinimas Nr. (18.19-31-1)-R-31. [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2011-06-14]. <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000000943>>.

savybėmis pasižymi ne tik patikėtas turtas, tačiau ir pajamos, gautos iš jo naudojimo (LR CK 6.963 str. 2 d.). Todėl aukščiau aprašyta patikėto turto apmokestinimo schema, prieštarauja patikėto turto atskirtumo principui, kadangi iš patikėto turto gautos pajamos, dirbtinai grąžinamos į patikėtojo turto masę siekiant jas apmokestinti. Tačiau realiai, joks pajamų grąžinimas patikėtoju nevyksta, kadangi patikėtojas ekonominės naudos iš turto atsisako dar iki jos atsiradimo, t. y. turto perdavimo į patikėtinio valdymą metu.

Mokesčių sistemos teisingumas reiškia, jog ši sistema turi būti organizuota taip, kad užtikrintų teisingą ir proporcingą mokesčių naštos paskirstymą tarp atitinkamo mokesčio mokėtojų, juridinių asmenų, gyventojų ir pan., siekiant, kad kiekvienas subjektas perduotų valstybei (savivaldybei) atitinkamą dalį savo pajamų.³⁵¹ Vis tik įvertinus tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, galima manyti, kad patikėjimo teisiniuose santykiuose nesilaikoma teisingo reglamentavimo kriterijaus.

Todėl tiksliau patikėjimo teisinio santykio struktūra galėtų būti pavaizduota taip, kur 1 – turto perdavimas patikėtinui, 2 – naudos iš turto (pajamų) perdavimas naudos gavėjui. Naudos gavėjo gaunama nauda galėtų būti apmokestinama, kaip neatlygintinai gautas turtas.

(7 schema)

Lietuvos patikėjimo teisė susiduria su dar viena problema mokesčiniuose santykiuose, t. y. viešo ir privataus patikėto turto mokesčio statuso diferencijavimu, kartais ne visuomet lygiateisiškumu paremtais pagrindais. Teisės aktuose galima pastebėti tendenciją, jog viešajam patikėtam turtui nustatoma palankesnė mokesčio aplinka, nei privačiam. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo³⁵² 13 str. 1 d., patikėjimo teise gautas turtas pripažįstamas vieneto turtu tik tais atvejais, kai šis turtas gautas iš valstybės ar savivaldybių. Atrodo, akivaizdu, kad tokia Pelno mokesčio įstatymo nuostata yra būtina, kad valstybės ar savivaldybių įmonės galėtų skaičiuoti savo turto nusidėvėjimą pelno mokesčio tikslais. Tačiau tokia pelno mokesčio skaičiavimo tvarka yra ribojanti tarp ūkio subjektų susiklostančius santykius, nes tokiu atveju patikėtinui nenaudinga sudaryti turto patikėjimo sutarties. Kartu ūkio subjektai, gaunantys patikėjimo teise turtą iš valstybės ar savivaldybių, patenka į palankesnę pelno mokesčio prasmę situaciją.³⁵³ Panaši situacija išlieka ir kitų leidžiamų atskaitymų prasmė, kadangi Pelno mokesčio įstatymo 20 str. nenumato galimybės leidžiamais atskaitymais pripažinti

³⁵¹ Marcijonas, A., Sudavičius, B. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 23.

³⁵² *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 110-3992.

³⁵³ Misiūnas I., Šaltytė, I. Mokesčinės prievolės, kylančios iš patikėjimo teisės. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta: 2011-06-14]. <http://www.buhalteris.lt/lt/?cid=821&new_id=658>.

ti patikėjimo teise valdomo privataus turto eksploatavimo, remonto arba rekonstravimo išlaidas. Tuo tarpu viešojo turto nurodytų sąnaudų atskaitymui, šis apribojimas netaikomas. Todėl vėlgi susiklosto situacija, kuri lemia skirtingą viešojo ir privataus patikėto turto apmokestinimo tvarką.

Pripažįstame, kad aukščiau aprašyti viešojo ir privataus patikėto turto mokestiniai klausimai turi diskriminacinį elementą, tačiau nesutiktume su tuo, kad mokestinis teisinis reglamentavimas viešojo ir privataus turto patikėjimo atvejais turėtų būti suvienodintas. Visų pirma, tokią mūsų pozicija grindžiama jau anksčiau įrodyta prielaida, kad viešojo ir privataus turto patikėjimo teisė nėra tapati. Viešojo sektoriaus turtas pirmiausia tarnauja, kaip valdžios aparato (t. y. institucijų, kurios įvardijamos patikėtiniais) materialinės bazės užtikrinimo pagrindas. Tuo tarpu privataus turto patikėjimas, skirtas patikėtojo arba naudos gavėjo turtinių interesų aptarnavimo tikslais. Žvelgiant iš šios pozicijos, atrodytų pagrįsta įstatymo leidėjo nuomonė, kad valstybės ir savivaldybių patikėto turto atveju, patikėtiniai turtu tvarkosi, kaip su savu ir todėl jie gali naudotis visomis iš to kylančiomis mokestinėmis lengvatomis (įskaitant teise į leidžiamus atskaitymus). Privataus turto patikėjimo atveju, išreiškiama tradicinė patikėjimo struktūra, kurioje ekonominiu turto šeiminingu pripažįstamas naudos gavėjas. Todėl privataus turto patikėjimo atvejais, mokestiniai įstatymai leidžiamus atskaitymus turėtų sieti su naudos gavėju, bet ne su patikėtinium. Toks požiūris būtų pagrįstas dar ir dėl to, jog būtent naudos gavėjui yra priskiriama ir atitinkama mokesčių našta už gautas pajamas, apie kurią rašėme anksčiau, todėl naudos gavėjui turėtų būti sudarytos sąlygos mažinti mokestinę prievolę, leidžiamų atskaitymų pagrindu.

Apibendrinant galima teigti, kad viešojo ir privataus turto patikėjimo teisės skirtingas mokestinių klausimų reglamentavimas, tik dar kartą patvirtina mūsų darbe iškeltą ginamąjį teiginį, kad viešojo turto patikėjimo teisė iš esmės skiriasi nuo privataus turto patikėjimo teisės, todėl minėtos dvi daiktinės teisės turėtų būti reglamentuojamos kaip savarankiškos teisės.

IŠVADOS

Detaliai išanalizavus turto patikėjimo teisės institutą Lietuvos ir užsienio teisėje reglamentuojančius teisės aktus, šiai teisei aptarti skirtą mokslinę literatūrą, o taip pat teismų praktiką, galima konstatuoti, jog tyrimo tikslas ir uždaviniai buvo įgyvendinti, o tyrimo pradžioje iškeltas ginamasis teiginys, jog *Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė ir privataus turto patikėjimo teisė pagal savo esminius požymius turėtų būti pripažįstamos atskiromis ir savarankiškoms daiktinėms teisėms*, buvo patvirtintas remiantis žemiau suformuluotomis išvadomis:

Dėl viešojo turto patikėjimo teisės

1) Pagal savo požymius turto patikėjimo teisė vienareikšmiškai negali būti priskiriama nei prie daiktinių, nei prie prievoliųjų teisių, kadangi turi ir daiktinei ir prievolinei teisei būdingų bruožų. Vis tik Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisė pasižymi tokiomis daiktinės teisės savybėmis, kurios nebūdingos privataus turto patikėjimo teisei, t. y. patikėtinio interesas į patikėtą turtą, apribojimų laike nebuvimas, viešojo turto patikėjimo teisės turinio nustatymas įstatymu, todėl tai lemia viešojo turto patikėjimo teisės ir privataus turto patikėjimo teisės teisinės prigimties netapatumą.

2) Lietuvos viešojo turto patikėjimo teisės esmę ir paskirtį atskleidžia tokios šios teisės atliekamos funkcijos: 1) viešojo turto išsaugojimo valstybės ar savivaldybių nuosavybėje funkcija; 2) viešojo turto tvarkymo funkcija; 3) valstybės ar savivaldybės įsteigtų ar kontroliuojamų juridinių asmenų materialinio aprūpinimo funkcija.

3) Lietuvos teisės aktai įtvirtina netradicinį viešojo turto patikėjimo sutarties institutą, kurio paskirtis yra aprūpinti turtiniu pagrindu juridinius asmenis, kuriems įstatymas priskiria viešąsias funkcijas, tačiau ne užtikrinti, jog perduotas (patikėtas) turtas būtų efektyviai tvarkomas nustatytu tikslu ar naudos gavėjo interesais. Viešojo turto patikėjimo sutarties reglamentavimas yra viena iš kliūčių, neleidžiančių viešojo turto tvarkymui panaudoti tradicinį privataus turto patikėjimo sutarties institutą, kaip efektyvią viešojo turto tvarkymo priemonę.

4) Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinkimas turto patikėjimo teisės pagalba sureguliuoti tuo pačiu ir viešosios, ir privačiosios nuosavybės teisės įgyvendinimo teisinius santykius, lėmė turto patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės, vieningo teisinio reglamentavimo nebuvimą LR CK ketvirtojoje knygoje.

5) Viešojo turto patikėjimo teisė nėra pati efektyviausia viešosios nuosavybės teisės įgyvendinimo priemonė, todėl praktikoje ieškoma būdų, kaip šią teisę pakeisti kitomis viešosios nuosavybės teisės įgyvendinimo formomis. Vis tik dėl plataus viešojo turto patikėjimo teisės reguliuojamų teisinių santykių rato, viešojo turto patikėjimo teisė Lietuvoje negalės būti visiškai eliminuojama iš viešosios nuosavybės teisės įgyvendinimo procesų.

Dėl privataus turto patikėjimo teisės

1) Pasaulyje nėra nusistovėjusios bendros privataus turto patikėjimo teisės sampratos ir vieningo metodologinio jos pagrindimo, kadangi ši teisė vystėsi skirtingų teisės tradicijų (bendrosios, kontinentinės ir mišrios) įtakoje. Bendrosios teisės tradicijos

kraštuose privataus turto patikėjimo teisės – trasto koncepcija grindžiama nuosavybės teisės išskaidymo principu į teisinį titulą (*legal title*) ir teisingumo titulą (*equitable title*), tuo tarpu kontinentinės ir mišrios teisės tradicijos valstybėse privataus turto patikėjimo teisės doktrininį pamatą sudaro patikėto turto faktinio ir teisinio atskirtumo idėja. Tai lemia privataus turto patikėjimo teisės sampratų daugiareikšmiškumą ir įvairovę.

2) Privataus turto patikėjimo teisės turinio neapibrėžtumas įstatymuose, lemia patikėtojo teisę nustatyti šios teisės turinį, t. y. patikėtinio teisių ir pareigų apimtį. Ši privataus turto patikėjimo teisės savybė, neatitinka riboto daiktinių teisių skaičiaus (*numerus clausus*) doktrinos. Privataus turto patikėjimo teisės pripažinimas daiktine teise, leidžia daryti išvadą, jog Lietuvoje *numerus clausus* doktrinos nėra griežtai laikomasi.

3) Nors Lietuvos privataus turto patikėjimo teisė gali būti sukuriama sutarties, testamentu ar teismo sprendimo pagrindu, tačiau įstatyme yra reglamentuojama tik iš sutarties atsiradusi patikėjimo teisė. Tuo tarpu iš testamentu ir teismo sprendimo kilusios privataus turto patikėjimo teisės teisinis reglamentavimas nėra numatytas. Tai lemia teisinį neapibrėžtumą iš testamentu ir teismo sprendimo kylančios privataus turto patikėjimo teisės aiškinime ir taikyme.

4) Galimybė nustatyti privataus turto patikėjimo teisę testamentu, civilinės teisės subjektams galėtų suteikti papildomą jų nuosavybės teisės įgyvendinimo priemonę, kuri negali būti pakeičiama įprastais testamentu ar testamentinės išskirtinės institutais, užtikrinančią racionalų ir efektyvų testamentu paliekamo turto valdymą, naudojimą ir disponavimą. Tačiau tam, kad tokia privataus turto patikėjimo teisė, kylanti iš testamentu, galėtų pradėti funkcionuoti, reikalingi atitinkami LR CK pakeitimai, nustatantys turto patikėjimo teisės, kylančios iš testamentu, ypatumus.

5) Galimybė įtvirtinti privataus turto patikėjimo teisę teismo sprendimu, turėtų būti nulemta tarp šalių susiklosčiusių fiduciarinių santykių ir iš jų kylančių fiduciarinių pareigų pažeidimo, dėl ko nukentėjęs asmuo galėtų kreiptis į teismą, prašydamas nustatyti patikėjimo teisę neteisėtai kito asmens įgytam turtui. Tačiau tam, kad tokia privataus turto patikėjimo teisė, kylanti iš teismo sprendimo, galėtų būti nustatoma, reikalingi atitinkami LR CK pakeitimai, nustatantys turto patikėjimo teisės, kylančios iš teismo sprendimo, ypatumus.

6) Lietuvos teisiniame reguliavime įtvirtinta privataus turto patikėjimo teisė ir kito asmens turto administravimo teisė, neturi ryškių skiriamųjų požymių, todėl gali kilti sunkumų atribojant šias dvi teises. Siekiant atskirti privataus turto patikėjimo teisę nuo kito asmens turto administravimo teisės, reikėtų atsižvelgti į tai: 1) kieno vardu turto tvarkytojas veikia; 2) turto tvarkytojo statusą; 3) teisės atsiradimo pagrindą; 4) teisės nustatymo laikotarpį; 5) teisę nustatančio akto turinį; 5) santykyje dalyvaujančių subjektų struktūrą.

7) Privataus turto patikėjimo teisė tais atvejais, kuomet reikia užtikrinti didesnę turto savininko interesų apsaugą, galėtų tapti pagrįsta kito asmens turto administravimo teisės alternatyva, kadangi tvarkydamas kito asmens turtą patikėtinis veiktų savo vardu, todėl pareigas taip pat prisiimtų savo, o ne turto savininko vardu. Tačiau ši alternatyva būtų įmanoma tik su sąlyga, kad įstatymų leidėjas atsisakys civilinės atsakomybės prasme nepagrįstos patikėtojo subsidiarinės atsakomybės, tuo atveju, jeigu trečiųjų asmenų reikalavimams patenkinti neužtenka patikėto turto ir patikėtinio turto.

8) Privataus turto patikėjimo teisė Lietuvoje, susiduria su daug priežasčių, mažinančių šios teisės praktinį pritaikomumą. Tokios priežastys yra: 1) privataus turto patikėjimo teisės, kylančios iš testamentu ir teismo sprendimo, teisinio reglamentavimo nebuvimas; 2) privataus turto patikėjimo teisės ir kito asmens turto administravimo teisės panašumas ir tarpusavio konkurencija; 3) privataus turto patikėjimo teisės patikėtojo – turto savininko subsidiarinės civilinės atsakomybės įtvirtinimas, tuo atveju, jeigu trečiųjų asmenų reikalavimams patenkinti neužtenka patikėto turto ir patikėtinio turto; 4) nepalanki mokestinė aplinka taikant privataus turto patikėjimo teisę.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į aukščiau padarytas išvadas, siekiant tobulinti turto patikėjimo teisės Lietuvoje teisinį reglamentavimą, pateikiame šiuos pasiūlymus:

Dėl viešojo turto patikėjimo teisės:

1. Siūlytina pakeisti LR CK ketvirtosios knygos VI skyriaus 4.106 – 4.110 str. taip, kad jie būtų skirti reglamentuoti išimtinai valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo teisę, kurią siūlytina pavadinti „Viešojo turto tvarkymo teise“. Atitinkamai siūlytina pervadinti LR CK ketvirtosios knygos VI skyrių į „Viešojo turto tvarkymo teisę“ ir išdėstyti naują skyriaus redakciją taip, kaip nurodyta žemiau:³⁵⁴

„VI SKYRIUS

TURTO PATIKĖJIMO VIEŠOJO TURTO TVARKYMO TEISĖ

4.106 straipsnis. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės sąvoka ir tikslas

1. Turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti. Viešojo turto tvarkymo teisė – tai valstybės ar savivaldybių įmonės, biudžetinės įstaigos ar centrinio banko teisė savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybės įmonių, biudžetinių įstaigų ar centrinio banko veiklą reglamentuojančiuose ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis valdyti, naudoti valstybės ar savivaldybių perduotą turtą ir disponuoti juo nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų. Kiti juridiniai asmenys valstybės ar savivaldybės jiems viešojo turto tvarkymo teise perduotą turtą valdo, naudoja ir disponuoja juo tiek ir tokia tvarka bei sąlygomis, kaip nustatyta valstybės ir savivaldybių turto tvarkymą reglamentuojančiame įstatyme.

2. Patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisė nustatoma asmeniniais tikslais, privačiai ar visuomeninei naudai.

3. Viešojo turto tvarkymo teisės ypatumus nustato šis kodeksas, atskiras įstatymas dėl valstybės ir savivaldybių turto tvarkymo ir kiti teisės aktai.

4.107 straipsnis. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės subjektai

1. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės subjektai (patikėtiniai) tvarkytojai Lietuvos Respublikoje yra valstybės ar savivaldybių įmonės, biudžetinės įstaigos, centrinis bankas ir organizacijos, taip pat gali būti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kuriems įstatymas suteikia tokią teisę.

2. Patikėtojas ar keli patikėtojai gali skirti vieną ar keletą patikėtinių, nustatyti jų skyrimo ar keitimo tvarką.

2. Viešojo turto tvarkymo teisės steigėjais gali būti valstybė ir savivaldybės bei kiti juridiniai asmenys, kuriems šią teisę suteikia teisės aktai.

³⁵⁴ Siūlomas pašalinti tekstas išbraukiamas (pvz., *teisė*), o siūlomas papildyti tekstas – pabraukiamas (pvz., *teisë*). Tekstas, kuris šiuo metu yra įtvirtintas galiojančiuose teisės aktuose, pasiūlymuose nemodifikuojamas (pvz., *teisė*).

4.108 straipsnis. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės atsiradimo pagrindai

Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės atsiradimo pagrindas gali būti: įstatymas, administracinis aktas, sutartis, testamentas, teismo sprendimas.

4.109 straipsnis. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės turinys

±. Valstybės ar savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, centrinis bankas, savivaldybės organizacijos valdo, naudoja atitinkamai valstybės ar savivaldybės, ar kitų tokią teisę turinčių juridinių asmenų joms perduotą turtą, juo disponuoja savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose ir kituose teisės norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeisdamos įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.

2. Kiti juridiniai ir fiziniai asmenys valdo, naudoja patikėtojo jiems perduotą turtą bei disponuoja juo tiek, tokia tvarka bei sąlygomis, kaip nustatyta turto perdavimo patikėjimo teise sutartyje, testamente, teismo sprendime ar įstatyme.

4.110 straipsnis. Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės gynimas

Turto patikėjimo Viešojo turto tvarkymo teisės subjektas, gindamas turimą turtą, turi teises, nustatytas šio kodekso 4.95–4.99 straipsniuose.

2. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą pasiūlymą atskirti viešojo turto patikėjimo teisę nuo privataus turto patikėjimo teisės, atitinkamai siūlytina tikslinti LR VSTVNDĮ ir kitų teisės aktų nuostatas, kuriose vartojama turto patikėjimo teisės sąvoka, pakeičiant ją į viešojo turto tvarkymo teisės sąvoką.

3. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės ir savivaldybių įsteigtų ir kontroliuojamų patikėtinių sąrašas yra baigtinis (valstybės ir savivaldybės įmonė, biudžetinė įstaiga ir centrinis bankas), teisės aktuose naudojamus terminus „įmonė“, „įstaiga“, „institucija“, „organizacija“ būtų tikslinga pakeisti į konkrečius – „valstybės ir savivaldybių įmonė“, „valstybės ir savivaldybių biudžetinė įstaiga“, „centrinis bankas“, kurie atitiktų valstybės ir savivaldybės įsteigtų ir kontroliuojamų juridinių asmenų teisinės formas.

4. Siūlytina tikslinti LR VSTVNDĮ 10 str. 1 d. 2 p., išbraukiant iš šios normos žodžius „<...> bei priskirtosioms (ribotai savarankiškomis) <...>“ ir išdėstyti naują punkto redakciją:

„2) valstybės turtu, kuris Vyriausybės nutarimais savivaldybėms perduodamas valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) bei priskirtosioms (ribotai savarankiškomis) funkcijoms atlikti.“

Taip pat turėtų būti pataisyti ir kiti LR VSTVNDĮ straipsniai: 6 str. 2 p., 10 str. 2 d., 17 str. 1 d. 4 p., 5 p. 6 p.

5. Įstatymų leidėjui siūlytina atsisakyti šiuo metu galiojančios viešojo turto patikėjimo sutarties instituto, kaip nelanksčios ir retai taikomos viešojo turto tvarkymo priemonės ir ją pakeisti tuo patikėjimo sutarties institutu, koks yra taikomas privataus turto

valdymo, naudojimo ir disponavimo santykiams informinti. Tokios patikėjimo sutarties pagrindu valstybė ar savivaldybė galėtų perduoti kitam asmeniui valstybės ar savivaldybės turtą, o šis privalėtų tokį turtą valdyti, naudoti ir disponuoti patikėtojo nustatytu tikslu ar konkrečiau patikėtojo nurodyto naudos gavėjo interesais. Patikėtinio interesas apsiribotų tik užmokesčio už tokį turto tvarkymą gavimu.

6. Atsižvelgiant į tai, kad pagal galiojančią viešųjų juridinių asmenų teisinį reglamentavimą ne tik tokių juridinių asmenų reikmėms įgytas, tačiau visas tokių juridinių asmenų įgytas turtas priklauso valstybei ar savivaldybei ir yra valdomas patikėjimo teise, siūlytina atitinkamai koreguoti LR VSTVNDĮ 16 str., naują straipsnio redakciją išdėstant taip:

„16 straipsnis. Valstybės ir savivaldybių reikmėms įmonių, biudžetinių įstaigų, centrinio banko įgytas turtas

1. Valstybės institucijos, įmonės, įstaigos ir organizacijos įmonės, biudžetinės įstaigos, centrinis bankas visą įgytą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo viešojo turto tvarkymo teise. Įgytas turtas nuosavybės teise priklauso valstybei.

2. Savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos įmonės, biudžetinės įstaigos, visą įgytą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo viešojo turto tvarkymo teise. Įgytas turtas nuosavybės teise priklauso savivaldybei.“

7. Siūlytume iš dalies suvienodinti valstybės ir savivaldybių turto valdymo tvarką, todėl atitinkamai siūlytume pakeisti LR VSTVNDĮ 11 str. 2 d. šią nuostatą išdėstant taip:

„2. Kitos savivaldybių institucijos, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos ir organizacijos joms patikėjimo teise perduotą savivaldybės turtą valdo, naudoja bei disponuoja juo pagal įstatymus savivaldybių tarybų sprendimų nustatyta tvarka. Sprendimus, susijusius su perduoto turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu turi teisę priimti tik savivaldybės taryba, jei įstatymai nenustato kitaip.“

Dėl privataus turto patikėjimo teisės:

1. Siūlytina iš dalies perkelti LR CK šeštosios knygos L skyriaus „Turto patikėjimas“ nuostatas į LR CK ketvirtąją knygą, taip pat numatyti subsidiarų kito asmens turto administravimo teisės taikymą, papildant turto patikėjimo teisės reguliavimą pagal tarptautines patikėjimo teisės reglamentavimo tendencijas (DCFR, Europos patikėjimo teisės principus, Direktyvos dėl apsaugotų fondų projektą) ir sukurti naują atskirą VII skyrių LR CK ketvirtojoje knygoje, pavadinimu „Turto patikėjimo teisė“ bei išdėstyti naują skyriaus redakciją taip:

**„VI VII SKYRIUS
TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ**

4.106 4.111 straipsnis. Turto patikėjimo teisės sąvoka ir tikslas

1. Turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo šią teisę įtvirtinančiame akte nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti nustatytu tikslu ar naudos gavėjo interesais.

2. Patikėjimo teisė nustatoma asmeniniais tikslais, privačiai ar visuomeninei naudai.
3. Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.

4.107 4.112 straipsnis. Turto patikėjimo teisės subjektai

1. Turto patikėjimo teisės subjektai yra patikėtojas, patikėtinis ir naudos gavėjas, jeigu jis buvo paskirtas. (patikėtiniai) Lietuvos Respublikoje yra valstybės ar savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos, taip pat gali būti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.

4.113 straipsnis. Patikėtojas

1. Patikėjimo teisės steigėju (patikėtoju) gali būti turto savininkas arba kitas įstatymo nustatytas tokią teisę turintis asmuo.

2. Patikėtojas ar keli patikėtojai gali skirti vieną ar keletą patikėtinių, nustatyti jų skyrimo ar keitimo tvarką.

4.114 straipsnis. Patikėtinis

1. Patikėtiniumi gali būti fizinis ar juridinis asmuo.

2. Įstatymas gali nustatyti asmenis, kurie negali būti patikėtiniais.

3. Patikėtiniumi negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį.

4.115 straipsnis. Naudos gavėjas

1. Naudos gavėju gali būti bet kuris asmuo, išskyrus patikėtinį, jeigu jis tuo pačiu yra ir vienintelis naudos gavėjas, kurio naudai ir interesais patikėjimo teisę nustatantis aktas įpareigoja veikti patikėtinį.

2. Jeigu patikėjimo teisę nustatančiame akte naudos gavėjas nenurodytas, naudos gavėju pripažįstamas turto savininkas.

3. Naudos gavėjas turi teisę įpareigoti patikėtinį vykdyti patikėjimo teisės akte nustatytas pareigas, jei pastarasis šių nevykdo ar vykdo netinkamai.

4.116 straipsnis. Patikėjimo teisės objektai

1. Patikėjimo teisės objektais gali būti nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ar kitoks turtas, jeigu galima užtikrinti jo atskyrimą nuo patikėtinio turto.

2. Valstybės ar savivaldybės turtas, kurį patikėjimo viešojo turto tvarkymo teise valdo, naudoja ar juo disponuoja valstybės ar savivaldybės įmonė, biudžetinė įstaiga ar organizacija, centrinis bankas, savivaldybė, negali būti perduotas kitam asmeniui patikėjimo teise, išskyrus atvejus, kai toks juridinis asmuo ta įmonė, įstaiga ar organizacija likviduojama ar reorganizuojama, taip pat kitus įstatymo nustatytus atvejus.

4.117 straipsnis. Turto atskyrimas

1. Turtas, perduotas patikėtiniumi patikėjimo teise, turi būti atskirtas nuo patikėtojo ir patikėtinio turto. Patikėtinis privalo sudaryti ir tvarkyti jam perduoto turto apskaitą (balansą), o atsiskaitymams atlikti turi atidaryti atskirą banko sąskaitą.

2. Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama, išskyrus atvejus, kai patikėtojui iškeliamą bankroto byla ar jis tampa ne-

mokus. Iškelus patikėtoju bankroto bylą ar jam tapus nemokiam, turto patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti grąžintas patikėtoju.

4.118 straipsnis. Įkeisto turto perdavimas patikėjimo teise

1. Įkeisto turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise neatima iš įkaito turėtojo teisės išieškoti iš to turto.

2. Patikėtiniui privalo būti pranešta, kad jam perduodamas patikėjimo teise turtas yra įkeistas. Jeigu patikėtinis apie turto įkeitimą nežinojo ar negalėjo žinoti, jis turi teisę reikalauti nutraukti turto patikėjimo sutartį teisinius santykius ir sumokėti jam priklausantį atlyginimą bei atlyginti nuostolius.

4.108 4.119 straipsnis. Turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindai

Turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas gali būti: įstatymas, ~~administracinis aktas~~, sutartis, testamentas, teismo sprendimas.

4.120 straipsnis. Turto patikėjimo teisės nustatymas įstatymu

Įstatymai ar šis kodeksas gali nustatyti atvejus, kada turto patikėjimo teisė kyla įstatymo pagrindu.

4.121 straipsnis. Turto patikėjimo teisės nustatymas sutartimi

Sutartimi nustatomos turto patikėjimo teisės ypatumus nustato šio kodekso šeštosios knygos L skyriaus nuostatos.

4.122 straipsnis. Turto patikėjimo teisės nustatymas testamentu

1. Nustatyti turto patikėjimo teisę testamentu gali tik turto savininkas.

2. Testamentu nustatyta turto patikėjimo teisė atsiranda tik po turto savininko mirties.

3. Testatorius turi teisę patikėtiniumi skirti bet kurį fizinį ar juridinį asmenį. Patikėtiniumi negali būti skiriamas vienintelis naudos gavėjas.

4. Naudos gavėju gali būti skiriamas bet kuris fizinis ar juridinis asmuo. Naudos gavėjas gali būti ir įpėdinis.

5. Testamentu paskirtas patikėtinis be šiame skyriuje nustatytų teisių ir pareigų, turi visas teises ir pareigas kaip ir testamentą vykdytojas.

4.123 straipsnis. Turto patikėjimo teisės nustatymas teismo sprendimu

1. Teismas turi teisę, pagal suinteresuoto asmens ieškinį arba tais atvejais, kai to reikalauja viešas interesas savo iniciatyva (ex officio), nustatyti skolininko turtui patikėjimo teisę kito asmens naudai.

2. Turto patikėjimo teisė teismo sprendimu nustatoma tais atvejais, kai egzistuoja šios sąlygos:

1) Asmuo, kurio turtui nustatoma patikėjimo teisė, tą turtą įgijo neteisėtai kito asmens sąskaita;

2) Asmenį, kurio turtui nustatoma patikėjimo teisė ir kitą asmenį, kurio naudai tokia patikėjimo teisė nustatoma, neteisėtai naudos įgijimo metu, siejo fiduciarinio pobūdžio santykiai.

3. Teismo sprendimu taip pat gali būti patvirtinama įstatymo pagrindu atsiradusi turto patikėjimo teisė. Tokiu atveju šio straipsnio 2 punkte numatytos sąlygos gali būti netaikomos.

4. Teismo sprendime turi būti nurodomi patikėtojas, patikėtinis ir naudos gavėjas, turtas, kuriam nustatoma patikėjimo teisė, o taip pat nustatytas turto patikėjimo teisės turinys.

4.109 4.124 straipsnis. Turto patikėjimo teisės turinys

~~1. Valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos valdo, naudoja atitinkamai valstybės ar savivaldybės joms perduotą turtą, juo disponuoja savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeisdamos įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.~~

2. Kiti 1. Juridiniai ir fiziniai asmenys valdo, naudoja patikėtojo jiems perduotą turtą bei disponuoja juo tiek, tokia tvarka bei sąlygomis, kaip nustatyta turto perdavimo patikėjimo teise sutartyje, testamente, teismo sprendime ar įstatyme.

2. Įstatymas ar sutartis gali nustatyti patikėtinio teisių turtą valdyti, naudoti ar juo disponuoti apribojimus.

3. Jeigu turto patikėjimo teisę nustatančiame akte nėra nustatytas turto patikėjimo teisės turinys, tai turto patikėjimo teisei subsidiariai taikomas LR CK 4.241 straipsnyje nustatytas turto visiško administravimo turinys.

4.125 straipsnis. Patikėtinio teisės ir pareigos

1. Patikėtinis, laikydamasis įstatymo ir sutarties patikėjimo teisę nustačiusio akto sąlygų, įgyvendina savininko teises į jam perduotą patikėjimo teise turtą.

2. Visos teisės, kurias patikėtinis įgyja įgyvendindamas savininko teises, įskaitomos į jam perduoto turto sudėtį. Prievolės, kylančios patikėtinio veiklos metu, vykdomos iš jam perduoto turto.

3. Patikėtinis turi teisę ginti patikėjimo teisę tokiais pat būdais, kokiais yra ginama valdymo ir nuosavybės teisė.

4. Patikėtinis privalo sutartyje nustatyta tvarka ir terminais pateikti patikėtojui ir naudos gavėjui savo veiklos ataskaitą. Jeigu ataskaitos terminas nenustatytas, ataskaita turi būti pateikta vieną kartą per metus. Savininkas turi teisę bet kada kontroliuoti patikėtinio veiklą.

4.126 straipsnis. Pareiga vykdyti sutartį patikėtinio funkcijas pačiam

1. Patikėtinis privalo jam perduotą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti pats, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nustatytas išimtis.

2. Patikėtinis turi teisę pavesti kitam asmeniui atlikti tam tikrus veiksmus, būtinus dėl turto valdymo, jeigu tai yra numatyta sutartyje turto patikėjimo teisę nustatančiame akte arba tam yra gautas išankstinis patikėtojo rašytinis sutikimas, arba tai yra būtina norint apsaugoti patikėtojo ar naudos gavėjo interesus, o patikėtojo sutikimo nebuvo įmanoma per protingą terminą gauti.

3. Patikėtinis atsako už veiksmus asmens, kuriam jis buvo pavedęs juos atlikti, kaip už savo paties veiksmus.

4.127 straipsnis. Patikėtinio atsakomybė

1. Patikėtinis, kuris tinkamai nesirūpino jam perduotu turtu ir patikėtojo bei naudos gavėjo interesais, turi atlyginti naudos gavėjui arba patikėtoju nuostolius, padarytus dėl turto praradimo ar sugedimo, ir negautas pajamas.

2. Patikėtinis, kuris yra verslininkas, atleidžiamas nuo nuostolių atlyginimo, jeigu įrodo, kad jie atsirado dėl nenugalimos jėgos arba patikėtojo ar naudos gavėjo veiksmų.

3. Jeigu patikėtinis sudaro sandorį viršydamas jam suteiktus įgaliojimus arba pažeisdamas sutartyje nustatytus apribojimus, tai pagal tokį sandorį jis atsako pats. Jeigu tretieji asmenys nežinojo ir negalėjo žinoti apie įgaliojimų viršijimą ar apribojimų pažeidimą, atsiranda šio straipsnio 4 dalyje nustatytos teisinės pasekmės. Patikėtojas tokiu atveju turi teisę reikalauti iš patikėtinio atlyginti nuostolius.

4. Skolos pagal prievolės, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto. Jeigu šio turto nepakanka, tai išieškoma iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto.

4.128 straipsnis. Sandorių sudarymas

1. Patikėtinis sandorius, susijusius su jam perduotu patikėjimo teise turtu, sudaro savo vardu, tačiau jis privalo nurodyti, kad veikia turto patikėjimo teise. Patikėjimo teisės faktas turi būti atskleistas tokia forma, kokia yra nustatyta sudaromam sandoriui.

2. Jeigu patikėtinis neįvykdo šio straipsnio 1 dalyje nurodytos pareigos, tretiesiems asmenims jis atsako savo turtu iš jo turto gali būti išieškoma nesilaikant šio kodekso 4.127 straipsnio 4 dalyje numatytos išieškojimo tvarkos.

4.129 straipsnis. Patikėtinio atlyginimas

Patikėtinis turi teisę į sutartyje patikėjimo teise nustatančiame akte nustatytą atlyginimą ir būtinų išlaidų atlyginimą iš jam perduoto turto duodamų pajamų, jeigu ko kita nenustato sutartis patikėjimo teise nustatantis aktas.

4.130 straipsnis. Turto patikėjimo sutarties teisės pabaiga

1. Turto patikėjimo sutartis teise baigiasi šiais atvejais:

1) kai miršta ar likviduojamas naudos gavėjas, jeigu sutartis patikėjimo teise nustatantis aktas nenustato ko kita;

2) kai naudos gavėjas atsisako pagal sutartį gaunamos naudos, jeigu sutartis patikėjimo teise nustatantis aktas nenustato ko kita;

3) kai patikėtinis miršta, pripažįstamas neveiksniu, ribotai veiksniumi ar nežinia kur esančiu ar jis likviduojamas;

4) kai patikėtoju iškeliamą bankroto byla;

5) kai patikėtojas ar patikėtinis atsisako sutarties turto patikėjimo teisės dėl to, kad patikėtinis nebegali pats vykdyti sutarties savo pareigų;

6) kai patikėtojas turto patikėjimo teisės atsisako sutarties kitais pagrindais ir išmoka patikėtinui sutartyje nustatytą atlyginimą bei atlygina būtiną išlaidą, padarytą dėl sutarties nutraukimo.

7) kai sueina terminas, kuriam buvo nustatyta turto patikėjimo teisė.

2. Šalis, norinti atsisakyti sutarties patikėjimo teisės, privalo apie tai raštu pranešti kitai šaliai kitiems patikėjimo teisės subjektams prieš šešis mėnesius, jeigu sutartis patikėjimo teisę nustatantis aktas nenustato kitokio termino.

3. Pasibaigus turto patikėjimo sutarčiai patikėjimo teisei, patikėtinis privalo grąžinti turtą patikėtojui, jeigu sutartis patikėjimo teisę nustatantis aktas nenustato ko kita.

4.131 straipsnis. Turto patikėjimo teisės terminas

Turto patikėjimo teisė gali būti terminuota arba neterminuota.

4.132 straipsnis. Turto patikėjimo teisės registravimas

Prieš trečiuosius asmenis turto patikėjimo teisė gali būti panaudota tik įregistravus ją viešame registre įstatymų nustatyta tvarka.

4.110 4.133 straipsnis. Turto patikėjimo teisės gynimas

Turto patikėjimo teisės subjektas, gindamas turimą turtą, turi teises, nustatytas šio kodekso 4.95–4.99 straipsniuose.“

3. Atsižvelgiant į tai, kad pagal aukščiau išdėstytus pasiūlymus, didžioji dalis LR CK šeštosios knygos L skyriaus normų būtų perkelta į LR CK ketvirtą knygą, reglamentuojančią turto patikėjimo teisę, siūlytina atsisakyti tų LR CK šeštosios knygos L skyriaus nuostatų, kurios buvo perkeltos į LR CK ketvirtąją knygą ir naują LR CK šeštosios knygos L skyriaus redakciją išdėstyti taip:

„L skyrius

TURTO PATIKĖJIMAS

6.953 straipsnis. Turto patikėjimo sutarties samprata

1. Turto patikėjimo sutartimi viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtinui) savo turtą patikėjimo teise tam tikram laikui, o kita šalis įsipareigoja tą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais ar patikėtojo nustatytu tikslu.

2. Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.

6.954 straipsnis. Turto patikėjimo teisės turinys

1. Turto patikėjimo teisės turinį nustato šio kodekso 4.106 straipsnis.

2. Įstatymas ar sutartis gali nustatyti patikėtinio teisių turtą valdyti, naudoti ar juo disponuoti apribojimus.

6.955 straipsnis. Sandorių sudarymas

1. Patikėtinis sandorius, susijusius su jam perduotu patikėjimo teise turtu, sudaro savo vardu, tačiau jis privalo nurodyti, kad veikia turto patikėjimo teise. Patikėjimo teisės faktas turi būti atskleistas tokia forma, kokia yra nustatyta sudaromam sandoriui.

2. Jeigu patikėtinis neįvykdo šio straipsnio 1 dalyje nurodytos pareigos, tretiesiems asmenims jis atsako savo turtu.

6.956 straipsnis. Patikėjimo teisės objektai

1. Patikėjimo teisės objektais gali būti nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ar kitoks turtas.

2. Valstybės ar savivaldybės turtas, kurį patikėjimo teise valdo, naudoja ar juo disponuoja valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, negali būti perduotas kitam asmeniui patikėjimo teise, išskyrus atvejus, kai ta įmonė, įstaiga ar organizacija likviduojama ar reorganizuojama, taip pat kitus įstatymo nustatytus atvejus.

6.957 straipsnis. Patikėjimo teisės steigėjas (patikėtojas)

Patikėjimo teisės steigėju (patikėtoju) gali būti turto savininkas arba kitas įstatymo nustatytas tokią teisę turintis asmuo.

6.958 straipsnis. Patikėtinis

1. Patikėtiniumi gali būti fizinis ar juridinis asmuo.

2. Įstatymas gali nustatyti asmenis, kurie negali būti patikėtiniais.

3. Patikėtiniumi negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį.

6.959 6.954 straipsnis. Esminės turto patikėjimo sutarties sąlygos

1. Turto patikėjimo sutartyje privalo būti nurodyta:

1) turtas, perduodamas patikėjimo teise;

2) patikėtojas, patikėtinis, o jeigu sutartis sudaryta trečiojo asmens (naudos gavėjo) naudai, – naudos gavėjas;

3) patikėtinio atlyginimas ir jo mokėjimo tvarka, jeigu atlyginimą nustato sutartis;

4) sutarties galiojimo terminas, jeigu jis yra nustatomas.

2. Turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam kaip dvidešimties metų terminui. Įstatymas gali nustatyti ir ilgesnius maksimalius sutarties galiojimo terminus.

3. 2. Jeigu, pasibaigus sutarties galiojimo terminui, nė viena šalis nepareiškia apie jos nutraukimą, sutartis pripažįstama pratęsta tomis pat sąlygomis naujam tokiam pat terminui.

6.960 6.955 straipsnis. Turto patikėjimo sutarties forma

1. Turto patikėjimo sutartis turi būti rašytinė.

2. Nekilnojamojo daikto patikėjimo sutartis turi būti notarinės formos. Prieš trečiuosius asmenis ji gali būti panaudota tik įregistravus ją viešame registre įstatymų nustatyta tvarka.

3. Sutarties formos reikalavimų nesilaikymas turto patikėjimo sutartį daro negaliojančią.

6.956 straipsnis. Turto patikėjimo sutarties šalys

1. Turto patikėjimo sutarties šalys yra patikėtojas ir patikėtinis.

2. Turto patikėjimo sutarties šalių teises ir pareigas nustato šio kodekso ketvirtosios knygos VII skyriaus normos ir šalių pasirašyta sutartis.

6.961 straipsnis. Turto atskyrimas

1. Turtas, perduotas patikėtiniui patikėjimo teise, turi būti atskirtas nuo patikėtojo ir patikėtinio turto. Patikėtinis privalo sudaryti ir tvarkyti jam perduoto turto apskaitą (balansą), o atsiskaitymams atlikti turi atidaryti atskirą banko sąskaitą.

2. Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama, išskyrus atvejus, kai patikėtoju iškeliamą bankroto bylą ar jis tampa nemokus. Iškelus patikėtoju bankroto bylą ar jam tapus nemokiam, turto patikėjimo teise baigiasi, o turtas turi būti grąžintas patikėtoju.

6.962 straipsnis. Įkeisto turto perdavimas patikėjimo teise

1. Įkeisto turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise neatima iš įkaito turėtojo teisės išieškoti iš to turto.

2. Patikėtiniui privalo būti pranešta, kad jam perduodamas patikėjimo teise turtas yra įkeistas. Jeigu patikėtinis apie turto įkeitimą nežinojo ar negalėjo žinoti, jis turi teisę reikalauti nutraukti turto patikėjimo sutartį ir sumokėti jam priklausantį atlyginimą bei atlyginti nuostolius.

6.963 straipsnis. Patikėtinio teisės ir pareigos

1. Patikėtinis, laikydamasis įstatymo ir sutarties, įgyvendina savininko teises į jam perduotą patikėjimo teise turtą.

2. Visos teisės, kurias patikėtinis įgyja įgyvendindamas savininko teises, įskaitomos į jam perduoto turto sudėtį. Prievolės, kylančios patikėtinio veiklos metu, vykdomos iš jam perduoto turto.

3. Patikėtinis turi teisę ginti patikėjimo teise tokiais pat būdais, kokiais yra ginama valdymo ir nuosavybės teisė.

4. Patikėtinis privalo sutartyje nustatyta tvarka ir terminais pateikti patikėtoju ir naudos gavėjui savo veiklos ataskaitą. Jeigu ataskaitos terminas nenustatytas, ataskaita turi būti pateikta vieną kartą per metus. Savininkas turi teisę bet kada kontroliuoti patikėtinio veiklą.

6.964 straipsnis. Pareiga vykdyti sutartį pačiam

1. Patikėtinis privalo jam perduotą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti pats, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nustatytas išimtis.

2. Patikėtinis turi teisę pavesti kitam asmeniui atlikti tam tikrus veiksmus, būtinus dėl turto valdymo, jeigu tai yra numatyta sutartyje arba tam yra gautas išankstinis patikėtojo rašytinis sutikimas, arba tai yra būtina norint apsaugoti patikėtojo ar naudos gavėjo interesus, o patikėtojo sutikimo nebuvo įmanoma per protingą terminą gauti.

3. Patikėtinis atsako už veiksmus asmens, kuriam jis buvo pavedęs juos atlikti, kaip už savo paties veiksmus.

6.965 straipsnis. Patikėtinio atsakomybė

1. Patikėtinis, kuris tinkamai nesirūpino jam perduotu turtu ir patikėtojo bei naudos gavėjo interesais, turi atlyginti naudos gavėjui arba patikėtoju nuostolius, padarytus dėl turto praradimo ar sugedimo, ir negautas pajamas.

2. Patikėtinis atleidžiamas nuo nuostolių atlyginimo, jeigu įrodo, kad jie atsirado dėl nenugalimos jėgos arba patikėtojo ar naudos gavėjo veiksmų.

3. Jeigu patikėtinis sudaro sandorį viršydamas jam suteiktus įgaliojimus arba pažeisdamas sutartyje nustatytus apribojimus, tai pagal tokį sandorį jis atsako pats. Jeigu tretieji asmenys nežinojo ir negalėjo žinoti apie įgaliojimų viršijimą ar apribojimų pažeidimą, atsiranda šio straipsnio 4 dalyje nustatytos teisinės pasekmės. Patikėtojas tokiu atveju turi teisę reikalauti iš patikėtinio atlyginti nuostolius.

4. Skolos pagal prievolės, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto. Jeigu šio turto nepakanka, tai išieškama iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto.

6.966 straipsnis. Patikėtinio atlyginimas

Patikėtinis turi teisę į sutartyje nustatytą atlyginimą ir būtinų išlaidų atlyginimą iš jam perduoto turto duodamų pajamų, jeigu ko kita nenustato sutartis.

6.967 6.957 straipsnis. Turto patikėjimo sutarties pabaiga

Turto patikėjimo sutarties pabaigos atvejus nustato šio kodekso 4.130 straipsnio 1 dalis.

1. Turto patikėjimo sutartis baigiasi šiais atvejais:

1) kai miršta ar likviduojamas naudos gavėjas, jeigu sutartis nenustato ko kita;

2) kai naudos gavėjas atsisako pagal sutartį gaunamos naudos, jeigu sutartis nenustato ko kita;

3) kai patikėtinis miršta, pripažįstamas neveiksniu, ribotai veiksniu ar nežinia kur esančiu ar jis likviduojamas;

4) kai patikėtojui iškeliama bankroto byla;

5) kai patikėtojas ar patikėtinis atsisako sutarties dėl to, kad patikėtinis nebegali pats vykdyti sutarties;

6) kai patikėtojas atsisako sutarties kitais pagrindais ir išmoka patikėtiniui sutartyje nustatytą atlyginimą bei atlygina būtinas išlaidas, padarytas dėl sutarties nutraukimo.

2. Šalis, norinti atsisakyti sutarties, privalo apie tai raštu pranešti kitai šaliai prieš šešis mėnesius, jeigu sutartis nenustato kitokio termino.

3. Pasibaigus turto patikėjimo sutarčiai, patikėtinis privalo grąžinti turtą patikėtojui, jeigu sutartis nenustato ko kita.

6.968 6.958 straipsnis. Turto patikėjimo teisės ypatumai

Įstatymai gali nustatyti turto patikėjimo teisės ypatumus, kai turto patikėjimo sutarties dalykas yra valstybei ar savivaldybėms priklausantis turtas arba turto patikėjimo teisė kyla ne sutartiniais pagrindais. patikėtinis yra valstybės arba savivaldybės įmonės, įstaigos ar organizacijos, taip pat kai turto patikėjimo teisė atsiranda ne sutarties, o kitais pagrindais.

4. Įstatymų leidėjui siūlytina numatyti turto patikėjimo teisės taikymą pakeičiant kito asmens turto administravimo teisę tais atvejais, kai kitas asmuo tvarko asmens, negalinčio tinkamai pasirūpinti savo turtiniais interesais, turtą, šiais LR CK atvejais: LR

CK 2.29 str., 3.185 str. 3 d., 3.238 str. 2 d., 3.245 str., 3.239 str. 2 d., 3.245 str., 5.37 str. 5 d., 5.42 str., CK 5.55 str., 5.66 str., 6.229 str.

5. Įstatymų leidėjui siūlytina patikslinti LR CK 3.185 str. – 3.191 str. numatytą „*turto tvarkymo uzufruktu teisę*“, išskaidant šią teisę į dvi – turto patikėjimo arba kito asmens turto administravimo teisę ir uzufrukto teisę, o tose normose, kur naudojama vien tik turto tvarkymo teisė, siūlytina ją pakeisti turto patikėjimo teise arba kito asmens turto administravimo teise.

PROBLEMATICS OF PROPERTY TRUST LAW IN LITHUANIA

Summary

INTRODUCTION

Topicality and problematics of the research. Under current legal arrangements in Lithuania, the institution of property trust law is used to regulate the implementation of relations of concerning public and private property rights. However, such a delimitation of the application of property trust law is quite a new phenomenon in Lithuanian civil law, having arisen only in a year of 2000 with the adoption of the Civil Code of the Republic of Lithuania (henceforth: LR CC)¹. Before the LR CC was enacted, property trust law functioned exclusively as a measure of the management, use and possession of public property. The historical circumstances of the evolution of this law reveal that until changes of 1964 version of the Civil Code (henceforth: CC 1964) were accepted (17 May 1994)², public property trust law was mentioned as a law of operation management, i.e. a law on the basis of which State enterprises and agencies managed State property that was transferred to them, and only from the date that the afore-mentioned changes came into effect, this law start to be called property trust law. It is noteworthy that the legislators, in renaming the former law of operation management into a property trust law did not fundamentally change the legal regulatory effect that had existed until then. Therefore, property trust law arose in Lithuanian law through the occurrence of a technical operation, i.e. by renaming the former law of operation management into a property trust law. This choice of the legislators has led to a problem in matching the name of this law to the contents of the property trust law that is applied to management of public property relations. Besides, when the revised LR CC came into effect in 2000, which entrenched private property trust law as a right *in rem*, the legal regulation of trust property law specified in the norms of the afore-mentioned codex had to be applied not only to private property trusts but also to the regulation of the legal relations of public property trusts, which were fundamentally different in their essence and nature. The legislators, wishing to avoid ambiguities in the field of legal regulation of public property management, chose to concisely describe property trust law as a right *in rem* in the fourth book of the LR CC (LR CC Articles 4.106–4.110); however, by the same token, in order to create the right conditions for the operation of private property trust law, this law was concisely described in the sixth book of the LR CC as a trust contract institution (LR CC Articles 6.953–6.968). Nevertheless, by choosing such a property trust legal regulation regulatory model, a situation was created whereby private property trust laws were entrenched as basic provisions of property law, not in the property law book of the LR CC, but in the contract law book of the LR CC. Such a situation is not only inaccurate in a technical jurisprudence sense (since property law is regulated by contract law provisions), but it also creates the potential for legal lacunae. One such lacuna could be the lack of legal regulation of a private property trust right arising from a will or a court decision. Since the regulation of private property trust law as property law is not comprehensive in the fourth book of the LR CC, and since in the sixth book of the LR CC the stipulated trust law norms are oriented only to property trust contract law, then it remains unclear how to treat a property trust right arising from a

¹ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. I-459. *Valstybės žinios*, 1994, 44-805.

will or a court decision. This reduces the effectiveness of the institution of property trust law and its potential for practical application.

Apart from that, problems of legal regulation can be found when analysing public and private property trust law separately. For example, when public property trust law was supplemented with the institution of public property trust contract, which is partly covered by the provisions of separate legislation governing the management of public property³, a problem arose in coordinating it with the institution of property trust contract approved in LR CC articles 6.953–6.968. In our opinion, the institution of a special public property trust contract in Lithuanian law has made it impossible to use, in the management of public property, the property trust contract institution described in the sixth book of LR CC. Meanwhile, in the legal regulation of private property trust law, the most pressing question is the issue of the practical application of this law. Since the revised LR CC sought to adapt the regulation of legal relations concerning tangible property to fundamentally changed economic circumstances and to create, as much as possible, more ample opportunities for realising the rights of owners and other stakeholders in tangible property relations and to ensure the protection and defence of those rights,⁴ this Law provided for quite a few civil law institutions designed to implement property law. Thus it was that not only private property trust law was adopted in the LR CC, but so was law on the administration of another individual's property (Articles 4.236–4.252 of the LR CC) and other legal institutions for the implementation of owners' rights. Thus, given the operation of several similar ways of organising property, property trust law encountered a real threat of being overshadowed by other mechanisms for implementing individual rights. However, there are other reasons why individuals do not make use of the institution of private property trust law, namely: the inadequacy of the legal regulation of private property trust law, as a real right; the application of subsidiary civil liability to the owner of entrusted property; unfavourable taxation environment. All the afore-mentioned reasons show that property trust law is in need of deeper academic analysis that could help solve some of the problems arising in the application of property trust law.

The subject-matter of the research. The object chosen for this academic study is the law of trust of public and private property, legal regulation by provisions of material law and their explanation and practical application. The study is oriented toward Lithuanian law on property trust, because in this country the law in this sphere is characterised by the application of property trust law for the realisation of both public and private property. Therefore, any use of examples of foreign legal regulation is not for analysis of them *per se*, but as material to assist the analysis of Lithuanian law on public and private property trust.

The purpose of the research. The aim of the dissertation is to comprehensively and systematically analyse, using foreign examples for comparison, the Lithuanian property trust law model, studying the aforementioned property law both as a coherent institution and as an amalgamation of two legal institutions intended for realisation of public and private ownership respectively. The dissertation also aims to reveal certain theoretical and practical issues and deficiencies in the regulation of property trust law in Lithuania, suggesting ways of filling gaps in Lithuanian law on both public and private property trust cases.

³ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 tr. 4 d., 11 str. 3 d. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.

⁴ Civilinio kodekso projekto aiškinamasis raštas „Dėl civilinio kodekso ketvirtosios knygos“ Nr. P-2529.[interaktyvus]. Vilnius, 2000-05-16 [žiūrėta:2011-07-15]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaies-ka.showdoc_l?p_id=100912&p_query=&p_tr2=>>.

Goals of the research. These are the tasks required for implementing the aims of this study:

1. To perform an in-depth analysis of Lithuanian law on public property trust, discussing the evolution of this institution, reviewing the system of subjects of public property trust law, determining their characteristics, assessing the theoretical and practical assumptions about application of property trust law in relation to these subjects, determining the functions involved in public property trust law, providing a critique of public property trust law, assessing the justifiability of applying public property trust law for the implementation of National and Local Government law; and also to clarify any theoretical insufficiencies in the application of existing public property trust law in Lithuania, to reveal any topical problems and to suggest possible solutions for them, and also to look at future perspectives for legal regulation of public property trust law.

2. To examine in detail the institution of private property trust law in Lithuania, discussing the historical circumstances surrounding the advent of this institution in the legal system of Lithuania, looking at each reason for the advent of private property trust law separately, identifying cases of the application of private property trust law in Lithuania, identifying problems in the regulation of private property trust law and suggesting possible solutions for them; and also to review global tendencies in the evolution of private property trust law and to assess their relationship with private property trust law as it operates in Lithuania; also to discuss the characteristics of subjects and objects of this property trust law and to explain the causes of the sparse practical application of private property trust law in Lithuania, suggesting ways of eliminating these causes.

Academic novelty and practical significance of the research. This dissertation is the first study in Lithuania to analyse Lithuanian trust of property law as a coherent institution, discussing in detail public property trust law and private property trust law separately. Up to now, no one in legal studies has made any complex academic attempt to examine the genesis of property trust law, to discuss the characteristics of subjects and objects of this property trust law or to identify the most commonly occurring problems. There has been neither any thorough academic study concerning the sub-institutions of property trust law, i.e. the right to hold public property or private property in trust.

The theoretical and practical value of this study derives from its originality. First of all, the dissertation seeks to establish that property trust law, viewed as the institution used in many other countries, does not have the appropriate legal theoretical basis in Lithuania to be used for regulating the property management relationships of National and Local Governments. Therefore, conclusions formed during the study provide a basis for reconsidering the motives for applying property trust law and for stimulating discussion among both legislators and legal scholars concerning the validity of applying the concept of public property trust law to regulate public property trust relations. In addition, the complex system of public property trust law is discussed in this dissertation for the first time in Lithuania; there is discussion of the types of trustees who may control public property and it is explained what may become the objects of public property trust law, what the content of this law is and how it is determined. The analysis of the afore-mentioned public property trust law elements may become valuable teaching material and a source of understanding about the public property management system.

This dissertation is also valuable for the theory and practice of private property trust law. The value of this thesis for civil law theory is in its presentation of private property trust law as a property law implementation measure that is widespread in the world and frequently applied, while revealing the particularities of the legal regulation of property trust law in Lithuania.

Meanwhile, the practical benefit of the dissertation is in its presentation of guidelines for the application of private property trust law, i.e. it explains under what circumstances a right of private property trust could be applied when deriving from a will or a court decision. In addition, the dissertation specifies the objects that could be held in trust, and it also names the risks confronting civil law subjects who have chosen to exercise their right of ownership with the help of private property trust law. The dissertation also seeks to encourage and increase the use of private property trust law in practice; therefore, for this reason the study presents property trust law as well-founded alternative to certain other legal relationships regulated by other types of property law (e.g. the right to administer another individual's property, the right of usufruct). In general, the facts presented in the dissertation about property trust law are new and therefore meaningful to both the study and the practice of law.

Thesis that this dissertation is defending. In Lithuania, public property trust law and private property trust law, because of their fundamental attributes, ought to be recognised as separate and independent types of property law.

SURVEY OF THE RESEARCH

Property trust law has not been analysed in detail in Lithuanian legal literature. The only study of this aspect of property law appeared in the textbook „Daiktinė teisė“⁵ (“Property Law”), which was published in 2010. However, it is noteworthy that in this publication property trust law was dealt with only briefly together with other aspects of property law and it was not analysed in depth. Apart from the afore-mentioned work, property trust law has only been dealt with from time to time in Lithuanian legal doctrine, focusing on one or another aspect of the application of this law. For example, in his textbook „Civilinė teisė“⁶ (“Civil Law”), P. S. Vitkevičius dedicated several paragraphs to reviewing property trust law arising from management of public property. However, this researcher's analysis was done at a time when the 1964 version of the LR CC was still in force, so it did not cover the application of property trust law in the dealings of private individuals. R. Stanislovaitis in his textbook „Komerčinė teisė“⁷ (“Commercial Law”), succinctly discussed private property trust law. However, in that book he did not analyse public property trust law. Hence it can be seen that research on property trust law in Lithuania has been quite fragmentary and it has not analysed property trust law as a coherent legal institution that can be applied to implementing the laws on both public and private property.

Foreign scholars have devoted more attention to the peculiarities and problems of property trust law. In what concerns the dual function of Lithuanian property trust law to regulate the relations between the laws on both public and private property, the legal scholars who have written on this legal model can be divided into two categories, namely those who studied the law on public property management and those who studied the institution of private property trust law.

Since the two legal institutions are similar, as are the Russian institutions of economic management law or operative management law, which in their basic attributes do not differ much from the legal construction of Lithuanian public property trust law, the dissertation has relied on the works of researchers who have analysed the afore-mentioned aspects of property

⁵ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

⁶ Vitkevičius, P. S., *et al. Civilinė teisė. Vadovėlis*. Antrasis pataisytas leidimas. Kaunas: Vija, 1998.

⁷ Stanislovaitis, R., *Komerčinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.

law. These laws were analyzed by such authors as: K. P. Kriaževski (Кряжевских, К. П.)⁸, S. O. Korytov (Корытов, С. О.)⁹, A. A. Ivanov (Иванов, А. А.)¹⁰, V. A. Dozorcev (Дозорцев, В. А.)¹¹, V. Venediktov (А. В. Венедиктов)¹², K. I. Sklovski (Скловский, К. И.)¹³, D. V. Petrov (Петров, Д. В.)¹⁴, E. A. Suchanov (Суханов, Е. А.)¹⁵, L. V. Sanikova (Санникова, Л. В.)¹⁶ and others. Private property trust law has been written about by such scholars as: M. I. Braginski (Брагинский М. И.), V. B. Vitrianski (Витрянский В. Б.)¹⁷, N. V. Funtikova (Фунтикова, Н. В.)¹⁸, L. J. Michejeva (Михеева, Л. Ю.)¹⁹, S. I. Kovaliov (Ковалев, С. И.)²⁰, A. A. Zdanov (Жданов А. А.)²¹, M. V. Jasus (Ясус, М. В.)²², D. V. Doždev (Дождев, Д. В.)²³, Z. E. Benevolskaja

⁸ Кряжевских, К. П. *Право оперативного управления и право хозяйственного ведения по Российскому гражданскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. Ломоносова. Москва, 2003.

⁹ Корытов, С. О. *Юридическая природа права хозяйственного ведения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова. Ярославль, 1999.

¹⁰ Иванов, А. А. *Право собственности и товарно-денежные отношения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1991.

¹¹ Дозорцев, В. А. *Права государственного промышленного предприятия на закрепленное за ним имущество*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1955.

¹² Венедиктов, А. В. *Государственная социалистическая собственность*. Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1948.

¹³ Скловский, К. И. *Применение гражданского законодательства о особенности и владении. Практические вопросы*. Москва: Статут, 2004.

¹⁴ Петров, Д. В. *Право хозяйственного ведения и право оперативного управления*. [interaktyvus]. Санкт-Петербург, 2002, с. 85 [žiūrēta 2011-07-19]. <<http://www.law.edu.ru/script/cntsourc.asp?cntID=100001980>>.

¹⁵ Суханов, Е. А. Общие положения о праве собственности и других вещных правах. *Хозяйство и право*. 1995. No. 6.; Суханов, Е. А. Право хозяйственного ведения, право оперативного управления. *Хозяйство и право*, 1995, No. 7.

¹⁶ Санникова, Л. В. Проблемы становления института вещного права в России. *Собственность в XX столетии*. Москва, 2001.

¹⁷ Брагинский М. И., Витрянский В. Б. *Договорное право*. Книга третья. Договоры о выполнении работ и оказании услуг. Статут: Москва, 2002.

¹⁸ Фунтикова, Н. В. *Доверительное управление по российскому законодательству и доверительная собственность по англо-американскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Институт законодательства и сравнительного правоведения при правительстве РФ. Москва, 2004.

¹⁹ Михеева, Л. Ю. *Доверительное управление имуществом в гражданском праве России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томский государственный университет. Томск, 1998.

²⁰ Ковалев, С. И. *Доверительное управление имуществом в зарубежном и российском праве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Российский университет дружбы народов. Москва, 1999.

²¹ Zhdanov, A. A. *Transplanting the Anglo-American Trust in Russian Soil*. Review of Central and East European Law. [interaktyvus]. Moskva, 2006, [žiūrēta 2010-08-12]. <<https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&all=on&titleOrStdNo=1573-0352>>.

²² Ясус, М. В. *Доверительное управление и траст как правовые способы передачи имущества в управление*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург, 2000.

²³ Дождев, Д. В. *Международная модель траста и унитарная концепция права собственности*. [interaktyvus]. Человек и его время: Жизнь и работа Августа Рубанова [сост. и отв. ред. О.А. Хазова].

(Беневольская З. Е.)²⁴, Loughlin, P. J.²⁵, Honore, T.²⁶, Hansmann, H., Mattei, U.²⁷, F. H. Foster²⁸, Van Rhee, C. H.²⁹, Thévenoz, L.³⁰, Lupoi, M.³¹, Hudson, A.³², Watanabe, H.³³ and others.

Summarising the writings of the above researchers, it could be said that there is a tendency among law scholars and practitioners, regardless of which legal tradition they may represent, to actively discuss property trust law topics, stressing the divergent interpretations of this law in Common Law countries and Continental Law countries and seeking harmonisation of regulations concerning the legal institution under discussion as well as improvements in trust law. Most of the research by the afore-mentioned legal researchers has been presented in various foreign periodical publications, textbooks and monographs and it has been discussed in dissertations. Some of it has also been published in *Trusts & Trustees*³⁴, a periodic journal dedicated to trust law topics, which shows that the topic chosen for this dissertation is topical among members of the legal academic community.

METHODOLOGY OF THE RESEARCH

The choice of the research method and its targeting is to some extent determined by the choice of research object. Given that this dissertation examines property trust law as the legislatively-supported legal foundation for this aspect of community relations, the research for the thesis relied mostly on quantitative, theoretical methods. In the research, the following basic scientific methods were applied:

Document analysis method: One of the most important research methods used in this dissertation, which was used to determine the sources of law in Lithuania and foreign countries

Москва: Волтерс Клувер, 2006. с. 251-286. [žiūrėta: 2011-06-21]. <www.msses.ru/images/dozdev-int-model-trust.rtf>.

²⁴ Benevolskaya, Z. E. Trust Management as a Legal Form of Managing State Property in Russia. *Review of Central and East European Law* 35 (2010), 2010.

²⁵ Loughlin, P. J. The Domestication of the Trust. Bridging the Gap Between Common Law and Civil Law. [interaktyvus]. 2008. [žiūrėta: 2011-06-17]. <<http://peterloughlin.com/Domestication-of-the-Common-Law-Trust.html>>.

²⁶ Honore, T. On Fitting Trusts into Civil Law Jurisdictions. *Legal Research paper Series*. [interaktyvus]. 2008: No 27/2008 [žiūrėta 2011-08-06]. <<http://ssrn.com/abstract=1270179>>.

²⁷ Hansmann, H., Mattei, U. The Functions of Trust Law: A Comparative Legal and Economic Analysis. *New York University Law Review*. [interaktyvus]. 1998. [žiūrėta: 2011-06-22]. <http://works.bepress.com/ugo_mattei/22>.

²⁸ Foster, F. H. American Trust Law in a Chinese Mirror. *Minnesota Law Review*, Volume 94, Number 3, February 2010.

²⁹ Van Rhee, C. H. Trusts, Trust-like Concepts and Ius Commune. *European Review of Private Law*, 3/2000, p. 453-462.

³⁰ Thévenoz, L. Trusts: The Rise of a Global Legal Concept. *European Private Law: A Handbook*, Mauro Bussani & Franz Werro, eds., Carolina Academic Press. [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta 2011-06-19] <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1723236>.

³¹ Lupoi, M. Effects of the Hague Convention in a Civil Law Country. [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2010-07-19]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>; Lupoi M. The Shapeless Trust. *Trust & Trustees and International Asset Management*. [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2010-07-25]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

³² Hudson, A. *Equity and Trusts*. 4th edition. London: Cavendish Publishing Limited, 2005.

³³ Watanabe, H. "Trusts without Equity" and Prospects for the Introduction of Trusts into European Civil Law Systems. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-06-21]. <<http://www.globalcoe-waseda-law-commerce.org/activity/pdf/23/20.pdf>>.

³⁴ *Trusts & Trustees*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-19]. <http://www.oxfordjournals.org/our_journals/tandt/about.html>.

and to analyse the norms of the law, thus revealing the essential characteristics of the phenomenon under study (property trust law).

Comparative method: This was used to compare the type of property trust law operating in the legal systems of various countries with the Lithuanian property trust law institution and to clarify any similarity that the property trust law institution operating in Lithuania might have to analogical institutions performing similar functions in other countries. In addition, the comparative method was used not only to analyse the relationship of our national trust law with analogical laws in other countries, but also to review the variety of interpretations of property trust law throughout the world. The comparative method was used to reveal the relationship between property trust law as it operates in countries of the Civil Law tradition and the Trust institution of Common Law countries. Use of the comparative method made possible critical examination of property trust law as established in Lithuania, revealing the shortcomings of this law and some conflicts in legal regulation. It also made it possible to set some guidelines for improvement of this area of property law on the basis of other countries' experience.

Historical method: The use of this method in this study is significant in that it helped to reveal the process of evolution of property trust law in both Lithuania and the world. At the same time, application of the historical method made it possible to understand the future developmental tendencies of property trust law and it clarified the reasons for this law as a social–legal phenomenon. The historical method and conclusions made on the basis of it served as a methodological tool for revealing the internal contradictions of Lithuania's property trust law, since the peculiarities of the historical genesis of property trust law have shown that in Lithuania there was separate evolution of public property trust law and private property trust law, and each has its own past history.

Systemic analysis method: This was used to analyse the entirety of property trust law, with its component parts and relationships between its elements and their relations with the external environment. This method was used to analyse the discrete elements of property trust law: subjects, objects, content of the law and interplay between these elements. Using the systemic analysis method, the inner structure of property trust law was studied, as was the place of this law in the context of other institutions of civil law such as property law, the law on administration of another individual's property, the law on usufruct, etc.

Critical analysis method: This set the conditions for systemic analysis of the study object and also for its critical evaluation. It was precisely on the basis of this critical analysis that conclusions were subsequently drawn and suggestions and recommendations were made.

Deductive–inductive method: This was useful in the study for formulating the hypothesis and arguing the conclusions, since once the different forms of property trust law in Lithuania had been analysed, there was a basis for making generalised conclusions concerning the study object: property trust law. Besides, analysis of property trust law as a coherent legal phenomenon allowed logical conclusions about the different characteristics of property trust law to flow out of the analysis. This method was useful for drawing conclusions and making recommendations for the improvement of property trust law as it now operates in Lithuania.

Teleological and linguistic methods: Use of these methods in this study made it possible to ascertain the real meaning of the terms used in the legal sources and to check and assess the correspondence of the terms used to the phenomena they are intended to identify.

STUDY RESULTS AND STRUCTURE OF THE RESEARCH

Reliability of study results and their approbation. The methods used in preparing the dissertation allowed a multi-faceted and comprehensive study to be done on the subject of

property trust law. Therefore, the results attained in the study raise no doubts about their reliability. In addition, the study results were approved at a session of the Civil and Commercial Law Department of Mykolas Romeris University.

Structure of the work. The structure of the expository part of this dissertation was shaped by the study object – Lithuania’s property trust law – with its dualistic nature, i.e. the fact that the law in this sphere regulates both public and private property trust dealings. Therefore the expository part of this dissertation consist of two main sections: Public property trust law and Private property trust law.

The first section deals with the peculiarities and problems of implementing national and municipal property law. In this section the circumstances surrounding the historical development of public property trust law are explored, theoretical aspects of the nature of this type of property trust law are analysed, the essential character and functions and of this type of property law are explained and the concept is introduced. There is also a detailed examination of the complex elements of public property trust law, with an analysis of the characteristics of national and municipal object and subjects and the contents of the law. Particular attention is given to the subjects of public property trust law – the trustees, on whom depends the classification of public property trust law and the characteristics of legal regulation. The forms of public property trust law are written up in the dissertation, i.e. trust law is analysed as it applies to nationally and municipally established and controlled trustees; trust law is analysed as it applies to legal entities performing public statutory functions; trust law is analysed as it applies to municipalities. After discussing the forms of public property trust law, the dissertation proceeds to a critique of the institution of public property trust law and discussion of the future developmental perspectives of this type of property law.

In the second section of the dissertation, there is examination of the institution of property trust law as it applies in the private property law implementation process. The historical genesis of private property trust law is stated and theories about its origins are reviewed; likewise the ambiguity of trust law concepts is noted. There is also discussion of international initiatives in regulating private property trust law with a view to harmonising the concept of trust law and the influence of these initiatives on the development of the institution of property trust law in Lithuania. There is also analysis of the foundations of the origin of private property trust law as it is applied in Lithuania, demonstrating that the right to hold property in trust may arise as the result of a contract, a will or a court decision. The problems of application in each of these cases of origin of the right to hold property in trust are enumerated. Lithuania’s private property trust law is analysed in detail from the standpoint of its component elements, i.e. subject and object, with particular attention being paid to discussion of the characteristics of the object of private property. Finally there is a review factors that reduce the practical applicability of private property trust law, accentuating competition between the institution under discussion and other similar institutions of Civil Law, the question of civil liability in the legal relations of trust and certain taxation aspects of private property trust law.

CONCLUSIONS

Having analysed in detail the legislation that regulates the institution of property trust law in Lithuanian and foreign jurisprudence, the academic literature on this aspect of law and likewise the practice of courts, it can be stated that the aims and tasks of the study were implemented. The proposition that this dissertation is defending, namely “In Lithuania, public property trust law and private property trust law, because of their fundamental attributes, ought

to be recognised as separate and independent types of property law”, has been confirmed on the basis of the conclusions formulated below:

Public property trust law.

1. Property trust law cannot be unequivocally assigned to either property law or contract law, since it shares characteristics of both property law and contract law. Nonetheless, Lithuanian public property trust law has certain characteristics of property law that are not shared by private property trust law, i.e. the interest of the trustee in the entrusted property, the lack of limitation time-wise and the specification of the contents of public property trust law in a Statute. This makes for fundamental legal non-correspondence of public property trust law and private property trust law.

2. The essential nature and purpose of Lithuanian public property trust law is seen in these functions that are served by this law: 1) the function of retaining public property as national or municipal property; 2) the function of managing public property; 3) the function of materially sustaining legal entities founded or controlled by the national government or municipalities.

3. Lithuanian legislation incorporates a non-traditional institution of public property trust contract, the purpose of which is to look after the property needs of legal entities that are assigned public functions by law; however the contract's purpose is not to ensure that the transferred (entrusted) property is managed effectively for its specified purpose or for the interests of the beneficiaries. The regulation of public property trust contracts is one of the obstacles that prevent the traditional institution of private property trust contract from being used for managing public property, even though this would be an effective measure for managing public property.

4. The choice of Lithuanian legislators to use property trust law to regulate the legal relations for implementing both public and private property law has meant that there are no provisions for unified regulation of property trust law, as a form of property law, in the fourth book of LR CC.

5. Public property trust law is not the most effective measure for implementing public property law; therefore in practice ways are sought of substituting this law by other forms of implementation of public property law. Nevertheless, because of the wide scope of legal relations regulated by public property trust law, it will not be possible to totally eliminate public property trust law from the processes of implementing public property law in Lithuania.

Private property trust law.

1. No common conception or unified global methodological standard has emerged for private property trust law, since this law has developed under the influence of different legal traditions (Common Law, Continental Law, mixed). In countries with a Common Law tradition, the Trust concept of private property trust law is based on the principal of separating ownership rights into legal title and equitable title, while in countries of continental or mixed law tradition, the foundation of private property trust law consists of the idea of the *de facto* and *de jure* separation of the entrusted property. This makes for ambiguity and diversity in the interpretations of private property trust law.

2. The lack of definition of the contents of private property trust law in the statutes means that the contents of this law flow from the specifics of the trustee, i.e. from the scope of the trustee's rights and obligations. This quality of private property trust law does not accord with the *numerus clausus* doctrine. The recognition of private property trust law as a type of property law (right *in rem*) enables us to conclude that the *numerus clausus* doctrine is not strictly adhered to in Lithuania.

3. Since in Lithuania a private property trust right may arise from a contract, a will or a court decision, the only trust right to be regulated by a statute is the one arising from a contract. No legal regulation is provided for a private property trust right arising from a will or a court decision. This makes for legal uncertainty in the interpretation and application of a private property trust right arising from a will or a court decision.

4. The possibility of specifying a private property trust right arising from a will could give civil law subjects an additional means of implementing their property rights that cannot be substituted by the usual institutions of will or legacy, which would ensure rational and effective management, use and possession of property bequeathed by a will. However, in order for such a private property trust right arising from a will to be able to function, relevant changes need to be made to the LR CC, which would specify the characteristics of property trust rights arising from wills.

5. The possibility of confirming a private property trust right arising from a court decision ought to be determined by the nature of fiduciary relations between the parties and the breach of fiduciary duties arising therefrom, for which the aggrieved party can initiate litigation, seeking the right of trust over property illegally acquired by another party. However, in order for such a private property trust right arising from a court decision to be specified, changes need to be made to the LR CC, which would specify the characteristics of a property trust right arising from a court decision.

6. In Lithuanian legal regulation, there are no clear distinguishing features between the private property trust right and the right to administer another individual's property; hence there may be difficulties in keeping these two rights apart. When seeking to separate the private property trust right and the right to administer another individual's property, consideration ought to be given to: 1) on whose behalf the administrator of the property is acting; 2) the status of the administrator of the property; 3) the basis on which the right arises; 4) entitlement period; 5) contents of the document that establishes the right; 5) structure of the subjects taking part in the relationship.

7. When it is necessary to ensure greater protection of the interests of the property owner, the private property trust right could become a justified legal alternative the right to administer another individual's property, since when administering another individual's property the trustee acts on his own behalf; therefore he would also accept obligations own his own, not the property owner's, behalf. However, this alternative would only be feasible on the condition that legislators would do away with the subsidiary liability of the trustee – which is unjustified in a civil liability sense –, in the event that the assets of the ward and the trustee are insufficient to satisfy the demands of third parties.

8. Private property trust law meets with many obstacles in Lithuania that reduce the practical applicability of this law. These are: 1) the absence of legal regulation for a private property trust right arising from a will or a court decision; 2) similarity and mutual competition between the private property trust right and the right to administer another individual's property; 3) confirmation of the subsidiary civil liability of the trustee and the owner of the property entrusted in the private property trust, in the event that the assets of the ward and the trustee are insufficient to satisfy the demands of third parties; 4) unfavourable taxation environment in the application of private property trust law.

RECOMMENDATIONS

Taking into consideration conclusions mentioned above and trying to improve legal regulation of trust of property law in Lithuania, we offer the following recommendations:

Regarding public property trust law:

1. We suggest changing articles 4.106 – 4.110 in the Fourth book of Lithuanian Civil Code in a way so they would be dedicated to regulate exclusively State and municipality property management, use and disposal issues, which we suggest to name “*The right of public property administration*”. Accordingly we offer to rename Chapter VI in the Fourth book of Lithuanian Civil Code to “*The right of public property administration*” and arrange a new edition of this chapter as follows:³⁵

“CHAPTER VI THE RIGHT OF PUBLIC PROPERTY ADMINISTRATION

Article 4.106 Definition and purpose of right of public property administration

1. The right of public property administration is the right of State and municipal enterprise, budgetary agency, the central bank, in accordance with the procedure and conditions laid down in their articles of association (regulations), as well as statutory acts regulating the activities of State or municipal enterprises, budgetary agencies and central bank and other legal acts, to manage and use the assets transferred by the State or municipalities and dispose of them without prejudice to laws and the rights and interests of other persons. Other legal persons shall manage, use and dispose of the assets transferred to them by the right of public property administration by the State or municipalities to the extent and in accordance with the procedure and conditions specified in a law governing State and municipality property administration.

2. The right of public property administration is established for public good.

3. Peculiarities of the law of public property administration are established in this Civil Code, separate law governing State and municipality property administration and other legal acts.

Article 4.107. Subjects of the right of public property administration

1. The subjects of the right of public property administration (managers) in the Republic of Lithuania shall include state or municipal enterprises, budgetary agencies, central bank, as well as other legal persons, when the law grants this right.

2. Founders of the right of public property administration may be State and municipalities or other legal persons, when legal acts grants this right.

Article 4.108. Basis for the right of public property administration

The right of public property administration may originate from the law, administrative act.

Article 4.109. Content of the right of public property administration

State or municipal enterprises, budgetary agencies, central bank, municipalities possess and use property duly entrusted them by the State or municipality, or other entitled persons and dispose of it upon terms and conditions established by their statutes (regulations), as well as legal acts governing the activities of state or municipal enterprises, budgetary agencies, central bank or other legal acts, without violating the law and other persons' rights and interests.

Article 4.110. Protection of the right of public property administration

The subject of the right of public property administration in protecting the property in possession, shall enjoy the rights established by Articles 4.95- 4.99 of this Code.”

³⁵ A text that we suggest to exclude is deleted (eg., law) and text, that we suggest to add – underlined (eg., law). A text that is provided in a present legislation, in our recommendations is not being modified (eg., law).

2. Taking into consideration above mentioned proposal to separate the right of trust of public property from the right of trust of private property, we suggest to correct the Law on the management, use and disposal of state and municipal assets and other legal acts which use a term of „*right of trust of property*“, replacing this term to „*right of public property administration*“.

3. Taking into consideration that a list of trustees (managers) that are established and controlled by the State and municipalities is closed (State and municipality enterprise, budgetary agency and central bank), terms “*enterprise*”, “*agency*”, “*institution*”, “*organization*” should be replaced with concrete terms – “*State and municipal enterprise*”, “*State and municipal budgetary agency*”, “*central bank*”, to comply with legal forms of State and municipal established and controlled legal entities.

4. We suggest correcting article 10 sub article 1 section 2 of the Law on the management, use and disposal of state and municipal assets by deleting words “<...> *and assigned (of limited independence) <...>*” and lay the new version of particular article:

“2) *state assets which are transferred to municipalities by Government resolutions for the purpose of performing state (delegated to municipalities) and assigned (of limited independence) functions.*”

Accordingly should be amended other articles of the Law on the management, use and disposal of state and municipal assets: article 6 sub article 2; article 10 sub article 2; article 17 sub article 1 sections 4, 5, 6.

5. We suggest refusing current regulation of public property trust agreement because of its inflexibility and rare use in practice and supplement this institute with an analogous to private property trust agreement institute. According to suggested model of public property trust agreement State or municipality could transfer to other persons State or municipal property for professional management according to aim designated by trustor or to the benefit for named beneficiary. The interest of a trustor would be limited by receiving remuneration for its services.

6. Considering that according to public legal entities legal regulation all property that is gained by such entities belong by ownership right to the State or municipality, we suggest to amend the provision – article 16 of the Law on the management, use and disposal of state and municipal assets which states that property which is gained for purposes of public legal entity belong to the State or municipality and to arrange this article as follows:

“Article 16. Assets Acquired by State or municipal enterprises, budgetary agencies or central bank for the Needs of the State and Municipalities

1. *State institutions, enterprises, budgetary agencies and central bank shall manage, use and dispose of all the acquired assets by the right public property administration trust. All The acquired assets shall belong to the State by the right of ownership.*

2. *Municipal institutions, enterprises, budgetary agencies and organisations shall manage, use and dispose of all the acquired assets by the right of public property administration trust. All The acquired assets shall belong to the municipality by the right of ownership.”*

7. We suggest partly to uniform the order of management of State and municipal property, therefore we suggest changing article 11 sub article 2 of the Law on the management, use and disposal of state and municipal assets and to arrange particular article as following:

“Other municipal institutions, municipal enterprises, budgetary agencies and organisations shall manage use and dispose of municipal assets transferred to them by the right of trust public property administration pursuant to laws in accordance with the procedure laid down by the decisions of municipal councils. Decisions related with a disposal of transferred property to other persons or related to the restriction on the rights in rem shall be adopted only by municipal council, unless laws provides otherwise.”

Regarding private property trust law:

1. We suggest partly transfer provisions of the Sixth book L Chapter “Trust of property” of Lithuanian Civil Code to the Fourth book of Lithuanian Civil Code, also allow a subsidiary application of law of administration of the property of others, supplementing regulation of trust of property law according to international trends of trust law (DCFR, European Principles of Trust Law, Draft Directive of Protected Funds) and to create new separate VII Chapter in the Fourth book of Lithuanian Civil Code named after “Right of trust of property” and lay down new edition of the chapter as follows:

“CHAPTER VII RIGHT OF TRUST OF PROPERTY

Article 4.111. Definition and purpose of right of trust

1. The right of trust of property is the right of the trustee to possess, use and dispose of property according to defined aim or to the benefit of a beneficiary in the order and under conditions defined by the trust act.

2. The right of trust is established for personal purposes, for private or public good.

3. The assignment of property to any other person by the trust right shall not change the ownership right to the property. The trustor shall remain the owner of the assigned property.

Article 4.112. Subjects of the right of trust

1. The subjects of the right of trust (trustees) in the Republic of Lithuania shall be a trustor, a trustee and a beneficiary, if appointed.

Article 4.113. The founder of the trust right (trustor)

1. The founder of the trust right (trustor) may be the owner of the property or any other person established by law who is vested with such right.

2. The trustor or several trustors may appoint one or several trustees, as well as establish the procedure of their appointment and replacement.

Article 4.114. Trustee

1. The trustee may be a natural or legal person.

2. The law may establish the persons who are not entitled to be trustees.

3. The trustee may not be sole beneficiary.

Article 4.115. Beneficiary

1. A beneficiary may be any person, except a trustee, if he is a beneficiary at the same time, for whose behalf a trustee must act according to the trust act.

2. If a beneficiary is not indicated in the trust act, the owner of a property is considered to be a beneficiary.

3. In a case if a trustee does not perform or unduly performs his duties under the trust act, a beneficiary has a right to oblige a trustee to perform his duties.

Article 4.116. Objects of the trust right

1. The objects of the trust right may be movable and immovable things, securities or any other property, if it is possible to ensure a separation of these objects from a property of a trustee.

2. The State or municipal property which is possessed, used or disposed of by a State or municipal enterprise, budgetary agency, central bank, municipality under the right of trust public administration, shall not be assigned to any other person by the trust right, except for the cases when such a legal entity is liquidated or reorganised, as well as other cases provided for by the law.

Article 4.117. Separation of property

1. The property assigned to the trustee by the trust right shall be separated from the property of the trustor and the trustee. The trustee shall make and manage the accounting (the balance-sheet) of the property assigned to it, and shall open a separate bank account for settlements.

2. It shall be prohibited to recover from the property assigned by the trust right subject to the actions brought by the creditors of the trustor, except for the cases when bankruptcy proceedings are instituted against the trustor or the trustor becomes insolvent. After institution of bankruptcy proceedings against the trustor or his becoming insolvent, the property trust right shall expire and the property shall be returned to the trustor.

Article 4.118. The assignment of the mortgaged (pledged) property by the trust right

1. The assignment of the mortgaged (pledged) property to any other person by the trust right shall not deprive the mortgagee (pledgee) of the right to recover from such property.

2. The trustee shall be informed that the property assigned to it is mortgaged (pledged). If the trustee did not or could not know about the mortgage (pledge) of the property, he shall be entitled to claim the termination of the property trust relationship or be paid the remuneration and compensation of the loss.

Article 4.119. Basis for the right of trust

The right of trust may originate from the law, contract, will, or court judgment.

Article 4.120. Establishment of the right of trust by law

Laws or this Code can provide circumstances when the right of trust may be established by law.

Article 4.121. Establishment of the right of trust by contract

Peculiarities of right of trust that is established by contract are prescribed in the sixth book of this Code chapter L.

Article 4.122. Establishment of the right of trust by will

1. Right of trust by will may be established only by the owner of property.

2. Right of trust established by will arise only after the death of the owner of property.

3. A testator has a right to appoint any natural or legal person as a trustee. Sole beneficiary cannot be appointed as a trustee.

4. Any natural or legal person may be appointed as a beneficiary. Beneficiary may be also a successor.

5. A trustee who was appointed by will without duties laid down in this chapter has all rights and duties as the executor of the will.

Article 4.123. Establishment of the right of trust by court decision

1. Court has a right accordingly to the claim of the concerned person or by courts initiative when public interest demands (*ex officio*) to set a right of trust to a debtors property for a benefit to other person.

2. Right of trust by court decision is set only when the following circumstances exist:

1) A person, to whom assets a right of trust is established, acquired that asset from another person;

2) A person, to whom assets a right of trust is established, and another person, to whom benefit a right of trust is established, were in fiduciary relationship at the time when illegal act was performed.

3. According to court decision also a right of trust from the law may be confirmed. In this case sub article 2 of this article may not be applied.

4. A trustee, a trustor, a beneficiary, trust asset and content of a trust right must be prescribed in a court decision that establishes right of trust.

Article 4.124. Content of the right of trust

1. Legal and natural persons possess and use the property entrusted them by the trustor and dispose of it to the extent and on terms and conditions established in the legislation on trust, contract, will, court judgment or the law.

2. The law or agreement may impose limitations on the rights of the trustee to possess, use or dispose of the property.

3. If a content of a trust of property right is not prescribed in the trust act, a content of this right shall be defined subsidiary according to article 4.241 stipulating a content of a right of administration of property of others.

Article 4.125. The rights and duties of the trustee

1. The trustee, complying with the law and conditions of a trust act, shall exercise the owner's rights to the property assigned to him by the trust right.

2. All the rights acquired by the trustee in exercising the owner's rights shall be an integral part of the property assigned to it. The obligations arising in the course of activities carried out by the trustee shall be fulfilled using the property assigned to him.

3. The trustee shall be entitled to protect the trust right in the same ways as are used while protecting the possession and the ownership right.

4. The trustee shall submit the report on his activities to the trustor and the beneficiary in the procedure and terms established in the agreement. If the term for submission of the report is not provided, the report shall be submitted once a year. The owner shall have the right to control the trustee's activities at any time.

Article 4.126. Duty to perform the obligations of a trustee personally

1. The trustee shall personally possess, use and dispose of the property assigned to him, to the exclusion of exceptions established in clause 2 of this Article.

2. The trustee shall be entitled to authorise any other person to perform certain actions required in respect of possession of the property provided that this is stipulated in the trust act or a prior written consent to that effect has been received from the trustor, or if it is necessary in order

to protect the interests of the trustor or the beneficiary and it was not possible to receive the consent from the trustor within a reasonable term.

3. The trustee shall be liable for the actions of the person whom he has authorised to perform such actions, as if it were the actions of the trustee himself.

Article 4.127. The trustee's liability

1. The trustee which has failed to duly, in the interests of the trustor and the beneficiary, take care of the property assigned to him, shall indemnify to the beneficiary and the trustor the damages incurred due to the loss or damage of profit as well as the loss of income.

2. The trustee, who is an entrepreneur, shall be released from compensation of the damages if he proves that the loss has been incurred due to force majeure circumstances or the actions of the trustor or the beneficiary.

3. If the trustee concludes the transaction in excess of the powers granted to him or in violation of limitations established in the agreement, he shall be personally liable under such transaction. If any third persons did not or could not know about the abuse of powers or violation of limitations, this will cause the appearance of the legal consequences set forth in clause 4 of this Article. In such case the trustor shall be entitled to claim from the trustee the compensation of the damages.

4. The debts under obligations which accrued during possession, usage and disposal of the property by the trust right, shall be covered from the entrusted property. If such property is not sufficient, the recovery shall be made from the trustee's property.

Article 4.128. Conclusion of transactions

1. The trustee shall conclude the transactions, related to the property assigned to him by the property right, in his own name, however specifying that he acts by the property trust right. The fact of the trust right shall be disclosed in the form established for the transaction to be concluded.

2. If the trustee fails to perform the obligation referred to in clause 1 of this Article an exaction from his property can be pursued without following the order, prescribed in article 4.127 sub article 4 of this Code.

Article 4.129. Remuneration for the trustee

The trustee shall be entitled to the remuneration set in the trust act and compensation of obligatory expenses from the proceeds from the property assigned to him, unless otherwise established in the trust act.

Article 4.130. The expiration of the right of property trust

1. The property trust right shall expire in the following cases:

- 1) When the beneficiary dies or is liquidated, unless otherwise established in the trust act;
- 2) when the beneficiary waives the benefit received under the agreement, unless otherwise established in the agreement;
- 3) when the trustee dies, is recognised as legally incapable, of limited legal capacity or untraceable, or is liquidated;
- 4) when bankruptcy proceedings are instituted against the trustor;
- 5) when the trustor waives the agreement because the trustee is not in a position to fulfil the its duties itself;
- 6) when the trustor waives the trust of property right on any other grounds and pays the trustee the remuneration established in the agreement and compensates the necessary expenses incurred by virtue of termination of the agreement.

7) when a term of a trust right is over.

2. Any party that wishes to waive the trust of property right shall give the other parties six-month prior written notification to that effect, unless the trust act establishes any other term.

3. Upon expiration of the property trust right, the trustee shall return the property to the trustor, unless otherwise established in the trust act.

Article 4.131. Term of the right of property trust

Right of property trust may be time – limited or term less.

Article 4.132. Registration or the trust of property right

A right of trust of property may be used against third parties only if registered in a public register.

Article 4.110 4.133. Protection of the right of trust

The subject of the right of trust in protecting the property in possession, shall enjoy the rights established by Articles 4.95- 4.99 of this Code.”

3. Taking into consideration that according to recommendations stated above, most of provisions of Sixth book in Chapter L of Lithuanian Civil Code were moved to the book Four that regulate the right of trust property, we suggest to refuse of those provisions in the Sixth book in Chapter L and arrange Chapter L of the Sixth book in Lithuanian Civil Code as follows:

**“CHAPTER L
TRUST OF PROPERTY**

Article 6.953. Concept of the property trust agreement

1. By the property trust agreement one party (the trustor) shall assign to the other party (the trustee) its property by the trust right for a certain period of time, and the other party undertakes to possess, use and dispose of such property in the interests of the trustor or its designated person (the beneficiary).

Article 6.954. Essential conditions of the property trust agreement

1. The property trust agreement shall specify:

1) the property assigned by the trust right;

2) the trustor, the trustee, and if the agreement is made for the benefit of the third person (beneficiary) – the beneficiary;

3) the remuneration of the trustee and the procedure for its payment if the remuneration is set forth in the agreement;

4) the validity term of the agreement, if the agreement is time limited.

2. If upon expiration of the validity term of the agreement neither party states its wish to terminate the agreement, the agreement shall be deemed extended on the same conditions for the same term.

Article 6.955. The form of the property trust agreement

1. The property trust agreement shall be made in writing.

2. The immovable property trust agreement shall be in a notary form. It may be used against third persons only if it is registered with the public register in the procedure prescribed by laws.

3. *The non-compliance with the requirements set in respect of the form of the agreement shall make the trust agreement null and void.*

Article 6.956. Parties of the property trust agreement

1. Parties of the property trust agreement are trustor and trustee

2. Rights and duties of parties of the property trust agreement are determined in the fourth book of this Code and agreement of trust of property.

Article 6.967. The expiration of the property trust agreement

The expiration cases of trust of property agreement are implemented by article 4.130 sub article 1 of this Code.

Article 6.958. Peculiarities of the property trust right

Laws may establish certain peculiarities of the property trust right when the object of this right is State or municipal property or a trust property right arise on not contractual basis.

4. We suggest the legislator to allow application of the right of trust of property and substitute the right of the administration of property of others, where other person is not able to ensure a proper management of his property in the following cases prescribed by articles 2.29, 3.185 sub article 3, 3.238 sub article 2, 3.245, 3.239 sub article 2, 3.245, 5.37 sub article 5, 5.42, 5.55, 5.66, 6.229 of Lithuanian Civil Code.

5. We suggest the legislator to correct specific „*right of property management by usufruct*“ which is established in articles 3.185 – 3.191 by dividing this right into two – trust of property right or the right of property administration of others and the right of usufruct and in those cases where the right of property management is being used alone, we suggest to use only one right – the right of property trust or the right of administration of property of others.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos įstatymai

1. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 90-2482.
3. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042.
4. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 15-699.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.
6. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. I-459, *Valstybės žinios*, 1994, 44-805.
7. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-627.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo“, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 44-805.
9. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl dalies valstybės turto priskyrimo ir perdavimo savivaldybių nuosavybėn“, *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 1-2.
10. Lietuvos Respublikos Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 53-1245.
11. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3424.
12. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 28-890.
13. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004-04-28, Nr. 63-2243.
14. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 54-2140.
15. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1992, Nr. 28-810.
16. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1765.
17. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 110-3992.
18. Lietuvos Respublikos privatizavimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 107-2688.
19. Lietuvos Respublikos valstybės įmonės turto banko įstatymas, *Valstybės žinios* 2010-11-27, Nr. 139-7098.
20. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.
21. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 60-2412
22. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 4-24.
23. Lietuvos Respublikos valstybės turto fondo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2616.
24. Lietuvos Respublikos valstybės turto perdavimo savivaldybių nuosavybėn įstatymas, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 6-113.

25. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17-626.
26. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 113-4290.
27. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos pagrindų įstatymas, *Vyriausybės Žinios*, 1990, Nr. 7-170.
28. Lietuvos Respublikos vyriausybės įstatymas, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 41(1)-1131.

Lietuvos poįstatyminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu Nr. 1K-041 „Dėl centralizuoto valstybės turto valdymo 2009-2016 metų strategijos įgyvendinimo 2009-2012 metų priemonių plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2010-02-27, Nr. 24-1140.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-01-05 nutarimu Nr. 16 patvirtintas „Valstybės turto perdavimo valdyti, naudotis ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašas“, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 13-504.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011-05-04 nutarimu Nr. 515 patvirtintos „Atnaujiamo valstybės nekilnojamojo turto sąrašo sudarymo taisyklės“, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 55-2638.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000-07-12 nutarimu Nr. 811 „Dėl paskolų ir valstybės garantijų, finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui“ patvirtintos „Paskolų ir valstybės garantijų, finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui, administravimo taisyklės“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 58-1724.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 245 „Dėl valstybinės nuosavybės objektų perdavimo savivaldybėms tvarkos“, *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 22-552.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-11-25 nutarimas Nr. 1597 „Dėl centralizuoto valstybės turto valdymo 2009-2016 metų strategijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009-12-10, Nr. 146-6492.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-07-22 nutarimu Nr. 813 „Dėl valstybės turto informacinės paieškos sistemos steigimo ir jos nuostatų patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009-07-30, Nr. 90-3883.

Kiti Lietuvos teisės aktai, projektai

1. Civilinio kodekso projekto aiškinamasis raštas „Dėl civilinio kodekso ketvirtosios knygos“ Nr. P-2529. [interaktyvus]. Vilnius, 2000-05-16 [žiūrėta:2011-07-15]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100912&p_query=&p_tr2=>>.
2. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2011-05-18 parengtas Centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojo įstatymo projektas Nr. 11-1542-01.

Užsienio teisės aktai

1. Федеральный закон “О рынке ценных бумаг” от 22.04. 1996 N 39-ФЗ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.consultant.ru/popular/cenbum/>>>.
2. JAV Luizianos valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-27]. <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?doc=109337>>>.

3. Olandijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-28]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>>.
4. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-28]. <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20-%20OF%20MINORITY>.
5. Постанова Правительства Российской Федерации от 7 августа 1997 г. N 989 „О порядке передачи в доверительное управление закрепленных в федеральной собственности акций акционерных обществ, созданных в процессе приватизации, и заключении договоров доверительного управления этими акциями“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-16]. <<http://www.bestpravo.ru/fed1997/data04/tex16119.htm>>.
6. Приказ Центрального банка России от 02.07.97 N 02-287 „Об утверждении Инструкции „О порядке осуществления операций доверительного управления и бухгалтерском учете этих операций кредитными организациями Российской Федерации“ [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-06-20]. <<http://bestpravo.ru/fed2008/data036/tex036861.htm>>.
7. The Civil Code of the Russian Federation. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-03] <<http://www.russian-civil-code.com/PartI/SectionII/Subsection1/Chapter19.html>>.
8. Vokietijos civilinis kodeksas (RGB). [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-05]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P903>.
9. Закон Республики Казахстан о государственном имуществе от 1 марта 2011 года № 413-IV, “Казахстанская правда” от 10.03.2011 г., No. 86-87 (26507-26508).

Tarptautinės sutartys

1. Convention on the law applicable to trusts and on their recognition (concluded on 01 July 1985, entered into force on 01 June 1992), 23 ILM 1389 (1984).
2. Protokolas Nr. 4 dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto (2008). [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta: 2011-04-15]. <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_statute_from_c_11520080509lt02010328.pdf>.
3. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2010). [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta: 2011-04-15]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:lt:PDF>>.

Specialioji literatūra

Lietuvių kalba

1. Ambrašenė, D., Baranauskas, E., Bublienė D. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Trečioji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
2. Astrauskas, A., et al. *Viešasis valdymas*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
3. Astrauskas, A. *Vietos savivaldos samprata ir savivaldos ir savivaldybės institucinė struktūra*. Pirmas dalis. Mokomasis leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2003.
4. Baranauskas, E., Karulaitytė-Kvainauskienė, I., Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.

5. Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V., Vasarienė D. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
6. Berman, H. J. *Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1999.
7. Dambrauskaitė, A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*. 2008, 2 (104): 73-83.
8. Jakutytė – Sungailienė, A. *Įmonė kaip civilinių teisių objektas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2010.
9. Juzikienė, R.; Mizaras, V.; Smaliukas, A. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* [moksl. Red. V. Mizaras]. Vilnius: Justitia, 2009.
10. Kiršienė, J. Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2003.
11. Laurinavičius, K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(204): 53-68.
12. Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Marcijonas, A., Sudavičius, B. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
14. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.
15. Mikelėnas, V., Bartkus, G., Mizaras V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.
16. Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Pirmas tomas. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2003.
17. Mikelėnas, V., Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: *Justitia*. 1996.
18. Misiūnas I., Šaltytė, I. Mokestinės prievolės, kylančios iš patikėjimo teisės. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta: 2011-06-14]. <http://www.buhalteris.lt/lt/?cid=821&new_id=658>.
19. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vija, 1996.
20. Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71 (63): 76-85.
21. Pakalniškis V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28 (20), P. 69-80.
22. Stanislovaitis, R., *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
23. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004.
24. Vitkevičius, P. S. *Šėimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006
25. Vitkevičius, P. S., et al. *Civilinė teisė*. Vadovėlis. Antrasis pataisytas leidimas. Kaunas: Vija, 1998.
26. Žeruolis, E., et. al. Tarybinė civilinė teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Mintis, 1975.

Anglų kalba

1. Benevol'skaya, Z. E. Trust Management as a Legal Form of Managing State Property in Russia. *Review of Central and East European Law* 35 (2010), 2010.

2. Braun, A. Trusts in the Draft Common Frame of Reference: The “Best Solution” for Europe? *Cambridge Law Journal*, 70(2), July 2011, p. 327–352. [interaktyvus] [žiūrėta: 2011-09-10]. <<http://journals.cambridge.org>>.
3. Burnham, W. *Introduction to the Law and Legal System of the United States*. Third Edition. West Group a Thomson Company, 2003.
4. Chambaz, L. Is France adopting trusts wholesale? The answer is no, but... [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*, 2007, Vol. 13, No. 7. [žiūrėta: 2010-07-16]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
5. Foster, F. H. American Trust Law in a Chinese Mirror. *Minnesota Law Review*, Volume 94, Number 3, February 2010.
6. Hansmann, H., Mattei, U. The Functions of Trust Law: A Comparative Legal and Economic Analysis. *New York University Law Review*. [interaktyvus]. 1998. [žiūrėta: 2011-06-22]. <http://works.bepress.com/ugo_mattei/22>.
7. Hesselink, M. W. The Common Frame of Reference as a Source of European Private Law. *Tulane Law Review*. Vol. 83:919 [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta: 2011-09-01]. <<http://ssrn.com/abstract=1270563>>.
8. Honore, T. On Fitting Trusts into Civil Law Jurisdictions. *Legal Research paper Series*. [interaktyvus]. 2008: No 27/2008 [žiūrėta 2011-08-06]. <<http://ssrn.com/abstract=1270179>>.
9. Hudson, A. *Equity and Trusts*. 4 – th edition. London: Cavendish Publishing Limited, 2005.
10. Johnston, D. *Roman Law In Context*. Cambridge University Press, 2003.
11. Loughlin, P. J. The Domestication of the Trust. Bridging the Gap Between Common Law and Civil Law. [interaktyvus]. 2008. [žiūrėta: 2011-06-17]. <<http://peterloughlin.com/Domestication-of-the-Common-Law-Trust.html>>.
12. Lupoi, M. Effects of the Hague Convention in a Civil Law Country. [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2010-07-19]. <http://tandt.oxfordjournals.org>
13. Lupoi M. The Shapeless Trust. *Trust & Trustees and International Asset Management*. [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2010-07-25]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
14. Macdonald, A. Testamentary Trusts: Not Just „Another“ Trust?. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2011-06-07] <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=965346>.
15. Merrill, T. W., Smith, H. E. Optimal Standardization in the Law of Property: The Numerus Clausus Principle. [interaktyvus]. 2000, [žiūrėta 2011-05-19]. <<http://www.yale-lawjournal.org/pdf/110-1/NEW%20MERRILL.pdf>>.
16. Reid, K. G. C. Patrimony Not Equity: the trust in Scotland. *European Review of Private Law* 427, (2000) 8.
17. Ryndin, K. and Chulgunova, S. *Selected legal aspects concerning the regulation of trusts and private foundations in the Russian federation*. [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*. [interaktyvus]. 2007, Vol. 13, No. 5 [žiūrėta: 2010-07-22]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
18. Salvador-Coderch, P., Garoupa, N., Gomez-Liguerre, C. Scope of Liability. The Vanishing Distinction between Negligence and Strict Liability. [interaktyvus]. 2004. [žiūrėta: 2011-06-13]. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=640482>.

19. Sief van Erp, A *NUMERUS QUASI-CLAUSUS OF PROPERTY RIGHTS AS A CONSTITUTIVE ELEMENT OF A FUTURE EUROPEAN PROPERTY LAW?* [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2011-08-27]. <<http://www.ejcl.org/72/art72-2.html>>.
20. Tan, Z., *Perfecting the Chinese Law of Trusts – A Critical and Comparative Study of the Australian and the Chinese Law of Trusts*. Doctoral dissertation. Faculty of Law Bond University, 2005.
21. Thévenoz, L. *Trusts: The Rise of a Global Legal Concept*. *European Private Law: A Handbook*, Mauro Bussani & Franz Werro, eds., Carolina Academic Press. [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta 2011-06-19] <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1723236>.
22. Van Rhee, C. H. *Trusts, Trust-like Concepts and Ius Commune*. *European Review of Private Law*, 3/2000, p. 453-462.
23. Watanabe, H. “Trusts without Equity” and Prospects for the Introduction of Trusts into European Civil Law Systems. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-06-21]. <<http://www.globalcoe-waseda-law-commerce.org/activity/pdf/23/20.pdf>>.
24. Zhdanov, A. A. *Transplanting the Anglo-American Trust in Russian Soil*. *Review of Central and East European Law*. [interaktyvus]. Moskva, 2006, [žiūrėta 2010-08-12]. <<https://www.copyright.com/cc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&all=on&titleOrStdNo=1573-0352>>.

Rusų kalba

1. Абова, Т. Е., Кабалкина, А. Ю. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части второй*. Постатейный. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Юрайт-Издат, 2006.
2. Барщевский, М. Ю. *Наследственное право*. Издание 2-е исправленное и дополненное. Москва: ЗАО “Издательство “Белые альвы”, 1996.
3. Бушев, А. Ю., Городов, О. А., Ковалевская, Н. С. и др. [под ред. Попондопуло В. Ф.]. *Коммерческое право*. Учебник. Санкт-Петербург: издательство Санкт-Петербургского университета, 1998.
4. Брагинский, М. И., Клейн, Н. И., Левшина, Т. Л. и др. [отв. ред.: Садиков О. Н.]. *Гражданское право России*. Часть вторая. Обязательственное право: Курс лекций. Москва: Юрист, 2001.
5. Брагинский М. И., Витрянский В. Б. *Договорное право*. Книга третья. Договоры о выполнении работ и оказании услуг. Статут: Москва, 2002.
6. Валявина, Е. Ю., Василевская, Н. П., Егоров, Н. Д. *Гражданское право*. Учебник. Часть 2. [под. ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого]. Москва: “Проспект”, 1998.
7. Венедиктов, А. В. *Государственная социалистическая собственность*. Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1948.
8. Дождев, Д. В. *Международная модель траста и унитарная концепция права собственности*. [interaktyvus]. *Человек и его время: Жизнь и работа Августа Рубанова* [сост. и отв. ред. О.А. Хазова]. Москва: Волтерс Клувер, 2006. с. 251-286. [žiūrėta: 2011-06-21]. <www.mses.ru/images/dozdev-int-model-trust.rtf>.

9. Дозорцев, В. А. *Права государственного промышленного предприятия на закрепленное за ним имущество*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1955.
10. Ефимова, Л. Г. *Банковские сделки: право и практика*. Москва: НИМП, 2001.
11. Зайцев, О. Р. *Доверительное управление имуществом: общая характеристика. Актуальные проблемы гражданского права: сб. статей. Вып. 11* [под ред. О. Ю. Шилохвоста]. Москва: Норма, 2007.
12. Зенин, И. и др. *Гражданское право: В 4 т. Том 2: Вещное право. Наследственное право. Исключительные права. Личные неимущественные права*. Учебник. [под ред. Е. А. Суханов]. Москва: Волтерс Клувер, 2008.
13. Иванов, А. А. *Право собственности и товарно-денежные отношения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1991.
14. Извеков, Ю. Н. *Банковский вклад и доверительное управление. Права граждан, правоохранительная и правоприменительная деятельность в России и Украине: состояние и перспективы развития: Материалы международной научно - практической конференции адъюнктов, аспирантов и магистров*. Выпуск 1. - Белгород: ОНИРИО БелЮИ МВД России, 2003.
15. Иоффе, О. С. *Избранные труды: В 4 т. Т. II. Советское гражданское право*. Санкт-Петербург: Юриджиский центр Пресс, 2004.
16. Иоффе, О. С. *Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории "Хозяйственного права"*. Москва: Статут, 2000.
17. Кряжевских, К. П. *Право оперативного управления и право хозяйственного ведения по Российскому гражданскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. Ломоносова. Москва, 2003.
18. Кузнецов, В., Брагинская, Т. *Комментарий части первой Гражданского кодекса Российской Федерации для предпринимателей*. Москва: Фонд „Правовая культура“, 1995.
19. Ковалев, С. И. *Доверительное управление имуществом в зарубежном и российском праве*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Российский университет дружбы народов. Москва, 1999.
20. Корытов, С. О. *Юридическая природа права хозяйственного ведения*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова. Ярославль, 1999.
21. Мельгунов, В. Д. *Административно-правовое регулирование и административно-правовые режимы в сфере предпринимательской деятельности*. Москва: Волтерс Клувер, 2008.
22. Михеева, Л. Ю. *Доверительное управление имуществом в гражданском праве России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томский государственный университет. Томск, 1998.
23. Михеева, Л. Ю. *Доверительное управление имуществом*. [Под ред. В. М. Чернова]. Москва: Юристь, 1999.

24. Моратовна, С. Д. *Реализация собственности в системе доверительных отношений*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казанский государственный университет имени В. И. Ульянова-Ленина. Казань, 2004.
25. Петров, Д. В. *Право хозяйственного ведения и право оперативного управления*. [interaktyvus]. Санкт-Петербург, 2002, с. 85 [žiūrēta 2011-07-19]. <<http://www.law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100001980>>.
26. Садилов, О. Н. *Гражданское право: Учебник*. Том II. Москва: Инфра-М; Контракт, 2006.
27. Садилов, О. Н. *Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части первой (постатейный)*. Москва: Контракт, 2006.
28. Санникова, Л. В. *Проблемы становления института вещного права в России. Собственность в XX столетии*. Москва, 2001.
29. Скловский, К. И. *Применение гражданского законодательства о особенностях и владении. Практические вопросы*. Москва: Статут, 2004.
30. Скловский, К. И. *Собственность в гражданском праве*. Четвертое издание. Москва: Статут, 2008.
31. Суханов, Е. А. Общие положения о праве собственности и других вещных правах. *Хозяйство и право*. 1995. No. 6.
32. Суханов, Е. А. Право хозяйственного ведения, право оперативного управления. *Хозяйство и право*, 1995, No. 7.
33. Турьшев, П. В. *Траст и договор доверительного управления имуществом*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Москва, 1997.
34. Фокина, Н. А. *Гражданско - правовые проблемы доверительного управления безналичными денежными средствами*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации. Москва, 2009.
35. Фунтикова, Н. В. О регулировании доверительной собственности и договора доверительного управления имуществом. *Журнал российского права*. Москва, 2002, No. 12.
36. Фунтикова, Н. В. *Доверительное управление по российскому законодательству и доверительная собственность по англо-американскому праву*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Институт законодательства и сравнительного правоведения при правительстве РФ. Москва, 2004.
37. Чубаров, В. В. *Комментарий к ГК РФ части второй (постатейный)*. Москва: ЗАО Юстициформ, 1998.
38. Шатохин О. Н. *Договор доверительного управления имуществом в гражданском законодательстве РФ*. Монография. Белгород: Изд-во БелГУ, 2004.
39. Юлдашбаева, Л. Р. *Правовое регулирование оборота эмиссионных ценных бумаг (акций, облигаций)*. Москва: Статут, 1999.
40. Ясус, М. В. *Доверительное управление и траст как правовые способы передачи имущества в управление*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата

юридических наук. Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург, 2000.

Kiti šaltiniai

1. Čerka, P. Trastai žada daugiau laisvės. *Verslo žinios*. [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2010-07-27]. <<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=44038>>.
2. Draft Directive of Protected Funds. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-04-06]. <<http://www.globalcoe-waseda-law-commerce.org/activity/pdf/26/06.pdf>>.
3. *Draft Common Frame of Reference*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-20]. <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>.
4. Explanatory Report by Alfred E. von Overbeck. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-05-11]. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2949&dtid=3>.
5. Scottish Law Commission. Discussion Paper on the Nature and Constitution of Trusts. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta: 2011-06-21]. <www.scotlawcom.gov.uk/download_file/view/128/>.
6. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2010-12-01 išvada Nr. FA-P-700-4-81 „Dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto 2009 metais ataskaitos.“ [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-05-01]. <http://www.vkontrole.lt/auditas_isvados.php?tipas=it>.
7. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2009-12-23 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P2-20-13-24 „Valstybės įmonių valdymas“ [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-06-20]. <http://www.vkontrole.lt/auditas_isvados.php?tipas=it>.
8. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2010-04-01 išaiškinimas „Dėl klientų ir nuosavų lėšų tinkamo atskyrimo bei dėl galimybės atidaryti bendrąsias sąskaitas savo vardu, bet klientų naudai (angl. omnibus account) Nr. 13K-2. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-08-15]. <http://www.vpk.lt/new/documents/isaiskinimas%20lesos_GALUTINIS.pdf>.
9. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija 2010-04-01 išaiškinimas „Dėl valdymo įmonės teisės valdyti individualius klientų finansinių priemonių portfelius turinio“ Nr. 13K-3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-05]. <http://www.vpk.lt/new/documents/10%2004%2008%202_isaiskinimas_VI%20portfeliu%20valdymas_GALUTINIS.pdf>.
10. LLRI analizė: efektyvus valstybės ir savivaldybių turto valdymas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-06] <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=4935>.
11. Principles of European Trust Law. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-07-11] <http://www.civillaw.com.cn/english/article.asp?id=125>.
12. Teisės terminų žodynas. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-04-11]. <<http://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=744>>.
13. Valstybinės mokesčių inspekcijos 2005-04-06 išaiškinimas Nr. (18.19-31-1)-R-31. [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2011-06-14]. <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000000943>>.
14. 2010 metų VĮ Valstybės turto fondo veiklos ataskaita, patvirtinta Valstybės turto fondo valdybos 2011-04-21 posėdžio sprendimu (protokolo Nr. 3V-5(338), 7 klausimai

mas, 1 priedas). [interaktyvus] 2010 [žiūrėta 2011-07-26]. <http://www.vtf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=29>.

15. 2004-01-23 VĮ Valstybės turto fondo ir atvirosios akcinės bendrovės (OAO) „Gazprom“ pasirašyta AB „Lietuvos dujos“ akcijų privatizavimo sutartis. [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2011-07-27]. <<http://www.enmin.lt/lt/news/gazprom.pdf>>.

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999-06-03 nutarimas „Dėl ministerijų reorganizavimo“.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999-12-21 nutarimas „Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-01-14 nutarimas „Dėl valstybės ir savivaldybių biudžetų rodiklių“ (bylos Nr. 25/01).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-12-17 nutartis civilinėje byloje R. Š. v. *Kauno apskrities viršininko administracija* (bylos Nr. 3K-7-396/2007).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-06-29 nutartis civilinėje byloje BSI „*Namų priežiūra*“ v. *Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-7-259/2009).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007-10-31 nutartis civilinėje byloje A. I. J., S. J. v. A. J. (bylos Nr. 3K-3-459/2007).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002-06-17 nutartis civilinėje byloje *Palangos miesto savivaldybė v. UAB „Aumera“* (bylos Nr. 3K-3-804/2002 m).
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000-09-20 nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė* (bylos Nr. 3K-3-856/2000).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999-01-13 nutartis civilinėje byloje V. M., V. B. v. *LR valstybės kontrolė* (bylos Nr. 3K-5/1999).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-03-15 nutartis civilinėje byloje T. S. v. J. S. (bylos Nr. 3K-3-113/2011).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005-03-21 nutartis civ. byloje J. K. v. *UAB* (bylos Nr. 3K-3-191/2005).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002-06-19 nutartis, civ. byloje L. B. v. *ADB, AB* (bylos Nr. 3K-3-880/2002).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001-10-16 nutartis civilinėje byloje V. *Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė* (bylos Nr. 3K-7-760/2001).
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003-09-10 nutartis civilinėje byloje A. L. v. *UAB „Girslas“* (bylos Nr. 3K-3-800/2003 m.).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-10-30 nutartis baudžiamojoje byloje G. M. *pagal LR BK 228 straipsnio 2 dalį* (bylos Nr. 2K-660/2007).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-11-02 nutartis civilinėje byloje K. K. v. A. K. (bylos Nr. 3K-3-456/2009).

17. Lietuvos apeliacinio teismo 2007-08-16 nutartis, priimta civilinėje byloje LSI „Pempininkų vaistinė“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė (bylos Nr. 2-513/2007).
18. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-12-28 nutartis civilinėje byloje M. T. R. (bylos Nr. 2S-1288-464/2010).

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Sakavičius, J. Kai kurie daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2008 5(107); 42-49.
2. Sakavičius, J. Turto patikėjimo teisė ir jos ypatumai Lietuvos civilinėje teisėje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, Nr. 3(3); 1095 – 1110.

PRANEŠIMAI MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE

1. 2009-05-13 Mykolo Romerio universiteto tarptautinėje mokslinėje-praktinėje jaunųjų mokslininkų konferencijoje „Šiuolaikinės teisės teorinės ir praktinės problemos“ skaitytas pranešimas tema „Turto patikėjimo teisės įgyvendinimas viešojoje ir privatinėje nuosavybėje“.

Sakavičius, Justas

TURTO PATIKĖJIMO TEISĖS PROBLEMATIKA LIETUVOJE. Daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. 192 p.

Bibliogr. 180–190 p.

ISBN 978-9955-19-381-4

Ši disertacija yra pirmasis tyrimas Lietuvoje, analizuojantis Lietuvos turto patikėjimo teisę. Lietuvos teisės moksle iki šiol nebuvo nei vieno kompleksinio mokslinio bandymo, tirti turto patikėjimo teisės prigimtį, aptarti šios daiktinės teisės objektus, subjektų ypatumus, įvardinti dažniausiai pasitaikančias problemas. Nėra išsamių mokslinių tyrimų ir dėl turto patikėjimo teisės atskirų subinstitūtų, t. y. dėl viešojo bei privataus turto patikėjimo teisės.

Šio tyrimo tikslas yra išsamiai ir sistemiskai, remiantis užsienio teisės patirtimi, išanalizuoti Lietuvos turto patikėjimo teisės modelį, tiriant minėtą daiktinę tiek kaip vientisą institutą, tiek kaip dviejų teisinių institutų, skirtų viešosios bei privačios nuosavybės įgyvendinimui, samplaiką, atskleidžiant teorines bei praktines turto patikėjimo teisės reglamentavimo Lietuvoje problemas ir trūkumus, pasiūlant teisinio reglamentavimo spragų užpildymo būdus tiek viešojo, tiek privataus turto patikėjimo teisės atvejams.

This dissertation is the first study in Lithuania to analyse Lithuanian trust of property law. Up to now, no one in legal studies has made any complex academic attempt to examine the genesis of property trust law, to discuss the characteristics of subjects and objects of this property trust law or to identify the most commonly occurring problems. There has been neither any thorough academic study concerning the sub-institutions of property trust law, i.e. the right to hold public property or private property in trust.

The aim of the research is to comprehensively and systematically analyse, using foreign examples for comparison, the Lithuanian property trust law model, studying the aforementioned property law both as a coherent institution and as an amalgamation of two legal institutions intended for realisation of public and private ownership respectively. The dissertation also aims to reveal certain theoretical and practical issues and deficiencies in the regulation of property trust law in Lithuania, suggesting ways of filling gaps in Lithuanian law on both public and private property trust cases.

Justas Sakavičius

PROBLEMATICS OF PROPERTY TRUST LAW IN LITHUANIA

Doctoral Dissertation

Maketavo Birutė Bilotienė

SL 585. 2011 12 08. 15,57 leidyb. apsk. l.

Tiražas 20 egz. Užsakymas 14 896

Išleido Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, Vilnius

Puslapis internete www.mruni.eu

El. paštas leidyba@mruni.eu

Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“

Kareivių g. 13B, Vilnius

Puslapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitaė Litera“

Kurpių g. 5–3, Kaunas

Puslapis internete www.bpg.lt

El. paštas info@bpg.lt